Vepsä on itäisin itämerensuomalainen kieli, yksi suomen lähisukukielistä. Muihin itämerensuomalaisiin kieliin verrattuna vepsää luonnehtivat useat kielensisäiset muutokset, toisaalta lukuisin tavoin ilmenevä venäjän kielen vaikutus. Vepsää äidinkielenään puhuvien määrä on viimeisen kahdeksankymmenen vuoden aikana pudonnut alle kymmeneen prosenttiin entisestä. Puhujia arvioidaan olevan alle kolme tuhatta. Nykyään kieli on erittäin uhanalainen.

Tässä kirjassa esitellään vepsän kielioppi rakenteellisesta ja funktionaalisesta näkökulmasta. Se antaa kokonaiskuvan vepsästä ensisijaisesti puhuttua kieltä edustavan aineiston valossa.

ISBN 978-952-5667-73-8 (painettu)
ISBN 978-952-5667-87-5 (verkko)
ISSN 0356-5785

Riho Grünthal Vepsän kielioppi

Riho Grünthal

Vepsän kielioppi

Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten XVII
Hilfsmittel für das Studium der finnisch-ugrischen Sprachen XVII

SUOMALAIS-UGRILAINEN SEURA

Vepsän kielioppi.
Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten XVII =
Hilfsmittel für das Studium der finnisch-ugrischen Sprachen XVII.

Riho Grünthal

© Suomalais-Ugrilainen Seura
Société Finno-Ougrienne

Taitto: Katriina Ketola
Kannet: Riho Grünthal, Katriina Ketola

Tilaukset:
Tiedekirja
Snellmaninkatu 13
FI-00170 HELSINKI
FAX +358 9 635 017
tiedekirja@tsv.fi
www.tiedekirja.fi

ISBN 978-952-5667-73-8 (painettu)
ISBN 978-952-5667-87-5 (verkko)
ISSN 0356-5785

Vammalan Kirjapaino Oy
Sastamala 2015

Apuneuvoja suomalais-ugrilaisten kielten opintoja varten XVII
Hilfsmittel für das Studium der finnisch-ugrischen Sprachen XVII

Riho Grünthal

Vepsän kielioppi

Suomalais-Ugrilainen Seura

HELSINKI 2015

Sisällys

1. Johdanto 10
   1.1 Aineisto 13
   1.2 Käsitteet ja työn rakenne 14
   1.3 Esimerkkien ja kielennäytteiden kirjoitustapa 16

2. Vepsäläiset ja vepsäläinen kieliyhteisö 17
   2.1 Varhaishistoria 17
   2.2 Tutkimuksen alkuvaiheita 18
   2.3 Vepsän tutkimuksesta toisen maailmansodan jälkeen 23
   2.4 Vepsän puhujamäärä ja puhuma-alueet 24
   2.5 Vepsän suhde muihin itämerensuomalaisiin kieliin 27
   2.6 Vepsäläisten identifikaatio ja kielellinen määrittely 29

3. Äännejärjestelmä 34
   3.1 Foneemiparadigma 34
   3.2 Äänteiden laatuun ja kestoon vaikuttavat säännöt 37
      3.2.1 Assimilaatio 38
      3.2.2 Morfofonologinen vaihtelu 42
   3.3 Kirjoitustavan karkeistusperiaatteet 52

4. Morfologia ja sanojen taivutus 57
   4.1 Morfeemijärjestys 57
   4.2 Nominit 59
      4.2.1 Sijamuodot 59
      4.2.2 Monikko ja luvun ilmaiseminen 104
      4.2.3 Possessiivisuffiksit ja omistajan ilmaiseminen 105
      4.2.4 Nominijohdokset 110
      4.2.5 Yhdyssanat 118
   4.3 Verbit 120
      4.3.1 Taivutuskategoriat 120
      4.3.2 Infinitiivit ja partisiipit 149
      4.3.3 Verbijohdokset 161

5. Lauseenmuodostus 172
5.1 Sanajärjestys 172
5.2 Kongruenssi 179
5.3 Predikatiivilause 184
5.4 Kieltolauseke ja negaation monimuotoisuus 201
5.5 Määrite 210
5.6 Adpositiolauseke 214
5.7 Komparaatio 218
5.8 Kysymyslause 224
5.9 Adverbit 231
5.10 Numeraalit 244

6. Lauserakenteiden dynaamisuus ja semantiikka 247
6.1 Transitiivisuus 247
6.2 Impersonaali 257
6.3 Modaaliset rakenteet 263
6.4 Agentti ja patientti 270
6.5 Topikaalisuus 272

7. Pronominit, deiksis ja partikkelit 275
7.1 Persoonapronominit 275
7.2 Demonstratiivipronominit ja deiksis 277
7.3 Indefiniittipronominit 285
7.4 Enkliittiset partikkelit 293

8. Yhdyslauseet 297
8.1 Rinnastus 297
8.2 Alisteiset lauseet 301
8.2.1 Relatiivilause 302
8.2.2 Temporaalinen sivulause 304
8.2.3 Ehtolause ja kausaalinen rinnastus 305
8.2.4 Konsekutiiviset ja finaaliset lauseparit 307
8.2.5 Alisteinen kysymyslause 309
8.3 Verbiliitot 311

Aineistolähteet 315

Kirjallisuutta vepsän kielestä ja vepsäläisistä 315

Kielennäytteet 333
- Pohjoisvepsä 333
- Keskivepsä 336
- Etelävepsä 339
- Vepsänkielinen keskustelu 341
- Vepsän kirjakieli 345

Esipuhe

Tämän kirjan tavoite on antaa yleiskuva vepsän kielestä ja sen kieliopillisesta rakenteesta. Vaikka sitä ei ole kirjoitettu sellaisenaan oppikirjana käytettäväksi, toivon sen soveltuvan kielitieteelliseen käsitteistöön tottuneelle lukijalle oppaaksi vepsän kieleen. Vepsän kielen tutkimusperinne on lähes parinsadan vuoden ikäinen. Mahdollisuudet kielen yksityiskohtaiseen kuvaamiseen ovat tutkimuksen kehittyessä tarkentuneet paljon. Ne ovat luoneet edellytykset kieliopin yleisesityksen kirjoittamiseksi. Kielentutkijat ovat viime vuosikymmeninä keränneet ja julkaisseet tietoa mitä erilaisimmista kielistä ympäri maailmaa. Peruslähtökohdaksi on vakiintunut käsitys, että yksittäisen kielen kuvaus tapahtuu sen omasta järjestelmästä käsin, omat erikoispiirteet huomioon ottaen.

Vepsä on yksi lukuisista uhanalaisista kielistä, joiden yhteiskunnallinen asema ja käyttöympäristö poikkeavat huomattavasti valtakielistä ja modernien valtioiden virallisista kielistä. Tämä vaikuttaa myös tutkimuksen edellytyksiin ja kielen olemukseen. Mahdollisuudet suurten kieliyhteisöjen kieliin, kuten suomeen tai englantiin verrattavien laajojen sähköisten aineistokokoelmien tai tutkijaryhmien luomiseen ovat rajalliset. Painetut julkaisut ja aiemmat kieliopin osa-alueiden kuvaukset sekä työskentely äidinkielisten vepsäläisten parissa antavat silti edellytykset tehdä yleistyksiä siitä, millaisista osajärjestelmistä vepsän kielioppi koostuu.

Useiden muiden ei-äidinkielisten vepsän kielen tutkijoiden tavoin tutustuin vepsän kieleen ensin painettujen julkaisujen, murretekstien ja kirjakielisten lähteiden välityksellä. Lähemmin olen voinut havainnoida vepsän kieltä ja kieliyhteisöä 2005–2014 välisenä aikana erityisesti keskivepsäläiselle alueelle Leningradin oblastin Podporožjen kunnan alueelle, mutta myös Karjalan tasavaltaan ja Vologdan oblastiin suuntautuneiden kenttäretkien aikana. Oman tutkimukseni lisäksi olen opettanut joitakin kertoja vepsän kieltä Helsingin yliopistossa, mikä on joka kerta tiivistänyt yhteyttä kieleen.

Pitkäaikainen yhteistyö vepsäläisten kanssa ja opetus- ja tutkimustyössä moniaalle versovat kysymykset kielen olemuksesta innostivat minua tarttumaan haasteeseen ja kirjoittamaan vepsän kieliopin. Koska vepsän kirjakieli on nykyisessä muodossaan varsin nuori, noin neljännesvuosisadan ikäinen, ja se poikkeaa olennaisesti puhutun vepsän

eri varianteista, olen valinnut lähtökohdaksi ”luonnontilaisen” vepsän kielen. Tarkasteluni keskiössä on sellainen vepsä, jota on puhuttu tai edelleen puhutaan kylissä, kujilla, perheissä ja nykyään kaksikielisten vepsäläisten arkisissa verkostoissa. Kirjakielen esimerkkejä olen käyttänyt yksittäistapauksissa selventämään tarkasteltavaa ominaisuutta.

Kansainvälisessä lingvistiikassa toivotaan nykyään tutkijoiden työkaluiksi eri kielten kieliopin englanninkielisiä kuvauksia. Olen silti valinnut esityskieleksi suomen. Kielten läheisen sukulaisuuden ansiosta suomen ja viron kielioppitraditio tukee vepsän kuvausta ja auttaa hahmottamaan keskeisiä näkökulmia. Olen käyttänyt apunani vuonna 2004 ilmestyneen *Ison suomen kieliopin* mallia erityisesti terminologisissa kysymyksissä sitomatta kuitenkaan vepsän kieliopin kuvausta suomen kieliopintutkimuksen mukaiseen esitystapaan. Toivon suomenkielisestä esityksestä olevan apua myös äidinkielisille vepsän kielen tutkijoille enemmän kuin englanninkielisestä olisi.

Ensimmäisenä päälähteenäni käytin Lauri Kettusen Lauseopillista tutkimusta vepsän murteista (1943), ja perusosa esimerkeistä on otettu siitä. Tapa jäsentää ja esittää asiat on tässä kirjassa kuitenkin täysin toinen. Työn edetessä, erityisesti syntaktisten ja semanttisten piirteiden kuvauksessa olen jatkuvasti täydentänyt aineistoa vepsäläisalueille tekemilläni matkoilla keräämilläni esimerkeillä ja morfologiaa koskevilla tiedoilla, kuten sanojen taivutusparadigmoilla.

Useat ihmiset ovat ystävällisesti tietäen tai tietämättään auttaneet minua tämän kirjahankkeen kanssa. Vepsän retkieni kiintopiste on sijainnut Ladvan kylässä Leningradin oblastin luoteiskulmassa Maria Abramovan ja Nikolai Abramovin kotona. Heidän rikas ja rönsyilevä kielensä on ollut ainutlaatuinen opastus vepsän saloihin, joita he ovat lukuisia kertoja avanneet vastaamalla kärsivällisesti kysymyksiin. Kaikkiaan olen retkilläni haastatellut pitkälle toistasataa vepsäläistä. Äidinkielisiltä vepsän kielen kehittäjältä ja käyttäjiltä Nina Zaitsevalta, Olga Žukovalta, Liza Haritonovalta, Larisa Smolinalta, Irina Sotnikovalta, etnografi Zinaida Strogalščikovalta sekä Petroskoin Karjalan tutkimuskeskuksen kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin johtajalta Irma Mulloselta olen saanut monenlaista vepsäläisiä koskevaa tietoa. Nina Zaitseva, Vesa Koivisto ja Ulriikka Puura ovat lukeneet käsikirjoituksen ja auttaneet merkittävästi sen valmistumisessa. Heini Karjalainen on kommentoinut indefiniittipronomineja koskevaa osuutta. Kaksi viimeistä kirjoittavat vepsää koskevaa väitöskirjaa ja ovat osana yhteisiä tutkimushankkeitamme litteroineet yhteisillä matkoillamme keräämäämme haastatteluaineistoa. Florian Siegl ja Jussi Ylikoski ovat

auttaneet kieliopillista käsitteistöä koskevissa kysymyksissäni. Janne Saarikiven kanssa matkustaessani sanaston ja nimistön pohtiminen on avannut ajatuksia vepsäläisen kielialueen taustasta.

Kuten sanonta kuuluu, *aig mäneb kuti vezi joksob* (Vilhal) ’aika juoksee niin kuin vesi’. Toivotan lukijalle antoisia aikoja vepsän kielen parissa!

Helsingin Kulosaaressa 31. ELOKUUTA 2015

Riho Grünthal

1. Johdanto

Vepsän kielitilanne on muuttunut dramaattisesti sinä aikana, jolloin sitä on tutkittu. Voimakkain muutos on kohdistunut kieliyhteisöön ja ympäristöön, jossa kieltä on perinteisesti käytetty. Kyläyhteisöt ja kylien muodostamat verkostot ovat muodostaneet vepsäläisen kielialueen, joka on ollut maantieteellisesti suhteellisen yhtenäinen. Kieliyhteisöjä yhdisti se lähtökohta, että vepsä oli niiden pääkieli ja sen puhujat olivat yhteydessä toisiinsa.

Monet 1900-luvulla tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet peruuttamattomasti maailman kielitilanteeseen, myös vepsän. Vepsän kielen luonnehtimat kieliyhteisöt ovat muuttuneet kaksikielisiksi, vepsäläis-venäläisiksi. Venäjä on ollut koulutuksen ja ympäröivän yhteiskunnan kieli, vepsän käyttöympäristö on kaventunut jatkuvasti. Vielä voimakkaammin kieliyhteisöön on vaikuttanut se, että monet kyläyhteisöt ovat kokonaan sammuneet ja ihmiset muuttaneet kaupunkeihin samalla, kun yhteiskunta ja kulttuuri ovat muuttuneet.

Kieliyhteisöä koskevasta muutoksesta ja vepsän kielen säilymisestä alettiin puhua avoimesti ja julkisesti Neuvostoliiton romahtamisen yhteydessä 1980-90 -lukujen taitteessa. Äidinkielisten vepsän tutkijoiden tärkeimpänä tehtävänä siitä lähtien on ollut etsiä keinoja kielen modernisoimiseksi ja lisätä sen käyttömahdollisuuksia nyky-yhteiskunnassa.

Tässä kirjassa vepsän kieltä tarkastellaan kuitenkin alueellisesta lähtökohdasta, sellaisena kun se on dokumentoitu vanhalla maantieteellisellä puhuma-alueellaan. Vepsän kirjakieli ja normitettu muoto perustuvat vanhaan alueelliseen kieleen, mutta noudattavat samanlaisia tietoisesti ohjaillun kielen uudistuskäytänteitä kuin monet muut kielet. Alueellisesta näkökulmasta tarkasteltuna kieli edustaa luonnonmukaista kehitystä, ohjailematonta muotoa, joka toki silti noudattaa omia sääntöjään. Sellaisten havainnoiminen ja kartoittaminen on tämän kirjan tärkein tehtävä.

Vepsän kieli jakautuu kolmeen päämurteeseen: pohjois- eli äänisvepsään (VeP), keskivepsään (VeK) ja etelävepsään (VeE). Pohjoisvepsän puhuma-alue sijaitsee maantieteellisesti erillään keski- ja etelävepsäläisestä alueesta Äänisen lounaisrannalla Syvärin pohjoispuolella. Keski- ja etelävepsäläinen alue taas ovat kauempana Äänisen ja Syvärin kaakkoispuolella, Laatokasta itään, Valkeajärvestä länteen. Koska Syvärin sivujoki Ojatti kulkee läntisen keskivepsäläisalueen halki, on

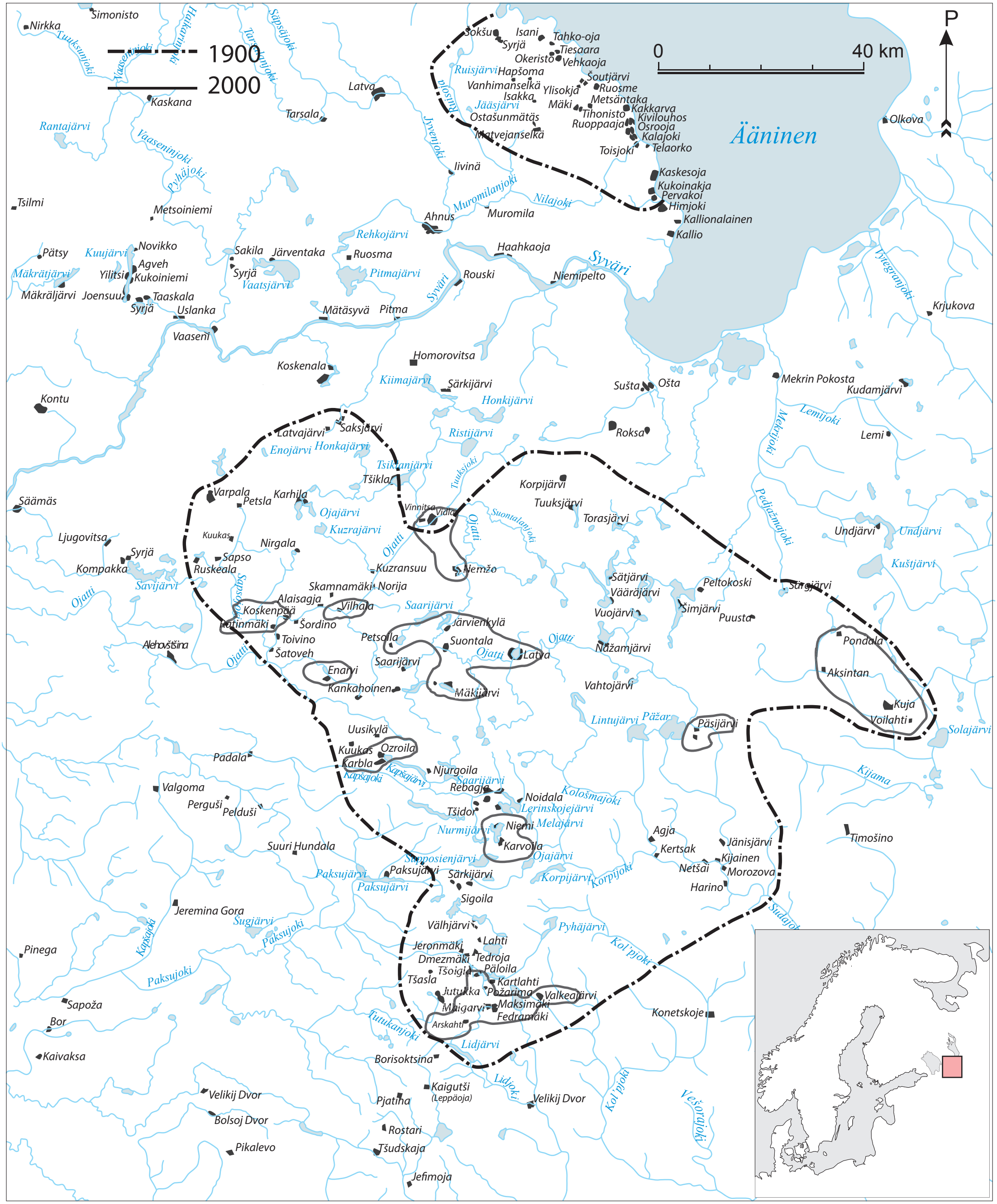
sen varren väestöstä käytetty toisinaan myös nimitystä ojatinvepsäläiset. Ojatin yläjuoksulta itään puhuttua vepsää on kutsuttu keskivepsän itäryhmäksi.

Hallinnollisesti vepsäläisalue jakautuu nykyään kolmen alueen kesken. Pohjoisvepsäläisalue kuuluu Karjalan tasavaltaan, keskivepsäläisalueen läntinen osa Leningradin oblastiin ja itäinen Vologdan oblastiin, etelävepsäläisalue Leningradin oblastiin. Vepsän puhuma-alue ja sen jakautuminen hallinnollisten alueiden kesken näkyy lähemmin kartassa 1.

Vepsään eniten vaikuttanut kontaktikieli on venäjä ja sen murteet, jotka ympäröivät vepsäläisaluetta eri puolilta. Pohjoisvepsän kielellisesti ja maantieteellisestikin lähin kielimuoto on lyydi, ja yhdessä aunuksenkarjalan eli livvin kanssa nämä muodostavat läheisten sukukielten jatkumon. Niiden väliset erot eivät ole olleet kovin jyrkkiä, ja venäjänkielisen asutuksen tuleminen niiden väliin on osaltaan vaikuttanut mainittujen itämerensuomalaisten ryhmien erottumiseen toisistaan. Venäjän vaikutuksessa ei ole kyse ainoastaan nykyvenäjän yhteiskunnallisen muutoksen ja valtasuhteiden myötä tulleesta vaikutuksesta, vaan pitkäaikaisesta keskiajalta alkavasta kontaktista. Vepsän kautta voitaisiin siis lähestyä myös kysymystä, onko siinä tunnistettavissa muinaisvenäläistä tai muiden varhaisten slaavilaisten kielimuotojen jälkiä.

Itämerensuomalaisten kielten ryhmässä vepsää on luonnehdittu toisaalta voimakkaasti venäjän vaikutuksen alaisena olleeksi kieleksi, toisaalta arkaistiseksi. Tässä kirjassa ei puututa lähemmin vepsän kielen historialliseen kehitykseen, vaan tarkastellaan yksinomaan sitä, millainen kieli se on.

Tavoitteena on kuvata vepsän kielioppia kielitieteellisin keinoin. Tätä tarkoitusta varten olen hyödyntänyt olemassa olevaa tutkimustietoa, julkaistuja aineistoja ja itse vepsän kieltä tarkkaillessani tekemiäni havaintoja. Jäsennystapa ja järjestys perustuvat tekstikatkelmien ja lausenäytteiden avulla tehtäviin päätelmiin. Ne eivät siten ole millään tavalla ohjailevia vaan kuvailevia, eivätkä ne pyri arvioimaan oikeakielisyyttä.

Kartta 1. Vepsän 1900-luvulta tunnetut puhuma-alueet Tunkelon (1946) mukaan. Rajatut saarekkeet osoittavat alueita, joissa vepsää on puhuttu vielä 2000-luvulla.

1.1 Aineisto

Vaikka perusosa käyttämästäni aineistosta on lainattu painetusta lähteestä, Lauri Kettusen kirjasta *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*, tarkastelemani kieli edustaa kuitenkin ensisijaisesti puhuttua kieltä. Erona on edellä mainittu seikka: kirjoitettu kieli noudattaa sovittuja sääntöjä, kun taas puhuttu kieli on sellaista kuin kielenkäyttäjät sitä arkipuheessaan tuottavat. Olen myös koonnut runsaasti aineistoa tekemilläni kenttäretkillä ja täydentänyt Kettuselta puuttuvia näkökulmia sen avulla. Perinteisen käsitteistön mukaan voitaisiin puhua myös murrenäytteistä, mutta aivan siitäkään ei ole kysymys, koska vepsällä ei ole vastaavaa nykykirjakielen rinnalla kehittyvää puhuttujen varianttien kirjoja kuin esimerkiksi nykysuomella. Sellainen puhuttu vepsän kieli, jota on tallennettu painettuihin kielennäytekokoelmiin, on pääpiirteissään käytössä vielä tänäkin päivänä. Huomattavin ero on 1900-luvun jälkipuoliskolla entisestään vahvistunut venäjän kielen vaikutus, jatkuvat koodinvaihdot ja venäläisten sanojen käyttäminen vepsäläisessä puheessa. Kaksikielisyys on niin läpikotaista, että venäjän erottaminen vepsästä olisi usein keinotekoista, eikä vastaavaa sanaa tai ilmaisua voitaisi käyttää ilman venäjää.

Pääaineistolähteenä käyttämäni mainittu Lauri Kettusen tutkimus on ilmestynyt vuonna 1943 ja perustuu Kettusen vuosina 1917–18 ja 1934 keräämään aineistoon. Syy siihen, että päädyin kirjoittamaan uuden kieliopillisen esityksen Kettusen aineistoon tukeutuen enkä kokonaan uuden aineiston avulla on käytännöllinen. Kettusen kirja sisältää valtavasti tietoa ja on arvokas aineistolähde. Tapa jäsentää kielioppi ja mahdollisuudet hyödyntää nykyaikaista kielentutkimusta ovat kuitenkin parantuneet merkittävästi sitten Kettusen päivien. Lisäksi oman aineiston keruu ja käsittely ovat aikaa vievää työtä, eikä sellaisen käyttäminen olisi muuttanut vepsän kieltä koskevia perusasioita toiseksi. Kettusen keräämä materiaali on edelleen varsin edustava, käyttökelpoinen ja lisäksi monipuolinen, koska se sisältää kaikilta kolmelta päämurrealueelta koottuja tietoja. Jäsentelytapa ja tutkimuslähtökohdat ovat kuitenkin tässä teoksessa kokonaan toiset.

Olen tarvittaessa hyödyntänyt myös Petroskoissa koottua vepsän kielen korpusta (http://vepsian.krc.karelia.ru). Se sisältää sekä murrenäytteitä etnografisista ja folkloristisista aiheista että kirjakielisiä tekstejä, joista edellinen edustaa pääpiirteissään samanlaista puhuttua kieltä kuin olen tässä tutkimuksessa ensisijaisesti hyödyntänyt. Vuoden 2014 lopussa korpus sisälsi jo yli tuhat tekstiä.

Tärkein asia, joka jää taka-alalle Kettusen *Vepsän murteiden lauseopillisessa tutkimuksessa* ja jossa kielenkäyttäjien välillä on isoja yksilöllisiä eroja, on vepsäläis-venäläinen kaksikielisyys. Nykyään 2000-luvun alussa vepsälle on ominaista kielisosiologisesti tyypillinen runsas vaihtelu, jossa yksilön tottumukset ja hetkelliset ratkaisut ja myös pitkäaikainen ja laajalle levinnyt kaksikielisyys ovat määräävämpiä kuin kokonaista kieliyhteisöä koskevat säännöt. Siitäkin syystä kielioppia on tarkoituksenmukaisempaa tarkastella omista lähtökohdistaan, saman kielen puhujien kollektiivisesti soveltamien sanattomien sääntöjen järjestelmänä. Vepsäläis-venäläistä kaksikielisyyttä ja sen leviämistä en varsinaisesti ole pyrkinyt havainnollistamaan, joskin joissakin vuosina 2005–2014 tekemiltäni kenttäretkiltä peräisin olevissa esimerkeissä myös tämä näkökulma tulee esille.

1.2 Käsitteet ja työn rakenne

Tässä sovellettu vepsän kieliopin jäsentämistapa perustuu nykyisen kielentutkimuksen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Kielitieteellisten käsitteiden avulla on tarkoitus kuvata mahdollisimman luotettavasti kielen järjestelmää ja sen käytön kannalta keskeisiä osa-alueita. Kielen välittämiä viestejä ja sen sisältämiä merkityksiä on tarkoituksenmukaisinta tarkastella lauseen mittaisista yksiköistä lähtien. Ne yksiköt, joista lause koostuu, voidaan vuorostaan jakaa pienempiin osiin eli sanoihin, morfeemeihin ja äänteisiin. Kirjan ensisijaisena tavoitteena ei ole kuvata niinkään vepsänkielistä kommunikaatio- tai vuorovaikutustilannetta, vaan kuvata kielen järjestelmää.

Päälukujen otsikointi korostaa vepsän kielen ja kieliopin kannalta keskeisimmät näkökulmat, joita on tarkennettu alaluvuissa ja väliotsikoilla. Koska vepsästä ja vepsäläisen kielialueen historiasta on suhteellisen vähän ajantasaisia yleisesityksiä, olen esittänyt tässä yhteydessä lyhyen katsauksen myös vepsän kielen taustaan ja vepsäläisten kielellisen identiteetin rakentumiseen. Näistä kerrotaan lähemmin luvussa 2 Vepsäläiset ja vepsäläinen kieliyhteisö.

Eri kielten kuvauksen tärkein lähtökohta ovat rakenteelliset ominaisuudet, joilla on tunnistettavat rajat ja joiden esiintymistä ohjaavat erilaiset säännöt. Niiden jäsentäminen on kielen järjestelmän ja kieliopin tuntemisen perusta. Rakenteellisia yksityiskohtia tarkastellaan lähemmin luvuissa 3 (Äännejärjestelmä), 4 (Morfologia ja sanojen taivutus), 5 (Lauseenmuodostus) ja 8 (Yhdyslauseet). Merkityksistä,

sanojen, taivutuspäätteiden ja lauseiden sommittelusta syntyvästä kokonaisuudesta nousevia tärkeimpiä teemoja tarkastellaan luvuissa 6 (Lauserakenteiden dynaamisuus ja semantiikka) ja 7 (Pronominit, deiksis ja partikkelit).

Vepsän rakennetta luotaavat pääluvut jakautuvat siten, että luvussa 3 tarkastellaan äännejärjestelmää toisaalta teoreettisena, äänneparadigman koostumusta ja kombinaatioita, erityisesti sanarakennetta säätelevänä ilmiönä. Toisaalta luvussa 3 valaistaan lähemmin kielen kuvauksessa tarvittavaa, tässä kirjassa sovellettua ja vepsän kirjakielessä käytössä olevaa merkkijärjestelmää sekä sen eroja esimerkiksi vanhoihin tekstinäytteisiin verrattuna.

Jokaisen kielen omimpana ja tunnusmerkkisimpänä osa-alueena pidetään morfologiaa, etenkin sanojen taivutusta. Vepsän kielessä on esimerkiksi suomea tai viroa taitavalle paljon tuttua, mutta paljon myös ainutkertaista. Luku 4 antaa kokonaiskäsityksen siitä, miten sanat taipuvat. Jokaisella taivutuspäätteellä on myös sille ominainen käyttöympäristö, jota valaistaan tapauskohtaisin esimerkein.

Lauserakenne on kolmas rakenteellinen taso, jolle on omistettu oma lukunsa, luku 5. Vaikka esimerkiksi tämän kirjan taustamateriaalina käytetty Lauri Kettusen *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus* painottaa tätä asiaa otsikossaan, ovat kielentutkimuksen keinot tarkastella lauseoppia edistyneet paljon viime vuosikymmeninä. Lauseopilliselta kannalta vepsästä on myös vähän ajantasaista tietoa. Tästä syystä jotkin asiat saavat suhteellisesti paljon enemmän tilaa kuin useat muut. Tällaisia ovat esimerkiksi predikatiivilause, kysymys kopulan esiintymisestä ja puuttumisesta (luku 5.3), kiellon ilmaiseminen (luku 5.4), ekvatiiviset rakenteet (luku 4.2.1) ja transitiivisuus (luku 6.1).

Siirtyminen lauserakenteesta semantiikan merkityksen tarkasteluun ei ole jyrkkä, vaan kielen käytöstä ja olemuksesta lähtevä tarkastelu edellyttää jo luonnostaan merkityksen huomioon ottamista. Lähestymistapaa voidaan kauttaaltaan luonnehtia funktionaaliseksi. Puhtaimmin semantiikasta lähteviä kysymyksiä tarkastellaan luvuissa 6 ja 7. Tosin kummassakin tapauksessa vastaukset palautuvat usein rakenteiden muotoon.

1.3 Esimerkkien ja kielennäytteiden kirjoitustapa

Vepsästä poimitut lause-esimerkit on esitetty mahdollisimman yksinkertaista ja yksitulkintaista merkintätapaa noudattaen. Parikymmentä vuotta, noin vuodesta 1990 käytössä ollut vepsän nykyinen kirjakieli tarjoaa siihen hyvän mallin, ja olen kielennäytteitä litteroidessani pyrkinyt mahdollisimman lähelle sitä. Luvussa 3.3 on selitetty lähemmin karkeistusperiaatteita.

Valitsemissani kielennäytteissä olen käyttänyt seuraavia lyhenteitä:

VeE = etelävepsä
VeK = keskivepsä
VeP = pohjois- eli äänisvepsä
VeKirj = vepsän kirjakieli
VeU = uusvepsä (kirjakieltä aktiivisesti taitavan, korkeakoulutuksen saaneen uuden sukupolven vepsä, jossa kirjakielen malli ja murteellisuudet limittyvät)

INT = haastattelija
INF = informantti

2. Vepsäläiset ja vepsäläinen kieliyhteisö

Vepsän kieltä ja vepsäläisiä koskeva tieto alkoi karttua samoihin aikoihin, kun Pohjois-Euroopan ja -Venäjän historiaa alettiin tutkia järjestelmällisemmin. Se, miten tietoa kerättiin ja miten sitä analysoitiin, kuvaa monella tavalla 1800-luvun yhteiskunnallista tilannetta ja maailmankuvaa tuon ajan Suomenlahden ympäristössä. Ensimmäiset havainnot tehtiin lähes sattumalta ja ne perustuivat osaksi intuitioon. Dokumentoitu tieto on kuitenkin aina arvokasta, koska sen avulla voidaan arvioida ja mitata myöhempää tietoa. Vepsän osalta järjestelmällinen tiedonkeruu alkoi 1800-luvun alkupuoliskolla.

Vepsäläisalueen ja vepsän kielen ominaispiirteiden tunnistamista vaikeutti alkuun se, että vepsäläisistä on käytetty ja vepsäläiset itse käyttävät itsestään useita eri nimityksiä. Myös vepsäksi puhumista on mahdollista ilmaista usein eri tavoin. Pohjoisvepsäläisistä käytettäviä nimityksiä ovat *lüdinik*, *lüdilaine*, keski- ja eteläpsäläisellä alueella ovat olleet käytössä mm. *vepsläine*, *bepsläine*, *vepslaane*, *bepslaane* ja venäläisestä traditiosta lainattu *chud'*, *chuhar'*. Lähemmin vepsäläisten tavoista määritellä ryhmänsä ja kielensä tulee puhetta luvussa 2.5.

2.1 Varhaishistoria

Vepsäläisten asuinalueiden tiedetään kirjallisten lähteiden ja paikannimistön perusteella ulottuneen 1900-luvulta tunnettuja alueita kauemmas ainakin etelässä, lännessä ja koillisessa. Vanhat venäläiset kronikat mainitsevat *ves'*-kansan nykyisin Vologdan lääniin kuuluvan Valkeajärven tienoilta. Myöhemmin tämä nimitys on rinnastettu nykyisiin vepsäläisiin, joskus jopa Jordanesin 500-luvun puolivälissä kirjoittamassa Goottien alkuperä ja teot -tutkimuksessa (*De origine actibusque Getarum*). Keskiajan venäläisissä kronikoissa mainittu *ves'*-heimo osallistui Luoteis-Euroopan kauppaan, ja esimerkiksi turkiksia välitettiin Olhavan laaksoa ja Volgan vesistöä pitkin.

Yksikään varhaisista lähteistä ei anna vastausta siihen, mitä kieltä kronikoissa mainitut kansat puhuivat. Ne eivät myöskään sisällä kieliaineistoa, jonka avulla voitaisiin tehdä johtopäätöksiä. Vaikka Venäjän

valtasuhteet ja Moskovan hallitseva asema vakiintuvat keskiajan jälkeen ja vepsäläisalueet liitettiin jo 1485 Moskovan ruhtinaskuntaan, kesti vuosisatoja, ennen kuin alueen väestöstä ja kielestä alettiin saada tarkempaa tietoa. Tämän takia nykyajalta tunnettuja kielimuotoja ja väestöjä ei voida suoraan verrata useita vuosisatoja vanhempiin.

Vepsän kielen dokumentointia ja varhaista tutkimusta luonnehtii asteittainen empiirisen aineiston lisääntyminen, tiedon kerääminen pala palalta. Suuntaa-antavat tiedot vepsäläisten asuinalueista muuttuivat pian konkreettisiksi vepsäläisten kylien luetteloiksi. Yksittäiset havainnot vepsän kielen ääntеellisistä ominaisuuksista ja sanastollisista omaperäisyyksistä täydentyivät järjestetyksi ja analysoiduksi tiedoksi vepsän kielen ominaispiirteistä ja suhteesta muihin itämerensuomalaisiin kieliin. Vepsä on tämän suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan kuuluvan alaryhmän itäisin tunnettu kielimuoto.

Kirjallisuutta

Grünthal 1997; Itkonen 1971; Joalaid 1989, 2001; Kalima 1932; Kert 1981; Kočkurkina 1989, 2005, 2006; Lakó 1935; Lytkin 1967; Mullonen 1988, 2002b, 2005, 2006, 2007; Myznikov 1996, 2003b, 2006; Pimenov 1965; Sarhimaa 1992, 1995; Uotila 1936; Nina Zaitseva 1988, 2008

2.2 Tutkimuksen alkuvaiheita

Vepsän kielen tutkimushistoria voidaan jakaa karkeasti kolmeen erilaiseen temaattiseen näkökulmaan, jotka jakautuvat ajallisesti osin eri vaiheeseen:

1. Ensimmäiset havainnot ja kielen identifoiminen (1825–1890)
2. Systemaattinen ja tavoitteiltaan organisoitu keruuvaihe
   Suomessa 1890–1944
   Venäjällä 1930–
   Virossa 1965–1990
3. Äidinkielisten vepsäläisten harjoittama kielentutkimus, kielensuunnittelu ja kielen kehittäminen 1930–1937, 1990–

Kirjallisesti dokumentoitu tieto vepsän kielestä ja sen puhuma-alueista ja kehityksestä on peräisin vajaan kahdensadan vuoden ajalta. Ensimmäisenä järjestelmällisesti Pohjois-Euroopan ja Koillis-Venäjän suomalais-ugrilaisia kieliä ja kansoja kartoittanut, myöhemmin Pietarin

akateemikoksi päätynyt A. J. Sjögren esitetään usein suomalais-ugrilaisten kielten tutkimushistoriassa vepsäläisten löytäjänä. Hänen 1820-luvulla tekemänsä retken jälkeen tieto vepsän kielen ominaispiirteistä alkoi karttua vähitellen. Sjögrenin omat muistiinpanot jäivät käsikirjoituksiksi ja päiväkirjamerkinnöiksi.

Sjögrenin, Elias Lönnrotin ja August Ahlqvistin havainnot vepsäläisistä jatkoivat H. G. Porthanin Suomessa virittämää kiinnostusta historiantutkimukseen ja etnografiaan ja loivat vepsän tutkimuksen tradition. Sen kanssa samanaikaisesti kehittyi 1800-luvun alkuvuosikymmeninä vertaileva kielentutkimus, jota alettiin vähitellen soveltaa myös suomalais-ugrilaisiin kieliin. Niiden vertailussa otettiin huomioon myös vepsästä kerättyä aineistoa. Ensimmäiset tiedot vepsän kielestä ja vepsäläisistä olivat kuitenkin enemmän satunnaisia havaintoja kuin systemaattisen tutkimuksen tuloksia.

Kun Sjögren valmistautui v. 1824 tutustumaan lähemmin Luoteis-Venäjän historiaan, siellä asuviin kansoihin ja heidän kieliinsä, hänellä oli vain hajanaista ennakkotietoa. Hän oli kuullut tšuudeiksi kutsuttavasta kansasta matkallaan Novgorodista Tihvinän ja Lodeinoje Poljen eli Lotinapellon kautta Petroskoihin. Hän totesi vepsäläisiä asuvan neljällä senaikaisella hallinnollisella alueella: Valkeajärvellä (Belozero), Tihvinässä, Lodeinoje Poljessa ja Vytegrassa. Lisäksi hän arveli vepsäläisiä olevan jopa Povenetsissä, Äänisen pohjoisrannalla asti. Hän päätteli alueen jakautuvan maantieteellisesti kahteen ryhmään.

Sjögren kävi vepsäläisten luona kaksi kertaa, vuosina 1824-1825 ja 1827. Aluksi hän oletti vepsän olevan aunuksenkarjalan eli livvin murre. Seuraavaksi hän arveli vepsäläisten olevan itse asiassa samaa alkuperää Tverin karjalaisten kanssa. Mutta pian hän havaitsi, että vepsä erosi näistä kummastakin ja että vepsä oli oikeasti oma kielensä.

Ei ole täysin selvää, kuinka hyvin Sjögren hahmotti lyydiläisten ja vepsäläisten eron. Kaikkiaan hän arveli vepsäläisiä olevan noin 21 000. Hänen päiväkirjansa sisältävät monenlaista tietoa vepsän sanastosta ja sen rakenteesta.

Sjögrenin jälkeen vepsäläisten luo tuli uusia tutkijoita. Elias Lönnrot tunnetaan erityisesti Kalevalan kokoajana, sanakirjan tekijänä ja suomen kirjakielen kehittäjänä, mutta hänen professorinväitöskirjansa koski vepsän kieltä: *Om det Nord-Tschudiscka språket* (1853), sananmukaisesti ’pohjoistshuudin kielestä’. Lönnrot oli oleskellut Ojatin yläjuoksun vepsäläisten parissa noin kuukauden vuonna 1842. Tutkimus oli koottu kiireessä professorinviran hakua varten, ja se sisältää keskivepsäläisiä tekstejä ja hiukan epäsystemaattisen analyysin kielen äänne- ja muotojärjestelmästä.

August Ahlqvist jatkoi Sjögrenin ja M. A. Castrénin luomaa perinnettä. Monen muun tutkijan tavoin hänen ensimmäiset retkensä suuntautuivat Suomen lähialueille. Keväällä 1855 Ahlqvist tutustui vepsään Šoutjärvellä, Ladvassa ja Šimjärvellä. Hänen tutkimuksensa *Anteckningar i Nord-tschudiskan* 'merkintöjä pohjoistšuudista' (1859) täydentää Lönnrotin tutkimusta vuodelta 1853. Sisältö koostui kieliopin pääpiirteistä, teksteistä ja sanastosta. Sen johdannossa hän käyttää nimitystä *vepsäläiset* pohjoistšuudien synonyymina. Käsitys vepsän kielestä omana itämerensuomalaisena muotonaan vakiintui. Ahlqvist (1869) katsoi vepsän jakautuvan kahteen murteeseen, jotka olivat Äänisen ja Ojatin murre.

Lönnrot ja Ahlqvist tutkivat vepsää myös alueilla, joista vepsä katosi pääosin jo 1800-luvun puolella, lopullisesti 1900-luvun alkupuolella. Äänisen eteläpuolella sijaitsivat Megran pogostassa Särgjärven, Kuštjärven ja Undjärven kylät, joissa Ahlqvist tapasi vielä runsaasti vepsänpuhujia. Lönnrot vieraili Isarven eli Isajevon vepsäläiskylissä, joissa nelisenkymmentä vuotta myöhemmin kansatieteilijä Hjalmar Basilier totesi venäläistymisen edenneen pitkälle. Basilierin käydessä Isajevossa 1887 vepsää puhui vain vanhempi sukupolvi "parhaasta päästä vanhat ukot", kuten hän kirjoitti *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirjan* VIII niteessä (1890). Basilier päätteli, että vepsäläiset ovat todennäköisesti siirtolaisia alueella eivätkä alkuperäistä kantaväestöä, koska viisi kylää (Beresinka, Prangat', Dubina, Surotannas ja Tšoga) sijaitsevat tärkeän maantien (Vytegra–Kargopol') varrella. Jo Lönnrot oli ennustanut Isajevon vepsäläisten pikaista venäläistymistä.

Suomessa kiinnostus vepsää kohtaan vahvistui vähitellen 1800-luvun jälkipuoliskolla tutkimusmenetelmien parantuessa ja tavoitteiden täsmentyessä. Arvid Genetzin varhaistuotantoon kuuluu äännepiirteiden tarkastelusta ja kielennäytteiden tarkastelusta koostuva artikkeli *Vepsän pohjoiset etujoukot*. Tässä aikakauslehti Virittäjän edeltäjän Kielettären ensimmäisen numeron neljännessä ja viidennessä vihkossa vuonna 1872 ilmestyneen tutkielman otsikossa mainitaan vepsäläiset. Kirjoittaja käyttää koko ajan tarkasteltavana olevasta kielestä nimitystä *vepsä*. Lähempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että kyse on kuitenkin lyydistä ja lyydiläisalueista.

Genetz oli hyvin perillä siitä, että hänen tutkimansa "Wepsäläiset itse sanovat kieltänsä Ljuudin eli Liydin kieleksi ja itseänsä Ljuudikoiksi eli Liydikoiksi". Aunuksenkarjalaiset eli Genetzillä Liy'iköt "kutsuvat näitä naapureitansa omalla nimellänsä Livviköiksi". Pohjoisessa, karjalan kielen lähialueilla Genetz sen sijaan törmäsi toistuvasti siihen, että paikallisia lyydiläisiä kutsuttiin vepsäläisiksi.

Vepsäläisten etnografisen tutkimuksen käynnistäjänä voidaan pitää pietarilaista etnografia V. N. Mainovia. Hän teki tutkimusretkiä Karjalaan ja mordvalaisalueille, vieraili keskivepsäläisten luona talvella 1877 ja julkaisi matkansa tuloksena pitkän yhteenvedon *Priojatskaja Chud'* (Ves-Vepsy), suomeksi 'Ojatin varren vepsäläiset (ves'-vepsäläiset)'. Mainov soveltaa historiallisen etnografian keinoja ja yrittää vepsänkielisen sanaston avulla tehdä päätelmiä vepsäläisten sosiaalisen elämän menneisyydestä. Hänen havainnoistaan kiinnostavimpia ovat tiedot vepsäläisperheestä ja syntyvyydestä:

> *Ojatin varren vepsäläisillä ei ainoastaan kuolleisuus ole huomattavaa, vaan myös syntyvyys, joka melkein ylittää venäläisten syntyvyyden. Keskimäärin lapsia on 8,40. Tämä lukumäärä osoittaa kiistatta, ettei vepsäläisillä olisi aikomusta kuolla, vaan päinvastoin, heidän lukumääränsä vahvistuisi merkittävästi, jos elinolosuhteet paranisivat edes vähän.* (Mainov 1877: 138–139.)

Yksi suurimmista suomalaisen lingvistiikan murrosvaiheista osuu 1800-luvun loppuun. Teoreettisen käsityksen kehittyminen ja ulkomailta saadut vaikutteet käynnistivät uuden jakson suomen ja muiden suomalais-ugrilaisten kielten tutkimuksessa. Muutoksen kärkihahmo E. N. Setälä teki kaksi tutkimusmatkaa vepsäläisten luo, ensimmäisen vuonna 1889 nuorena ja lahjakkaana tutkijana, toisen 1916 uransa huipulla olevana tieteen auktoriteettina. Setälän päätavoitteena oli itämerensuomalaisten kielten vertaileva äänneopillinen tutkimus joka ilmestyi otsikoituna *Yhteissuomalainen äännehistoria* vuonna 1890–91. Keräämästään aineistosta Setälä julkaisi vain pienen osan. Setälän ja J. H. Kalan tekstikokoelmat ilmestyivät yli kuusikymmentä vuotta niiden keräämisen jälkeen E. A. Tunkelon toimittamina (1951), ja ne edustivat samoja suullisen perinteen lajeja, joita on julkaistu lukuisissa eri kielten näytekokoelmissa.

Toisella, vuonna 1916 tekemällään matkalla Setälällä oli matkatoverinaan musiikkitieteilijä Armas Otto Väisänen. Myöhemmin musiikkitieteen professoriksi edennyt etnomusikologi kirjoitti matkasta viisiosaisen kuvauksen Uusi Suomi -sanomalehteen. Setälä tallensi tällä kertaa erityisesti sanastoa, koska hän oli kerännyt tekstejä jo 25 vuotta aiemmin tekemällään matkalla. Väisänen valokuvasi ja keräsi kansanrunoutta ja musiikkinäytteitä. Ensimmäistä kertaa tutkijoiden käytössä oli myös ääntä tallentava parlografi.

Lauri Kettunen teki ensimmäisen matkansa (1917–1918) vepsäläisten pariin ensimmäisen maailmansodan pyörteissä. Kettusen oli lopulta keskeytettävä vuoden mittaiseksi aikomansa matka. Ennen paluutaan hän ehti kuitenkin kerätä runsaasti aineistoa etelävepsästä. Siihen mennessä sitä oli tutkittu selvästi vähemmän kuin keski- ja pohjoisvepsää. Kettusen matkakertomus antaa valaisevan kuvan siitä, millaisista lähtökohdista käsin kieltä on tutkittu, mistä näkökulmasta sitä lähestyttiin ja miten hankkiuduttiin kieliyhteisön pariin.

> *Seuraavana aamuna oli taas edessä toistakymmentä virstua pitkä, taloton taival. Ensin pitkälti hakoja ja ahoja sekä kaskimaita, sitten keskellä synkkää korpea, kunnes seuraavan kylän uudet ja vanhat kaskiviljelykset alkoivat. Keskitaipaleella sattui iloinen yllätys. Vastaan tuli kaksi vankkurimiestä vepsäläiskylistä, matkalla Jehimovalle sokerin ja lamppuöljyn etsintään, ja he vakuuttivat hyväntuulisesti, joskaan ei ilman ihmettelevää epäluuloa, että heidän kylissään minut kyllä otetaan vastaan ja opetetaan* bepsaks basjmha *(vepsää puhumaan); lupasivatpa tuoda asemalta tavaranikin. Vain venättä apuna käyttäen sain minä itseni ymmärretyksi. Mutta tuo aina mieleen painuva hetki, jolloin ensi kertaa saa kuulla teoreettisesti tuttua kieltä, oli siis eletty. Kuinka tämä kieli ensi hetkestä vaikutti toisenlaiselta kuin kulunut viro aikoinaan tahi vielä kuluneempi, mutkikas liivi, toisenlaiselta kuin viron ja suomen välimaissa liikkuva vatja tahi kulkukauppiailta usein kuultu aunus ja karjala. Siinä oli jotakin sanskritimaista, alkuperäisyyden tuntua, jotapaitsi ääntiösuhteet tekivät jo ensi vaikutukselta nämä tutkimattomat etelän murteet paljon suomenmukaisemmiksi.*

Vepsä oli saanut jo 1800-luvulla D. E. D. Europaeukselta lisäluonnehdinnan itämerensuomen sanskriitti, jota siteerattiin toistuvasti. Ajatus kielen arkaistisuudesta perustuu siihen, että vepsän avulla suomalaistutkijat saattoivat entistä uskottavammin selittää myös oman äidinkielensä varhaista kehitystä. Myös seuraavat suomalaistutkijat E. A. Tunkelo, Lauri Posti, Reino Peltola ja Paavo Siro lähestyivät vepsää erityisesti nuorgrammaattisesta, äännehistoriallista kehitystä valottavasta näkökulmasta: haluttiin mahdollisimman tarkkaan dokumentoitua tietoa kielestä, erityisesti sen sanastosta, jota voitiin hyödyntää historiallisvertailevassa kielentutkimuksessa. Kettunen (1922) ja Tunkelo (1946) julkaisivat molemmat äännehistoriallisen tutkimuksen vepsän kielestä, Kettunen etelävepsästä, Tunkelo yleensä vepsästä. Kettusen päätyö

vepsän tutkimuksen alalla, *Lauseopillinen tutkimus vepsän murteista* (1943) valmistui vasta vuosien työn jälkeen.

Vepsän kielen ja vepsäläisten kulttuurin tutkimusta on 1900-luvulla harjoitettu myös Venäjällä ja Virossa. Venäjällä Karjalan tasavalta ja Petroskoi nousivat merkittäväksi tutkimuskeskukseksi 1930-luvulla, ja alusta alkaen äidinkieliset vepsäläiset ovat olleet keskeisesti mukana. Etnografi Stepan Makarjev (1895–1937) oli pohjoisvepsäläinen. Inkerinsuomalainen Matti Hämäläinen kehitti Pietarissa syntyneen vepsäläisen Nikolai Bogdanovin (1904–1959) kanssa vepsän kirjakieltä erityisesti kouluopetuksen tarpeisiin, ja vepsänkieliset oppikirjat olivat käytössä lyhyen aikaa 1934–37. Oppikirjat ovat löydettävissä digitaalisessa muodossa Kansalliskirjaston Fenno-Ugrica -kokoelmasta (https://fennougrica.kansalliskirjasto.fi).

Kirjallisuutta

Ahlqvist 1861; Branch 1973; Genetz 1872–1873; Grünthal 2007b; Lönnrot 1853; Majnov 1877; Sajavaara & Branch 1969

2.3 Vepsän tutkimuksesta toisen maailmansodan jälkeen

Toisen maailmansodan jälkeen tärkein vepsän tutkijayhteisö on ollut Petroskoissa, jossa Karjalan tutkimuskeskuksen ja Petroskoin yliopiston tutkijat ovat jatkaneet perinteisen kansankielen tallentamista ja viimeisen kahdenkymmenenviiden vuoden aikana intensiivisesti kehittäneet kirjakieltä. Äidinkielisten vepsän kielen ja vepsäläisen kulttuurin tutkijoiden rooli on ollut erityisen merkittävä. Petroskoin lisäksi myös Pietarissa, Virossa ja Suomessa tutkimusperinne on jatkunut pikkuhiljaa, ja eri vaiheisiin voi lähemmin perehtyä kirjallisuusluettelon avulla.

Nykytutkimuksen kannalta 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella ennen Neuvostoliitossa toimeenpantuja tuhoisia järjestelmäuudistuksia ja suoranaisia sortotoimenpiteitä koottu tieto on korvaamatonta. Se kertoo, millaisissa olosuhteissa vepsäläinen kieliyhteisö on elänyt ja välittänyt sukupolvelta toiselle kieltä ja kulttuuritietoa. Sadan vuoden kuluessa lukuisat kylät ja kokonaiset kyläryhmät ovat kadonneet kokonaan ja elinkeino- ja yhteiskuntarakenne muuttuneet täysin. Kirjakielen olemassaolo ja käyttö tukevat modernisaatiota, mutta vepsäläisen kieliyhteisön harvenevat nykyverkostot ovat edelleen monelta osin jatkoa sadan vuoden takaiselle tilanteelle.

Petroskoissa tehdystä vepsän kielen tutkimuksesta on syytä nostaa esiin joitakin tärkeimpiä. Maria Mullosen ja Maria Zaitsevan kokoamina ilmestyivät vepsän murteita kattavasti edustava kielennäytekokoelma *Obraczy vepsskoj reči* (1969) sekä edelleen ainoa murresanakirja *Slovar' vepsskogo jazyka* (1972).

Erityisen merkittävää on ollut Nina Zaitsevan elämäntyö sekä vepsän murteiden kuvaajana että kirjakielen kehittäjänä. Zaitseva on julkaissut sekä nominien että verbien taivutusta käsittelevän monografian: nomineista *Imennoe slovoizmenenie v vepsskom jazyke: Istorija i funktsionirovanie form slov* (1981) ja verbeistä *Vepsskij glagol* (2002). Hän on myös kirjoittanut ja kääntänyt runsaasti tekstejä vepsän nykykirjakielellä ja laatinut sen pohjalta yhdessä Maria Mullosen kanssa venäläis-vepsäläisen sanakirjan *Uz' venä-vepsläine vajehnik* (2007) ja sen jälkeen vepsäläis-venäläisen sanakirjan *Uz' vepsä-venäläine vajehnik* (2010). Irma Mullonen on tutkinut useassa julkaisussaan vepsäläisen paikannimistön kehitystä, Zinaida Strogal'ščikova demografisia muutoksia ja Irina Vinokurova vepsäläisten perinteistä kulttuuria.

2.4 Vepsän puhujamäärä ja puhuma-alueet

Vepsäläisten ja vepsän puhujamäärän kehitystä voidaan seurata vuodesta 1897 lähtien Venäjän ja Neuvostoliiton väestölaskentojen avulla. Ne eivät kuitenkaan anna kaikilta osin yksitulkintaista ja luotettavaa kuvaa siitä, paljonko vepsäläisiksi luettavia ja äidinkielenään vepsää puhuvia on kulloinkin ollut. Etninen identiteetti ja äidinkieli eivät ole sellaisenaan rinnastettavia käsitteitä. Väestölaskentojen yhteydessä ilmoitetut tiedot riippuvat vastaajan omasta ilmoituksesta, haastattelijan tavasta merkitä tiedot muistiin ja yhteiskunnallisesta tilanteesta, joka vaikuttaa molempiin. Merkintä on usein perustunut subjektiiviseen vaikutelmaan. Myös hallinnolliset yksiköt ja aluemuutokset vaikuttavat ihmisten elinympäristöön ja siihen, kuinka he identiteettiään arvioivat.

Vuodesta 1897 alkavan runsaan sadan vuoden kuluessa vepsäläisten määrä on esitetty taulukossa 1. Ensimmäinen väestölaskenta on tehty tsaarin Venäjällä. Vuosien 1926–1989 väliset tilastot perustuvat Neuvostoliiton aikaisiin katsauksiin. Nykyisen Venäjän aikana ovat viimeisimmät tilastotiedot vuodelta 2002.

	1897	1926	1939	1959	1979	1989	2002	2010
Vepsäläiset yhteensä	25 607	32 773	31 449	16 170	7 550	12 142	8 284	5 939
Äidin-kielisiä	25 000	31 000 (94,7%)		7 600 (46,1%)	2 730 (36,1%)	6 350 (50,8%)	< 4 000	< 3 000

Taulukko 1. Vepsäläiset Venäjän (1897, 2002, 2010) ja Neuvostoliiton (1926–1989) väestölaskennoissa.

Vepsäläisten perinteisen asuma-alueen sijasta tärkeimmät hallinnolliset alueet, joilla vepsäläisten demografista kehitystä voidaan seurata, ovat Karjalan tasavalta sekä Leningradin ja Vologdan oblastit. Vepsäläisiä koskeva tieto jakautuu kuitenkin näillä alueilla hyvin epätasaisesti ja se on vielä satunnaisempaa muualle muuttaneiden vepsäläisten osalta. Demografisesti tärkeitä alueita ovat Siperiaan 1900-luvun alkuvuosikymmeninä syntyneet siirtokunnat sekä erityisesti Pietarin kaupunki, joka kasvaessaan ja teollistuessaan on vetänyt massoittain ihmisiä lähialueita.

Toisen maailmansodan jälkeinen tilastollinen heilahtelu ei kerro koko totuutta demografisesta kehityksestä. 1930-luvun lopun Stalinin vainojen ja toisen maailmansodan aiheuttaman väestökadon, muuttoliikkeen ja kiihtyvän kielellisen assimilaation lisäksi luvut heijastavat myös vepsäläisyyden syrjimistä ja vepsäläisten kirjaamista tilastoihin venäläisinä. Vologdan oblastin väestölaskennoissa vepsäläisiä ei välillä otettu ollenkaan huomioon.

Vepsäläisillä ei monien Venäjän pienten alkuperäiskansojen tavoin ole omaa nimikkoaluetta. Heitä varten suunniteltu paikallishallinto ehti kuitenkin lyhyen aikaa olla pohjois- ja keskivepsäläisillä alueilla. 1920-luvun lopulla luotiin kansallisia tasavaltoja ja piirikuntia pienempinä yksiköinä kansallisia rajooneita ja neuvostoja. Vuonna 1936 vepsäläisalueella sijaitsi 24 vepsäläistä kyläneuvostoa. Vuonna 1927 perustettiin kaksi kansallista aluetta, toinen Šoutjärvelle ja toinen Vinnitsyyn eli vepsäläisittäin Vidlaan Leningradin alueelle. Vepsäläiset muodostivat 80% niiden asukkaista. Stalinin vainojen kulminoituessa 1937, sen jälkeen ja toisen maailmansodan aikana 1940-luvulla lähes kaikki tällaiset etniset yksiköt lakkautettiin. Vepsän ylängön itäisin osa (Oštan ja Šolan kyläneuvostot ja n. 8000 vepsäläistä) liitettiin Vologdan alueeseen.

Vuoden 1897 tietojen mukaan runsas neljännes vepsäläisistä (7300) asui Äänisen lounaisrannalla ja oli siten pohjoisvepsäläisiä. Loput 18 300 olivat keski- ja etelävepsäläisiä. Tämän jälkeen vepsäläisten

väestömäärä nousi 1930-luvulle luonnollisen demografisen kehityksen vaikutuksesta: syntyvyys ja perheiden lapsiluku olivat korkeita, kuolleisuus väheni. Vepsäläisten lukumäärä oli korkeimmillaan 1930-luvun puolivälin tienoilla ennen kuin bolševistien ja Stalinin hallinnon toimeenpanema älymystön tuhoaminen, vähemmistökielten käyttöä tukevan toiminnan lakkauttaminen ja kulakkien vainot saavuttivat huippunsa. On arvioitu, että enimmillään pohjoisvepsäläisiä olisi ollut noin 10 000, keskivepsäläisiä 15 000 ja etelävepsäläisiä myös noin 10 000.

Toisen maailmansodan jälkeen ilmenevän demografisen romahduksen lisäksi myös vepsäläinen kieliyhteisö oli heikentynyt. Kehitystiellään alkuvaiheissa olleet pienet vähemmistökielet eivät ehtineet vakiintua kaupunkiyhteisön ja teollistuneen yhteiskunnan kielinä, vaan jäivät edelleen ensisijaisesti maaseutu- ja kyläyhteisöjen kieliksi. Vepsänkielinen opetus oli lakkautettu lähes alkuunsa ja katkaistu mahdollisuus kielen modernisoitumiseen.

Eri hallinnollisten alueiden välillä vepsäläiset jakautuivat siten, että heidän lukumääränsä väheni nopeiten Leningradin ja Vologdan oblastissa. Karjalan tasavallassa asui vuoden 1959 väestölaskun mukaan 7179 ja v. 1989 yhteensä 5954 vepsäläistä eli noin 1% alueen väestöstä. Saman vuoden 1989 väestölaskun mukaan Leningradin alueella asui 4273 ja Vologdan alueella 728 vepsäläistä. Vepsäläisten perinteisellä ydinalueella asui tuolloisten tietojen mukaan siten 10 955 vepsäläistä, Venäjällä yhteensä 12142 ja koko Neuvostoliitossa 12 501. Vuoden 2010 väestönlaskennassa vepsäläisiksi rekisteröityjä oli Venäjällä yhteensä 5936, joista Karjalan tasavallassa 3423, Leningradin oblastissa 1380 ja Vologda oblastissa 412. Perinteisen alueen ulkopuolella eli oman ilmoituksensa mukaan 721 vepsäläistä.

Kirjallisuutta

Bartens 1990; Birin 1989; Grünthal 2009, 2011; Itkin 1994; Joalaid 1998b; Kazakevitch 2002; Kolga & al. 1993; Krjučkova 1992, 2000; Kurs 1995, 2001; Kährik 1989, 1990b; Majnov 1877; Novožilova 2006; Pimenov & al. 1989; Pimenov & Strogalščikova 1994; Pugh 1991b; Puura & al. 2013a; Strogalščikova 1989, 2005a, 2005b, 2006; Vepsy 2007; Nina Zaitseva 1989, 2006, 2007; Zolotarev 1926

2.5 Vepsän suhde muihin itämerensuomalaisiin kieliin

Kysymys kielten ja murteiden eroamisesta toisistaan ja erojen tulkinnasta on esitetty toistuvasti vepsänkin yhteydessä, vaikka sen taksonominen asema on ollut jokseenkin selvä siitä lähtien, kun sitä alettiin tutkia lähemmin. Vepsällä on useita kielellisiä erikoispiirteitä, jotka puuttuvat muista itämerensuomalaisista kielistä. Toisaalta läheinen kielisukulaisuus esimerkiksi karjalaan ja suomeen verrattuna on hyvin läpinäkyvää ja havaittavissa sanastossa ja kieliopissa.

Maantieteellisesti suhteellisen läheiseen livviin eli aunuksenkarjalaan verrattuna vepsä on selvästi eri kieli. Jossakin määrin tulkinnanvaraisempi on niiden väliin sijoittuvan lyydin eli lyydiläismurteiden asema, vepsään nähden erityisesti lyydin eteläisimmän ryhmän. Taksonomisia kysymyksiä en kuitenkaan tässä käsittele lähemmin.

Osa vepsälle ominaisista piirteistä on sellaisia, että ne asettuvat kontrastiin muiden itämerensuomalaisten kielten kanssa. Tästä näkökulmasta vepsän tunnusmerkkeinä on pidetty vanhastaan useita piirteitä, joita voi verrata vastaaviin suomen kielen muotoihin.

Vepsässä ei ole samanlaista vokaalisointua kuin suomessa, ja tavallisesti vokaalien *ü*, *ä*, *ö* sijasta esiintyy jälkitavussa niiden takainen pari *u*, *a*, *o* (ve. *päiv* : *päivha*, *keng* : *kengata*; sm. *päivään*, *kengättä*). Myöskään tavurakenteesta aiheutuvaa astevaihtelua vepsässä ei esiinny, vaan sanavartalo säilyy eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta muuttumattomana, vaikka sitä taivutettaisiin (ve. *tegen* : *tegeb*, *mägi* : *mäged*; sm. *tehdä* : *teen* : *tekee*, *mäki* : *mäet*).

Äänteellisesti vepsä vaikuttaa suomeen ja karjalaan verrattuna lyhentäneen monia elementtejä, kuten pitkiä vokaaleita, konsonantteja ja sananloppuisia elementtejä. Vepsän pitkät vokaalit ovat myöhäsyntyisiä, ja alkuperäiset pitkät vokaalit ovat lyhentyneet (ve. *ma*, *sur*, *sön*; sm. *maa*, *suuri*, *syön*). Myös geminaattakonsonantit ovat lyhentyneet (ve. *ot'*, *sötiba*; sm. *otti*, *syöttivät*).

Erittäin tunnusmerkkinen vepsälle on vokaalien loppuheitto (ve. *koir*, *puid*, *päs*, *kuivaz'*; sm. *koira*, *puita*, *päässä*, *kuivasi*). Samalla tavalla produktiivinen ja sanavartalon ymmärtämistä hämärtävä on tietyissä muodoissa vartalovokaalin katoa ilmentävä vokaalien sisäheitto (ve. *vas'kne*, *kehmaha*; sm. *vaskinen*, *kiehumaan*).

Myös eräät äänteen laadussa tapahtuneet muutokset vaikuttavat vahvasti vepsän olemukseen. Vokaalia *i* edeltävä *s* on suhuuntunut *š*, ja vastaavasti myös vokaalien välissä soinnillistunut *z* on suhuuntunut

ž (ve. *ištun, tegižin*; sm. *istun*, *tekisin*). Sama pätee affrikaattaan *c*, joka on vastaavasti *i*:n jäljessä *č*. Tyypillistä vepsälle on myös likvidan *l* vokaaliutuminen tavunloppuisessa asemassa (ve. *koume*, *luzikou*; sm. *kolme*, *lusikalla*), ei kuitenkaan *i*:n yhteydessä (ve. *künzil*; sm. *künsillä*). Yksittäistapauksissa saattaa epäodotuksenmukaisesti esiintyä jopa hyperkorrekteja muotoja, kuten *soldan* 'soudan', *soltas* 'soudetaan', joissa on alkujaan ollut diftongi eikä tavunloppuinen *-l-*.

VeK *čupus ištun i melal* ***soldan***
'Istun perässä ja soudan melalla.' (SUST 86: 141)

VeK *vastvedhe ajetas,* ***soltas****, i mödvedhe ajetas*
'Vastavirtaan ajetaan, soudetaan, ja myötävirtaan ajetaan.' (SUST 86: 135)

Toisinaan vepsässä on säilynyt piirteitä, jotka ovat esimerkiksi suomesta kadonneet. Tällaisia ovat esimerkiksi soinnillistunut verbien yksikön kolmannen persoonan tunnus *-b* (ve. *küzub*, *lähtoba*; sm. *kysyy*, *lähtevät*) ja illatiivin *h*-aineksen sisältävä pääte (ve. *pöudho*; sm. *peltoon*).

Vepsän kieliopillinen järjestelmä sisältää paljon omintakeista, joka tekee nimenomaan tästä kielimuodosta ainutkertaisen. Kirjan seuraavat luvut auttavat osaltaan vastaamaan kysymykseen, millainen kieli vepsä oikeastaan on. Siihen ovat vaikuttaneet useat muutokset, kielellisiä uudennoksia itse tuottava ja muualta vaikutteita imevä järjestelmä.

Vepsän nominintaivutukselle ovat leimallisia useat uudet sijamuodot ja paikallissijajärjestelmän uusiutuminen. Vepsässä on esimerkiksi suomesta puuttuvia sijoja, kuten approksimatiivi *mamanno* 'äidin luo(na)', prolatiivi *tedme* 'tietä myöten', komitatiivi *vellenke* 'veljen kera' ja terminatiivi *pert'hessai* 'taloon saakka'. Paikallissijajärjestelmän uusiutuminen näkyy erityisesti erosijoissa, kuten elatiivissa sisäpaikallissijasarjassa illatiivi *pöudho* 'peltoon; Lotinapeltoon' : elatiivi *pöudos* 'pellossa; Lotinapellossa' : *pöudospäi* 'pellosta; Lotinapellosta', samoin ablatiivissa ulkopaikallissijassa allatiivi *päčile* 'uunille' : adessiivi *päčil* 'uunilla' : ablatiivi *päčilpäi* 'uunilta').

Pronominien käytön leimallisimpia piirteitä on *se*-pronominin esiintyminen pääsanan jäljessä fokuspartikkelina ja referentiaalista suhdetta täsmentävänä yksikkönä (ve. *mužik se* '(se) mies'), toisinaan myös monikossa (ve. *upakod ne* '(ne) saappaat').

Verbintaivutuksessa vepsässä on käytössä myös refleksiivitaivutus (ve. *pezemoi* 'peseydyn', *vencäihezoi* 'menivät vihille').

Johtimia käytetään huomattavan runsaasti ja usein myös aspektuaalisessa tehtävässä.

Vepsän lauserakennetta on vertailtu muihin itämerensuomalaisiin kieliin ja venäjään vain niukasti nykyaikaisin menetelmin. Joihinkin erityispiirteisiin on silti vanhastaan kiinnitetty huomiota. Tällaisia ovat esimerkiksi genetiivimuotoisen objektin esiintyminen tunne- ja aistihavaintoverbien yhteydessä, esim. ve. *tšäptäb hengen* 'ahdistaa henkeä', *hibjan sibitab* 'ihoa kutittaa'. Genetiiviobjekti voi esiintyä myös historialliselta taustaltaan passiivimuodon yhteydessä, kuten lauseessa ve. *akat tehtas virzun* 'akat tekevät virsun', *vastoodes lölün pandas* 'kylvettäessä lyödään löylyä'. Hyvin tavallinen on adessiiviagentti: ve. *om maksimaa löüdet* 'se on Maksimin löytämä'.

Useimmista edellä mainituista ja monista muista piirteistä tulee seuraavissa luvuissa lähemmin puhetta vepsän kieliopin synkronisen kuvauksen yhteydessä.

Kirjallisuutta

Itkonen 1971; Kettunen 1960; Laanest 1975, 1982; Laakso 1991; Leskinen 1990; Turunen 1947, 1973a; Nina Zaitseva 2005

2.6 Vepsäläisten identifikaatio ja kielellinen määrittely

Vaikka nimitykset vepsän kieli ja vepsäläinen ovat laajalti käytössä ja vakiintuneet myös vepsäläisten omaan puheeseen, on vepsäläisillä perinteisesti ollut käytössä lukuisia eri keinoja ilmaista kielellistä ja etnistä identiteettiä. Pienet yksiköt ja alueet ovat olleet ensisijaisia nimeämisperusteita, kun taas kollektiivinen identiteettikäsitys on vasta myöhempää perua, useimmilla vepsäläisryhmillä itse asiassa venäjänkielisestä kontekstista opittu ja venäjän mallin mukaisesti ilmaistu.

Kielellistä ja etnistä identiteettiä luonnehtivia nimeämiskeinoja on ollut kaksi. Niistä toinen on ollut konkreettisesti nimeävä, toista voidaan kutsua relatiivistavaksi. Jälkimmäinen on monimuotoisempi, ja se on perustunut suhteellistavaan, tavallisesti adjektiivijohdoksen avulla tapahtuvaan määrittämiseen. Nimeävä identifikaatio, kuten etnonyymit *l'udinikad* 'vepsäläiset' ja *noidlaine* 'noitalalaiset', osoittavat joko ryhmään tai alueeseen kuulumista. Relatiivistava identifikaatio, kuten pronominikantainen *tägalaižed* 'täkäläiset' ja *en'čiikš* 'entiseen tapaan', rinnastavat puhetavan tai ihmiset johonkin aiemmin tunnettuun.

Nimeäviä määritteitä ovat nykyään eri kielissä variantteineen käytettävä *vepsäläinen* ja pohjoisvepsässä sekä osin keskivepsäläiselläkin alueella käytettävä sananmukaisesti ’lyydiläisiin’ viittaava, mutta ’vepsäläisiä’ merkitsevä ja yksitulkintaisesti vepsänkielisiin ryhmiin viittaava *l’udinikad*, *lüdikeled* : VeK (Vilhal) *l’udinik l’udikš pagižeb* ’vepsäläinen puhuu vepsäksi’ (SUST 86: 268).

Nimeävä identifikaatio perustuu joko kielestä tai kielenpuhujista erisnimen tavoin käytettävään nimitykseen:

VeK (Vilhala) *hii ii* ***venänikad****, hii* ***l’udinikad***
’He eivät ole venäläisiä, he ovat vepsäläisiä.’ (SUST 86: 84)

VeK (Vilhala) *hän edohko* ***l’udin*** *školad männu školha, a* ***l’udin*** *bukvad tedišt’ všorovno*
’Hän meni kouluun jo ennen vepsäläistä koulua, mutta osasi kuitenkin vepsän kirjaimet.’ (SUST 86: 530)

VeK (Enar’v) *sanuba koskenpäl ”****l’uudikš****”, a mii ”****veps’aks****”*
’Sanovat Koskenpäällä lyydiksi, mutta me vepsäksi.’ (SUST 86: 263)

VeP (Pervakoi) *tägalaižed rahvaz oma* ***lüdikeled***
’Täkäläiset ihmiset ovat vepsäläisiä.’ (SUST 86: 187)

Tähän ryhmään kuuluvat myös puhumista ilmaisevat verbit, joita toisinaan käytetään erottamassa eri kielellä puhumista:

VeP ***ven’aks*** *väha* ***pagižem****,* ***lüdikš läkatam***
’Venäjäksi puhumme vähän, puhumme vepsää.’ (SUST 86: 268)

Oman alatyyppinsä nimeävissä ilmaisuissa muodostavat sellaiset hyvin yleiset johdokset, joita muodostetaan paikannimien, etenkin kylännimien perusteella.

VeE *hö basibad* ***peloilaššiikš***
’He puhuvat peloilalaisittain.’ (SUST 86: 268)

VeK ***šimg’ärleine*** *narod g’alos čoma narod*
’Simjärven kansa on oikein hyvää kansaa.’ (SUST 86: 172)

Paikannimipohjainen identifikaatio voi perustua muuhunkin kuin erisnimeen, koska kylien ja kyläryhmien osista käytetään usein tavallisia yleisnimiä, kuten *mägi* ’mäki’, *orgo* ’laakso’ ja *sel’g* ’(mäen) selkä’. Tällaisista sanoista tehdyillä sanoilla on kuitenkin selvä paikallinen tarkoite, joka antaa niille nimeävän luonteen. Ne kuuluvat usein nimiryhmään, joista jotkut ovat yksiselitteisesti erisnimiä ilman muuta merkitystä.

VeK (Vilhala) *mii en* ***randaližed****, mii* ***mägeližed***
’Me emme ole rantalaisia, olemme mäkeläisiä.’ (SUST 86: 78)

VeK (Enar’v) *mä* ***orgoliine*** *eläi, mä orgho mänen*
’Olen laakson [Orgon] asukas, menen laaksoon.’ (SUST 86: 172)

Relatiivistava identifikaatio määrittää kohteen, kuten ihmisen tai ihmisryhmän, joka suhteutetaan johonkin muuhun olemassa olevaan tai aiemmin tunnettuun. Tavallisimpia keinoja on verrata paikalliseen, kuten *tähiine* ’täkäläinen’, *tähižikš* ’täkäläisittäin’, tai omaan ryhmään, kuten *mejalžiikš*, *mijali* ’meikäläisittäin’. Tällaiset vertaukselliset keinot uusiutuvat jatkuvasti ja ovat tavallisesti tilannesidonnaisia.

VeE ***mejalžiikš*** *mahtad lugda?*
’Osaatko lukea/laskea meidän kielellämme? (SUST 86: 267)

VeK *siga eba* ***mijali*** *pagiškoi*
’Siellä ei puhuta meidän tavoin.’ (MSFOu 86: 358)

VeK *en* ***hijali*** *pagiškoi mii*
’Me emme puhu heidän tavoin.’ (MSFOu 86: 358)

VeK ***tähižikš*** *ii mahta pagišta*
’Hän ei osaa puhua täkäläisittäin.’ (SUST 86: 268)

VeK *mi’na igovei* ***tähiine****,* ***noidlaine***
’Minä olen ikuinen täkäläinen, noitalalainen.’ (SUST 86: 169)

VeK ***hejalaššele*** *eba anda, a* ***mejalaššele*** *andaba*
’Heikäläiselle eivät anna, mutta meikäläiselle antavat.’ (SUST 86: 350)

VeK *mi'na en unohta ni üht vaihut, kaik mahtan*
kod'ihiižikš *pagišta*
'Minä en unohda yhtään sanaa, osaan puhua kaikki kotoiseen tapaan.' (SUST 86: 268)

Keskivepsäläisellä alueella hyvin levinnyt tapa osoittaa kielellistä yhteenkuuluvuutta, on leksikaalistunut *ičemoi*-pronominin käyttö. Merkityksen 'meidän; omamme' laajennuttua se toimii inklusiivisena ryhmän rajaajana, 'vepsän' synonyymina.

VeK *tulibad perthe äjad ristitud, kudambad ii pagištud*
ičemoi kelel
'Taloon tuli paljon ihmisiä, jotka eivät puhuneet vepsäksi' (Päžar' 2005)

VeK *tütrideke* ***ičemoi kelel****, vepskijal pagižen*
'Tyttärien kanssa vepsäksi, puhun vepsää.' (Ladv 2006)

Relatiivistavaa identifikaatiota muistuttavat, substantiiveista muodostetut johdokset perustuvat siihen, että puhuja vertaa kahta kohdetta toisiinsa. Metaforan tapainen vertaaminen ilmenee vepsässä monella tavalla ja siitä tulee seuraavissa luvuissa puhetta myös kieliopilliselta kannalta (ks. esimerkiksi illatiivi, inessiivi, elatiivi sekä ekvatiivinen *-te* luvussa 4.2.1). Eräät kieliopilliset rakenteet ovat tärkeitä myös vepsäläisten identifikaation kannalta, ja niitä voidaan kutsua **ekvatiiviseksi identifikaatioksi:** joku puhuu jonkun tavoin. Tällä tavalla käytetään esimerkiksi seuraavia postpositiolausekkeita:

VeE *openuud'* ***meiden kartes*** *bas'mha*
'Opit puhumaan meidän tavoin.' (SUST 86: 539)

VeK *hubin* ***miide kartte*** *pagižiba*
'He puhuivat huonosti meidän tavoin (= vepsää).' (Ladv 2006)

VeP ***teide itta*** *pagižen*
'Puhun teidän tavoin.' (SUST 86: 539)

VeP *nece sana tulob* ***miid möto***
'Tämä sana on kuin meillä.' (SUST 86: 545)

Identifikaatiota voidaan ilmaista myös johonkin joukkoon kuulumisella, olemalla osa sitä. Tällainen **partiaalisen identifikaation** käyttäminen perustuu partitiivisijan avulla tapahtuvaan relaatioon, joka ilmaisee suhteen kokonaisuuteen.

VeE *mö **sigališt pagastad***
'Me olemme sikäläiseltä kirkonkylältä.' (SUST 86: 257)

VeE *nece priha händmu ii **ühted mamad***
'Tämä poika ei ole hänen kanssaan saman äidin lapsi.' (SUST 86: 257)

VeK *šimjärv on jo **tošt rajoonad***
'Simjärvi on jo toista piirikuntaa.' (SUST 86: 257)

Kirjallisuutta

Grünthal 1997, 2007a, 2009; Nina Zaitseva 2005

3. Äännejärjestelmä

Vepsän kielen äännejärjestelmälle on luonteenomaista, että fonotaksiin ja äänteiden laatuun vaikuttavat erilaiset kombinatoriset säännöt. Karjalasta ja suomesta vepsä poikkeaa sikäli, ettei siinä esiinny etisten ja takaisten vokaalien esiintymistä säätelevää vokaalisointua eikä taivutusmuotojen yhteydessä esiintyvää, tavurakenteen vaihtelusta johtuvaa konsonanttien astevaihtelua. Vepsän kielen äänteiden reaalistumista säätelevät erityisesti muista äänteistä, tavurakenteesta ja kieliopillisista muodoista aiheutuvat vaihtelut.

Peräkkäin joutuessaan eri äänteet vaikuttavat toistensa laatuun huomattavasti enemmän kuin karkeistettu kirjoitustapa osoittaa. Tästä syystä vanhemmissa tekstinäytteissä on käytetty diakriittistä merkintätapaa äänteiden tarkemman laadun osoittamiseksi.

Sekä vokaaleilla että konsonanteilla on allofoneja eli variantteja, joihin niiden äänneympäristö vaikuttaa. Varianttien esiintymiseen vaikuttavat sekä niiden keskinäiset kombinaatiot että vokaalien peräkkäiset tai toisiaan seuraavien konsonanttien yhdistelmät. Tällaisista assimilaatiosäännöistä tulee lähemmin puhetta luvussa 3.2.1.

Paino on ensimmäisellä tavulla. Venäläisperäisissä sanoissa paino noudattaa usein venäjän painotusta.

3.1 Foneemiparadigma

Vepsän kirjakielen äänneparadigmaan kuuluu kahdeksan vokaalia ja liudentuneet sanan- tai tavunloppuiset konsonantit mukaan lukien 33 konsonanttia. Etelävepsässä vokaaleilla on myös pitkä variantti, pohjois- ja keskivepsässä vain suppeilla vokaaleilla *i* ja *u*. Foneettisesti pitempikestoinen vokaali ei kahdessa viime mainitussa ole fonemaattisessa oppositiossa lyhyen kanssa, vaan sen allofoni. Morfofonologisen vaihtelun osana pitkävokaalinen variantti on kuitenkin joissakin tapauksissa merkitystä erottava. Kirjakielessä ei tehdä monikon sanan *pert'* 'talo' monikon nominatiivin ja partitiivin välillä eroa, koska pituutta ei merkitä. Muoto *pertid* on siten synkretistinen ja voidaan tulkita kontekstista riippuen joko monikon nominatiiviksi (*järedad pertid* 'suuret talot') tai monikon partitiiviksi (*kaikid pertid* 'kaikkia taloja'). Esimerkiksi keskivepsässä muotojen välillä on kuitenkin foneettinen

ero ja partitiivissa *i* ääntyy pitempänä /*pert'id'*/ : /*pert'iid'*/. Tällaiset *i*-vartaloiset nominit ovat kuitenkin yksittäistapaus.

Keskivepsään perustuvassa kirjakielessä joissakin yksittäistapauksissa kuten pronomineissa (*miid* 'meitä', *tiid* 'teitä', *hiid* 'heitä'; *niid* 'niitä') ja partisiipeissa (*tulii* 'tuleva') esiintyviä pitkiä vokaaleita merkitään kahdella peräkkäisellä vokaalilla (*ii*, *uu*). Vanhoissa kielennäytekokoelmissa vokaalin pituutta on merkitty vokaalin päälle tulevalla viivalla (*ā*, *ē*, *ī*, *ō*, *ū*, *ǖ*, *ǟ*, *ȫ*). Näin merkityt pitkät vokaalit on tässä kirjassa kauttaaltaan korvattu kahdella vokaalilla.

Etuvokaalien *e* ja *i* laatuun vaikuttaa voimakkaasti ympäröivä konsonantisto, ja niillä on selvästi takainen allofoni. Sitä ei kuitenkaan karkeassa transkriptiossa merkitä. Foneettista laatua tarkemmin merkitsevässä transkriptiossa niitä merkitään usein vokaalin alle tulevan nuolen avulla (*e̝*, *i̝*).

Konsonanttien osalta tärkeimpiä merkityksiä erottavia piirteitä ovat sointioppositio ja erityisesti dentaalisten konsonanttien (*d*, *t*, *c*, *s*, *z*, *n*, *l*, *r*), poikkeustapauksissa labiaalisia (*p*, *b*, *m*) ja jopa palatovelaarisia (*k*, *g*) konsonantteja koskeva palataalisuus eli liudennus. Sointikorrelaatio koskee klusiileja (*p*, *t*, *k* – *b*, *d*, *g*) ja sibilantteja (*s*, *š* – *z*, *ž*).

Vepsän kirjakielessä käytettävät merkit

Vepsän kirjakielen tavoite on noudattaa mahdollisimman tarkasti äänteen ja kirjaimen vastaavuutta. Kirjakielen merkistö kuvastaa siten äännejärjestelmää.

Vokaalit

i	*ü*	*u*
e	*ö*	*o*
ä		*a*

[= 8 vokaalia]

Konsonantit

p p'	*t*	*t'*	*k k'*	
b b'	*d*	*d'*	*g g'*	
	c	*c'*	*č*	
	s	*s'*	*š*	
	z	*z'*	*ž*	
f				*h*
m m'	*n*	*n'*		
	l	*l'*		
	r	*r'*		
v				*j*

[= 20 (+ 13) konsonanttia]

Kirjakielessä on käytössä kahdeksan vokaali- ja kaksikymmentä konsonanttimerkkiä. Niiden lisäksi merkistöön kuuluu lähinnä dentaalisten konsonanttien jäljessä, yleisimmin sananloppuisessa asemassa esiintyvä liudennusmerkki *'*. Liudennuskorrelaation takia äännejärjestelmään kuuluu käytännössä useita konsonantteja enemmän kuin pelkästään kirjakielessä käytettävä yksittäisten kirjainten merkistö antaa ymmärtää. Tavallisia, merkitystä erottavia liudentuneita konsonantteja ovat *t'*, *d'*, *s'*, *z'*, *n'*, *l'* ja *r'*. Esimerkiksi *z'* on yleinen siksi, että se esiintyy sananloppuisena nominijohdoksissa. Lähinnä yksittäistapauksissa esiintyvät *p'*, *b'*, *k'*, *g'*, *m'* ja *c'*, näistä muita mainittuja useammin *m'* ja *g'*. Seuraavassa on kirjakielessä tavattavia ja uusimpien vepsäläis-venäläis-vepsäläisten sanakirjojen tuntemia esimerkkejä:

> *pap'* 'pappi', *kirb'* 'kimppu', *pert'* 'talo', *pit'k* 'pitkä', *nügüd'* 'nyt, nyky-', *manik'ur* 'manikyyri', *prazniklong'* 'juhlalounas', *keng'* 'kenkä', *skanc'* 'taikina(kerros)', *üks'* 'yksi', *kaks'* 'kaksi', *laps'* 'lapsi', *uz'* 'uusi', *tedomez'* 'tutkija', *huiktatomuz'* 'häpeämättömyys', *kalalem'* 'kalakeitto', *läm'* 'lämmin', *tün'* 'tyyni', *sen'he* 'sieneen', *keväz'tal'vel* 'kevättalvella', *jäl'gmäine* 'viime(inen); reunimmainen', *sur'* 'suuri', *jur't* 'juurta'

Vepsänkielisessä puheessa, vanhoissa kielennäytekokoelmissa ja murreteksteissä liudennus on hyvin läpitunkeva piirre. Vokaalin etisyys vaikuttaa kaikkien konsonanttien laatuun ja palataalistaa niitä.

Vepsän diftongit ovat suppenevia eli *i*- tai *u*-loppuisia. Vepsän murteissa esiintyy jonkin verran vaihtelua myös diftongien osalta.

Taustaltaan *-ü*-loppuiset diftongit ovat enimmäkseen muuttuneet *-u*-loppuisiksi. Sanavartaloon kuuluvat ja pääpainollisen tavun *i*-loppuiset diftongit vastaavat yleensä samoja suomen diftongeja. Vepsässä esiintyvät siten *ai* (*aig* 'aika'), *äi* (*päiv* 'päivä; aurinko'), *ei* (*leibad* 'leivät'), *oi* (*poigad* 'pojat'), *öi* (*söin* 'söin'), *ui* (*huiged* 'häpeä') ja *üi* (*püid* 'pyitä'). *ei*-diftongit oikenevat kuitenkin toisinaan pitkäksi *i*-vokaaliksi (*hiin*), foneettisesti pikemminkin *ij*-sekvenssiksi. *u*-loppuisia diftongeja ovat *au* (*haug* 'halko'; toisinaan *houg*), *ou* (*poud* 'pouta' jopa *puud*), *äu* (*täuz'* 'täysi' tai *töuz'* : *täuded*). Myös tavunloppuisen *l*:n vokaaliutumisesta on syntynyt *u*-loppuisia diftongeja (*koum* 'kolme', *pöud* 'pelto').

Kirjallisuutta

Kangasmaa-Minn 1964; Kettunen 1922; Posti 1950; Tuisk 1990; Tunkelo 1946; Wiik 1989a, 1989b; Viitso 1968, 1987; Maria Zaitseva 1981a, 1981b

3.2 Äänteiden laatuun ja kestoon vaikuttavat säännöt

Vepsässä esiintyy vain rajoitetuissa tapauksissa lyhyiden ja pitkien vokaalien tai konsonanttien vaihtelua. Tavallisesti tällöin on kyse morfofonologisesta vaihtelusta ja erityisesti assimilaation aiheuttamasta äänteen foneettisen keston pitenemisestä. Päätemorfeemin liittyessä sanavartaloon syntyy pitkä äänne, jonka keskellä kulkee kuitenkin morfeemiraja, kuten muodossa *sukkam* 'sukikaamme' (**sugkam*) alla.

VeK ***sukkam*** *päd* ~ VeP ***sugigam*** *päd*
'Kammatkaamme pää!' (SUST 86: 476)

Vain yksittäistapauksissa pitkän ja lyhyen konsonanttien vaihtelua esiintyy sanavartalon sisällä, kuten seuraavissa kahdessa esimerkissä (*loppib*, *ripputab*), joissa *pp* kuuluu sanavartaloon eikä morfeemiraja jaa sitä.

VeP *teravas* ***loppib*** *školan; pidab* ***lopta*** *škol*
'Pian saa [lopettaa] koulun päätökseen, pitää saada koulu päätökseen.' (SUST 86: 97)

VeP *kivuded ne* ***ripputad****, ka verkod kivestad*
'Ripustat kivet ja kivestät verkot.' (SUST 86: 167)

Myös vokaalien kestovaihtelua esiintyy tavallisesti nimenomaan morfeemirajalla. Erityisen tavallista se on etelävepsässä *-i-*vokaalin sisältävien morfeemien yhteydessä, kuten monikon (nomineilla) ja imperfektin *-i-*:n. Vepsän kirjakielessä pitkä *i* on yleinen esimerkiksi tekijännimipartisiippien yhteydessä, kuten sanoissa *joksii* 'juoksija', *tundii* 'tuntija'. Sanavartalossa ilmenevää foneettista vaihtelua ei kirjakielessä merkitä. Foneettisesti ensimmäisen tavun vokaalin pituus vaihtelee tavuluvun mukaan sellaisissa yksitavuisissa sanoissa kuten *kuź* 'kuusi', *suŕ* 'suuri' ja *viž* 'viisi'. Yksitavuisen sanan vokaalin kesto on foneettisesti pitempi kuin useampitavuisissa taivutusmuodoissa *kuzele* 'kuuselle', *surele* 'suurelle' ja *videle* 'viidelle'.

Vokaalien kestoa ei pidetä vepsässä fonologisena, eikä vokaalien pitenemistä tai kahden vokaalin sulautuessa syntyvää pitkää monoftongia siksi merkitä. Pohjoisvepsäläisessä aineistossa on tapana erottaa *ii* ja *uu* niiden lyhyistä vastineista *i* ja *u* myös litteraatiossa: *viiž* '5', *kuuz'* '6', *suu*.

3.2.1 Assimilaatio

Vepsän äännejärjestelmään ja äänteiden vaihteluun vaikuttavista säännöistä osa aiheutuu peräkkäin esiintyvien äänteiden yhdistelmistä ja on luonteeltaan foneettisia. Mutta assimiloituminen on hyvin usein morfofonologista, liittyy kieliopillisten muotojen taivutussääntöihin ja ilmenee morfeemirajalla. Peräkkäisten äänteiden laatuun vaikuttaville assimilaatiosäännöille on ominaista, että ne toteutuvat vain kulloinkin kyseessä olevassa ympäristössä. Assimilaatiosäännöt ovat tarkoin määriteltäviä. Konsonanttien keskinäisiä kombinaatioita säätelee erityisesti sointiassimilaatio. Vokaalien ja konsonanttien välisistä ilmiöistä tärkein on etuvokaalien vahva palataalistava vaikutus edeltävään konsonanttiin, erityisesti dentaalisiin konsonantteihin. Vastaavasti palataalistumatonta dentaalikonsonanttia seuraava etuvokaali (ks. erityisesti *e* ja *i* alempana) ääntyy takaisempana. Muista yksittäisistä ilmiöistä todetaan alla lyhyesti *e*:n labiaalistuminen *ö*:ksi ja toisinaan jopa *ü*:ksi labiaalisessa ympäristössä. Sääntöjen yhdistelmät vaikuttavat mm. siihen, miten pääpainollisen tavun lopussa ja takavokaalisessa ympäristössä vokaalistuva *l* reaalistuu eri ympäristöissä.

Sointiassimilaatio

Tavallisimmin konsonanttien ja tarkemmin klusiilien ja sibilanttien sointiassimilaatio ilmenee **regressiivisenä sointiassimilaationa**, erityisesti morfeemi- ja sanarajan yli. Seuraavan sanan tai morfeemin alussa oleva äänne vaikuttaa edellisen soinnillisuuteen tai soinnittomuteen kuten *d*:n ja *d'*:n ääntymiseen *k*:n tai *p*:n vaikutuksesta soinnittomana *t*:nä esimerkeissä *otaažii**d** ka liniižii**d** poigamu* sekä *kartoškii**d** kaimaha*. Vastaavasti yhdyssanassa *au**g** + **k**uul* jälkiosan ensimmäinen konsonantti *k* vaikuttaa alkuosan loppu-*g*:n ääntymiseen soinnittomana *k*:na.

> VeE *minun, basib, otaažii**d** ka liniižii**d** poigamu*
> 'Sanoo, että jos ottaisit minut, saisit pojankin.' (SUST 86: 81)

> VeP *kartoškii**d** kaimaha lähtem*
> 'Lähdemme kaivamaan perunoita.' (SUST 86: 44)

> VeP *au**g**kuul voib lambhad kerita, a lopkuul ei pida kerita, ika vill ei kazva*
> 'Alkavalla kuulla voi keritä lampaita, mutta vanhenevalla kuulla ei pidä keritä tai villa ei kasva.' (SUST 86: 182)

Seuraavan konsonantin soinnillisuuteen vaikuttavaa **progressiivista sointiassimilaatiota** esiintyy huomattavasti harvemmin. Kyse on lähinnä sellaisista tapauksista, joissa esimerkiksi konsonanttiyhtymä estää regressiivistä sointiassimilaatiota toimimasta ja konsonanttiyhtymän soinnittomuus vaikuttaa seuraavaan konsonanttiin, kuten infinitiivin *da*/*dä*-tunnukseen sanoissa *ast-ta* 'astua' ja *käsk-ta* 'käskeä, pyytää'. Tässä tapauksessa *DA*-infinitiivillä on siten neljä allofonia, *da*/*dä* ja *ta*/*tä*.

Konsonanttien palataalistuminen etuvokaalin edellä

Puhutun vepsän tunnusmerkkisimpiä piirteitä on konsonanttien voimakas palataalistuminen eli liudentuminen etuvokaalin edessä. Se koskee erityisesti dentaalisia konsonantteja mutta vaikuttaa myös kaikkiin muihin konsonantteihin. Dentaalisilla konsonanteilla on se kombinatorinen ominaisuus, että niiden liudennus vaikuttaa myös seuraavan *e*:n tai *i*:n ääntämykseen, toisinaan myös muiden vokaalien. Dentaalisen konsonantin palataalisuus ja sitä seuraavan vokaalin etisyys ovat

niin vahvassa korrelaatiosuhteessa, että se voi muuttaa vokaalin laatua. Tämä näkyy seuraavissa esimerkeissä sanoissa *el'abale* (*~ el'äbal'e*) ja *ńugude* (*~ ńügude ~ ńügüd*).

VeK *kurttub i* ***ńugude*** *käraidab*
'Hän suuttuu ja nyt hermostuu.' (SUST 86: 201)

VeP ***el'abale*** *mehele pidab uskta*
'Elävää ihmistä pitää uskoa.' (SUST 86: 164)

Tässä kirjassa on käytetty samanlaista karkeistettua merkintätapaa (ks. luku 3.3) kuin vepsän kirjakielessä eikä konsonanttien palatalisaatiota ole merkitty kuin sellaisessa asemassa, jossa sillä on kiistatta merkitystä erottava tehtävä. Tästä syystä se esiintyy usein sanan lopussa (alla sanoissa *ked'*, *säŕg* ja *ahń*) eikä sanan sisällä. Sanan lopussa tai sananloppuisessa konsonanttiyhtymässä liudennus on etelävepsässä toisinaan peräisin edeltävästä *i*:stä, joka diftongin jälkikomponenttina sulautuu alkukomponenttiin, joka vuorostaan monoftongiutuu pitkäksi vokaaliksi. Palatalisaatiolla on silloin usein monikon *i*:tä (sanoissa *havadool'*, *üksiid'*, *lahnood'*) tai imperfektin *i*:tä (sanassa *basit'he*) vastaava kieliopillisesti distinktiivinen merkitys eli foneemiero. Sen sijaan sanoissa (*ni ~ n'i*, *ken ~ k'en*, *sen ~ s'en*, *kuleelin ~ kul'eel'in*, *näge ~ n'äge* ilmenevää palatalisaatiota ei merkitä.

VeK *valitas* ***ked'*** *ni korovnicaks*
'Joku valitaan karjakoksi.' (SUST 86: 418)

VeK *ni ken ii koki, ni* ***sär'g*** *ni* ***ahn'***
'Mikään ei nappaa, ei särki eikä ahven.' (SUST 86: 419)

VeE *sen se* ***basit'he****, sen i mä kuleelin*
'Sitäpä he puhuivat, sen minäkin kuulin.' (SUST 86: 397)

VeE *näge mičiid* ***simood'*** *om lages*
'Katso, millaisia hämähäkinseittejä katossa on!' (SUST 86: 70)

VeK *lehmad i kaik* ***hüvuz'***
'Lehmät ja kaikki omaisuus.' (SUST 86: 411)

VeE ***havadool'*** *vedeliimaa* ***üksiid' lahnood'***
'Säkeillä kuljetimme pelkkiä lahnoja.' (SUST 86: 165)

Tällaisen käytännön mukaisesti kaikki etuvokaalin edessä sijaitsevat dentaalit ääntyisivät palataalisina. Näin ehdoton sääntö ei kuitenkaan ole, vaan vanhoissa tekstikokoelmissa käytetty tarkempi foneettinen merkintä osoittaa esiintyvän variaation, jota kirjakielessä ei merkitä. Erityisesti se koskee *e*:tä ja *i*:tä ja niitä edeltäviä konsonantteja, yksittäistapauksissa muitakin vokaaleita.

Fonologisista säännöistä konsonantin palataalisuuden ja vokaalin etisyyden välinen kombinatorinen suhde on hallitseva. Vokaalien palataaliharmonia eli vokaalisointu ei tästä syystä säätele sanojen fonotaktista rakennetta, vaan rinnakkain esiintyy sekä arkaistisia vokaalisointua noudattavia muotoja, kuten *nügüd* ja *röünääžöö*, ja fonologisoituneen palataalisen konsonantin sisältäviä variantteja, kuten *ńugude* ja *r'ounmaine*. Ensin mainittuja esiintyy etenkin etelävepsässä.

VeE *ištubad samejaa* ***röünääžöö***
'He istuvat aivan reunassa.' (SUST 86: 317)

VeK *nece pert'* ***r'ounmaine***
'Tämä talo on reunimmainen.' (SUST 86: 380)

Etuvokaalien *e* ja *i* takaiset variantit

Vepsän kirjakielessä *e*:n ja *i*:n takaista allofonia ei merkitä, vaan kumpaakin kirjainta (äännettä) edeltävän konsonantin palataalistuminen riippuu kulloisestakin sanasta tai taivutuspäätteestä. Foneettista transkriptiota noudattavissa murrenäytteissä ja tekstikokoelmissa ne on kuitenkin usein merkitty, tavallisimmin vokaalin alisella kulmalla: *e̯*, *i̯*. Sääntö, jonka mukaan konsonantit palataalistuvat etuvokaalin edessä, ei päde *e*:n ja *i*:n takaisen allofonin edessä. Sääntö voidaan siis esittää myös käänteisesti siten, että palataalistumatonta (dentaali)konsonanttia seuraava *e* tai *i* on laadultaan takainen. Konsonanttien palataalistuminen ja *e*:n ja *i*:n etisyys voidaan esittää seuraavan kaavan avulla: *C'/_ e*, *i* : *C/_ e̯, i̯*, jos katsotaan, että konsonantin laatu riippuu vokaalista. Jos vastaavasti ajatellaan, että konsonantin laatu säätelee *e*:n ja *i*:n laatua, mahdolliset kombinaatiot ovat *e/C'_, i/C'_* ja *e̯/C_, i̯/C*. On kuitenkin huomattava, että konsonanttien palataalistumisessa ja *e*:n ja *i*:n allofoneissa esiintyy usein vaihtelua.

e:n labiaalistuminen

Vokaaliin *e* liittyy myös toinen foneettista variaatiota lisäävä ilmiö, nimittäin labiaalistuminen eli pyöristyminen labiaalisen konsonantin (*p*, *m*) tai vokaalin (*u*) yhteydessä. Tässä tapauksessa on kyse jo tapahtuneesta kielen diakronisesta muutoksesta, jonka voi havaita vertaamalla vepsänkielistä muotoa esimerkiksi suomeen.

VeE ***mö*** *mugoočen čajun jolomaa nügüd*
'Juomme sellaista teetä nyt.' (SUST 86: 90)

VeK *algat kandiškoi liibad* ***püudole***
'Älkää kantako leipää ulos [pellolle]!' (SUST 86: 112)

VeP ***püuvast*** *rataze akad*
'Naiset käsittelevät pellavaa.' (SUST 86: 60)

Vokaalin yhteydessä tapahtuva labiaalistuminen koskee sekä taustaltaan *u*-loppuisia diftongeja (*eu*: *ŕounmaine*) että *l*:n vokaaliutumisesta aiheutuvia samoin *u*-loppuisia diftongeja (**-el-* > *eu*: *varišou*).

VeK *nece pert'* ***r'ounmaine***
'Tämä talo on reunimmainen.' (SUST 86: 380)

VeK ***varišou*** *jougad anttud lapsiile, houkteldas kaik*
'Varis on antanut jalat lapsille, halkeilevat kaikki.' (SUST 86: 194)

3.2.2 Morfofonologinen vaihtelu

Vepsässä on suhteellisen vähän morfofonologista vaihtelua, joka vaikuttaa sanavartalon asuun eri taivutusmuodoissa. Silti toisinaan nomini- ja verbintaivutuksessa sanavartaloon liittyvä morfeemi voi vaikuttaa vartalovokaalin laatuun tai vokaali- ja konsonanttivartalon väliseen vaihteluun. Tavallisesti morfofonologinen vaihtelu aiheutuu taivutusmuodosta, tavurakenteen ja tavujen määrän vaihtelusta sanassa. Vepsän kielihistoriassa ilmiötä on tavattu kutsua sisäheitoksi, mutta kyse ei ole niinkään diakronisesta muutoksesta kuin kieliopillisen rakenteen ja morfologisten sääntöjen aiheuttamasta vaihtelusta. Synkronisen kieliopin kannalta kyseessä on vokaali- ja konsonanttivartalon välinen vaihtelu, joka on ennustettavissa kieliopillisen muodon ja sanavartalon tavumäärän perusteella.

Seuraavien verbien taivutusmuodoissa näkyvä vaihtelu johtuu vartalovokaalin muuttumisesta imperfektin *i*-tunnuksen edellä (*süin*, *čapoin*, *jätin*, *venüin*) ja konsonanttivartalon käyttämisestä menneen ajan partisiipin yhteydessä niillä verbeillä, joilla on konsonanttivartalo (*čapnu*, *jätnu*).

sön ’syön’ : *süin* ’söin’ : *sönu* ’syönyt’
čapan ’leikkaan’ : *čapoin* ’leikkasin’ : *čapnu* ’leikannut’
jätan ’jätän’ : *jätin* ’jätin’ : *jätnu* ’jättänyt’
venun ’makaan’ : *venüin* ’makasin’ : *venunu*

Nominien vartalovaihtelu ilmenee yksikön nominatiivin, genetiivin, partitiivin ja illatiivin sekä monikon nominatiivin ja genetiivin välisinä eroina, ts. näiden taivutusmuotojen sanavartaloissa. Muiden sijojen vartalotyyppi on ennustettavissa näiden perusteella. Jos kyseessä on yksikön nominatiivissa konsonanttiin päättyvä sana, vokaalivartalo näkyy yksikön genetiivissä ja monikon nominatiivissa. Taivutustyypistä riippuen konsonanttivartalo saattaa tällöin olla käytössä myös yksikön partitiivissa ja illatiivissa. Kategorian lisäksi vokaali- ja konsonanttivartalon (*kal’hen* : *kal’heze*; *penhe*) vaihteluun vaikuttavat kulloinkin kyseessä oleva taivutustyyppi ja tavujen määrä. Oman ryhmänsä muodostavat *-ed*-loppuiset adjektiivit (*vouged* : *vouktan* : *vouktahe*), joiden yhteydessä ei voida puhua varsinaisesta konsonanttivartalosta, vaan sanatyypille ominaisesta vartalovaihtelusta ja sisäheitosta.

kalliš ’kallis’ : *kal’hen* ’kalliin’ : *kal’heze* ’kalliiseen’
pen ’pieni’ : *penen* ’pienen’ : *penhe* ’pieneen’
vouged ’valkoinen’ : *vouktan* ’valkoisen’ : *vouktahe* ’valkoiseen’

Tässä kuvattu vaihtelu ei koske kaikkia taivutustyyppejä, ja sitä tarkastellaan alla lähemmin ja lisäksi luvussa 4 nominien sijataivutuksen yhteydessä. Konsonantin laadullinen vaihtelu on harvinaista, muttei aivan poikkeuksellista. Se koskee lähinnä *t*:n vaihtelua affrikaatan *č* kanssa, kuten alla olevissa esimerkissä *tatind* : *tači* ja *mitte* : *miččel*. Tässä tapauksessa vaihtelu riippuu kokonaan kulloinkin kyseessä olevan sanan tapauskohtaisista morfologisista säännöistä. Ilmiö koskee koko vepsän kielialuetta.

VeK ***tači*** *sihe*
’Heitä siihen!’ (SUST 86: 398)

VeE *hän ii* ***tatind*** *päčhe*
’Hän ei heittänytkään uuniin.’ (SUST 86: 459)

VeK *ka* ***mitte*** *ningoite čud?*
’Mikä se tuollainen ihme on?’ (Ladv 2009)

VeP ***mičče̮l*** *aigal söt ehtlongen*
’Mihin aikaan syötte illallisen?’ (SUST 86: 182)

Edellisten lisäksi joissakin nominijohdoksissa esiintyy konsonanttivaihtelua, kuten *z’* : *d* : *t* sanassa *čomuz’* ’kauneus’ : *čomuden* ’kauneuden’ : *čomut* ’kauneutta’. Tämä johdostyyppi on mukautunut *uz’* ’uusi’ tyyppisten yksitavuisten nominien taivutustyyppiin: *uz’* : *uden* ’uuden’, joka tavallisesti on *i*-loppuinen *käzi* ’käsi’ : *käden* ’käden’, *vezi* ’vesi’ : *veden* ’veden’.

Vokaaliloppuisista nomineista oman ryhmänsä muodostavat nominatiivissa *-e*-loppuiset substantiivit, kuten *kätte* ’kehto’ : *kätken* ’kehdon’ : *kättet* ’kehtoa’ : *kätkehe* ’kehtoon’, jossa vartalokonsonantisto eli geminaatta *-tt-* vaihtelee *-tk-*:n kanssa.

Myös vokaaliloppuisissa *-ne*-adjektiivijohdoksissa päätteen muoto vaihtelee, kuten sanoissa *luine* ’luinen’ : *luižen* ’luisen’ : *lušt* ’luista’ : *luižehe* ’luiseen’ ja *kuzne* ’kuusinen’ : *kuššen* ’kuusisen’ : *kuzišt* ’kuusista’ *kuššehe* ’kuusiseen’.

Vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu (sisäheitto)

Vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelua säätelevät morfologiset säännöt ja kulloisenkin sanan äännerakenne. Nominien osalta vaihtelu on ennustettavissa sen perusteella, onko sana nominatiivissa vokaali- vai konsonanttiloppuinen ja onko kyseessä johdos vai ei. Koska vepsässä on runsaasti yksitavuisia nomineita, vaihtelu liittyy tavallisesti ensimmäisen ja toisen tavun väliseen vartalovaihteluun. Verbeillä tavurakenteesta ja -määrästä aiheutuva sisäheitto eli sanansisäisen vokaalin katoaminen on selvemmin tunnistettava sääntö. Tällöinkin on kyseessä vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu, jota säätelevät morfeemien määrä ja allomorfia. Vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu ilmenee verbeillä tyypillisesti toisen ja kolmannen tavun rajalla, johdoksen ollessa kyseessä myös jäljempänä sanassa.

Nominien vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu

Nominien vartalovaihtelu koskee pääsääntöisesti niitä taivutustyyppejä, joissa nominatiivi loppuu konsonanttiin, kuten sanassa *tütär* ’tytär’ : *tütren* ’tyttären’ : *tütärt* ’tytärtä’. Johdoksia vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu ei yleensä koske. Jos kyseessä on konsonanttiloppuinen nominijohdos, taivutuspääte liittyy siihen vokaalin välityksellä. Vokaaliin päättyvät *-ne*-loppuiset adjektiivit taipuvat taivutustyypin sääntöjen mukaisesti (ks. edellä). Myös *-eh*-loppuiset nominit taipuvat johdosten tavoin, kuten *veneh* ’vene’ : *venehen* ’veneen’ : *veneht* ’venettä’ : *veneheze* ’veneeseen’.

Nominien morfofonologinen vaihtelu ja vokaali- ja konsonanttivartalon välinen vaihtelu voidaan tiivistää taulukossa 2. esitetyllä tavalla.

Sääntö	Esimerkki		
§ 1 Konsonantti- ja vokaalivartalon ja vartalokonsonantiston vaihtelu ilmenee nominatiivi-, genetiivi-, partitiivi- ja illatiivivartalon erona	SG.NOM	*käzi* ’käsi’	*pert’* ’talo’
	SG.GEN	*käden*	*pertin*
	SG.PRT	*kät*	*pertid*
	SG.ILL	*kädehe*	*pert’he*
	PL.NOM	*käded*	*pertid*
§ 2 Konsonantti- ja vokaalivartalon vaihtelu koskee yksikön nominatiivissa yksitavuisia konsonanttiloppuisia sekä sibilanttiin loppuvia nomineita (ks. § 3.1).	SG.NOM	*pen’* ’pieni’	*sur’* ’suuri’
	SG.GEN	*penen*	*suren*
	SG.PRT	*pen’t*	*sur’t*
	HUOM! kaksitavuisen klusiiliin loppuvan sanan taivutus: *mužik* ’mies’ : *mužikan* : *mužikad*		
§ 3 Eräillä nominityypeillä esiintyy vartalovaihtelua, joka koskee samoja taivutusmuotoja kuin konsonantti- ja vokaalivartalon vaihtelu. Tällaisia sanaryhmiä ovat:			
§ 3.1 sibilanttiloppuiset nominit, joihin liittyy vartalokonsonantiston laadullista vaihtelua (*š : Ø*; *z* : *h*; *z’* : *d/t*) sekä kaksitavuiset *-zi*-loppuiset nominit	SG.NOM	*armaz* ’rakas’	*kalliš* ’kallis’
	SG.GEN	*armhan*	*kal’hen*
	SG.PRT	*armast*	*kallišt*
	SG.ILL		*kal’heze*
	SG.NOM	*täuz’* ’täysi’	*vezi* ’vesi’
	SG.GEN	*täuden*	*veden*
	SG.PRT	*täut*	*vet*
	PL.PRT		*vezid*

§ 3.2 *-ed*-loppuiset adjektiivit, joiden ensimmäisen ja toisen tavun rajalla on konsonanttiyhtymä tai ensimmäisessä tavussa *u*-loppuinen diftongi eli ensimmäinen tavu on pitkä	SG.NOM *rusked* 'punainen' *vouged* 'valkea' SG.GEN *rusttan* *vouktan* SG.PRT *rusttad* *vouktad* HUOM! seuraavissa sanoissa on yksittäisklusiili ensimmäisen ja toisen tavun rajalla SG.NOM *käred* 'vihainen' *pimed* 'pimeä' SG.GEN *käredan* *pimedan* SG.PRT *käredad* *pimedad*
§ 3.3 *-ne*-loppuiset adjektiivit (*-ne-* : *-že-/š*; numeraali *toine* 'toinen'	SG.NOM *ühthine* 'yhteinen' *toine* 'toinen' SG.GEN *ühthižen* *toižen* SG.PRT *ühthišt* *tošt* HUOM! *kümne* 'kymmenen' : *kümnen* : *kümned*
§ 3.4 sana *kätte* 'kätkyt'	*kätte* 'kätkyt' : *kätken* : *kättet*
§ 4 Sibilanttiloppuiset nominijohdokset noudattavat sibilanttiloppuisten nominien taivutuskaavaa.	*el'geta* 'ymmärtää' → *el'getomuz* 'ymmärtämättömyys' : *-el'getomuden* *redu* 'lika' → *redukaz* 'likainen' *: redukhan : redukast*
§ 5 Muissa monikon sijoissa kuin nominatiivissa monikon *i*-tunnusta edeltävä vartalovokaali *a* vaihtelee *o*:n kanssa.	SG.NOM *vanh* 'vanha' *vouged* 'valkea' PL.NOM *vanhad* *vouktad* PL.PRT *vanhoid* *vouktid* HUOM! *i*-vartalovokaalisissa nomineissa *i*-monikon liittäminen aiheuttaa foneettista kestovaihtelua

Taulukko 2. Nominien morfofonologinen vaihtelu, erityisesti vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu.

Monikon nominatiivi (*korged* : *kortta-d*; VeP *sittakaz* : *sittakha-d*) osoittaa vokaalivartalon, johon muut yksikön sijamuodot perustuvat. Muissa monikon sijoissa *i*-tunnus aiheuttaa muutoksia vartalovokaalissa. Vokaalivartalo ilmenee myös yksikön genetiivissä (*tütar : tütre-n ~ titre-n*).

VeE *ando necen* ***titren*** *ii melhiižen taga*
'Hän antoi sen tyttären ei rakastetulle.' (SUST 86: 439)

VeP *täga* ***korttad*** *mäthad*
’Täällä on korkeita mäkiä.’ (SUST 86: 46)

VeP ***sittakhad*** *lapsed*
’Paskaiset lapset.’ (SUST 86: 174)

Hyvin yleisissä yksitavuisissa, konsonanttiin loppuvissa nomineissa yksikön illatiivi perustuu konsonanttivartaloon eli illatiivin tunnus liittyy suoraan nominatiiviin ilman vartalovokaalia (*pert’-he*, *kagr-ha*, *žar-hu*). Oman ryhmänsä muodostavat *-n*-loppuiset yksitavuiset sanat, joissa myös partitiivin tunnus *-t* voidaan liittää suoraan konsonanttivartaloon (*pen’* ’pieni’ : *pen’t* ’pientä’).

VeE *külmetumaa nechegi* ***pert’he***
’Kylmetymme tähänkin tupaan.’ (SUST 86: 165)

VeK *hiin kazvab* ***kagrha***
’Heinä kasvaa kauraan.’ (SUST 86: 165)

VeE ***žarhu*** *paned, mi käbizüüžbad*
’Panet kuumaan, jotta ne punertuisivat.’ (SUST 86: 205)

Toisinaan konsonanttivartaloisuus näyttää levinneen yksittäisiin sanoihin. Sellaisissa tapauksissa, kuten edellä mainittu *pen* : *pent* sekä seuraavan esimerkin sanassa *täut-he-nze* on kuitenkin kyse vanhasta taivutustyypistä (vrt. suomen *pieni* : *pien-tä*, *täysi* : *täyt-tä*) eikä konsonanttivartaloisuuden yleistymisestä.

VeE *ebad* ***täüthenze*** *henged pane*
’Eivät kasva aikuiseksi.’ [’täyteensä’] (SUST 86: 374)

Vartalovokaalin heittyminen on mahdollista myös johdoksissa, jolloin kyse ei ole sanavartalosta, vaan taivutusvartalosta. Tällöin sisäheitto voi tapahtua kaukana johtamattomasta perusvartalosta, kuten karitiivi-adjektiivijohdoksessa *uudištamat-mad*.

VeP *vot ne oma* ***uudištamatmad***
’No ne ovat käyttämättömät.’ (SUST 86: 355)

Verbien vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu

Tärkeimmät verbinmuodot, joita vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelu, jota tavataan usein kutsua sisäheitoksi, ovat passiivin preesens (vrt. lukuihin 4.3.1 ja 6.2) ja imperfekti, imperatiivi, *DA*-infinitiivi ja *MA*-infinitiivi, menneen ajan partisiippi, menneen ajan partisiipista muodostettava menneen ajan konditionaali sekä konnegatiivi. Imperatiivin osalta vaihtelu ei kuitenkaan koske yksikön toista persoonaa, vaan ainoastaan kategorioita SG3, PL1, PL2 ja PL3. Verbien sisäheittoa koskevat säännöt on koottu taulukkoon 3.

Sääntö	Esimerkki
§ 1 Jos verbivartalon toinen tavu on lyhyt eli tyyppiä CV ja siihen liittyy jonkin alla mainitun muodon taivutuspääte, toisen tavun vokaali katoaa taivutettaessa	
§ 1.1 Passiivin preesens ja imperfekti	*ambub* ’ampuu’: *amp-taze* ’ammutaan’ *amp-ti-he* ’ammuttiin [ampuivat]’ *tuleb* ’tulee’: *tul-das* ’tullaan’
§ 1.2 Imperatiivi lukuun ottamatta tunnuksetonta yksikön toista persoonaa	*pühki* ’pyyhi’: *pühk-kä-tää* ’pyyhkikää’ *väta* ’leikkiä’ *vä-ka-m* ’leikkikäämme’
§ 1.3 *DA*-infinitiivi ja *MA*-infinitiivin illatiivi	*pan-da* ’panna’ *usk-ta* ’uskoa’ *sam-ha* ’saamaan’ *kalatam-ha* ’kalastamaan’
§ 1.4 menneen ajan partisiippi ja siitä muodostettava menneen ajan konditionaali	*läht-nud* ’lähtenyt’ *proid-nu-ded* ’kulunut (ajasta)’ *män-nu-iži-n* ’olisin mennyt’ *ot-nu-iž* ’olisi ottanut’
§ 1.5 monikon konnegatiivi eli kieltoverbiä seuraavan verbin päätteellinen muoto	*em surt-koi* ’emme väsy’
§ 2 Jos verbivartalon toinen tavu päättyy diftongiin eli on tyyppiä CV_1V_2, kato koskee toisen ja kolmannen tavun rajalla olevaa vokaalia	*kuivet’-he* ’kuivuivat [kuivuttiin]’

Taulukko 3. Verbien sisäheittoa säätelevät säännöt ja sen vaikutuksen alaiset kategoriat.

Vartalovokaalin heittyminen liittyy sanojen morfotaksiin. Siihen vaikuttavat tavurakenne ja tavujen määrä, minkä takia ilmiön esiintyminen määräytyy sanavartalon ja taivutuskategorian perusteella. Ehtona on, että verbivartalon ensimmäinen tavu on pitkä eli päättyy muuhun kuin lyhyeen vokaaliin, käytännössä konsonanttiin. Koska passiivimuotoja käytetään monikon kolmannen persoonan finiittisten muotojen asemesta, ovat ne hyvin yleisiä puhutussa kielessä.

VeK *nügü dorogad ne* ***kuivet'he***
'Nyt kaikki tiet ovat kuivuneet.' (SUST 86: 166)

VeP *kondi* ***amptaze, amptihe***
'Karhu ammutaan, ammuttiin.' (SUST 86: 426)

Imperatiivissa sisäheitto koskee niitä muotoja, joissa esiintyy imperatiivin *-ka-/-kä-*tunnus, siis yksikön kolmatta persoonaa ja kaikkia monikon imperatiivimuotoja. Päätteetöntä yksikön toisen persoonan imperatiivia sääntö ei koske. Myös verbissä *väta* 'leikkiä, soittaa, pelata' on kyse samasta sisäheitosta, vaikka infinitiivissä ensimmäinen tavu onkin lyhyt. Taivutus *väta* 'soittaa, pelata, leikkiä' : *vändab* 'soittaa, leikkii, pelaa' osoittaa sanavartalon rakenteen.

VeE ***väkäm*** *lapsed ukravaa*
Lapset, leikkikäämme piilosta.' (SUST 86: 139)

VeE *mä jo baslin neičiile mi* ***pühkkätää*** *lava*
'Minä jo sanoin tytöille, että pyhkikää lattia.' (SUST 86: 199)

Infinitiivimuodoista *-DA/-TA* -infinitiivin allomorfinen vaihtelu koskee vain sanavartalon ja infinitiivin päätteen rajaa (*panda*, *uskta*). Myös *-ma*-infinitiivin edeltä vokaali katoaa säännön § 1 mukaisesti (*eht'mäta*, *ličmati*, *pezmati*). Koska se on tavallinen nominaalimuoto, johon voi liittyä myös sijapääte, voi se johtaa myös säännön § 2 tyyppiseen vokaalin heittymiseen toisen ja kolmannen tavun rajalta (*nülgm-hä*).

VeE *laud vou* ***pezmati*** *i sija* ***ličmati***
'Pöytä on vielä pesemättä ja sänky laittamatta.' (SUST 86: 355)

VeE ***paštmatoo*** *plot, viluganz', tagaz ii rohti* ***panda***
'Paistumaton leipä, jäähtyi, takaisin ei uskalla panna.' (SUST 86: 355)

VeE *viičmu tul'* ***nülgmhä***
'Tuli veitsen kanssa nylkemään.' (SUST 86: 360)

VeK ***eht'mäta*** *vou kartofk*
'Peruna on vielä kypsymättä.' (SUST 86: 355)

VeP *el'abale mehele pidab* ***uskta***
'Elävää ihmistä pitää uskoa.' (SUST 86: 164)

Partisiippimuotoihin pätee sama tavurakenteesta aiheutuva sääntö eli jos vartaloltaan kaksitavuisen verbin ensimmäinen tavu päättyy konsonanttiin ja toinen lyhyeen vokaaliin, vokaali heittyy partisiipin päätteen edeltä (*lähtta* 'lähteä' : *lähteb* 'lähtee' : *läht-nu*; *otta* 'ottaa' : *otab* 'ottaa [3SG]' : *otnu*). Sääntö on produktiivinen, ja vanhat konsonanttivartaloiset sanat (*män-nu-iži-n*) toimivat samalla tavalla kuin venäjästä lainatut verbit (*proid-nu-ded*).

VeK ***lähtnud*** *jo amu mecha*
'Hän on lähtenyt jo kauan sitten metsään.' (SUST 86: 77)

VeK *tarbhed* ***proidnuded***
'Tarpeet ovat menneet.' (SUST 86: 466)

VeP ***otnuiž*** *ka mina* ***männuižin*** *hänen taga*
'Jos hän olisi ottanut, olisin mennyt hänelle vaimoksi.' (SUST 86: 472)

Myös monikon konnegatiivi toimii vastaavalla tavalla, *surduda* 'väsyä' : *surdub* 'väsyy' : *en surt-koi* 'emme väsy'.

VeK *hiinad tehtes surdumei, opetes en* ***surtkoi***
'Heinää tehdessä väsymme, opiskellessa emme väsy.' (SUST 86: 444)

Sisäheiton produktiivisuus osoittaa konsonanttivartaloisten muotojen olevan tärkeitä vepsän taivutusmorfologiassa. Vaikka vepsässä toisaalta on suhteellisen vähän allomorfiaa eli päätemorfeemeissa ilmenevää variaatiota, vartalovaihtelulla ovat omat sääntönsä. Verbejä voidaan tarkastella siitä lähtökohdasta, missä taivutuskategorioissa vartalovokaali

heittyy, kuten edellä on tehty. Toisaalta voidaan puhua laajamittaisesta vartalomorfologian uusiutumisesta.

Toisinaan esiintyy epäodotuksenmukaisia muotoja, joissa alkuperäinen tavurakenteeseen perustuva sääntö ei päde, kuten kahden alla olevan esimerkin sanoissa *kivt'* 'kiveä' ja *sandas* 'sanotaan' sen sijaan, että lyhyen ensi tavun käytettäisiin muotoja *kived* ja *sanutas*. Jälkimmäiset, morfofonologisesti odotuksenmukaiset muodot ovat kuitenkin käytännössä paljon tavallisempia.

VeK *vaštak om käbed, en'amb hulembad ei ole* ***kivt'***
'Hehkuvan kuuma on punainen, kuumempaa kiveä ei ole.' (SUST 86: 378)

VeK *mecas ehti* ***sandas*** *ku ii voiškakoi se*
'Metsästä tarttui sanotaan, kun ei voida hyvin.' (SUST 86: 198)

Kettusen eteläpsäläisessä aineistossa esiintyy satunnaistapauksia useammin pronominimuotoja, joissa näkyy yksittäisessä sanatyypissä meneillään oleva vartalomuutos (*hänle* 'hänelle' pro *hänele*) vastaavasti kuin demonstratiivipronominissa *nece* 'tämä' : *nec-he-gi* 'tähänkin'.

VeE *mä* ***hänle*** *sanun, mi hän ii tuliiž*
'Minä sanon hänelle, ettei hän tulisi.' (SUST 86: 200)

VeE ***hänle*** *näguu mehele mänendaks*
'Hänelle näkyy [ennustettavan] miehelle menemistä.' (SUST 86: 265)

VeE *külmetumaa* ***nechegi*** *pert'he*
'Kylmetymme tähänkin tupaan.' (SUST 86: 165)

Kirjallisuutta

Hämäläinen 1954; Kettunen 1919, 1938, 1939, 1949; Posti 1935a, 1935b, 1939–1940, 1962; Tunkelo 1925, 1934, 1938, 1946; Turunen 1966

3.3 Kirjoitustavan karkeistusperiaatteet

Nykyään käytössä oleva vepsän kirjakieli ja siihen liittyvät oikeakielisyysperiaatteet ovat puhuttuun kielenaineistoon verrattuna nuori ilmiö. Ne luotiin 1990-luvun alussa, ja ortografia perustuu latinalaisiin aakkosiin. Aikaisemmin 1930-luvulla ehti olla lyhyen aikaa käytössä samoin latinalaisiin aakkosiin perustuva vepsän kirjakieli, jolla julkaistiin esimerkiksi kouluille tarkoitettuja oppikirjoja, ja jota käytettiin myös muissa julkaisuissa. Sen käyttö katkesi kuitenkin Stalinin hallinnon sortotoimien yhteydessä.

Vepsän kirjakielen pääperiaatteet ovat samanlaiset kuin suomen kielessä: yhtä äännettä vastaa yksi kirjain ja tarvittaessa pitkää äännettä merkitään kahdella kirjaimella. Vepsän yleiskielen käyttöalue on kuitenkin suhteellisen suppea, koska omakielinen mediakin on ollut olemassa vasta parinkymmenen vuoden ajan ja vepsän kieli on kouluissa korkeintaan oppiaine, ei opetuskieli.

Puhutulla kielellä on siten suuri merkitys myös vepsän kirjakielelle. Useat kirjallisesti julkaistut vepsänkieliset aineistot ja näytekokoelmat edustavat itse asiassa puhuttua kieltä. Tarinoiden ja erilaisten kertomusten muistiin merkitseminen ja kielennäytteitä sisätävien tekstikokoelmien julkaisutraditio käynnistyivät jo 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla. 1900-luvulta alkaen sovellettiin 1800-luvun lopussa suomalais-ugrilaisten kielten tutkimuksessa kehitettyä ja kieliaineistoihin laajalti käytettyä suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta eli transkriptiota, joka toimi tieteellisenä merkintätapana. Myös vanhoissa tekstinäytteissä käytetty suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus perustuu latinalaiseen aakkostoon ja äännekirjoitukseen, jossa yhtä äännettä vastaa yksi kirjain. Mutta äänteen tarkemman laadun määrittämiseksi käytetään diakriittisia merkkejä, tarvittaessa myös yhdistelemällä. Usein diakriittisillä merkeillä osoitetaan jokin äänteen foneettinen erityispiirre, jolla ei ole sellaista merkitystä erottavaa tehtävää kuin foneemilla. Tarkekirjoituksen avulla merkitään kuitenkin myös foneemien välisiä ja leksikaalisia tai kieliopillisia eroja.

Tässä kirjassa käytetty aineisto on pääsääntöisesti peräisin puhutusta kielestä ja päälähteenä käyttämässäni Lauri Kettusen aineistossa on käytetty suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta vepsänkielisten esimerkkien muistiin merkinnässä. Siksi on syytä valaista lähemmin perinteisen tieteellisen transkription ja vepsän nykykirjakielen eroja. Kirjakielen tavoitteena on käyttää mahdollisimman yksinkertaista ja

johdonmukaista ortografiaa, ja samaa periaatetta on sovellettu myös tämän teoksen esimerkkeihin.

Vepsän kielennäytekokoelmissa tärkein diakriittisellä merkillä osoitettava merkitystä erottava piirre on vokaalien pituus, jota on perinteisesti merkitty vokaalin päälle tulevalla viivalla (*ā*, *ē*, *ī*, *ō*, *ū*, *ǟ*, *ȫ*, *ȫ̄*). Koska vokaalien välinen kvantiteettikorrelaatio puuttuu lähes kokonaan pohjois- ja keskivepsästä, samoin jälkimmäiseen perustuvasta kirjakielestä, on vokaalin pituuden osoittamisella erityistä merkitystä kieltosanan *ii* ja monikon persoonapronominien (*mii*, *tii*, *hii*) kannalta, laajemmin lähinnä etelävepsässä. Pitkät vokaalit on yhtenäisyyden takia merkitty esimerkkilauseissa kahdella vokaalilla. Kirjakielessä sekundaaristi syntyneitä pitkiä vokaaleita merkitään kahdella peräkkäisellä vokaalilla (*suug* 'sulka', *tegii* 'tekijä').

Toinen tärkeä vepsän kielen äännerakenteeseen ja fonologisiin sääntöihin liittyvä yksityiskohta on palatalisaation eli liudennuksen merkintä sekä sen kanssa korreloivan *e*:n ja *i*:n etisen ja takaisen variantin erottaminen (ks. edellä luku 3.2.1). Kumpaakin ominaisuutta on merkitty hyvin johdonmukaisesti tarkekirjoituksen avulla puhuttuun vepsään perustuvissa tekstinäytekokoelmissa.

Vepsän kirjakielessä liudennusta merkitään rajoitetummin, ja ortografiassa merkitty liudentunut äänne esiintyy tavallisesti takavokaalin edessä (*pal'l'az* 'tyhjä; paljas'), sananloppuisessa asemassa (*mez'* 'ihminen', *son'* 'suoni', *voz'* 'vuosi'), usein myös johdinpäätteessä (*oiktuz'* 'oikeus', *vägetomuz'* 'voimattomuus'). Jos sana päättyy konsonanttiyhtymään, liudennus merkitään viimeiseen dentaaliseen konsonanttiin (*pert'* 'talo', mutta *pit'k* 'pitkä'). Kirjakielessä etuvokaalin (*e*, *i*, *ü*, *ä*, *ö*) edessä palataalistuvan dentaalisen konsonantin palataalisuutta ei erikseen merkitä eli *e*:n ja *i*:n takaisen variantin olemassaoloa ei osoiteta millään tavalla. Kirjakielen sana *mäne* 'mene' voidaan siis lukea kahdella tavalla, suomalais-ugrilaisen transkription mukaisesti joko *mäńe* tai *mänę*. Keskivepsän itäisimmässä ryhmässä se esiintyy muodossa *mäno*.

Muut tarkkeet voidaan karkeistetussa merkintätavassa jättää tavallisesti huomiotta, kuten esimerkiksi diftongin jälkikomponenttia osoittava vokaalinalinen kaari (*i̯*, *u̯*) tai *a*:n labiaalisuus (*å*).

Yksinkertaistettu notaatio tässä kirjassa

Olen pitänyt tarkoituksenmukaisena karkeistaa merkintätapaa tässä kirjassa, koska kieliopillisia asioita kuvataan niiden lauseympäristössä ja foneettisia ominaisuuksia voidaan mitata kokeellisesti teknisten laitteiden avulla. Koska esimerkkiaineisto edustaa puhuttua kieltä kirjakielestä poimittuja yksittäisiä esimerkkejä lukuun ottamatta, ei kirjakielen sääntöjä ole sellaisinaan voitu soveltaa. Olen hyödyntänyt kirjakielen kirjoitusperiaatteita aina, kun se on ollut mahdollista. Toisaalta olen säilyttänyt puhutulle kielelle ominaiset laadulliset piirteet, ellei kyse ole ollut yksiselitteisestä assimilaatiosäännöistä (ks. lähemmin lukua 3.2.1). Lyhyesti tiivistettynä suomalais-ugrilaisella tarkekirjoituksella julkaistun tekstin karkeistusperiaatteet ovat seuraavat:

(i) liudennus merkitään takavokaalin (*a*, *o*, *u*) edessä; samoin sananloppuisessa asemassa ja liudentuneeseen konsonanttiin loppuvassa suffiksissa
(ii) etuvokaalin (*e*, *i*, *ü*, *ä*, *ö*) edessä liudennusta ei merkitä
(iii) jos peräkkäin on kaksi liudentunutta dentaalista konsonanttia (*c’*, *ć*, *d’*, *l’*, *ń*, *ŕ*, *ś*, *t’*, *ź*), vain jälkimmäisen liudennus merkitään
(iv) muiden kuin dentaalisten konsonanttien liudentunutta ääntämystä etuvokaalin edessä ei merkitä
(v) yksittäisissä murteellisissa sanoissa, etenkin pohjoisvepsän *d’*-alkuisissa, *j*-äänteeseen palautuvissa sanoissa liudennus merkitään myös etuvokaalin eteen
(vi) vokaalien *e* ja *i* takaista varianttia (*e̯*, *ę̯*, *i̯*) ei eroteta etisestä
(vii) morfeemirajan, erityisesti sanarajan yli tapahtuvaa regressiivistä sointiassimilaatiota ei merkitä
(viii) foneettista assimilaatiota sanojen välillä osoittavaa kaarta (*hänlozd͡da*) ei merkitä

Havainnollistan näitä sääntöjä vielä seuraavilla esimerkeillä, joista ensimmäinen variantti vastaa Lauri Kettusen kirjassa *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus* käytettyä transkriptiota. Jälkimmäinen edustaa taas osin kirjakielen säännöstöä ja edellä esitettyjä yleistyksiä soveltavaa karkeistettua notaatiota. Lisäksi olen muuttanut Kettusen toisinaan kylän tarkkuudella kirjaaman murteen merkintää siten, että kaikista käytetään vain päämurteen lyhennettä (EnK = VeK, PrÄ = VeP jne.).

Foneettisesti tarkassa transkriptiossa on merkitty erikseen *e*:n takainen variantti *e̯*, mikä merkitsee samalla, että edeltävä dentaalinen

konsonantti (*n* ja *z* sanoissa *mäneļške*, *üksneẓanzeẓ*) on liudentumaton. Etistä *e*:tä ja *i*:tä edeltävä dentaalisen konsonantin on sen sijaan osoitettu liudennusmerkin avulla (*ń* sanoissa *palāńe* ja *ńi*). Myös regressiivisestä sointiassimilaatiosta aiheutuva sananloppuisen konsonantin tai konsonanttiyhtymän laatu merkitään foneettisessa transkriptiossa ja karkeassa kirjoituksessa eri tavoin.

(a1) VeE *mäneļške sä hänlozd̮ da anda hänleẓ saharat̮ palāńe*
'Mene sinä hänen luokseen ja anna hänelle pala sokeria.' (SUST 86: 370)

(b1) VeE *üksneẓanzeẓ ńi kuna ebat̮ pästä, gol'u jälghe mänobad*
'Yksinään eivät päästä minnekään, he menevät aina mukaan.' (SUST 86: 374)

Kirjakielen yksinkertaistettua äänteiden merkintäperiaatetta noudattaen edelliset kaksi esimerkkiä kirjoitetaan seuraavasti.

(a2) VeE *mäneške sä hänlost da anda hänle saharad palaane*

(b2) VeE *üksnezanze ni kuna ebad pästä, gol'u jälghe mänobad*

Vokaalien *e* ja *i* variaation osoittaminen auttaisi useassa tapauksessa tarkan ääntämisen merkitsemistä. Karkeistetun kirjoitustavan tavoitteena on kuitenkin osoittaa keskeiset merkitystä erottavat ominaisuudet. Diftongien jälkikomponentin kaari (*i̯*, *u̯*) jätetään merkitsemättä, kuten esimerkeissä (c–d). Myöskään *e*:n takaista allofonia osoittavaa kaarta (*e̯*) ei merkitä.

(c1) (EnK) *emboi̯ttut maksta da häd'iba peŕt'išpe̯ i̯*
'Emme voineet maksaa ja häätivät talosta.' (SUST 86: 460)

(d1) (PrÄ) *mai̯ dod et pandud hå u̯t'ḱeh́ e*
'Maitoa ette panneet hauteeseen.' (SUST 86: 460)

(c2) VeK *emboittud maksta da hädiba pertišpäi*

(d2) VeP *maidod et pandud hautkehe*

Affrikaattaa *č* on vanhoissa tekstinäytteissä merkitty tavallisesti kirjainyhdistelmällä *tš*. Kahden kirjaimen kuulumista samaan äänteeseen on selkiytetty tavurajaa osoittavalla pystykaarella (*pä‸tšinā*), jota ei yksinkertaistetussa transkriptiossa merkitä. Merkitsemättä jätetään myös kahden itsenäisen sanan sidoskaari (*pid'elobat‿kanat‿pahemba*), joka usein osoittaa myös regressiivisen sointiassimilaation ulottumisen sanarajan yli (esimerkit e–f). Sanarajan yli äänteelliseen laatuun vaikuttavan konsonantin soinnittomuutta ei siten oteta huomioon, vaan soinnillinen sananloppuinen tai taivutuspäätteen äänne merkitään soinnillisena (*kanad pahemba*).

(e1) VeE *pä‸tšinā pid'elobat‿kanat‿pahemba*
'Kanoja pidetään enimmäkseen uunin alla.' (SUST 86: 371)

(e2) VeE *päčinaa pidelobad kanad pahemba*
'Kanoja pidetään enimmäkseen uunin alla.'

(f1) VeK *loudampäl kivi om*
'Pöydän päällä on kivi.' (SUST 86: 371)

(f2) VeK *loudan päl kivi om*

4. Morfologia ja sanojen taivutus

Vepsän kieliopillisen järjestelmän tunnusomaisia piirteitä on runsas taivutuspäätteiden käyttö. Sekä nomineilla että verbeillä on useita taivutuskategorioita. Taivutusmorfologia on perusolemukseltaan yksinkertainen ja perustuu siihen, että pääteaines liitetään sanavartaloon eli typologisesti kyse on agglutinatiivisesta morfologiasta. Vepsässä on suhteellisen vähän vartalovaihtelua eikä esimerkiksi vartalokonsonantistossa tapahdu tavallisesti muutoksia, koska vepsässä ei esiinny astevaihtelua. Vokaali- ja konsonanttivartalon välistä vaihtelua on kartoitettu lähemmin edellä luvussa 3.2.2.

Nominit taipuvat kahdessa pääkategoriassa, jotka ovat sija ja luku. Possessiivisuffiksien käyttö on vähäistä ja rajoittuu leksikaalisin perustein yksittäistapauksiin. Sijajärjestelmään vaikuttaa jossakin määrin synkretismi eli kahden tai useamman taivutusmuodon välinen samankaltaisuus. Synkretismin esiintymistä sääntelevät kuitenkin selvät säännöt, joista tulee alla lähemmin puhetta.

Tärkeimmät verbien taivutuskategoriat ovat persoona (yksikkö ja monikko), tempus ja modus. Lisäksi verbeillä on useita infinitiivimuotoja, kuten suomessakin. Vepsässä on tunnusmerkittömän konjugaation lisäksi erillinen refleksiivikonjugaatio.

Sekä nomineilla että verbeillä on runsaasti johdoksia, joiden produktiivisuus vaihtelee. Yleisimmillä verbinjohtimilla voi olla myös kieliopillisia tehtäviä.

4.1 Morfeemijärjestys

Vepsän morfeemijärjestys muistuttaa pääpiirteissään muita itämerensuomalaisia kieliä. Verbintaivutuksessa persoonapääte tulee viimeiseksi, johtimet lähimmäs verbivartaloa. Verbien morfeemijärjestys on siten verbivartalo + johdin + tempustunnus + modustunnus + persoonapääte. Tavallisesti taivutusmuodot eivät sisällä kaikkia näitä aineksia. Esimerkiksi menneen ajan pääte ja moduksen tunnus yhdistyvät vain menneen ajan konditionaalimuodossa (ks. lähemmin luku 4.3). Paljon tavallisempi yhdistelmä on verbivartalosta sekä johtimesta ja tempus- ja persoonapäätteestä koostuva taivutusmuoto.

Nomineilla numerustunnus tulee säännöllisesti ennen sijatunnusta, ja jos possessiivisuffiksi esiintyy, se tulee sijapäätteen jälkeen. Perusjärjestys on siis nominivartalo + numerustunnus + sijapääte + possessiivisuffiksi. Vepsässä on kuitenkin useita myöhään suffiksoituneita, postpositiotaustaisia sijapäätteitä, jotka ovat kaksimorfeemisia. Kaksimorfeemisuus ilmenee siten, että myöhäsyntyinen sijapääte voi jakautua kahteen osaan, jos siihen taivutusmuotoon liittyy omistusliite. Tällöin morfeemijärjestys on nominivartalo + sijapääte + possessiivisuffiksi + suffiksoitunut sijapäätteen osa. Possessiivisuffikseja esiintyy vain persoona- ja refleksiivipronominien, sukulaisuutta ja läheistä ihmissuhdetta ilmaisevien sanojen ja kivettyneinä pidettävien sanojen yhteydessä (ks. lukua 4.2.3).

Seuraavissa esimerkeissä sijapääte liittyy suoraan sanavartaloon ennen possessiivisuffiksia (*mama-le-in'*, *mam-de-in'*) tai monikon tunnuksen jälkeen (*unimel-i-ša-nze*).

VeK *anda* ***mamalein'***
'Anna äidilleni!' (SUST 86: 373)

VeK *nägin* ***mamdein'***
'Näin äitini.' (SUST 86: 373)

VeE *a mikitaane* ***unimelišanze*** *kulist', dumaib*
'Mutta Mikita kuunteli unissaan, hän luulee.' (SUST 86: 374)

Yksimorfeemisista sijoista ainoastaan johtimia muistuttavan ekvatiivin pääte tulee possessiivisuffiksin jälkeen (*iče-ze-i-tte*, *iče-me-i-tte*), mikä on hyvin poikkeuksellista itämerensuomalaisissa kielissä.

VeP *pagižob* ***ičezeitte*** *i mö* ***ičemeitte***
'Hän puhuu omaa kieltään ja me omaamme (= omalla tavallaan jne.).' (SUST 86: 524)

Kaksimorfeemiseen myöhäisen suffiksoitumisen synnyttämään sijapäätteeseen liittyessään possessiivisuffiksi tulee sijamorfeemien keskelle, kuten esimerkeissä *mama-la-n'-pää* 'äidiltäni' ja *mindaa-n'-lost* 'luokseni'.

VeE *neceen sarnan kuliin* ***mamalan'pää***
'Kuulin tämän tarinan äidiltäni.' (SUST 86: 338)

VeE *tul' **mindaan'lost** tataan' beseda-le*
'Isäni tuli minun luokseni kylään.' (NV 1: 8)

On huomattava, että myöhäsyntyiset sijat eroavat rakenteellisesti toisistaan ja niitä koskevissa morfologisissa säännöissä on eroja. Kielennäytekokoelmissa julkaistun aineiston perusteella ei yksin pystytä määrittämään, mitkä säännöt koskevat esimerkiksi possessiivisuffiksien liittymistä kaksimorfeemisiin sijoihin.

4.2 Nominit

Nominintaivutuksen luonteenomaisin kategoria on sija, joka yhdessä numerustunnuksen kanssa on tavallisin nominien tapa taipua. Monikolla on kaksi tunnusta, *-d* ja *-i*, joista edellinen esiintyy nominatiivissa, jälkimmäinen muiden sijojen yhteydessä. Koska vepsässä ei ole vokaalisointua, sijapäätteissä esiintyy vain vähän allomorfiaa eli pääteaineksen paradigmaattista vaihtelua. Alueellista vaihtelua on sen sijaan runsaasti. Allomorfia koskee lähinnä sibilanttia *s* ~ *š*, jonka äänneasuun vaikuttaa se, onko sen edessä vokaali *i* vai ei. Vokaalivaihtelua esiintyy terminatiivissa. Sanavartalossa esiintyvää morfofonologista vaihtelua on kuvattu lähemmin edellä luvussa 3.3.2.

4.2.1 Sijamuodot

Produktiivisia sijamuotoja vepsässä on 16–18 laskutavasta ja murteesta riippuen. Sijat voidaan jakaa kieliopillisiin ja adverbiaalisiin, joista valtaosa on paikallissijoja. Kieliopillisia sijoja ovat samat kolme kuin suomessa ja virossa eli nominatiivi, genetiivi ja partitiivi. Instrumentaalisia eli välinettä tai jonkin kanssa tapahtuvaa toimintaa ilmaisevia sijoja on kaksi: komitatiivi ja sille merkitykseltään vastakohtainen abessiivi. Erityisesti predikatiiviadverbiaalina esiintyviä eli dynaamista tai staattista olotilaa ilmaisevia sijoja on kaksi, translatiivi ja essiivi, jälkimmäinen melko epäproduktiivinen. Paikallissijasarjoja on yhteensä kolme. Sisäpaikallissijat jäsentyvät *s*-sarjaksi, ulkopaikallissijat *l*-sarjaksi ja suuntaa ilmaisevat *n*-sarjaksi.

Nominatiivia lukuun ottamatta kaikilla sijoilla on oma taivutuspäätteensä. Tavallisesti tunnukset eroavat selvästi toisistaan, mutta joissain tapauksissa vepsässä esiintyy synkretismiä eli kaksi eri taivutusmuotoa ovatkin samannäköisiä. Muodon tunnistaminen ei tällaisessa

tapauksessa ole mahdollista pelkästään sen fonologisen asun perusteella, vaan lauseympäristön avulla. Esimerkiksi yksikön partitiivilla on sama *-d*-pääte kuin monikolla nominatiivissa. Nämä kaksi taivutusmuotoa on kuitenkin tavallisesti helppo tulkita oikein lauseopillisten sääntöjen tuella. Yksikön genetiivi ja essiivi ovat myös keskenään identtiset, mutta useimmissa tapauksisa nekin erottuvat lauseympäristön perusteella. Suuntaa ilmaisevien *n*-paikallissijojen sarjassa esiintyy hyvin yleisesti tulo- ja olosijan välistä synkretismiä, ja kirjakielessä ja useimmissa murteissa voidaan perustellusti puhua vain yhdestä sijasta. Esimerkiksi sana *mužikanno* voi olla merkitykseltään sekä ’miehen luo’ että ’miehen luona’. Lisäksi *i*-loppuisilla nomineilla, kuten sanalla *kaži* ’kissa’ esiintyy runsaasti yksikkö- ja monikkomuotojen välistä synkretismiä. Vepsän murteissa esiinty myös monenlaista alueellista ja yksilöllistä vaihtelua, joka ilmenee pääteaineksessa, sanavartalossa tai attribuutin kongruenssissa.

Taulukoissa 4-1, 4-2 ja 4-3 on esitetty kolme erilaista substantiivia: *i*-vokaalivartaloinen, *kaži*, konsonanttiloppuinen *mužik* ’mies’ sekä *o*-vokaalivartaloinen *hebo* ’hevonen’. Niiden adjektiiviattribuuteista *vanh* ’vanha’ on *a*-vokaalivartaloinen, *pen* ’pieni’ *e*-vartaloinen, jolla on myös konsonanttivartalo, sekä *vouged* ’valkoinen’ sisäheiton vaikutuksen alainen *ed*-adjektiivi.

Sija	Yksikkö	Monikko
nominatiivi	*vanh kaži*	*vanhad kažid*
genetiivi	*vanhan kažin*	*vanhoide kažide*
partitiivi	*vanhad kažid*	*vanhoid kažid*
illatiivi	*vanhahe kažihe*	*vanhoihe kažihe*
inessiivi	*vanhas kažiš*	*vanhoiš kažiš*
elatiivi	*vanhas kažišpäi*	*vanhoiš kažišpäi*
allatiivi	*vanhale kažile*	*vanhoile kažile*
adessiivi	*vanhou kažil*	*vanhoil kažil*
ablatiivi	*vanhal kažilpäi*	*vanhoil kažilpäi*
propinkvatiivi	*vanhan kažinno*	*vanhoide kažidenno*
approksimatiivi	*vanhan kažinno*	*vanhoide kažidenno*
egressiivi	*vanhan kažinnopäi*	*vanhoide kažidennopäi*
prolatiivi	*vanhad kažidme*	*vanhoid kažiidme*

terminatiivi	*vanhaha kažihessai*	*vanhoihe kažihessai*
komitatiivi	*vanhan kažinke*	*vanhoide kažideke*
abessiivi	*vanhata kažita*	*vanhoita kažideta*
translatiivi	*vanhaks kažikš*	*vanhoikš kažikš*
essiivi	—	—

Taulukko 4-1. Keskivepsä (Ladv): *i*-vartaloisen substantiivin *kaži* ja attribuutin asemassa olevan *a*-vartaloisen adjektiivin *vanh* sijaparadigma.

Sija	Yksikkö	Monikko
nominatiivi	*pen mužik*	*pene-d mužika-d*
genetiivi	*pene-n mužika-n*	*pen-i-de mužiko-i-de*
partitiivi	*pen-t mužika-d*	*pen-i-d mužiko-i-d*
illatiivi	*pen-he mužika-he*	*pen-i-he mužiko-i-he*
inessiivi	*pene-s mužika-s*	*pen-i-š mužiko-i-š*
elatiivi	*pene-s mužika-späi*	*pen-i-š mužiko-i-špäi*
allatiivi	*pene-le mužika-le*	*pen-i-le mužiko-i-le*
adessiivi	*pene-l mužika-l*	*pen-i-l mužiko-i-l*
ablatiivi	*pene-l mužika-lpäi*	*pen-i-l mužiko-i-lpäi*
propinkvatiivi	*pene-n mužika-nno*	*pen-i-de mužiko-i-denno*
approksimatiivi	*pene-n mužika-nno*	*pen-i-de mužiko-i-denno*
egressiivi	*pene-n mužika-nnopäi*	*pen-i-de mužiko-i-dennopäi*
prolatiivi	*pen-t mužika-dme*	*pen-i-d mužiko-i-dme*
terminatiivi	*pen-he mužik-hassai*	*pen-i-he mužiko-i-hessai*
komitatiivi	*pene-n mužika-nke*	*pen-i-de mužiko-i-deke*
abessiivi	*pene-ta mužika-ta*	*pen-i-ta mužiko-i-ta*
translatiivi	*pene-ks mužika-ks*	*pen-i-kš mužiko-i-kš*
essiivi	*pene-n mužika-n*	—

Taulukko 4-2. Keskivepsä (Ladv): konsonattiloppuisen *a*-vartaloisen substantiivin *mužik* ja attribuutin asemassa olevan konsonantti- ja *e*-vartaloa vaihtelevan adjektiivin *pen* sijaparadigma.

Taulukon 4-2 paradigmassa kummassakaan sanavartalossa ei tapahdu muutoksia, vaan sekä adjektiivi *pen* että pääsana *mužik* säilyvät muuttumatta ilman vartalovaihtelua. Yksitavuinen konsonanttivartalo *pen* vaihtelee kuitenkin *e*-loppuisen vokaalivartalon *pene-* kanssa taivutusmuodosta riippuen. Sana *mužik* esiintyy useimmissa tapauksissa vokaaliloppuisessa muodossa *mužika-*, ja monikon *i*-tunnuksen edellä sananloppuinen *a* muuttuu *o*:ksi.

Sija	Yksikkö	Monikko
nominatiivi	*vouged hebo*	*vouktad hebod*
genetiivi	*vouktan hebon*	*vouktide heboide*
partitiivi	*vouktad hebod*	*vouktiid heboid*
illatiivi	*vouktaha hebohe*	*vouktihe heboihe*
inessiivi	*vouktas hebos*	*vouktiš heboiš*
elatiivi	*vouktas hebospäi*	*vouktiš heboišpäi*
allatiivi	*vouktale hebole*	*vouktile heboile*
adessiivi	*vouktal hebol*	*vouktil heboil*
ablatiivi	*vouktal hebolpäi*	*vouktil heboilpäi*
propinkvatiivi	*vouktan hebonno*	*vouktide heboidenno*
approksimatiivi	*vouktan hebonno*	*vouktide heboidenno*
egressiivi	*vouktan hebonnopäi*	*kal'hide pertidennopäi*
prolatiivi	*vouktad hebodme*	*vouktiid heboidme*
terminatiivi	*vouktaha hebohossai*	*vouktihe heboihessai*
komitatiivi	*vouktan hebonke*	*vouktide heboideke*
abessiivi	*vouktata hebota*	*vouktita heboita*
translatiivi	*vouktaks heboks*	*vouktikš heboikš*
essiivi	—	—

Taulukko 4-3. Keskivepsä (Ladv): *o*-vartaloisen substantiivin *hebo* ja attribuutin asemassa olevan *-ed*-loppuisen adjektiivin *vouged* sijaparadigma.

Nominatiivi

Ainoa päätteetön sija on nominatiivi, monikon nominatiivin tunnus on *-d*. Nominatiivin käytön osalta vepsä ei poikkea muista itämerensuomalaisista kielistä, vaan samat säännöt, jotka pätevät esimerkiksi suomessa ja virossa, toimivat myös vepsässä. Tärkein ja tavallisin nominatiivin tehtävä on ilmaista subjektia, nominaalista päälauseenjäsentä. Lisäksi sillä on muita kieliopillisia tehtäviä, joista useat liittyvät syntaktisesti subjektiin. Se esiintyy siten nominatiivimuotoisen pääsanan attribuuttina ja predikatiivimääritteessä, myös joksikin tulemista ilmaisevan predikatiiviadverbiaalin sijana. Nominatiivi on yksi kolmesta sijasta, jota käytetään ilmaisemassa objektia, kuitenkin vain tietyissä erityistapauksissa. Objektista tulee lähemmin puhetta genetiivin ja partitiivin (ks. jäljempänä) sekä transitiivilauseen yhteydessä (ks. luku 6.1).

Nominatiivimuotoinen **subjekti** ja predikaattiverbi voivat yhdessä muodostaa lauseen, johon ei kuulu kuin kaksi konstituenttia eli ilmauksen rakenneosaa. Tällaisessa peruslauseessa subjektin ja predikaatin välillä on lukukongruenssi (ks. lähemmin luku 5.2) eli yksikön nominatiivi esiintyy yhdessä yksikössä taipuvan verbin kanssa, monikon nominatiivi monikollisen.

VeK ***laps*** *värižeb*
’lapsi itkee’ (SUST 86: 37)

VeK ***raud*** *rosktub*
’Rauta ruostuu.’ (SUST 86: 228)

VeP ***koir*** *n’uhaib*
’Koira nuuskii.’ (SUST 86: 229)

Monikon nominatiivi esiintyy yksikköä useammin **objektin** sijana, koska se on monikossa ainoa mahdollinen totaaliobjektin sija. Se esiintyy samoissa lauseyhteyksissä, joissa genetiivi on ensisijainen tapa merkitä objektia eikä lauseeseen ja verbiin liity ehtoja, joiden takia olisi käytettävä partitiivi- tai nominatiiviobjektia (*jaugad*).

VeE *eziičed i tagaačed* ***jaugad*** *sidoomaa*
’Sidoimme etu- ja takajalat.’ (SUST 86: 96)

Myös yksikön nominatiivi esiintyy tietyissä tapauksissa objektin sijana. Tällaisia lausetyyppejä on kaksi, infinitiivirakenne ja imperatiivi, joskin viime mainitussa tapauksessa vepsässä on muista itämerensuomalaisista kielistä poiketen levinnyt tapa käyttää toisinaan genetiivimuotoista objektia myös tällaisissa tapauksissa. Infinitiivirakenteessa taipuvaa verbiä seuraavan **infinitiivimuotoisen** semanttisen pääverbin **objekti** on nominatiivissa (*škol*, *luud*).

VeP *teravas loppib školan; pidab lopta* ***škol***
'Pian lopettaa koulun, pitää saada koulu päätökseen.' (SUST 86: 97)

VeP *bat'aze sanub: lähtta toda tütren* ***luud*** *kodihe*
'Isänsä sanoo: on lähdettävä ja tuotava tyttären luut kotiin.' (SUST 70: 161)

Imperatiivimuotoisen verbin objekti on nominatiivissa (*puuhud*, *lambhaine*, *sija*). Yleisimmän toisen persoonan ohella vepsässä myös esimerkiksi monikon ensimmäisen persoonan imperatiivimuodot ovat tavallisia (ks. imperatiivi luvussa 4.3.1).

VeP *mängat sanub čapkat* ***puuhud****, kudamb tiihepäi kaccub*
'Menkää ja hakatkaa puu, joka katsoo teihin päin.' (SUST 70: 154)

VeP *pangam minun* ***lambhaine*** *sigašče keskhe*
'Pankaamme minun lampaani sikojen keskelle!' (SUST 70: 158)

VeP *no, n'ugune neidiine, ladi* ***sija****.*
'No tyttö, sijaa nyt vuode!' (SUST 70: 160)

Passiivin asema on vepsässä muuttunut ja muodollisessa passiivilauseessa voi esiintyä subjekti. Vaikka verbi olisi passiivimuotoinen (ks. monikon kolmannen persoonan taivutus luvussa 4.3.1 sekä impersonaali luvussa 6.2), passiivikategoriaa itämerensuomalaisissa kielissä koskevat aiemmat syntaktiset säännöt pätevät osin edelleen. **Passiivimuotoisen verbin objekti** on siten nominatiivissa (*lehmaine*).

VeP *da anttihe hänele möst* ***lehmaine***
'Hänelle annettiin taas lehmä. / He antoivat hänelle taas lehmän.' (SUST 70: 158)

Yksiselitteisiä tapauksia ovat sellaiset, joissa määrite on nominatiivissa ja kongruoi pääsanansa, tavallisimmin subjektin kanssa. Adjektiivi**attribuutti** on nominatiivissa, jos sen pääsana on nominatiivissa (*voikukahad*, *huba*, *öl'ne*). Adjektiivi kongruoi muutenkin pääsanansa sijan kanssa.

VeK ***voikukahad*** *lapsed*
'itkuiset lapset' (SUST 86: 228)

VeK *jougad väräd,* ***huba*** *priha*
'Jalat ovat väärät, huono poika.' (SUST 86: 229)

VeK ***öl'ne*** *kägi jo päiväl'žen kägen perekukkub*
'Öinen käki voittaa kukunnassa päiväisen käen.' (SUST 86: 230)

Kongruenssisääntö pätee attributiiviseen **predikatiiviin**, joka määrittää pääsanaa (*küps*, *unesiine*). Predikatiivi ja subjekti ovat molemmat nominatiivissa.

VeK *leib om* ***küps***
'Leipä on kypsä.' (SUST 86: 229)

VeP *kaži om* ***unesiine***
'Kissa on uninen.' (SUST 86: 229)

Myös jonakin olemista ilmentävä statiivinen predikatiivi sekä dynaaminen predikatiivi, joka ilmentää muutosta ja joksikin tulemista, voivat toisinaan olla nominatiivissa. Tällöin on usein kyseessä verbilausekkeeseen liittyvä kiinteä rakenne.

VeE *sileež rubl' ved'* ***kališ*** *mujub*
'Sinustahan rupla tuntuu kalliilta.' (SUST 86: 231)

VeK *kazvab hän* ***elgetoi***
'Hän (on) ymmärtämätön (ja) kasvaa.' (SUST 86: 231)

Genetiivi

Genetiivillä tarkoitetaan tässä sekä omistajaa ilmaisevaa sijaa että objektin *-n*-loppuista sijaa, jota usein kutsutaan selvyyden vuoksi genetiivi-akkusatiiviksi. Genetiiviä käytetään monin eri tavoin ja se on hyvin yleinen sija. Se esiintyy substantiivin määritteenä, kuten genetiiviattribuuttina, ja genetiivisijainen objekti on verbin määrite. Lisäksi genetiivillä on useita muita tehtäviä joko substantiivin tai verbin määritteenä. Se on myös hyvin tavallinen adposition eli pre- tai postposition täydennyksen sija (ks. lähemmin 5.6 Adpositiolauseke).

Omistajaa ilmaiseva genetiiviattribuutti (*ombliiden*, *kanan*, *vedehiižen*) tulee välittömästi pääsanan edelle, joskin niiden väliin voi tulla adjektiiviattribuutti.

VeE *nened ebad* ***ombliiden*** *neglad*
’Nämä eivät ole suutarin neuloja.’ (SUST 86: 233)

VeK ***kanan*** *čipuid vodin*
’Kasvatin kanan poikasia.’ (SUST 86: 233–234)

VeP *kivile kazdaze* ***vedehiižen*** *tukad*
’Kiville kasvaa vetehisen tukka.’ (SUST 86: 234)

Genetiivi on tavallisin **objektin sija**, ellei lauseessa ole erityistä syytä käyttää muuta objektin sijaa. Tavallisin tapaus on lause, jossa nominatiivimuotoinen lauseenjäsen on subjekti ja genetiivimuotoinen objekti (*rüghen*, *uksen*, *ukon*, *ühten tukan*).

VeE *čai* ***rüghen*** *hädäb*
’Tee häätää yskän pois.’ (SUST 86: 240)

VeK *tugedan* ***uksen*** *zamkal*
’Suljen oven lukolla.’ (SUST 86: 240)

VeK ***ukon*** *kurktutin, läks*
’Suututin ukon, (ja hän) lähti.’ (SUST 86: 90)

VeP ***ühten tukan*** *nühtäižin päspäi*
’Nyhtäisin päästä yhden hiuksen.’ (SUST 86: 241)

Genetiiviä käytetään objektin sijana myös sellaisessa ympäristössä, joka olisi esimerkiksi suomen ja viron kielen kannalta epäodotuksenmukainen. Niinpä myös muodollisesti jatkuvaa tekemistä ilmaisevan verbin kuten frekventatiivijohdoksen objekti voi olla genetiivissä (*kalan*), samoin merkitykseltään kontinuatiivisen rakenteen objekti (*olgen*), kuten myös tunnetilaa ilmaisevien kognitiivis-somatologisten verbien objekti (*hengen*, *jaugan*).

VeE *mina da sina salomaa* ***kalan*** *uštkoogi*
'Minä ja sinä saamme kalaa uistimellakin.' (SUST 86: 66)

VeE ***hengen*** *se pahoon täptäb*
'Henkeä ahdistaa kovasti.' (SUST 86: 52)

VeK *ningošt elod igas en elišket,* ***olgen*** *sömei jo vot kaks*
'Tällaista elämää emme ole koskaan eläneet, olemme syöneet olkea jo pari vuotta.' (SUST 86: 89)

VeK ***jaugan*** *paižotab, ka kävelehtad, ka heitab*
'Jos jalkaa turvottaa, niin kävelet ja lakkaa.' (SUST 86: 56)

Vepsän kielen muuttumista ilmentävä erikoistapaus on genetiiviobjektin käyttö passiivimuotoisen verbin yhteydessä. Muodoltaan suomen passiivia vastaavaa kategoriaa ei kuitenkaan voi funktionaalisesti rinnastaa suoraan suomen passiiviin, koska sitä käytetään myös subjektillisissa lauseissa monikon kolmatta persoonaa osoittamassa. Verbikategoriaa koskevan semanttisen muutoksen takia **passiivimuotoisen verbin** yhteydessä voi esiintyä **genetiiviobjekti** (*leiban*, *voin*, *kirvhen*). Vastaavasti myös subjektittomissa impersonaalisissa rakenteissa voidaan käyttää genetiiviobjektia (*hougen*, *ahnen*).

VeE ***leiban*** *keratas,* ***voin*** *keratas*
'(He) keräävät leipää, keräävät voita.' (SUST 86: 57)

VeK ***kirvhen*** *konz tagotas, silo vaštakod oleldas*
'Kun kirves taotaan, silloin (ne) ovat hehkuvia.' (SUST 86: 83)

VeK *kuukuragou kuukutab* ***hougen*** *i* ***ahnen****, a ongiragou ongitab*
'Koukkuvavalla pyydystetään haukea ja ahventa, mutta ongenvavalla ongitaan.' (SUST 86: 57)

Genetiiviä käytetään myös erilaisissa **adverbiaalisissa rakenteissa**. Yksittäistapauksessa intransitiivisenkin verbin määrite voi olla genetiivissä, jos on erityinen syy ilmaista rajattuutta ja määräisyyttä (*jaugan*).

VeE ***jaugan*** *eskaa ištuun vaumheks*
’Istuin jalan aivan puutuneeksi (valmiiksi).’ (SUST 86: 89)

Tyypillinen määräisyyttä korostava rakenne ovat **kvanttorilauseet**, jotka rajaavat määrän (*äjan*, *sadan kerdad*, *ünääčen kukšinan*).

VeE *tejaa* ***äjan*** *andlobad leibad?*
’Antavatko teillä paljon leipää?’ (SUST 86: 120)

VeE *olin sigaa* ***sadan*** *kerdad*
’Olin siellä sata kertaa.’ (SUST 86: 39)

VeE ***ünääčen kukšinan*** *pidiimaa d’oktid*
’Käytimme kokonaisen ruukun tervaa.’ (SUST 86: 120)

Omaa alatyyppiään edustavat ajan adverbiaalit, joiden ilmaisema aika on rajallinen. Ilmaisu muistuttaa objektia määräisyydeltään, mutta on toisaalta kvantoraalisesti rajaava.

VeE *ecid* ***egliižen päivän****, a egliine päiv proidii*
’Etsit eilistä päivää, mutta eilinen päivä meni.’ (SUST 86: 104)

VeK *laps* ***kaiken päjan*** *vongub*
’Lapsi on vonkunut koko päivän.’ (SUST 86: 125)

VeK ***igan kaiken*** *muga sanutas*
’Aina niin on sanottu.’ (SUST 86: 125)

VeK *sä* ***hätken*** *eliid peloilas*
’Elitkö kauan Peloilassa?’ (SUST 86: 138)

Genetiivi on myös yleisin adpositiolausekkeen eli **pre- ja postpositioiden täydennyksen sija**.

VeE ***radandan täht*** *voib magata*
’Työn takia voi maata.’ (SUST 86: 238)

VeP ***lontside taga*** *om sapug*
’Luomapuiden takana on saapas.’ (SUST 86: 238)

Partitiivi

Partitiivi on nominatiivin ja genetiivin ohella kolmas kieliopillinen sija, ja sen avulla voidaan osoittaa lauseesta riippuen subjektia tai objektia. Lisäksi se esiintyy kvanttori- ja adpositiolausekkeissa. Partitiivin tunnus on *-d*, ja se osoittaa tyypillisesti tarkoitteen kuten määrän, joukon tai aineen rajaamattomuutta. Se on tavallisin preposition täydennyksen sija.

Subjektin sijana partitiivi (*čakad*, *lapsiid’*, *upponužid*) osoittaa muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin kvantitatiivista epämääräisyyttä ja joukon rajaamattomuutta.

VeE ***čakad*** *läks eskaa nenäspää*
’Verta lähti vain nenästä’

VeE *tugeda uks eka* ***lapsiid’*** *tulobad*
’Sulje ovi tai lapsia tulee.’ (SUST 86: 254–255)

VeP *vähak om* ***upponužid***
’Paljonko on hukkuneita?’ (SUST 86: 38)

Tavallisimmin partitiivi esiintyy **objektin** sijana, jolloin sen esiintymiseen vaikuttavat erilaiset objektin sijaan vaikuttavat säännöt. Osa säännöistä koskee objektia itseään: objekti on partitiivissa, jos tarkoite on rajaamaton eli kvantitatiivisesti epämääräinen. Osa käyttöä ohjaavista säännöistä johtuu lauserakenteesta ja verbin aspektista. Kielteisessä lauseessa ja päättymätöntä toimintaa ilmaisevassa, aspektiltaan rajaamattomassa lauseessa käytetään partitiiviobjektia.

Seuraavissa esimerkeissä vepsän partitiivi osoittaa kvantitatiivista epämääräisyyttä ja joukon rajaamattomuutta muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin. Sitä käytetään tällä tavalla esimerkiksi jotakin ainetta tai ryhmää ilmaisevista käsitteistä (*tütriid’*, *jauhod’*, *lapsid’*, *hapamaidod*), jotka ovat jaollisia esimerkiksi monikollisuutensa takia.

VeE ***tütriid’*** *tarbiž vasttooda*
’Täytyy mennä tyttäriä vastaan.’ (SUST 86: 255)

VeE *paštatišuden andooba* ***jauhod'***
'Antoivat jauhoa kerran paistettavaksi.' (SUST 86: 253)

VeK *mina keld'an* ***lapsid'***
'Minä kiellän lapsia.' (SUST 86: 255)

VeP *mina andein teiletei* ***hapamaidod***
'Minä annoin teille piimää.' (SUST 86: 256)

Genetiivimuotoisen objektin tavoin partitiiviobjekti voi esiintyä passiivimuotoisen verbin yhteydessä. Muodollinen passiivi toimii finiittisen verbin tavoin, eikä se ole lauseominaisuuksiltaan suoraan verrattavissa suomen kielen passiiviin (ks. lähemmin lukua 6.2).

VeK ***kaikid*** *kükstihe radole*
'Kaikki ajettiin työhön.' (SUST 86: 58)

Partitiivin esiintymistä ohjaavista säännöistä ehdottomin koskee sen käyttöä **kielteisessä lauseessa** (ks. myös luku 5.4). Jos lauseessa on kieltoverbi eli kyseessä on kielteinen indikatiivi tai imperatiivi, objekti (*mužikad*, *padad*) tai possessiivisen predikatiivilauseen subjekti (*paikad*, *pal'tod*) on aina partitiivissa.

VeE *surt* ***paikad*** *milaan' iilend i* ***pal'tod*** *iilend*
'Suurta huivia minulla ei ollut eikä palttoota ollut.' (SUST 70: 3)

VeK *ala čokaida* ***padad****!*
'Älä työnnä pataa!' (SUST 86: 476)

VeP *ii pida mile* ***mužikad***
'En tarvitse miestä.' (SUST 86: 49)

Partitiivia käytetään myös **kvanttorilauseissa**. Numeraalin esiintyminen edellyttää sen pääsanan olevan partitiivissa (*kümnen virstad*). Muissa määrää ilmaisevissa rakenteissa partitiivin sisältävä kvanttorilauseke osoittaa numeraalin täsmentämää rajattua määrää (*pol' koumat märäšt*, *kuroine vihmad*).

VeE *tol'ko* ***kümnen virstad*** *kezatedmu*
'vain kymmenen virstaa kesätietä pitkin' (SUST 86: 39)

VeE *om **pol' koumat märäšt***
'On puoli kolmatta mittaa.' (SUST 86: 39)

VeK ***kuroine** tul' **vihmad** i proidi*
'Tuli kuuro sadetta ja meni ohi.' (SUST 86: 253)

Ominaisuuden tai ominaisuuksien vertailua osoittavassa **komparaatiossa** partitiivin sisältävä substantiivilauseke osoittaa vertailun kohdetta, sitä johon verrataan (ks. lähemmin luku 5.7). Partitiivi ei itsessään osoita vertailuastetta, vaan se on vertailukohtaa ilmaisevan substantiivilausekkeen sija (*vas'kad*, *miid'*, *akad*).

VeE *ma noremb **vas'kad***
'Olen nuorempi Vas'kaa.' (SUST 86: 257)

VeK *raffas om vuu hubemb **miid'***
'On vielä meitä huonompia (huonommin eläviä) ihmisiä.' (SUST 86: 258)

VeP *paremba **akad** iče tedan*
'Tiedän itse vaimoa paremmin.' (SUST 86: 258)

Partitiivi on myös yleinen adpositiolausekkeissa. Se on **pre- ja postpositioiden täydennyksen sija**, ja sitä käytetään erityisesti prepositioiden yhteydessä. Tyypillistä on partitiivin käyttö joissakin punktuaalisuutta (*blahoveščenijad vast*) ilmaisevissa adpositiolausekkeissa ja erityisesti ajan määritten 'ennen' (*edou kolendad*) tai 'jälkeen' (*g'äl'ghe devotskoid*, *d'älges päivad*) sisältävissä prepositiolausekkeissa, jotka rinnastuvat myös komparaatioon.

VeE *mä mechuduupää ajoon' kod'he, **blahoveščenijad vast***
'Hiihdin metsästämästä kotiin, Marianpäivää vasten.' (NV 1: 104)

VeK *vel' oli naited tatal **edou kolendad***
'Isäni oli naittanut veljen ennen kuolemaansa.' (SUST 70: 57)

VeK *a prihad lähttas besedale **g'äl'ghe devotskoid** ejad*
'Mutta pojat lähtevät juhliin paljon tyttöjen jälkeen.' (SUST 100: 329)

VeP ***d'älges*** *kaht* ***päivad*** *hän tuli kodihe*
'Kahden päivän jälkeen hän tuli kotiin.' (Zaitseva & Mullonen 1972: 95)

VeP ***d'älges*** *ispolatin* ***laskendad*** *mužikad hüppitetaze svad'obščikeid*
'Kiitoshuudannan jälkeen miehet nostelevat ilmaan häävieraita.' (SUST 100: 213)

Sisäpaikallissijat

Vepsässä on runsaasti **paikallissijoja**, joista oman alaryhmänsä muodostavat kolme paikallissijasarjaa. Niitä ovat sisä- ja ulkopaikallissijat sekä omana ryhmänään direktionaaliset, suuntaa ilmaisevat paikallissijat. Ne jakautuvat vuorostaan kolmeen sijaan, tulo-, olo- ja erosijaan. Olosija ilmentää tyypillisesti staattista tilaa, jossa toiminta tapahtuu, kun taas tulo- ja erosija ovat luonteeltaan dynaamisia, usein muutosta merkitseviä. Spatiaalisten, tilan hahmottamiseen perustuvien ilmausten lisäksi paikallissijoja käytetään useissa muissa merkityksissä myös abstraktimpia kieliopillisia suhteita ilmaisemaan. Tilan ilmaiseminen paikallissijojen ensisijaisena tehtävänä näkyy siten, että tässä merkityksessä ne muodostavat kolmijäsenisiä paikallissijasarjoja.

Sisäpaikallissijoja ovat staattista suhdetta rajattuun tilaan ilmaiseva inessiivi sekä dynaamista tilaa ilmaisevat illatiivi ja elatiivi. Inessiiviä ja elatiivia yhdistää tunnus *-s-*, joka on liittyy myös illatiiviin varhaisempaan historiaan.

Illatiivi

Sisäpaikallissijasarjan **tulosija** on illatiivi, jonka pääte on *-he*. Se ilmaisee tulemista johonkin kohteeseen (*Piiterihe*, *orgho*, *ondhe*, *kandateshe*), joka on tilana rajattavissa. Vastaavasti sitä voidaan käyttää ilmaisuissa, jotka ovat verrattavissa rajattuun tilaan, vaikka eivät tarkkaan ottaen sellaisia olekaan (*orasormhe*, *radho*, *ahavoze*). Joidenkin verbien rektio edellyttää illatiivin käyttöä.

VeE *meiden izand ajoo* ***Piiterihe***
'Meidän isäntämme ajoi Pietariin.' (SUST 86: 298)

VeE *mürkhä mäghe libutas i mürkhä* ***orgho*** *lasttas*
’Jyrkkään mäkeen noustaan ja laskeudutaan jyrkkään laaksoon.’ (SUST 86: 299)

VeK ***orasormhe*** *puikon čokeižin*
’Pistin etusormeeni tikun.’ (SUST 86: 184)

VeK *lind lendab* ***ondhe***
’Lintu lentää koloon.’ (SUST 86: 296)

VeP ***kandateshe*** *matin leiban*
’Kastan leivän kermaan.’ (SUST 86: 297)

VeP *hän* ***radho*** *panob kaiken hengen*
’Hän panee työhön koko henkensä.’ (SUST 86: 302)

VeP *paneb sobad* ***ahavoze***
’Panee vaatteet tuuleen.’ (SUST 86: 302)

Liikeverbien toiminnan kohteena illatiivi esiintyy usein konkreettista asiaa ilmaisevien substantiivien sijana (*saharha*, *hebho*, *heinha*, *bolha*). Myös liikettä muistuttavan verbin täydennys voi olla illatiivissa (*ongudhe*).

VeE *tämbää ajoobad jo* ***saharha***
’He ajoivat jo tänään hakemaan sokeria.’ (SUST 86: 307)

VeK *petra* ***hebho*** *män’*
’Petra meni hakemaan hevosta.’ (SUST 86: 308)

VeK *kala näged kokib* ***ongudhe***
’Katso, kala näykkii onkea.’ (SUST 86: 301)

VeP *ajei uk* ***heinha***
’Ukko ajoi hakemaan heiniä.’ (SUST 86: 308)

VeP *homen sel’ktan* ***bolha***
’Huomenna lähden (laittaudun) marjaan.’ (SUST 86: 145)

Illatiivia käytetään myös samanarvoisten entiteettien vertaamiseen. Kahden nominin vertautumista tai suhteuttamista toisiinsa ilmaistaan illatiivin avulla erityisesti vaihtamista tai muistuttamista ilmaisevien verbien yhteydessä (*rodhu*, *hänhe*, *vinha*, *henoihe*). Tällaista käyttöä voidaan nimittää **finaaliseksi ekvatiivisuudeksi** (ekvatiivisuudesta ks. lähemmin s. 102).

VeE *laps se minun **rodhu** läks'*
'Lapsi tuli minun sukuuni.' (SUST 86: 304)

VeK *otahtab **hänhe***
'Muistuttaa häntä.' (SUST 86: 304)

VeE *södä ii mida a **vinha** andabad jauhod*
'Ei ole mitä syödä, mutta antavat jauhoja viinasta.' (SUST 86: 305)

VeK *minai d'engad järedad, tarbi vajehtada **henoihe***
'Minulla rahat ovat suuria, täytyy vaihtaa pieniin.' (SUST 86: 305)

'Soittamista, pelaamista' ja 'leikkimistä' ilmaisevan *väta*-verbin **rektio** edellyttää illatiivimuotoista täydennystä (*soitoožhe*, *kukloohe*, *kartoihe*, *garmalihe*).

VeE *paimen soitab **soitoožhe***
'Paimen soittaa paimenpillillä.' (SUST 86: 311)

VeE *ebad **kukloohe** vändä*
'Eivät leiki nukeilla.' (SUST 86: 311)

VeK *vätäs **kartoihe** i dengad pandas*
'Pelaavat korttia ja panevat rahaa.' (SUST 86: 312)

VeP ***garmalihe** vätaze*
'Soitetaan harmonikkaa.' (SUST 86: 312)

Inessiivi

Paikkaa, staattista tilaa osoittavien ilmaisujen tyypillisin sija on inessiivi, sisäpaikallissijasarjan **olosija**, jonka pääte on *-s*. Se on muiden adverbiaalisten sijojen tavoin verbin täydennyksen sija, jonka osoittama

kohde on rajattu tila (*päčis*, *pököiš*, *taivhas*). Toisinaan inessiivi esiintyy myös sellaisten substantiivien yhteydessä, jotka ovat verrattavissa rajattuun tilaan (*časus*, *kaglas*, *žarus*).

VeE ***päčis*** *milaan' särehaugood om*
'Uunissa minulla on pärehalkoja.' (SUST 86: 46)

VeE *kahtes* ***časus*** *eglee ajoomaa sina*
'Ajoimme sinne kahdessa tunnissa.' (SUST 86: 277)

VeK ***pököiš*** *oma kiškad i pärm*
'Vatsassa ovat suolet ja perna.' (SUST 86: 270)

VeK ***kaglas*** *om rist*
'Kaulassa on risti.' (SUST 86: 272)

VeK ***žarus*** *se huba ajada*
'Kuumassa on huono ajaa.' (SUST 86: 275)

VeP *d'älges vihmad bembel'* ***taivhas***
'Sateen jälkeen taivaalla on sateenkaari.' (SUST 86: 272)

Tilan ilmaisujen lisäksi inessiivi esiintyy kahden lauseenjäsenen samanarvoisuutta rakenteissa, erityisesti kun halutaan osoittaa jostakin vastineeksi saatavaa (*rubl'as*, *trubkas*). Tällä tavalla käytettynä inessiivi ilmaisee **kausaalista ekvatiivisuutta** samoin kuin elatiivi.

VeE *necen padan ostiin kahtes* ***rubl'as***
'Ostin tämän ruukun kahdella ruplalla.' (SUST 86: 287)

VeE *netis* ***trubkas*** *andaažbad havadon jaahod*
'He antaisivat tästä piipusta säkin jauhoja.' (SUST 86: 287)

Inessiivi esiintyy lisäksi toisinaan sellaisessa tehtävässä, joka ilmaisee staattisen tilan sijasta liikettä tai muutosta. Tällaisissa tapauksissa on kyse siitä, että aiempi elatiivi on sulautunut yhteen inessiivin kanssa ja elatiivin ilmentämä **dynaaminen tila** edustuu nyt inessiivissä (*lidnas*, *hongas*, *silmas*, *rogozas*, *maidos*). Sen sijaan paikkaa osoittavana erosijana elatiivilla on inessiivistä selvästi erottuva tunnus *-späi* (ks. alla). Myös yllä mainittu inessiivin käyttö määrän vertautuvuutta osoittavissa rakenteissa juontuu historiallisesti elatiivista.

VeE *mičče̮s sä* ***lidnas*** *oled*
’Mistä kaupungista olet?’ (SUST 86: 281)

VeE *lendlob* ***hongas*** *hongha*
’Lentelee hongasta honkaan.’ (SUST 86: 282)

VeK ***silmas*** *künal’ lähteb*
’Kyynel lähtee silmästä.’ (SUST 86: 280)

VeK *vihkon tegin* ***rogozas***
’Tein vihon niinestä.’ (SUST 86: 291)

VeP *rahtod oma miiktas* ***maidos***
’Uunimaito on happamasta maidosta.’ (SUST 86: 145)

Inessiivi esiintyy myös toisinaan adpositiolausekkeen eli **pre- ja postpositioiden täydennyksen sijana**, tavallisesti preposition, harvemmin postpositioiden. Tällaisissakin tapauksissa on kyse rakenteista, joissa täydennys on aikaisemmin ollut elatiivimuotoinen, mutta äänteellisen kehityksen takia muuttunut inessiiviksi. Prepositio ilmaisee näissä rakenteissa säännöllisesti väylää, jonkin kautta tapahtuvaa toimintaa (*rat’k* ’läpi’, *siriči* ’ohi’, *läbi* ’läpi’, *päliči* ’yli’). (Ks. jäljempänä myös prolatiivi ja lukua 5.6 Adpositiolauseke.)

VeE *a hän upoz’* ***rat’k*** *mas*
’Mutta hän upposi läpi maan.’ (NV 1: 122)

VeK ***siriči linduiš*** *soigutin, ambuskenzin*
’Paukuttelin ohi linnuista, ammuskelin.’ (SUST 70: 71)

VeK *ni mil ei voi vett toda kül’betihe,* ***läbi seglas*** *g’okseb*
’Millään ei voi tuoda vettä saunaa, se juoksee läpi seulasta.’ (SUST 100: 251)

VeP *käuškathe* ***päliči Änižes*** *sildad möto pakičijad i tul’dhe heidennu*
’Kerjäläiset kulkivat Äänisen yli siltaa myöten ja tulivat heidän luoksensa.’ (SUST 100: 12)

VeP *potom **päliči päivas** ženih ajab nevestanno huzaidamha hebol*
’Seuraavana päivänä sulhanen ajaa morsiamen luo ajelemaan hevosella. (SUST 100: 110)

Elatiivi

Muiden sisäpaikallissijojen tavoin elatiivin tärkein funktio on ilmaista paikkaa, **erosijana** spatiaalista muutosta. Kuten inessiivi ja illatiivi, *-späi*-tunnuksinen elatiivikin esiintyy toisinaan myös muissa yhteyksissä. Tällöin kyse on rakenteen vertautumisesta tilalähtöiseen kohteen hahmottamiseen. Tavallisimmassa tapauksessa elatiivin avulla ilmaistaan tarkoitteen liikettä rajallisesta tilasta tai siihen rinnastettavasta asiasta (*pardespää*, *silmaspäi*, *päinuuzmaspäi*, *vädraspai*, *kormanaspäi*).

VeE *pakutan agjan **pardespää** kirvhoo*
’Hakkaan kirveellä pään pois hirrestä.’ (SUST 86: 126)

VeK *kündled jokstas **silmaspäi***
’Kyynelet juoksevat silmästä.’ (SUST 86: 126)

VeK *tullei puhub **päinuuzmaspäi***
’Tuuli puhaltaa idästä.’ (SUST 86: 185)

VeP *vezi tilkub **vädraspai***
’Vesi tippuu ämpäristä.’ (SUST 86: 46)

VeP *parahodal kaik hiittihe dokumentad da dengad **kormanaspäi***
’Laivalla kaikki ottivat dokumentit ja rahat taskusta.’ (SUST 86: 60)

Jostakin vastineeksi saatavaa **kausaalista ekvatiivisuutta** ilmaistaan ensisijaisesti elatiivin avulla (*oludespää*, *viluspei*, *vazaspäi*, *villaspäi*, *pöühäspäi*), vaikka toisinaan saattaa esiintyä myös inessiivin käyttöä samassa merkityksessä. Tällä tavalla ilmaistaan muutoksen lähtökohtaa erilaisissa adverbiaalisissa rakenteissa.

VeE ***oludespää** ed humaastu*
’Oluesta et humallu.’ (SUST 86: 288)

VeE *hambhad kibištab* ***viluspei***
’Hampaita särkee kylmästä.’ (SUST 86: 289)

VeK ***vazaspäi*** *tegese lehm*
’Vasikasta tulee lehmä.’ (SUST 86: 291)

VeK ***villaspäi*** *vate, a* ***pöühäspäi*** *kangaz*
’Villasta sarka, mutta pellavasta (tulee) kangas.’ (SUST 86: 144)

Vanhoissa kielennäytteissä harvemmin, mutta 2000-luvulla puhutussa vepsässä selvästi produktiivisena esiintyy elatiivin käyttö **omistusrakenteissa** (*ožandeišpäi*, *sinuspäi*, *roditelišpei*). Tältä osin elatiivi poikkeaa muista sisäpaikallissijoista eli illatiivista ja inessiivistä, joita ei käytetä omistajaa ilmaisemassa, ja toimii ulkopaikallissijojen tavoin.

VeP (*saldat*) *ot’t’* ***ožandeišpäi*** *dengad…*
’[Sotilas] otti isänniltään rahat’ (SUST 100: 159)

VeP *kacu mina egläi* ***sinuspäi*** *poukan polučin*
’Katso, minä sain sinulta eilen palkan.’ (SUST 86: 284)

VeP ***roditelišpei*** *openzimoi*
’Opimme vanhemmilta(mme).’ (Eldia 2011)

Ulkopaikallissijat

Ulkopaikallissijat allatiivi, adessiivi ja ablatiivi ovat funktioiltaan sisäpaikallissijoihin verrattuna abstraktimpia. Niitä käytetään spatiaalisissa, kohteen pintaa osoittavissa rakenteissa, mutta tavallisempia ne ovat erilaisia kieliopillisia suhteita, kuten omistusta tai välinettä ilmentävissä tehtävissä. Yhteisenä aineksena kaikilla tämän alaryhmän sijojen tunnuksissa on *-l-*. Ulkopaikallissijoja yhdistää paikan, rajallisen alueen osoittaminen, jolloin suhde paikkaan on joko dynaaminen (allatiivi ja ablatiivi) tai staattinen (adessiivi). Rajallisen alueen lisäksi kaikki ulkopaikallissijat voivat osoittaa omistajaa ja esiintyä siis possessiivisessa merkityksessä.

Allatiivi

Ulkopaikallissijasarjan **tulosija** on *-le*-päätteinen allatiivi. Se ilmaisee rajalliselle alueelle, jonkin päälle tulemista (*nitule*, *lavale*, *hebole*, *d'äle*). Tällaisessa spatiaalisessa funktiossa allatiivi on toisaalta hyvin rajoittunut. Allatiivin käytölle muissa kuin spatiaalisuutta ilmaisevassa merkityksessä on luonteenomaista tarkoitteessa tapahtuva muutos, predikaation dynaamisuus.

VeE ***nitule*** *tuličud kazabad*
'Suolaheinät kasvavat niitylle.' (SUST 86: 339)

VeK *hilud plakahtab päčispäi* ***lavale***
'Hiili singahtaa uunista lattialle.' (SUST 86: 340)

VeK *ota* ***hebole*** *mindai*
'Ota minut hevosen selkään.' (SUST 86: 341)

VeP *mänen* ***d'äle*** *huzaimaha kon'kil*
'Menen jäälle luistelemaan luistimilla.' (SUST 86: 340)

Omistajan ja omistetun suhdetta ilmaisevan muutoksen sijana allatiivi on hyvin tavallinen. Sitä voi tältä osin luonnehtia **datiivimaiseksi sijaksi**. Se osoittaa, kenelle jotakin annetaan (*mindjale*, *hejalaššele*, *mejalaššele*, *tovariššoidele*, *lapsele*).

VeE *minun tütär se* ***mindjale*** *nado*
'Minun tyttäreni on miniälleni nato.' (SUST 86: 350)

VeK ***hejalaššele*** *eba anda, a mejalaššele andaba*
'Heikäläiselle eivät anna, mutta meikäläiselle antavat.' (SUST 86: 350)

VeK *kandatez tarbi otta da* ***tovariššoidele*** *veda*
'Kerma täytyy ottaa ja viedä tovereille.' (SUST 86: 146)

VeP *hilleid andan* ***lapsele****, hän söškandob*
'Annan lapselle leivänmuruja, hän alkaa syödä.' (SUST 86: 350)

Allatiivi on tavallinen myös muutoksen tulosta osoittavan **dynaamisen adverbiaalin** sijana. Se ilmaisee sekä subjektin olemuksessa tapahtuvaa muutosta (*rubele*, *süblile*, *rusktile*, *lainhile*), että toiminnan välillistä kohdetta (*opendusele*, *murgn'ale*, *longile*).

VeE *paloo* ***rubele***
'Paloi ruvelle.' (SUST 86: 343)

VeE *ol' gonit tihvinale* ***opendusele***
'Hänet oli otettu Tihvinään sotaharjoituksiin.' (SUST 86: 345)

VeK *tari* ***murgn'ale*** *išttas, pühänpejan* ***longile*** *išttas*
'Täytyy istua syömään, sunnuntaina istuudutaan lounaalle.' (SUST 86: 346)

VeK *kaik ningoimile mučuile* ***süblile*** *libub hibj,* ***rusktile***
'Koko iho nousee sellaisille pienille syylille, punaisille.' (SUST 86: 344)

VeP *niitab* ***lainhile***
'Niittää laineiksi.' (SUST 86: 344)

Erityisen luonteenomaista allatiivin käyttö dynaamisen adverbiaalin sijana on liikeverbien yhteydessä. Liikeverbit ilmaisevat itsessään dynaamista toimintaa. Samoin tehdään sen määritteenä toimivan adverbiaalin avulla, joka osoittaa joko spatiaalista kohdetta, siihen verrattavaa rajallista käsitettä (*ongele*, *gul'bišale*, *praznikale*, *radole*) tai muutosadverbiaalia (*nutandale*).

VeE *ajoon' koiran* ***nutandale***
'Ajoin kohti koiran haukuntaa.' (SUST 86: 345)

VeK ***ongele*** *mänetai*
'Menettekö ongelle?' (SUST 86: 346)

VeK *edeliižil kezil käveliba* ***gul'bišale*** *ozroilaha* ***praznikale***
'Edellisinä kesinä kävivät huvittelemassa Ozroilassa juhlissa.' (SUST 86: 346)

VeP *pidab l'ubuda, mända* ***radole***
'Pitää nousta, mennä töihin.' (SUST 86: 346)

Useiden muiden paikallissijojen tavoin allatiivia käytetään myös määrää ja jonkin kaltaisuutta ilmaisevissa rakenteissa nominaalisen lauseenjäsenen sijana osoittamassa vertautuvuutta. Illatiivin tavoin allatiivi ilmaisee tyypillisesti **finaalista ekvatiivisuutta**, määrän tai kohteen verrannollisuutta (*sülele*, *kondjale*, *kelele*).

VeE *kahtele **sülele** panend lund*
'Kaksi syltä (= sen verran) on satanut lunta.' (SUST 86: 347)

VeK *nece veneh **kondjale** otab*
'Tämä vene muistuttaa karhua.' (SUST 86: 348)

VeP *teide kel' painab meide **kelele***
'Teidän kielenne muistuttaa meidän kieltä.' (SUST 86: 348)

Yksi adessiivin funktioista on osoittaa agenttia tai patienttia (ks. alla). Myös allatiivi esiintyy modaalisissa rakenteissa **patientin sijana** (*mileen*, *ukole*). Tällaisia tapauksia voidaan toisaalta pitää kiinteinä konstruktioina, joiden allatiivirektio johtuu rakenteen fraasimaisuudesta.

VeE ***mileen** jotatootab*
'Minua janottaa.' (SUST 86: 351)

VeE *ii joute **ukole** magata*
'Ukko ei ehdi nukkua.' (SUST 86: 351)

Adessiivi

Tilaksi hahmotettavan käsitteen pinnalla, rajatulla alueella tapahtuvaa ilmaisee adessiivi, **olosija**. Adessiivin tunnus on *-l-*, joka yhdistää kaikkia ulkopaikallissijoja. Sillä on keskivepsässä takavokaalisessa ympäristössä vokaalinen allomorfi, joka ilmenee joko vartalovokaalin pitenemisenä (*vedehižoo*, *čajuu*) tai *-u-*loppuisena diftongina (*seičemendou*). Jälkimmäinen esiintyy myös oienneena monoftongina (*kahtuu*). Spatiaalinen, rajallista aluetta ilmaiseva merkitys (*tahoo*, *päčil*, *kivoo*, *dorogal*) on ensisijainen, ja muita merkityksiä voidaan pitää tavalla tai toisella sen laajentumina.

VeE *el'ab jo udoo **tahoo***
'Hän asuu jo uudessa paikassa.' (SUST 86: 316)

VeK *lämšutan jaugoid **päčil***
’Lämmitän jalkoja uunilla.’ (SUST 86: 316)

VeK *vedehižoo pitkad hibused, ištub **kivoo**, pän sugib*
’Vetehisellä on pitkät hiukset, istuu kivellä ja harjaa päätään.’ (SUST 86: 316)

VeK *sedmovo aprelja, **seičemendou** päival*
’Seitsemäs huhtikuuta, seitsemäntenä päivänä.’ (Ladv 2006)

VeK *minei brigadas oli po dvacat gektar **kahtuu** vodel kartuhkad*
’Minun prikaatillani oli kahtena vuonna kaksikymmentä hehtaaria perunoita.’ (Ladv 2006)

VeP *küksin neičen **dorogal***
’Saavutin tytön tiellä.’ (SUST 86: 316)

Adessiivi esiintyy usein erilaisissa kieliopillisissa merkityksissä, jotka eivät suoraan liity rajalliseen alueeseen ja paikan osoittamiseen. Se ilmaisee **omistajaa** (*ženihuugi*, *lapsel*, *kalal*), elollista toimijaa, joka on toisen nominaalisen lauseenjäsenen määrite.

VeE *eraštiin **ženihuugi** lähtlobad kündled*
’Toisinaan sulhasellakin pääsee kyynel.’ (SUST 86: 63)

VeK ***lapsel** roža ruskotab*
’Lapsella kasvot punottavat.’ (SUST 86: 147) (POSS)

VeK *mölk vacas **kalal***
’Kalalla on mäti vatsassa.’ (SUST 86: 331)

Toisinaan adessiivirakenne muistuttaa subjektia. **Adessiiviagentti** ei kuitenkaan ole kovin tavallinen. Se ilmaisee tekijää ja toimijaa (*maksimaa*, *vihral*, *ahavol*, *d’olol*). Samassa lauseessa saattaa esiintyä eri merkityksessä kaksikin adessiivimuotoista nominilauseketta, kuten aikaa ilmaiseva *tauvel* ja agenttia merkitsevä *d’olol*. Adessiiviagentti on elollinen tai siihen vertautuva käsite.

VeE *om **maksimaa** löüdet*
’Maksim on löytänyt (sen).’ (SUST 86: 334)

VeK ***vihral*** *kaik sijad murenz'*
'Vihuri särki kaikki paikat.' (SUST 86: 326)

VeK ***ahavol*** *pun katkeidab, pu katteb*
'Tuuli katkaisee puun, puu katkeaa.' (SUST 86: 326)

VeP *tauvel kandišob lumen* ***d'olol*** *ibusile*
'Talvella tuuli kantaa lumen kinoksiksi.' (SUST 86: 326)

Omistajan ja agentin osoittamisen ohella adessiivin kolmas kieliopillinen tehtävä on merkitä kokijaa, **patienttia**, epäsuorasti toiminnan kohteena tai osallisena olevaa, elollista asiaa tarkoittavaa nominaalista lauseenjäsentä (*paukool'šiil*, *saškaa*, *hebuu*).

VeE *kaik sijad* ***paukool'šiil*** *radatoot'abad*
'He teettävät kaikki palkollisilla.' (SUST 86: 323)

VeE *hüböö söi* ***saškaa*** *jänišen raudoohe*
'Huuhkaja söi Saškun jäniksen raudoista.' (SUST 86: 315)

VeK *laskihezoi* ***hebuu*** *rachilpai*
'laskeutuivat ratsailta hevosen selästä' (SUST 100: 275)

Kieliopillisten tehtävien lisäksi adessiivin avulla osoitetaan **välinettä**. Tällä tavalla käytettynä se on tyypillinen instrumentaalinen sija, tarkoitteeltaan tyypillisesti ei-elollisen, tapaa ilmaisevan verbin määritteen sija (*notool'*, *verkool'*, *seglal*, *lisopetal*, *paginal*, *vägoo*). Instrumentaalisen adessiivilausekkeen tarkoite voi kuitenkin olla myös elollinen, joka vertautuu välineeseen eikä ole itse aktiivinen toimija (*heboožoo*).

VeE *mä* ***notool'*** *i* ***verkool'*** *kaladelen*
'Kalastan nuotalla ja verkoilla.' (SUST 86: 320)

VeK ***seglal*** *jauhon segloimai*
'Seuloimme jauhon seulalla.' (SUST 86: 126)

VeK *mägehepäi se voib ajada* ***lisopetal****?*
'Voiko polkupyörällä ajaa ylämäkeä?' (SUST 86: 210)

VeK *vedamaa heinan iče* ***vägoo****, emaa* ***heboožoo***
'Viemme heinän omin voimin, emme hevosella.' (SUST 86: 322)

VeP *pagižeb hän toižel* ***paginal***
’Hän puhuu toisella tavalla.’ (SUST 86: 325)

Ajan perusyksiköt rinnastuvat usein rajalliseen tilaan. Paikallisijat ovat siksi tavallisia tällaisen lausekkeen sisältävissä rakenteissa. Aikaa jäsennetään vepsässäkin tyypillisesti itsenäisten sanojen avulla, ja **ajan ilmaisujen** tavallisimpia sijoja on adessiivi (*ehtkoočoo*, *kevädüü*, *kezal*). Sellaisenaan jonkin mittaista aikaa merkitsevien sanojen lisäksi sama pätee myös ilmaisuihin, jotka rinnastuvat rajattaviin ajallisiin jaksoihin (*neičoo*, *kuudmal*).

VeE *mä tulen* ***ehtkoočoo***
’Minä tulen illalla.’ (SUST 86: 327)

VeE ***neičoo*** *se näged ii tegend last, a saudahaks jäi, ka teg’*
’Tyttönä (ollessaan) ei tehnyt lasta, mutta kun jäi sotaleskeksi, teki.’ (SUST 86: 151)

VeK ***kevädüü*** *kars’tas kasken*
’Kaski karsitaan keväällä.’ (SUST 86: 139)

VeP *räked päivad oma* ***kezal***
’Kesällä on helteiset päivät.’ (SUST 86: 327)

VeP ***kuudmal*** *ajada om hüvä*
’Kuutamolla on hyvä ajaa.’ (SUST 86: 327)

Useiden muiden paikallissijojen tavoin adessiivia käytetään kahden nominaalisen lauseenjäsenen vertailussa. Se on **statiivisen ekvatiivin** sija (*levedusoo*, *voziil*, *kazvol*) ja esiintyy tyypillisesti predikatiivilauseessa (ks. luku 5.3).

VeE *hään* ***levedusoo*** *leved*
’Hän on leveydeltään leveä.’ (SUST 86: 335)

VeE ***voziil*** *hän ii uk*
’Hän ei ole vuosiltaan (iältään) ukko.’ (SUST 86: 335)

VeK *čoma* ***kazvol*** *oli, ak se*
’Hän oli kaunis vartaloltaan, se nainen.’ (SUST 86: 335)

Predikatiivilauseen monimuotoisuus koskettaa adessiivia vielä toisella tavalla. Sitä käytetään yksittäistapauksissa adjektiivijohdoksen tavoin ja se esiintyy tarkemmin **attributiivisena predikatiivina** (*nälgal*, *haudikeil*).

VeP *sina ed ole **nälgal**, küläine oled*
’Sinä et ole nälkäinen, olet kylläinen.’ (SUST 86: 318)

VeP *dorog om **haudikeil***
’Tie on kuoppainen.’ (SUST 86: 318)

Ablatiivi

Ablatiivi on ulkopaikallissijasarjan **erosija**, joka esiintyy sen lisäksi lähinnä vain omistajaa ilmaisevassa merkityksessä. Erosijana se ilmaisee rajalliselta alueelta tulemista, siitä lähtevän toiminnan lähtöpistettä (*kaskeupäi*, *heinaupäi*, *kivelpäi*, *korablilpäi*).

VeE ***kaskeupäi** tuloba redukhiiš sobiiš, **heinaupäi** selktembahkoišiiš*
’Kaskelta tulevat likaisissa vaatteista, heinätöistä puhtaammissa.’ (SUST 86: 273–274)

VeK *čuklahtan **kivelpäi** vedehe*
’Pulahdan kiveltä veteen.’ (SUST 86: 332)

VeP *hän i läks **korablilpäi** mamazeke i vel’l’enke* (MSFOu 100: 8)
’Hän läksi laivalta äitinsä ja veljensä kanssa.’

Myös possessiivisessa, **omistajaa** ilmaisevassa funktiossa ablatiivi ilmaisee toiminnan lähtöpistettä, tyypillisesti elollista toimijaa, jolta fokusoitu asia on peräisin (*kristituulpää*, *mamalanpää*, *härgääpää*).

VeE *melnik **kristituulpää** jälgmääžes märäspää vargast’*
’Mylläri varasti ihmisiltä viimeisestä mitasta.’ (SUST 86: 337)

VeE *neceen sarnaažen kuliin **mamalanpää***
’Kuulin tämän tarinan äidiltäni.’ (SUST 86: 338)

VeK *anastiin **härgääpää** vas'kan*
'Pelastin Vas'kan härältä.' (SUST 86: 339)

Suuntasijat

Vepsän kolmas paikallissijasarja ilmaisee rajatun tilan lähelle kohdistuvaa tapahtumaa, ja tätä sisä- ja ulkopaikallissijojen tavoin kolmiosaista sarjaa voidaan nimittää suuntaa ilmaisevaksi paikallissijasarjaksi. Sen koostumus vaihtelee vepsän eri varianteissa: keski- ja pohjoisvepsän paikallismurteissa sekä kirjakielessä ei usein eroteta toisistaan tulo- ja olosijaa (vrt. taulukko 4 s. 60–61). Johdonmukaisimmin paikallissijoille tyypillinen kolmijakoisuus näkyy etelävepsässä. Suuntaa ilmaiseva paikallissijasarja on kokonaisuudessaan historiallisesti kehittynyt postpositiolausekkeesta, mikä näkyy suhteellisen runsaana morfologisena variaationa. Se vastaa suomen kielen postpositiosarjan *luo* : *luona* : *luota* käyttöä. Kaikille kolmelle sijalle ominaista on se, että niitä käytetään vain spatiaalisissa ilmaisuissa. Tulo- ja erosija ovat luonteeltaan dynaamisia ja esiintyvät liikeverbien määritteen sijana, olosija on staattinen ja esiintyy tyypillisesti statiivisten verbien määritteen sijana.

Propinkvatiivi

Propinkvatiivi eli latiivinen approksimatiivi on suuntaa ilmaisevan paikallissijasarjan – VeE *-lost*, VeK ja VeP *-nno*(*st*) -päätteinen – **tulosija**, joka ilmaisee tyypillisesti jonkin luo tulemista (*minulost*, *sinunnost*, *d'evotskannost*, *minunno*). Sen pääsana on hyvin usein puhujaan suuntautuvaa liikettä ilmaiseva verbi, kuten *ajelda* 'käydä (jossakin)' ja *tulda* 'tulla'. Keski- ja pohjoisvepsässä tämän paikallissijasarjan tunnus on *-n-*, ja tulo- ja olosija eli propinkvatiivi ja approksimatiivi (*poigidenno*, *minunno*; vrt. alla) ovat useimmiten identtisiä. Näiden kahden sijan erottaminen toisistaan perustuu ensi sijassa etelävepsän, jossa tälläkin paikallissijasarjalla on *l*-tunnus, ja keskivepsän itäryhmän edustukseen.

VeE *kod'he tuugataa **minulost** i*
'Tulkaa minunkin taloon.' (SUST 86: 370)

VeK *homen mä möst tulen **sinunnost**, pagižemei min putui*
'Huomenna tulen taas sinun luoksesi, puhumme mitä sattuu.' (SUST 86: 370)

VeK *hir't d'oks **d'evotskannost** i šuhaidoitab korvha*
'Hiironen juoksi tytön luo ja supattaa hänen korvaansa.' (SUST 100: 231)

VeK *mam mugažno ajeli Ukrainale **poigidenno** da kaik*
'Äiti kävi samoin Ukrainassa poikien luona ja kaikkea.' (Šondjal 2007)

VeK *reboi tuli pertižennoks*
'Kettu tuli talon luokse.' (Zaitseva 1981: 147)

VeP *tulid **minunno***
'Tulit minun luokseni.' (SUST 86: 370)

Approksimatiivi

Approksimatiivi on staattisessa, suuntaa ilmaisevassa adverbiaalikonstruktiossa käytettävä **olosija**. Se ilmaisee jonkin luona, välittömässä läheisyydessä olemista (*iknalon*, *akaižnu*, *poigazenno*, *Miškanno*) ja esiintyy statiivisen predikaatin adverbiaalimääritteen sijana. Useimmissa keski- ja pohjoisvepsäläisissä murteissa propinkvatiivi ja VeE *-lon*, VeK ja VeP *-nno*(*st*) -päätteinen approksimatiivi ovat sulautuneet yhdeksi sijaksi. Niitä ei tällöin ole syytä pitää eri sijoina, koska vain verbin semantiikasta ilmenee, onko kyse dynaamisesta vai staattisesta suuntaa ilmaisevasta spatiaalisesta konstruktiosta.

VeE *mä ištun **iknalon***
'Minä istun ikkunan luona.' (SUST 86: 369)

VeP *Ivan Carevič, kacu, sinun **akaižnu** magadab saldat*
'Ivan Tsarevitš, katso, sotilas nukkuu vaimosi vieressä.' (SUST 100: 9)

VeP *vel' el'ab Ropal, **poigazenno Miškanno***
'Hän elää vielä Ruoppojalla, poikansa Miskan luona.' (SUST 86: 179)

Egressiivi

Myös egressiivi on dynaamisena suuntaa ilmaisevana paikallissijana staattisen approksimatiivin vastakohta. Sillä on kaikissa vepsän varianteissa oma päätteensä – VeE *-lonpää*, VeK ja VeP *-nnopäi* jne. – jonka avulla merkitään tämän paikallissijasarjan **erosijaa** (*mamšilonpää*, *tütrennoupäi*, *dedazennupäi*, *tserkvannopäi*). Myös egressiivi esiintyy tavallisesti liikeverbin, kuten *uitta* 'paeta', *lähtta* 'lähteä', *tulda* 'tulla' jne., adverbiaalisen määritteen sijana.

VeE *hö basit'he, mit' uitta* ***mamšilonpää***
'He keskustelivat, miten paeta akan luota.' (SUST 86: 369)

VeK *tsar ii käskend lähtta kuume nedalid* ***tütrennoupäi***
'Tsaari kielsi lähtemästä kolmeen viikkoon tyttären luota.' (SUST 70: 82)

VeP *sigapäi hänen vel'l' oli tulnu mugažno voinha* ***dedazennupäi****.*
'Ja sieltä hänen veljensä oli samoin tullut sotaan, setänsä luota.' (SUST 100: 8)

VeP *or'hele ratshile kipsaht' i* ***tserkvannopäi*** *lipsaht'.*
'[neito] kiepsahti oriin selkään ratsaille ja lähteä livahti kirkolta.' (SUST 100: 42)

Muut sijat

Edellä kuvattujen paikallissijasarjojen lisäksi vepsässä on kaksi paikallissijaa, jotka ilmaisevat suhdetta tilaan omalla spesifisellä tavallaan. Prolatiivi ja terminatiivi ovat suuntaa ilmaisevien paikallissijojen tavoin suffiksoituneita postpositioita. Niitä käytetään pääsääntöisesti vain yhdessä merkityksessä, joskin etelävepsässä prolatiivia käytetään myös komitatiivin tavoin. Muiden produktiivisten paikallissijojen tavoin prolatiivia ja terminatiivia voidaan käyttää kaikkien nominien yhteydessä.

Prolatiivi

Jotakin pitkin, jonkin kautta tapahtuvaa toimintaa ilmaistaan prolatiivilla. Se on **väylää** ilmaiseva sija, joka esiintyy vepsän kirjakielessä (*-dme*-päätteisenä) ja keski- ja etelävepsässä, muttei pohjoisvepsässä. Viime mainitussa käytetään vastaavissa rakenteissa postpositiota *möto* ’myöten, pitkin’. Prolatiiville on ominaista, että sen ilmaisema väylä on rajaamaton (*kezatedmu*, *paneliimu*, *öidmu*, *lavadme*). Myös verbin ilmaisema toiminta on tällaisessa lauseessa usein päättymätöntä.

VeE *tol’ko kümnen virstad* ***kezatedmu***
’vain kymmenen virstaa kesätietä pitkin’ (SUST 86: 39)

VeE *Piteris hän* ***paneliimu*** *joksenz’*
’Hän juoksi Pietarissa katukäytäviä pitkin.’ (SUST 86: 361)

VeK *öpäroi mugoine linduine,* ***öidmu*** *lendleb*
’Lepakko on sellainen lintu, joka lentelee öisin.’ (SUST 86: 362)

VeK *kera turuškanz* ***lavadme***
’Kerä alkoi vieriä pitkin lattiaa.’ (SUST 86: 362)

Terminatiivi

Kaikissa vepsän kielen varianteissa käytettävä terminatiivi ilmaisee johonkin asti ja saakka tapahtuvaa toimintaa. Sen tehtävä on osoittaa rajallinen tila kohteena, joka samalla määrittää aspektuaalisesti päättyvän toiminnan rajan (*homenchessaa*, *sinhussei*, *vodhessei*, *laghessai*, *kibedahassai*). Tila voi konkreettisen spatiaalisen entiteetin lisäksi olla muu siihen vertautuva rajallinen tila, kuten aika.

VeE *necida rudad meil* ***homenchessaa*** *täuduu*
’Tätä honkaa meillä riitti aamuun asti (poltettavaksi).’ (SUST 86: 47)

VeK *iče vou tahtoin söda, ii* ***sinhussei***
’Haluan vielä itse syödä, ei riitä sinulle.’ (SUST 70: 51)

VeK *minä kazvoin ühesatoštkümehe* ***vodhessei***
’Minä kasvoin yhdeksäntoistavuotiaaksi.’ (SUST 70: 94)

VeP *kacu min kehette oled korttudel, kaznu* ***laghessai***
'Katso kuinka suuri olet pituudeltasi, kasvanut kattoon saakka.' (SUST 86: 336)

VeP *söt miidamei* ***kibedahassai***
'Hän syötti meidät kipeäksi.' (SUST 86: 365)

Komitatiivi

Myös komitatiivi on myöhäsyntyinen, postpositiosta suffiksoitumalla syntynyt produktiivinen ja monikäyttöinen sija. Sillä on etelävepsässä eri pääte kuin keski- ja pohjoisvepsässä sekä kirjakielessä: etelävepsässä ja keskivepsän itäryhmässä komitatiivi on prolatiivin *-mu ~ -(d)me* toinen merkitys, muissa murteissa pääte on *-nke*(*d*). Komitatiivi osoittaa, kenen tai minkä kanssa toiminta tapahtuu. Tyypillisesti se samastaa subjektin toiseen elolliseen tarkoitteeseen (*lapsiimu*, *mindeemu*, *tütärdmu*, *händikhamu*; *akanked*, *vel'l'enke*, *kenenke*) tai siihen vertautuvaan (*munanke*, *kulunke*). Komitatiivia voi täten luonnehtia **sosiatiiviseksi sijaksi**.

VeE *netida kromašt meile igaks täudub* ***lapsiimu***
'Tästä leivänkannikasta meille lasten kanssa riittää pitkäksi aikaa.' (SUST 86: 47)

VeE *hän üksiiš voziiš* ***mindeemu***
'Hän on minun kanssani saman ikäinen.' (SUST 86: 277)

VeE *möstön hän löuz' toižen morz'men* ***tütärdmu***
'Hän löysi taas toisen morsiamen tyttärineen.' (SUST 86: 190)

VeE *kondjale* ***händikhamu***
'sudelle ja karhulle' (SUST 86: 552)

VeK *hän el'* ***akanked*** *kahten*
'Hän eli vaimon kanssa kahdestaan.' (SUST 86: 363)

VeK *ii, Omskha vüiba mindei dei* ***vel'l'enke***
'Ei, minut vietiin Omskiin veljen kanssa.' (Mäggär'v 2007)

VeP *kana kakatab,* ***munanke*** *om*
'Kana kaakattaa, kun sillä on muna.' (SUST 86: 141)

VeK *venäks ii* ***kenenke*** *pagišta, vot vepsäd kaik oma ka*
'Ei ole kenen kanssa puhua venäjää, kaikkihan ovat vepsäläisiä.' (Ladv 2006)

VeP ***kulunke*** *el'ada*
'On elettävä vanhan kanssa.' (SUST 86: 364)

Elollisuus ei ole kuitenkaan ehdoton vaatimus komitatiivilausekkeen tarkoitteelle. Subjektiin komitatiivin avulla liitettävä tarkoite voi olla myös eloton (*viičmu*, *časuumu*) tai verbikantaisen johdoksen kaltainen abstrakti käsite (*värunke*, *magadonke*).

VeE ***viičmu*** *tul' nülgmhä*
'Tuli veitsen kanssa nylkemään.' (SUST 86: 360)

VeE *nügüd mednikan Vas'ka* ***časuumu*** *teghe*
'Nyt Mednikan Vas'kalla on kello.' (= M. V. on kellon kanssa) (SUST 86: 360)

VeK ***värunke*** *mäniin hiinad pakičemha*
'Menin itkien pyytämään heiniä.' (SUST 86: 225)

VeP *ed küzu magadod,* ***magadonke*** *ei sa ni mida*
'Et kysy nukkumisesta, nukkumisesta ei saa yhtään mitään.' (SUST 86: 364)

Komitatiivi voi esiintyä myös pääsanansa edessä, jolloin se on kiinteästi pääsanaan liittyvä määrite. **Attribuutiksi** sen tekee tällöin syntaktinen asema, jossa komitatiivisijainen sana ei ole rinnasteinen subjektin kanssa, vaan luonnehtii sen ominaisuutta adjektiivin tavoin (*vacamu*, *varzanke*, *porzhanke*, *vazanke*, *heinregenke*).

VeE ***vacamu*** *morzää*
'Raskaana oleva vaimo.' (SUST 86: 162)

VeK *om koumen* ***varzanke*** *hebo, koumen* ***porzhanke*** *siga,*
om ***vazanke*** *lehm*
'hevosella on kolme varsaa, sialla kolme porsasta, lehmällä vasikka.' (SUST 100: 411)

VeP *tuli **heinregenke** mužik*
’Tuli mies heinäkuormineen.’ (SUST 100: 80)

Abessiivi

Komitatiivin semanttinen vastakohta abessiivi ilmaisee jonkin puuttumista tai jotakin ilman tapahtuvaa toimintaa. Se on käytöltään rajallisempi, ja *-ta*-tunnuksen avulla muodostettavia abessiivimuotoja käytetään vain **attributiivisesti** erilaisissa syntaktisissa asemissa. Se voi esiintyä myös tavan adverbiaalin sijana (*katuseta*). Tavallisimmin se on adverbiaalin sija (*leibaliižeta*, *sömätä*, *kengata*) tai välittömästi pääsanansa edessä sijaitsevan adjektiivimaisen määritteen sija (*mužikata*)

VeE *kaiken ön **katuseta** magaziin*
’Nukuin koko yön ilman peittoa.’ (SUST 86: 139)

VeE *leibališt iile, mö **leibaliižeta** tegiimoo*
’Suurusta ei ole, me jäimme ilman suurusta.’ (SUST 86: 82)

VeE ***sömätä** voo edomaane leib*
’Entinen leipä on vielä syömättä.’ (SUST 86: 162)

VeK *nece **mužikata** ak*
’Tämä on naimaton nainen.’ (SUST 86: 354)

VeP *üks d’o **kengata***
’Yksi on jo kengittä.’ (SUST 86: 83)

Ainoastaan pohjoisvepsässä esiintyvä rakenne on preposition *ilma* muodostama adpositiolauseke, jonka täydennyksen on oltava abessiivissa (*häneta*). Muissa vepsän varianteissa tätä konstruktiota ei esiinny.

VeP *tedan mända ilma **häneta***
’Osaan mennä ilman häntä.’ (SUST 86: 356)

Viimeisen parin vepsän sijajärjestelmässä muodostavat translatiivi, joka on hyvin produktiivinen, ja essiivi, joka on selvästi harvinaisempi ja puuttuu kokonaan joistakin paikallisista varianteista. Molempien tehtäviä säätelee kiinteästi niiden syntaktinen ympäristö, ja kumpaakin voi luonnehtia predikatiiviadverbiaalin sijaksi. Ne ilmaisevat jonakin

olemista tai joksikin tulemista, kohteen tilaa (staattinen predikatiiviadverbiaali) tai siinä tapahtuvaa muutosta (dynaaminen predikatiiviadverbiaali). Niiden käyttöön vaikuttaa myös predikatiivilauseen rakenne, kopulan puuttuminen usein statiivisesta lauseesta ja etelävepsässä translatiivin yleistyminen myös staattisen predikatiiviadverbiaalin sijana.

Translatiivi

Muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin subjekti- tai objektitarkoitteen tilassa tapahtuvaa muutosta ilmaistaan vepsässä translatiivin avulla. Se on **dynaamisen predikatiiviadverbiaalin** sija, jonka *-ks*-tunnus on varioimaton. Dynaamisen predikatiiviadverbiaalin sisältävässä lauseessa on lähes aina predikaattina toimintaa kuvaava verbi, joka yksittäistapauksessa voi elliptisesti jäädä pois (*pin' päcnikaks*). Translatiivin käyttö korreloi tässä tapauksessa predikaatin semantiikkaan siten, että intransitiivilauseessa se ilmaisee subjektissa tapahtuvaa muutosta (*sarnaks*, *surikš*, *haugoks*,), transitiivilauseessa objektin muutosta (*lihaks*, *vouktaks*).

VeE *stjopa vou* ***pin' päcnikaks***
'Stjopa on vielä pieni uunintekijäksi.' (SUST 86: 264)

VeE *sarn hot' ii sarn a mänob* ***sarnaks***
'Vaikka satu ei ole satu, kelpaa saduksi.' (SUST 86: 264)

VeK *nene poigad kazvoiba* ***surikš***
'Ne pojat kasvoivat suuriksi.' (SUST 86: 149)

VeK *se kod'he* ***haugoks****, nene pouttas*
'Se (tulee) kotiin haloksi, ne poltetaan?' (SUST 86: 38)

VeK *hii osteldas boranan* ***lihaks***
'He ostavat pässin lihaksi.' (SUST 86: 264)

VeP *soban porotan muglal* ***vouktaks***
'Kuumennan vaatteen lipeällä valkeaksi.' (SUST 86: 150)

Vaikka tilaa ilmaistaan ensisijaisesti essiivin avulla, etelävepsässä myös translatiivi on yleistynyt osoittamaan subjektitarkoitteen tilaa, jonakin olemista eli **statiivista predikatiiviadverbiaalia**. Kyseessä on tällöin

intransitiivinen predikatiivilause (*koiraks*, *poigaks*), josta kopula voi puuttua kokonaan (*tobnembaks*).

VeE *ii tarbiž ninga **koiraks** ouda*
’Ei tarvitse noin koirana olla.’ (SUST 86: 150)

VeE *igas mugošt’ emaa kuliške čudod, miše samba **poigaks** olelob*
’Koskaan emme ole kuulleet ihmettä, että sammakko on poika.’ (SUST 86: 150)

VeE *vas’ka se **tobnembaks** kaikele meiden pravlendjale*
’Vas’ka on koko meidän kuntamme johtaja (suurempi).’ (SUST 86: 263)

Erikoistunutta, mutta tyypillistä translatiivin käyttöä edustavat ajan adverbiaalit. Translatiivi esiintyy tällöin **rajallista aikaa** ilmaisevan substantiivin päätteenä, jonka avulla ajan pituus rajataan (*kuks*, *vodeks*, *öks*), samoin kuin esimerkiksi suomeksi ja viroksi.

VeE *vinad andaškatas butilkan mehel **kuks***
’Viinaa aletaan antaa pullo miehelle kuussa.’ (SUST 86: 91)

VeE *kaks kerdad **vodeks** jürginpäiv*
’Jyrinpäivä on kaksi kertaa vuodessa.’ (SUST 86: 267)

VeK *tärbiž etstä lehm iika **öks** jäb*
’Pitää etsiä lehmä tai se jää yöksi.’ (SUST 86: 266)

Yksittäistapaus, mutta edellisen tavoin tavallinen tapa käyttää translatiivia ovat **puhumista ilmaisevien verbien täydennykset**. Tähän kategoriaan kuuluvat myös konstruktiot, joissa ilmaistaan jollakin kielellä tai tavalla puhumista ja joksikin kutsumista (*en’čiikš*, *raffiikš*, *emaguseks*, *ven’aks*, *lüdikš*; vrt. vepsäläisten identifikaatio luvussa 2.5).

VeE *tägää voo **en’čiikš** basiba*
’Täällä puhutaan vielä entisellä tavalla.’ (SUST 86: 267)

VeE *basi **raffiikš** ala butori*
’Puhu ihmisiksi, älä mongerra!’ (SUST 86: 268)

VeK *pašttas kališkan, sen i* ***emaguseks*** *kucuba*
'Paistetaan kalitka, sitä kutsutaan myös paistokseksi.' (SUST 86: 263)

VeP ***ven'aks*** *väha pagižem,* ***lüdikš*** *läkatam*
'Venäjäksi puhumme vähän, puhumme vepsää.' (SUST 86: 268)

Essiivi

Translatiiviin verrattuna essiivi on huomattavasti harvinaisempi vepsän paikallismurteissa, joskin se on yleistynyt uudestaan vepsän kirjakielessä (*pämehen radab*, *radaba möjin*). Morfologisesti yksikön essiivi on identtinen genetiivin kanssa, koska molempien pääte on *-n*. Monikossa sijoilla on eri tunnus. Yksikön genetiivin ja essiivin välisellä synkretismillä on merkitystä erityisesti ajan adverbiaalien tulkinnassa, koska kumpikin sija on historiallisesti esiintynyt tässä ympäristössä. Essiiviä käytetään ensisijaisesti **statiivisen predikatiiviadverbiaalin** sijana. Intransitiivilauseessa se ilmaisee subjektin tilaa (*sagedan*). Sen sijaan transitiivilauseen kaltaisessa lauseessa *kol'jan kod'he toid'he* lauseenjäsen *kol'jan* on kaksitulkintainen, koska taivutusmuoto voi olla joko genetiivi tai essiivi. Genetiiviobjektin olettaisi tällöin kongruoivan objektin (*kaks prihad*) monikollisuuden kanssa. Predikatiiviadverbiaalina lukukongruenssi ei ole yhtä ehdoton, koska se määrittää ensisijaisesti tilaa. Tavallisimpia essiivin käyttöympäristöjä etenkin vepsän kirjakielessä on verbin *rata* 'työskennellä' täydennyksen sijana.

VeK *järves om kalad* ***sagedan***
'Järvessä on kalaa sakeanaan.' (SUST 86: 150)

VeK *rikoiba tatan kaks prihad,* ***kol'jan*** *kod'he toid'he*
'Kaksi poikaa tappoivat isän, toivat kuolleena kotiin.' (SUST 86: 150)

VeKirj *Vodespäi 1986 kirjišton* ***pämehen*** *radab Jegorova Ol'ga Valentinovna.*
'Vuodesta 1986 kirjaston johtajana työskentelee O. V. J.' (Kodima 12/2007)

VeKirj *Muga tegese-ki, miše nored buhgalterad, ozutesikš, radaba* ***möjin****.*
’Niin on tapahtunutkin, että esimerkiksi nuoret kirjanpitäjät työskentelevät myyjinä.’ (Kodima 12/2007)

Vaikka essiivin produktiivinen käyttö koskee lähinnä esiintymistä statiivisen predikatiiviadverbiaalin sijana, sitä yleisempiä ovat ajan ilmaisut. Niissä essiivin käyttö vertautuu paikallissijoihin (ks. adessiivi edellä). Essiivi liittyy aikaa merkitsevään substantiiviin, ja aika on verrannollinen rajalliseen tilaan. Essiivi ilmaisee tällöin **duratiivista**, **tarkemmin rajaamatonta aikaa** ja rakenne on merkitykseltään statiivinen (*pühämpäivän*, *nel’ampejan*). Paikallissijoihin vertautuu myös essiivin käyttö joissakin paikan ilmaisuissa, tilan adverbeissa (*edahan*, *lähen*).

VeE *lehm kandoo* ***pühämpäivän***
’Lehmä poiki sunnuntaina.’ (SUST 86: 138)

VeK ***nel’anpejan*** *sobakuluižed pezin*
’Pesin vaatteenrievut torstaina.’ (SUST 86: 138)

VeK *prihad vol* ***edahan****, ajeldas*
’Pojat ovat vielä kaukana ajamassa.’ (SUST 86: 243)

VeK *jumalan juru om ani* ***lähen***
’Ukkonen on hyvin lähellä.’ (SUST 86: 243)

Sekä genetiiviä että essiiviä käytetään ajan adverbiaaleissa ja aspekti näyttää ensi silmäyksellä vaikuttavan päätteeseen *-n* loppuvan adverbiaalin tulkintaan. Jos aika on rajattu ja kvantifioitu, kyseessä on diakronisesti genetiivitaustainen rakenne (*kaiken aigan*, *ezmäižen kerdan*). Jos aika on rajaamaton, duratiivinen, kyseessä on essiivitaustainen rakenne (*laps’aigan*, *joudajan aigan*). Vepsän synkronisen kieliopin perusteella tällaista semanttista kahtiajakoa ei voi tehdä.

VeU *kävütoitam i* ***kaiken aigan*** *pagižem neniden ristituidenke nu…*
’Käytämme ja koko ajan puhumme niiden ihmisten kanssa niin…’ (Eldia 2011)

VeKirj ***Ezmäižen kerdan*** *se oli vodel 1989 Šoutjärves, a jälges se zavottihe tehta Piterin i Vologdan agjoiš*
’Ensimmäisen kerran se oli vuonna 1989 Šoutjärvessä, mutta myöhemmin sitä alettiin järjestää Pietarin ja Vologdan oblasteissa.’ (Kodima 07/2012)

VeU *a* ***laps’aigan*** *vaiše no kulin*
’Olen kuullut vain lapsuudessani.’ (Eldia 2011)

VeKirj *A ehtal* ***joudajan aigan*** *mö kävuim kafehe*
’Mutta illalla vapaa-aikana kävimme kahvilassa.’ (Kodima 04/2012)

Tällainen jako ei kuitenkaan ole aina mahdollinen, vaan on lauseita, joissa kumpikin aspektuaalinen tulkinta on mahdollinen. Lauseke *kaiken aigan* voidaan tulkita ’koko ajan’ tai ’kaiken aikaa’ ja vastaavasti lauseke *läžunda-n aiga-n* joko ’sairauden ajan’ tai ’sairauden aikana’.

VeP *a konz tuli Kalagehe ka ičein mamanke hän* ***kaiken aigan*** *pagiži vaiše vepsäks*
’Mutta kun hän tuli Kalajoelle, hän puhui äitini kanssa koko ajan vain vepsäksi.’ (Eldia 2011)

VeKirj *Om melentartušt, kut-žo ende küliš ristitud vediba ičtaze* ***läžundan aigan***
’On kiinnostavaa, kuinka ihmiset ennen kylissä hoitivat itseään sairauden aikana. (Kodima 02/2012)

Vajaakäyttöiset sijat

Edellä esiteltyjen, vepsän nominien taivutusparadigmaan kuuluvien sijojen lisäksi on joitakin rajatapauksia, jotka muistuttavat nominivartalosta erottuvan pääteaineksen takia muita sijoja, mutta ovat selvästi harvinaisempia kuin produktiiviset sijat. Näitä ovat erilaiset adverbiaalisissa tehtävissä, kuten väylää, välinettä, suuntaa ja verrannollisuutta ilmaisemaan käytettävät päätteet. Niihin liittyy usein morfologisia tai semanttisia rajoituksia, ne esiintyvät vain tietyissä konstruktioissa tai kivettyneissä rakenteissa. Mitään niistä ei voida käyttää kaikkien nominien yksikössä ja monikossa edellä lueteltujen sijojen tavoin. Useat vajaakäyttöisistä sijoista ovat semanttisesti samanlaisia produktiivisten sijojen kanssa. Erityisesti kaksi postpositiosta

suffiksoitunutta sijaa, prolatiivi ja komitatiivi (ks. edellä) ovat monikäyttöisiä ja produktiivisia sijoja, joiden rinnalla vajaakäyttöisiä sijoja käytetään yksittäistapauksissa.

Prolatiivinen *-či*

Muissakin itämerensuomalaisissa kielissä epäproduktiivinen prolatiivimainen suffiksi on *-či*, joka **ilmaisee väylää** aivan vastaavasti kuin produktiiviset prolatiivin päätteet (ks. edellä). Se ei ole täysin epäproduktiivinen, vaan sen avulla voidaan toisinaan luoda uusia taivutusmuotoja tavallisista substantiiveista (*saraiči*) ja erisnimistä (*jehimovaači*, *pikalovaači*). Varsinaiseen prolatiiviin verrattuna *-či* rajaa kohteensa tarkemmin ja esiintyy myös pronominien (*kuiči*, *netiiči*) ja adverbien (*laptaiči*) yhteydessä. Se on siis eräänlainen punktuaalinen prolatiivi.

VeE *tulob* ***jehimovaači*** *eika* ***pikalovaači***
'Tulee Jefimovan tai Pikalovan kautta.' (SUST 86: 357)

VeE ***kuiči*** *ajood', ***netiiči****?*
'Mitä kautta ajoitte, tätä kautta? (SUST 86: 357)

VeK *mäne* ***saraiči*** *ver'ad avaidamha*
'Mene ylisen kautta avaamaan ulko-ovi.' (SUST 86: 357)

VeK *nece mužik* ***laptaiči*** *ümbärz' papin i möst hänele vastha*
'Se mies kiersi sivukautta papin ympäri ja tuli taas häntä vastaan.' (SUST 100: 233)

Jonkin asteista produktiivisuutta osoittaa myös se, että spatiaalista väylää ilmaisevan merkityksen lisäksi prolatiivinen *-či* esiintyy myös **tavan adverbiaalien** päätteenä (*toožuuči*). Poikkeuksellista on, että siihen voi yksittäistapauksessa liittyä myös toinen vajaakäyttöinen suffiksi, kuten instruktiivi (*kuičin*).

VeE *sigaa* ***toožuuči*** *basiba*
'Siellä puhutaan toisella tavalla.' (SUST 86: 357)

VeK *tulin kacmaha* ***kuičin*** *radod asttas*
'Tuli katsomaan, kuinka työt sujuvat.' (SUST 86: 357)

Kolmas, suppeampi käyttöala ovat **väylää ilmaisevat adpositiot** (*siriči*, *päliči*), joissa prolatiivinen *-či* esiintyy. Kumpikin mainittu adpositio esiintyy tavallisesti prepositiona, jonka täydennys on inessiivimuotoinen, muuten adpositioiden täydennykselle epätyypillinen sija. Täydennys voi tällöin ilmaista joko rajallista tilaa (*siriči ukos*, *päliči g'öges*, *päliči meres*) tai sellaiseen vertautuvaa aikaa (*viides päivas päliči*, *päliči päivas*).

VeK *nene lehmäižed ajetas mecha* ***siriči neces ukos***
'Nämä lehmät ajetaan metsään sen ukon ohi.' (Zaitseva & Mullonen 1972: 513)

VeK (*tütar*) *ištuihez i läks* ***päliči g'öges*** *ajamaha*
'(Tytär) istuutui ja alkoi ajaa yli joen.' (SUST 100: 261)

VeP ***päliči meres*** *sildad möto levitetud rusked vate*
'Meren poikki oli siltaa pitkin levitettynä punainen verka.' (SUST 100: 85)

VeP *hän* ***viides päivas päliči*** *kol'*
'Viiden päivän perästä hän kuoli.' (SUST 100: 87)

VeP *potom* ***päliči päivas*** *ženih ajab nevestanno huzaidamha hebol*
'Seuraavana päivänä sulhanen ajaa morsiamen luo ajelemaan hevosella.' (SUST 100: 110)

Prolatiivinen *-li*

Samoin väylää ilmaiseva suffiksi *-li* on käytöltään vielä rajatumpi, koska se voi liittyä vain pronomineihin (*tägäli*, *nakkali*) tai yksittäisiin adverbeihin (*läheli*). Kummassakin sanaryhmässä esiintyy usein muuten epäproduktiivisia suffikseja. Esimerkissä *pod'om täsli* suffiksi *-li* on voinut agglutinoitua toiseen sijapäätteeseen, inessiivin *-s*-tunnukseen.

VeE *tule* ***tägäli***
'Tule tätä kautta!' (SUST 86: 358)

VeE *mä mänen* ***nakkali***
'Minä menen tuota kautta.' (SUST 86: 358)

VeK *pod'om* ***täsli***
'Mennään tätä kautta!' (SUST 86: 358)

VeP *mö sinunke olem* ***läheli***
'Olemme sinun kanssasi lähekkäin.' (SUST 86: 358)

Latiivinen *-hVpäi*

Sama suomen *päin*-sanaa vastaava elementti, joka on suffiksoitunut uusiutuneeseen elatiivin ja ablatiivin päätteeseen sekä egressiiviin, esiintyy toisinaan myös täysin vastakkaisessa merkityksessä, tulosijan yhteydessä. Myös tällöin se on morfologisoitunut eikä voi esiintyä irrallisena yksikkönä. Kummassakin tapauksessa kaksimorfeeminen rakenne on läpinäkyvä. Erosijaa osoittavasta suffiksista se poikkeaa kuitenkin siinä, että illatiivi ja allatiivi toimivat tulosijoina ilman tätä pääteainesta, suuntaa ilmaisevaa koaffiksia, kun taas elatiivin, ablatiivin ja egressiivin erosijaisuus perustuu ainoastaan suffiksoituneeseen postpositioon *päin* (ks. edellä). Latiivinen *-hVpäi* ei myöskään kuulu mihinkään paikallissijasarjaan. Se esiintyy suuntaa ilmaisevana vahvikkeena, esimerkiksi ajan ilmaisuissa (*ehthapää*, *vahnhapäi*) tai muun adverbiaalisen täydennyksen sijana (*tiihepäi*).

VeE ***ehthapää*** *tüništub*
'Iltaa kohti tyyntyy.' (SUST 86: 367)

VeK *proidi igaine,* ***vahnhapäi*** *mäni*
'Koko ikä meni, vanhuutta kohti meni.' (SUST 86: 367)

VeP *kaccub* ***tiihepäi***
'Katsoo teihin päin.' (SUST 86: 367)

Komitatiivinen ***-ne***

Produktiivisen *-nke*-komitatiivin (etelävepsässä *-mu*-komitatiivin) lisäksi yksittäistapauksissa esiintyy *-ne*-tunnuksinen, epäproduktiivinen komitatiivinen suffiksi. Tavallisesti siihen liittyy possessiivisuffiksi (*g'ür'nez*, *d'uur'neze*, *kesknezoi*), samoin käytöltään rajoittunut kategoria (ks. alla luku 4.2.3). Jonkin kanssa tapahtuvan toiminnan lisäksi korostuu kiinteä sosiatiivinen viittaussuhde, jollekin tai johonkin kuuluminen.

VeK *otin vezeižen* ***g'ür'nez***
'Otin vesan juurinensa.' (SUST 86: 359)

VeP *puun otan* ***d'uur'neze***
'Otan puun juurinensa.' (SUST 86: 359)

VeKirj *Kaik pondlaižed eläjad pagižeba* ***kesknezoi*** *vaiše vepsäks.*
'Kaikki pondalan asukkaat puhuvat keskenänsä vain vepsää.' (Kodima 9/2008)

Instruktiivinen *-in*

Hyvin rajoittunutta on instruktiivisen, tavallisesti monikollisena päätteen *-in* sisältävän taivutusmuodon käyttö. Se esiintyy lähinnä leksikaalistuneissa adverbeissa (ks. luvussa 5.9 tavan adverbit), yksittäistapauksissa myös yksikössä (*kuuden kesken*), vaikka erottaminen genetiivistä ja essiivistä perustuu tällöin vain lausesemanttiseen tulkintaan. Instruktiivia on itämerensuomalaisten kielten kieliopin kuvauksissa luonnehdittu sijamuodoksi, mutta sitä voi perustellusti pitää myös adverbinjohtimena, joka liittyy kvantoraalisiin, määrää rajaaviin numeraaleihin (*toižin*, *üksiin*) tai laatua ilmaiseviin adjektiiveihin (*hubin*).

VeE ***üksiin*** *kaik parduziin otet*
'Kaikki on otettu hirsi kerrallaan.' (SUST 86: 251)

VeK ***hubin*** *opendase, ii čomin*
'Hän oppii huonosti, ei hyvin.' (SUST 86: 247–248)

VeK ***toižin*** *prazdnoičetei*
'Juhlitte toisella tavalla.' (SUST 86: 248)

VeP ***kuuden kesken*** *venehes*
'Kuuden kesken veneessä.' (SUST 86: 250)

Ekvatiivinen *-te*

Produktiivinen, mutta ei rajoituksetta kaikkiin nomineihin liittyvä tunnus on ekvatiivinen *-(t)te*. Pääte voi liittyä myös pronominiin, mikä erottaa sen johtimista. Sen sisältävät, johonkin vertautuvuutta ja jonkin kaltaisuutta ilmaisevat rakenteet ovat vepsässä tavallisia. Useita eri rakenteita voi pitää ekvatiivisina, kahta entiteettiä toisiinsa vertaavina, merkitykseltään metaforamaisina. Tästä näkökulmasta on lähdetty edellä paikallissijojen tarkastelussa (ks. lähemmin edellä illatiivi, inessiivi, elatiivi, allatiivi ja adessiivi). Ekvatiivisuus on yksi komparaation muoto, ja alempana käsitellään morfologisen adjektiivien komparaation lisäksi myös muita keinoja verrata kahta nominaalista lauseenjäsentä.
Ekvatiivin päätteen *-(t)te* avulla ilmaistaan jonkin kaltaisuutta, tavallisesti tavalla tai toisella kokoa tai mittaa ilmaisevan adjektiivin yhteydessä (*sur(t)te*, *kortte*, *sankte*, *süvütte*, *pitte*, *levette*). Tällä tavalla käytettynä ekvatiivi on myös yksi kvantoraalisten rakenteiden alatyyppi. Keski- ja pohjoisvepsässä käytetään geminaatallista muotoa paitsi *k*:n jäljessä, jolloin on etelävepsän tavoin yksinäisklusiilinen variantti (*sankte*).

VeE *jouhlinduune pästkoohuden* ***surte***
’Västäräkki on pääskysen suuruinen.’ (SUST 86: 236)

VeK *ičeiz* ***surtte*** *haug oli*
’Itsesi suuruinen hauki oli.’ (Ladv 2008)

VeK *däd labidan* ***kortte*** *kuudad pani*
’Setä pani kultaa lapion korkeuden verran.’ (SUST 70: 61)

VeK *sinun nišk minun vösijan* ***sankte****, ühten* ***sankte***
’Sinun niskasi on minun vyötäröni paksuinen, samanpaksuinen.’ (SUST 86: 236)

VeK *järv om kahten sülen* ***süvütte****, süvä*
’Järvi on kahden sylen syvyinen, syvä.’ (SUST 86: 236)

VeP *verka kaiken ozut’, min* ***pitte****, min i* ***levette***
’Vera näytti kaikki, minkä pituinen ja minkä levyinen.’ (SUST 86: 237)

Vaikka vepsässä on yleensä vähän morfofonologista vaihtelua, ekvatiivin tunnus vaihtelee yksikössä klusiilisen ja monikossa affrikaatallisen variantin välillä: *(t)t : (č)č* (*jügečed*, *surččed*, *keheččed*).

VeE *ühteen* ***jügečed***
'yhtä raskaat' (SUST 86: 236)

VeP *tulob mužik, silmad časkan* ***surččed****, časkan* ***keheččed***
'Tulee mies, silmät teekupin suuruiset ja teekupin levyiset.' (SUST 70: 165)

Ekvatiivinen adjektiivi esiintyy tavallisesti genetiiviattribuutin jäljessä lausekkeen pääsanana (*časkan keheččed*; *rughen pitte*, *labidaižen kortte*). Se voi saada myös samankaltaisuutta vahvistavan partikkelin (*ühteen jügečed*, *ühten sankte*).

VeE *rugižhein* ***rughen pitte*** *kazvab*
'Ruiskukka kasvaa rukiin pituiseksi.' (SUST 86: 185)

VeE ***ühteen jügečed***
'yhtä raskaat' (SUST 86: 236)

VeK *otin kuudad* ***labidaižen kortte*** *kogon*
'Otin kultaa lapion korkuisen kasan.' (SUST 86: 180)

VeK *sinun nišk minun vösijan sankte,* ***ühten sankte***
'Sinun niskasi on minun vyötäröni paksuinen, samanpaksuinen.' (SUST 86: 236)

Yksittäistapauksessa ekvatiivi voi esiintyä myös kokoon ja mittaan vertautuvan adverbin (*ülütte*) yhteydessä. Tavallisia ovat leksikaalistunut kysymyssana *mitte* 'millainen' (*mitte leved*) ja postpositio *kartte* 'tavoin' (*tiide kartte*), joissa päätettä käytetään adverbijohtimen tavoin tapaa ilmaisemassa.

VeE *päivoo evo mit* ***ülütte*** *käulob*
'Kas kuinka ylhäällä aurinko kulkee.' (SUST 86: 565)

VeK *oh* ***mitte leved*** *landeh netil hebol*
'Onpa tällä hevosella leveät lautaset!' (SUST 86: 524)

VeK ***tiide kartte*** *naku en teda mütte, muzejaspei vai ii*
'teiden tavoin siellä en tiedä millainen, museosta vai ei…' (Ladv 2006)

Esiintyessään pronominin yhteydessä ekvatiivi ei ilmaise adjektiivin tapaan kokoa ja mittaa, vaan toimimista jonkin tavoin (*ičeteitte*, *ičezeitte*, *ičemeitte*, *hänenitte*, *meide itta*). Tässä ympäristössä ekvatiivi on siten abstraktimmassa käytössä, yleensä jonkin kaltaisuutta ilmaisevassa merkityksessä. Suffiksoituminen possessiivisuffiksin jälkeen osoittaa ekvatiivin päätteen sijamuotomaisuutta.

VeP ***ičeteitte*** *kirjutad?*
'Kirjoitatko omalla tavallanne?' (SUST 86: 393)

VeP *pagižob* ***ičezeitte*** *i mö* ***ičemeitte***
'Hän puhuu omaa kieltään ja me omaamme (omalla tavallamme).' (SUST 86: 524)

VeP ***hänenitte*** *en rada*
'Hänen tavoin en tee työtä.' (SUST 86: 524–525)

VeP ***meide itta*** *iile nece sana*
'Se sana ei ole meidän tapaan.' (SUST 86: 539)

Kirjallisuutta (lukuun 4.2.1)

Grünthal 2003, 2010; Hämäläinen 1961; Kettunen 1943; Kährik 1988; Larjavaara 1986b; Oinas 1961; Ritter 1989; Tikka 1992; Tunkelo 1937; Turunen 1959; Maria Zaitseva 1981a, 1993; Nina Zaitseva 1975, 1981a, 1981b, 1995

4.2.2 Monikko ja luvun ilmaiseminen

Nomineilla on kaksi monikon tunnusta, joista *-t* esiintyy vain nominatiivissa, *-i-* kaikissa muissa sijoissa. Monikon nominatiivin *-t* on aina sananloppuisessa asemassa, kun taas *-i-* tulee sanavartalon ja sijapäätteen väliin (*nahko-i-den*, *rac'h-i-lpai*, *besede-i-d*, *ožande-i-špäi*, *mužike-i-le*, *d'enge-i-d*; ks. myös taulukkoa 4 sivulla 60–61). Etelävepsässä sanan vartalovokaali assimiloituu myös muissa kuin *i*-vartaloisissa sanoissa monikon *-i-*tunnukseen, joka näin pitenee (*särg-ii-den*,

lahn-ii-den). Possessiivisessa taivutuksessa ei omistetun lukua eroteta eli ei tehdä eroa yhden ja monen omistetun välillä

VeE ***särgiiden*** *verk,* ***lahniiden*** *verk*
'särkiverkko, lahnaverkko' (SUST 86: 236)

VeK ***nahkoiden*** *jaššikas*
'nahkojen laatikossa' (SUST 86: 236)

VeK *laskihezoi hebuu* ***rac'hilpai***
'laskeutuivat ratsailta hevosen selästä' (SUST 100: 275)

VeP *ehtkeiččel käutaze* ***besedeid*** *möto pol'he öhussai.*
'Ehtoolla kulkevat illatsuissa puoleen yöhön saakka.' (SUST 100: 105)

VeP [*saldat*] *ott'* ***ožandeišpäi*** *d'engad*
'(Sotilas) otti isänniltään rahat.' (SUST 100: 159)

VeP ***mužikeile*** *anttaze l'emenatsias* ***d'engeid*** *i viinad kaikučče posadas*
'Miehille annetaan ilotulituksesta jokaisessa kylässä rahaa ja viinaa.' (SUST 100: 115)

Kirjallisuutta (lukuun 4.2.2)

Alvre 1982, 1985b; Maria Zaitseva 1981a; Nina Zaitseva 1995

4.2.3 Possessiivisuffiksit ja omistajan ilmaiseminen

Vepsässä esiintyy toisinaan myös possessiivisuffikseja, mutta niiden käyttö on hyvin rajallista. Ne esiintyvät tavallisimmin kolmessa yhteydessä: (i) possessiivipronominiin (*iče*), läheiseen sukulaissanaan (*tattaz*) tai antropomorfiseen sanaan rinnastuvan substantiivin yhteydessä omistajaa ilmaistaessa, (ii) persoonapronominiin liittyen henkilöreferenssiä vahvistavana kliittinä (*hänelez*) ja (iii) adverbien yhteydessä (*üksnään'*). Niitä ei käytetä läheskään kaikkien nominikategorioiden eikä edes substantiivien yhteydessä, vaan omistamista ilmaistaan tavallisesti genetiivi- tai adessiivimuotoisen täydennyksen avulla (ks. edellä lukua 4.2.1 genetiivi ja adessiivi). Persoonaviitteistä omistajaa

ilmaistaan tavallisesti persoona- tai possessiivipronominin avulla, johon usein liittyy possessiivisuffiksi (*ičeiž*).

VeE *el'an* ***üksnään'***
'Elän yksinäni.' (SUST 86: 252)

VeK *anda* ***hänelez*** *leibad*
'Anna hänelle leipää.' (SUST 86: 375)

VeK *hän* ***tattaz*** *varaid'ab*
'Hän pelkää isäänsä.' (SUST 86: 375)

VeK ***ičeiž*** *mužikan näged uniiš, ka hubaks*
'Jos näet oman miehesi unissa, se tietää huonoa.' (SUST 86: 374)

Vepsän possessiivisuffikseille ominaista on, että ne esiintyvät useimmin persoonapronominien yhteydessä. Persoonapronominiin liittyvä possessiivisuffiksi ja näin syntyvä rakenne ei tavallisesti viittaa omistajaan, vaan possessiivisuffiksi korostaa sen sijaan subjektin henkilöviitteisyyttä. Morfeemijärjestys on tavallisesti sana + sijapääte + omistusliite (*tat-taa-n'*, *häne-le-z*), mutta voi myös vaihdella, ja myöhäsyntyisten sijojen yhteydessä possessiivisuffiksi tulee usein sanan ja sijapäätteen väliin (*tattaa-n'-lon*).

VeE *oliin' tönün* ***tattaan'lon*** *kaamool', nägiin' ma* ***tattaan'***
'Olin tänään isäni haudalla, näin isäni.' (SUST 86: 369)

VeK *ka vilu* ***hänelez***
'Hänellähän on kylmä.' (SUST 86: 388)

Possessiivisuffikseissa esiintyy suhteellisen paljon morfologista variaatiota. Taulukossa 5 on esitetty Kettusen tekstinäytteissä esiintyvät possessiivisuffiksit. Koska kyseessä on suhteellisen epäproduktiivinen kategoria, ei tässä yhteydessä oteta kantaa siihen, millaista allomorfiaa tai alueellista variaatiota possessiivisuffikseissa esiintyy.

Persoona	Yksikkö	Monikko
1	*-in' (-in) / -m*	*-moi*
2	*-iž / -ič*	*-toi, -tei*
3	*-ze / -nze*	*-zoi*

Taulukko 5. Possessiivisuffiksit eli omistusliitteet ja niiden variantit.

Yksikön ensimmäisessä persoonassa suomen ja karjalan *-ni*-suffiksia vastaava pääte on *-(i)n'*, etelävepsässä *i*-vokaalin assimiloiduttua vartalovokaaliin *-aan (-aan') /-iin (-iin')*. Yksikön toisessa persoonassa suomen ja karjalan *-si*-suffiksia vastaa *-iž* (toisinaan *-ič*), jossa on yksikön ensimmäisen persoonan tavoin tapahtunut *i*:n ja konsonantin metateesi. Yksikön kolmannessa persoonassa alla olevat esimerkit jakautuvat siten, että nasaaliton *-ze* esiintyy keski- ja pohjoisvepsässä, sen allomorfi *-nze* etelävepsässä, esimerkeissä vieläpä adverbeissa. Monikon tunnukset ovat *-moi*, *-toi* ja *-zoi*.

Omistajan ilmaiseminen

Omistajaa ilmaistaessa kyseessä oleva substantiivi on tavallisesti läheistä ihmistä osoittava elollistarkoitteinen substantiivi, alla olevista esimerkeistä yksikön ensimmäisessä (*ukoižem*, *tatam*), toisessa (*mamaič*, *papeiž*, *papaliiž*) ja kolmannessa persoonassa (*ukoze*, *tataze*, *poigazenno*), yksittäistapauksissa omistajaan hyvin läheisesti, antropomorfimaisesti liittyvä substantiivi (*g'ür'nez*, *d'uur'neze*). Muuten omistajaa ilmaiseva possessiivisuffiksi liittyy tavallisimmin possessiivipronominiin *iče*, alla olevista esimerkeistä yksikön ensimmäisessä persoonassa (*ičein*), monikon ensimmäisessä (*ičemoi*, *ičelemoo*), toisessa (*ičetoi*) ja kolmannessa persoonassa (*ičezoi*).

VeK *oi* ***ukoižem****, sanub, nakhu mužik koli*
'(Akka) sanoo, voi ukkoseni, tuohon mies kuoli.' (SUST 70: 72)

VeK *torp om čoma kala, rusked, sališkeńź onghe* ***tatam****, jogikala*
'Taimen on hyvä kala, punainen, isäni sai ongella, jokikala.' (SUST 86: 464)

VeK ***ičein*** *az'an tedan*
'Tiedän oman asiani.' (SUST 86: 373)

VeK ***mamaiž*** *käskii*
’Äitisi käski.’ (SUST 86: 374)

VeP *kacu* ***papeiž*** *tuli, mää* ***papaliiž***
’Katso, isäsi tuli, mene isäsi luo!’ (SUST 86: 374)

VeK *a* ***ukoze*** *”anda”, sanub,”minei* ***ičein*** *oruz’, ika tusttun”*
’Mutta ukkonsa sanoo: ”Anna oma pyssyni tai ikävystyn!”. (SUST 70: 71)

VeK *noremb poig tatou pakičeb d’engoid sada rubl’ad.* ***tataze*** *andei*
’Nuorempi poika pyysi isältä sata ruplaa rahaa. Isänsä antoi.’ (SUST 70: 73)

VeP *el’ab* ***poigazenno***
’Hän elää poikansa luona.’ (SUST 86: 375)

VeK *otin vezeižen* ***g’ür’nez***
’Otin vesan juurinensa.’ (MSFOu 86: 359)

VeP *puun otan* ***d’uur’neze***
’Otan puun juurinensa.’ (MSFOu 86: 359)

VeK *lambhad tarbiž löühä soubata,* ***ičemoi*** *löühä*
’Lampaat pitää sulkea läävään, omaan lääväämme.’ (SUST 86: 376)

VeE *pauktamaa* ***ičelemoo*** *kazačihood’*
’Palkatkaamme itsellemme piikoja!’ (SUST 86: 394)

VeK ***ičetoi*** *nimt ed sangoi*
’Omaa nimeänne ette sano.’ (SUST 86: 376)

VeK *n’ugud se akoiden vanhambuz’, hö n’ugud vanhamboitas* ***ičezoi*** *mužikoid*
’Nyt on naisten valta, he hallitsevat nykyään omia miehiään.’ (SUST 86: 377)

Possessiivisuffiksi persoonapronomien yhteydessä

Vepsän possessiivisuffiksien henkilöviitteisyys ilmenee niiden liittyessä persoonapronominiin. Tällaisessa tapauksessa omistusliite ei ilmennä millään tavalla omistajaa, vaan toistaa persoonapronominin osoittaman henkilöreferenssin. Eri persoonien välillä ei ole eroa, vaan samanlaista käyttöä esiintyy kaikissa persoonissa: yksikön ensimmäisessä (*mindaan'*, *raukaštataan'*, *minutaan'*, *ičein*), toisessa (*sindaač*) ja kolmannessa persoonassa (*hänelez*), monikon ensimmäisessä (*meilemoo*) ja toisessa persoonassa (*teiletei*, *tiiletei*). Osoituksena siitä, että omistamiseen liittyvä persoonareferenssi ei toteudu persoonapronominien yhteydessä on myös se, että väljempirajaisen deiktisen tehtävänsä takia esimerkin monikon kolmannen persoonan (*hiidaze*) persoonapronominin (*hii* 'he') ja suffiksin (*-ze* 3SG 'hänen') välillä saattaa yksittäistapauksissa vallita inkongruenssi.

VeE *oi* ***mindaan' raukaštataan'***
'Voi minua raukkaa!' (SUST 86: 373)

VeE *on heid* ***minutaan'***
'On heitä ilman minua(kin).' (SUST 86: 384)

VeE *bepsal'čiid' pajoočiid pajataačiin, a huiktal'čed, huiged* ***sindaač***
'Laulaisin vepsäläisiä lauluja, mutta ne ovat hävyttömiä, häpeä sinua.' (SUST 86: 259–260)

VeE *uitkam pigemba, eka surm kaikiile* ***meilemoo***
'Paetkaamme nopeammin tai kuolema tulee meille kaikille.' (SUST 86: 376)

VeP *ven'aks voib pajeid pajatada täuden, a* ***teiletei*** *lüdikš pidab*
'Venäjäksi voi laulaa lauluja toden teolla, mutta teille pitää laulaa vepsäksi.' (SUST 86: 253)

VeP *ka iile milei śoda antta* ***tiiletei*** *ni mida*
'No ei ole minulla antaa teille mitään syötävää.' (SUST 79: 154)

VeP *kundlob* ***hiidaze***
'Hän kuuntelee heitä.' (SUST 86: 390)

Possessiivisuffiksi adverbin päätteenä

Adverbien yhteydessä possessiivisuffiksi on tavallisesti samaviitteinen subjektin kanssa, joka voi olla yhtä hyvin substantiivi (*čudo… edelenze*), pronomini (*sä vanhembutaaž*), kvanttori (*kaik kohtasanze*) tai muu nomini. Subjektireferentin ollessa kyseessä lauseessa voi tällöin olla nollasubjekti (*üksnänze*) eli subjektin persoonaa ilmaistaan vain verbin taivutusmuodon avulla, possessiivisuffiksi ei tällöin ole välttämättä persoonaviitteinen.

VeE *čudo lib* ***edelenze*** *vou*
'Ihme tapahtuu vielä myöhemmin.' (SUST 86: 449)

VeE *mäniške sä* ***vanhembutaaž*** *käule*
'Mene sinä vanhemmaksesi käymään.' (SUST 86: 258)

VeE *kaik* ***kohtasanze***
'Kaikki on paikallansa.' (SUST 86: 374)

VeE *läväs* ***üksnänze*** *ol', maidii jotliiba*
'Oli yksinänsä navetassa, juottivat maidolla.' (SUST 86: 252)

Tällainen käyttö ei sinänsä poikkea adverbien anaforisesta käytöstä, joka on tavallista esimerkiksi suomessa ja karjalassa.

4.2.4 Nominijohdokset

Vepsässä on useita erilaisia nominin- ja verbinjohtimia ja erityisesti jälkimmäisiä käytetään paljon. Johtimet lisäävät jotakin sanan perusmerkitykseen ja muuttavat tai muuntavat sitä. Vaikka johtimet ovat rakenteellisesti muoto-opillinen kategoria, ovat niiden ominaisuudet kiinteästi sidottuja sanan merkitykseen ja funktionaalisiin ominaisuuksiin. Useat johtimet tai johdinmaiset päätteet ovat rakenteellisesti suffikseja mutta synkronisen kieliopin kannalta epäproduktiivisia, kuten suffiksi *-ča* sanassa *tomičad*.

VeK *mustad marjad pus niku* ***tomičad****, ii sölegoi*
'Mustat marjat puussa ovat niin kuin tuomenmarjat, ei syödä.' (SUST 86: 444)

Erityisesti nominien kielioppia kannattaa lähestyä nominien taivutustyyppien näkökulmasta ja tarkastella, millaiset taivutussäännöt ja morfologiset yhdenmukaistamismekanismit ohjaavat ja hyödyntävät johtimia. Verbinjohtimet ovat produktiivisempia kuin nomininjohtimet, ne liittyvät herkästi erilaisiin verbeihin ja muodostavat selkeämmin funktionaalisia kategorioita kuin nomininjohtimet. (Verbinjohtimia käsitellään lähemmin luvussa 4.3.3.)

Nomininjohtimista useimmat ovat substantiivinjohtimia, joiden lisäksi esiintyy useita adjektiivinjohtimia. Produktiivisia johtimia on kuitenkin yllättävän vähän verrattuna esimerkiksi verbinjohdinten määrään. Pronominien suhde derivaatioon liittyy erityisesti pronominiryhmien välisiin merkityseroihin, joita tarkastellaan lähemmin luvussa 7. Kirjakielessä nominien johtamista on hyödynnetty uudissanojen luomiskeinona, eikä niitä esiinny puhutussa kielessä suhteellisesti yhtä paljon. Tässä yhteydessä ei yritetä luetella kaikkia yksittäisiä johtimia tai johtimenomaisia päätteitä, joiden tarkempi analyysi edellyttää diakronista tarkastelua. Tavoitteena on esitellä erityisesti produktiivisimmat johtimet ja luonnehtia johdinten käyttöä yleisesti.

Sananmuodostuksen kannalta tärkeimpiä ovat johtimet, joiden avulla sanaluokka muuttuu tai sanan tarkoite muuttuu valenssiltaan esimerkiksi tekijännimenjohtimen takia. Vepsässä on lisäksi oma johdintyyppinsä, joka ei varsinaisesti muuta sanan semantiikkaa. Johdin *-ud*, vokaalivartaloissa *-sud/-hud*, liittyy usein perussanoihin, kuten sanoissa (*vö-hud*, *uks-ud*, *vilu-sud*, *laps-ud*) mutta kaikissa tapauksissa sen merkitys on sama kuin kantasanalla (*vö*, *uks*, *vilu*, *laps*).

VeE *mučoožen* ***vöhuden*** *kudoon'*
'Kudoin miehen vyön.' (SUST 86: 97)

VeE *st'opa mida sä saupšiid* ***uksuden***?
'Stjopa, miksi sinä suljit oven?' (SUST 86: 97)

VeK ***vilusudes*** *(~* ***pilvesudes****)* *čoma isttas ja päjeižel žar*
'Varjossa on hyvä istua, mutta auringossa kuuma.' (SUST 86: 202)

VeK *sid tuli kod'he i toi* ***lapsudet*** *päčile neičukaine*
'Sitten tyttö tuli kotiin ja toi lapset uunille.' (SUST 70: 23)

Vastaavanlainen semanttisesti tyhjä nominaalistaja on yksittäistapauksessa, kuten 'aurinkoa' ja 'kuuta' ilmaisevissa sanoissa referenssiä

tarkentava *-uško* (*päiv-uško*, *kudm-uško*). Tämä käyttöalaltaan suppea johdin toimii venäläisperäisten, viittaussuhteeltaan määräisten sukulaissanojen (*deduško*, *babuško*) mallin mukaisesti.

VeE *hajetaškanz* ***kudmuško*** *jo, alakule mäni, udele kule rodise i kazvab*
'Kuu alkoi hävitä jo, vähenevä kuu alkoi, uudella kuulla syntyy ja kasvaa.' (SUST 86: 349)

VeK ***päivuško*** *se mičče̮l lämmäl paštab*
'Kuinka lämpimästi aurinko paistaakaan!' (SUST 86: 325)

VeK *edik sanui nägend,* ***deduško****, minun kezrast*
'Etkö, setä, nähnyt minun kehrääni?' (MSFOu 120: 22)

VeK *tuli kod'he i sanui: "****babuško****, sanui, lämbitiin' külbetiižen"*
'Tuli kotiin ja sanoi, mummo, lämmitin saunan.' (MSFOu 120: 23)

Partisiippien tunnusten ohella (ks. lähemmin lukua 4.3.2) **tekijännimiä** muodostetaan **johtimen *-nik*** avulla (*maid-nik*, *ö-nik*, *kala-nik*). Tämä on tyyppiesimerkki merkitystä muuttavasta, johtamiseen perustuvasta sananmuodostuksesta, joka toimii kantasanasidonnaisen semantiikkansa vuoksi tapauskohtaisesti ja on suhteellisen produktiivinen, vaikka ei ole vapaasti yhdistettävissä mihin tahansa substantiiviin.

VeK *lehmäd hubad miil, ii* ***maidnikad****, maidod vähä*
'Meillä on huonot lehmät, eivät anna maitoa, maitoa on vähän.' (SUST 86: 435)

VeP *i ukoine ver'* ***önik***
'Myös ukko meni nukkumaan, yövieras.' (SUST 70: 155)

VeP ***kalanik*** *kalan sab*
'Kalastaja pyytää kalaa.' (SUST 86: 226)

Äänteellisesti edellistä muistuttava, mutta merkitykseltään erilainen ja epäproduktiivsempi **johdin *-ik*** rajaa ja yksilöi tarkoitteen (*kümen-ik*, *kert-ik-ol*).

VeE ***kümenik*** *tol'ko anded dengood'*
'Vain kymppi on annettu rahoja.' (SUST 86: 254)

VeP *snapun sidon* ***kertikol***
'Sidon lyhteen siteellä.' (SUST 86: 142)

Produktiivisimpia johtimia vepsässä on **deminutiivijohdin *-ine***, jota käytetään runsaasti erilaisten substantiivien yhteydessä. Etelävepsässä johtimen *-i*-vokaali assimiloituu edeltävään vokaaliin eli diftongi monoftongiutuu pitkäksi vokaaliksi. Samaa johdinta käytetään myös substantiivien adjektiivistajana, mistä on alla enemmän esimerkkejä. Johtimella on vastineita koko itämerensuomalaisella kielialueella, ja sille on ominaista morfofonologinen vaihtelu (*neičuka-**ine*** 'tyttö': *neičuka-**ižen*** 'tytön'). Johdinta käytetään sekä elollisisten (*modoone*, *neičukaine*, *sigaine*, *lambhaine*) että elottomien (*tuturuškaažen*, *kopeekoon'*) sanojen yhteydessä. Deminutiivisuus ei nimestään huolimatta merkitse vähättelevää suhtautumista tarkoitteeseen, sen pienuutta, vaan se toimii eräänlaisena referenssin tarkentajana rajaamalla tarkoitteen. Se voi yksittäistapauksessa liittyä adverbiinkin (*n'ugune*).

VeE ***modoone*** *peskataa*
'Peskää kasvonne.' (SUST 86: 97)

VeE *mamš tegaaz' blinaspää* ***tuturuškaažen***
'Eukko tekaisi blinistä tötterön.' (SUST 86: 455)

VeE *nagat kopeekas furašk, ku ii täudund teile i* ***kopeekoon'***
'Kas tässä kopeekasta lakki, kun teille ei riittänyt kopeekkaista.' (SUST 86: 250)

VeK ***neičukaine*** *vastoilii, pezetii lapsuziid'*
'Tyttö vastoi ja pesi lapsia.' (SUST 70: 23)

VeP *ii ounu* ***sigaine****, a oli* ***lambhaine***
'Ei ollut sika, vaan oli lammas.' (SUST 70: 158)

VeP *ištte* ***n'ugune*** *d'omha čäjud*
'Istu nyt juomaan teetä.' (SUST 70: 159)

Adjektiiveista voidaan johtaa **ominaisuutta ilmaisevia substantiiveja** johtimen *-us* avulla (*hubus*, *hüvüs*). Samaa johdinta käytetään myös deverbaalina johtimena teonnimiä muodostamaan (*lüpstüs*, *kävelus*).

VeK ***hubusen*** *muštad i* ***hüvüsen*** *hätkemba muštad*
'Muistat pahuuden ja muistat hyvyyden pitempään.' (SUST 86: 249)

VeE *ezmaačes* ***lüpstüsespää*** *saged malazii lib*
'Ensimmäisestä lypsystä tulee paksu ternikeitto.' (SUST 86: 448–449)

VeK *uk hiiti mecha* ***kävelusen*** *i päčile saihe*
'Ukko lakkasi käymästä metsässä ja meni uunille.' (SUST 70: 71)

Edellisen johtimen rinnakkaisena varianttina on *-uz* (*omluz*). Johdinta on käytetty kirjakielessä uudissanojen luomiseen (*meletuz*, *ezituz*, *vastuz*), ja kirjakielessä se onkin huomattavasti tavallisempi kuin puhutussa vepsässä.

VeK ***omluz*** *ratteb*
'Ompelus ratkeaa.' (SUST 86: 442)

VeKirj *Kenele nece* ***meletuz*** *tuli pähä?*
'Kenellä tämä ajatus tuli mieleen?' (Kodima 4/2008)

VeKirj *Sen jäl'ghe linneb diskan* ***ezituz****.*
'Sen jälkeen tulee levyn esittely.' (Kodima 5/2008)

VeKirj ***Vastuz*** *mäni koume päivä*d.
'Vastaus kesti kolme päivää.' (Kodima 6/2008)

Verbikantaisen tekijännimenjohtimen *-i~-j*: *-ja* avulla osoitetaan tekijä tai toimija. Sitä käytetään sekä transitiivisten (*pakičii*, *imii*, *paštai*, *ezitajad*, *tegijoid*, *lugijoid*, *tedajid*, *navedijoid*) että intransitiivisten (*kehjad*, *voikkijad*, *tulii*: *tulijan*) verbien yhteydessä. Tekijännimijohdosta voidaan käyttää adjektiivimääritteenä (*kehjad*, *imii*, *tulii*)

VeE ***pakičii*** *käulob mirus, mir voib söttä*
'Kerjääjä kulkee maailmassa (= pitkin kylää), maailma voi syöttää.' (SUST 86: 506)

VeE *ani **kehjad** vet ladiibad*
’He laittoivat hyvin kiehuvaa vettä.’ (SUST 86: 255)

VeK *veren **imii** säsk hänel*
’Hänellä on verta imevä sääski.’ (SUST 86: 164)

VeK ***voikkijad** värištas väruid*
’Itkijät itkevät itkuja.’ (SUST 86: 506)

VeP *muiktan kokatin **paštai***
’happaman kukon paistaja’ (SUST 86: 506)

VeKirj *Sigä oliba ”Periodika”-paindišton **ezitajad**, ”Kodima”-lehtesen enčči i nügüdläižid radnikoid, vepsänkeližiden kirjoiden **tegijoid**, **lugijoid**; vepsläižen kul’turan **tedajid** da **navedijoid**.*
’Siellä olivat Periodika-kustantamon edustajat, Kodima-lehden entisiä ja nykyisiä työntekijöitä, vepsänkielisten kirjojen tekijöitä, lukijoita; vepsäläisen kulttuurin tuntijoita ja ihailijoita.’ (Kodima 2/2009)

VeU *...tö kirjutat-ik sinna i enamba konešno mugažo, i siloi, **tulii** aig, **tulijan** aigan mö voim völ i jam*
’Kirjoitatteko te sinne ja enemmän tietysti niin, ja silloin, tuleva aika, tulevana aikana me voimme vielä ja jäämme.’ (Eldia 2011)

Teonnimien muodostamisessa verbien nominaalimuodot ovat avainasemassa, ja sekä infinitiivejä että partisiippeja käytetään erilaisissa nominaalisissa rakenteissa. Varsinaisia **deverbaaleja johtimia** on suhteellisen vähän (*lüpsand*, *vihmund*), produktiivisia ja ilman rajoituksia vapaasti käytettäviä tuskin ollenkaan. Myös tätä johdinta käytetään vepsän kirjakielessä uudissanojen luonnissa (*kävutand*).

VeE *lehmad heitabad **lüpsandan***
’Lehmät lopettavat lypsämisen.’ (SUST 86: 91)

VeK *hiiti jo **vihmundan***
’Sade loppui jo.’ (SUST 86: 97)

VeKirj *Humalduzainehiden **kävutand** kazvab lujas pigai norišton keskes.*
’Huumausaineiden käyttö kasvaa hyvin nopeasti nuorison parissa.’ (Kodima 8/2008)

Useimmat **deverbaalit substantiivijohtimet** tai johdinmaiset suffiksit esiintyvät **leksikaalistuneissa sanoissa**. Ne liittyvät tavallisesti vain yksittäisiin sanoihin. Kantasanana oleva verbi on silti tavallisesti edelleen tunnistettavissa, vaikka johtosuhde sinänsä on epäproduktiivi. Tällaisia johtimia ja substantiiveja, joiden kantasanana on verbi, ovat esimerkiksi *-iš* (*keradiš* ← *kerata* ’kerätä’, *išketiš* ← *iškta* ’iskeä’), *-rd* (*jagard* ← *jagada* ’jakaa’) ja *-eg* (*kudeg* ← *kudoda* ’kutoa’, *paineg* ← *painda* ’painaa’), jolla on laajalti vastineita muissa itämerensuomalaisissa kielissä.

VeE *tämb mužikooden **keradiš** pravlenjas*
’Tänään on miesten kokous hallinnossa.’ (SUST 86: 235)

VeE *mecan **išketiš** tegese, mäžegandob i kibištaškandob*
’Metsän iskemä (tauti) tulee, alkaa runnella ja kivistää.’ (SUST 86: 454)

VeK *tegin **jagardon** hibusiš*
’Tein jakauksen hiuksiin.’ (SUST 86: 240)

VeP ***d’agardon** tegen päha*
’Teen jakauksen päähän.’ (SUST 86: 302)

VeK ***kudegen** poikpoliin pandas kudodes*
’Kude pannaan kutoessa poikittain.’ (SUST 86: 247)

VeK ***paingel** painamei jougasen, sidomei regen*
’Painamme paininpuulla jalaksen, sidomme reen.’ (SUST 86: 443–444)

Adjektiivistajat

Produktiivisimpia nomininjohtimia ovat adjektiivistajat eli adjektiivijohtimet, joiden avulla voidaan luoda kuvailevia ilmaisuja ja sanastovivahteita. Adjektiivijohdosten kantasana on lähes poikkeuksetta

substantiivi, ja niiden lisäksi verbin partisiippimuotoja käytetään adjektiivien tavoin määritteinä.

Possessiivinen, **kuuluvuussuhdetta ilmaiseva johdin *-kaz*** ilmaisee määritteessä toisen nominin ominaisuutta (*redukaz* ← *redu*, *mägikaz* ← *mägi*). Yksittäistapauksessa, läheistä ihmissuhdetta osoittamassa johdin ilmaisee myös possessiivista suhdetta (*naizekaz* : *naižekahad* ← *naine*).

VeE *kaskeupäi tuloba **redukhiiš** sobiiš, heinaupäi selktembahkoišiiš*
'Kaskelta tulevat likaisissa vaatteista, heinätöistä puhtaammissa.' (SUST 86: 273–274)

VeK *täs om **mägikaz***
'Täällä on mäkistä.' (SUST 86: 130)

VeK *kaik **naižekahad** tii?*
'Onko teillä kaikilla vaimo?' (SUST 86: 210)

Rajaavampia, **absoluuttisempaa ominaisuutta osoittavia ovat *-(i)ne*-johdokset**, jotka tavallisesti esiintyvät substantiivin määritteenä eli adjektiiviattribuuttina (*kaidaane* 'kapea', *piterihne* 'pietarilainen') tai predikatiivina. Ne voivat esiintyä myös substantiivin tavoin ilman pääsanaa (*uzikaane* : *uzikašt* ← *uz'*).

VeE *nece **kaidaane** jogud*
'Tämä on kapea joki.' (SUST 86: 163)

VeE *čoma **piterihne** duh dengooš*
'Rahoissa on kaunis pietarilainen haju.' (SUST 86: 172)

VeE *čaiglas mida **uzikašt** kuliid'*
'Mitä uutta kuulit Tšaiglassa?' (SUST 86: 102)

Edellisen kaltainen rajaava, mutta absoluuttisen ominaisuuden lisäksi **possessiivista suhdetta ilmaiseva johdin on *-line* ~ *-l'ne***. Sen avulla tehdyt johdokset ilmaisevat yhteenkuuluvuutta kantasanan ilmaiseman tarkoitteen kanssa. Se voi olla joko elollinen, jolloin johdos leksikaalistuu merkitsemään ylipäätään ominaisuutta (*akal'ne* : *akal'žen* ← *ak* 'nainen', *mužikal'ne* : *mužikal'žen* ← *mužik* 'mies'), tai aikaa (*öl'ne*

← *ö*, *päiväl'ne* : *päiväl'žen* ← *päiv* 'päivä') tai paikkaa (*orgoliine* ← *org* 'laakso'). (Adjektiivit ovat vepsässä relatiivistavan identifikaation keskeisiä keinoja (ks. lukua 2.5 edellä).)

VeE ***akal'žen*** *basen ii ku* ***mužikal'žen***
'Naisen puhe ei ole sellaista kuin miehen.' (SUST 86: 234)

VeK ***öl'ne*** *kägi jo* ***päiväl'žen*** *kägen perekukkub*
'Öinen käki voittaa kukunnassa päiväisen käen.' (SUST 86: 230)

VeK *mä* ***orgoliine*** *eläi, mä orgho mänen*
'Olen laakson (Orgon) asukas, menen laaksoon.' (SUST 86: 172)

Moderatiivijohdin *-hk* muodostaa johdoksia, jotka ilmaisevat jonkin kaltaisuutta. Tällaiset johdokset poikkeavat muista adjektiivijohdoksista siten, että niiden kantasana on usein jokin muu kuin substantiivi, esimerkiksi toinen adjektiivi, jopa adjektiivin vertailumuoto (*selkte-mbahko-iš-ii-š* ← *selged* 'selkeä') tai määritteen omainen kvantoraalinen substantiivi (*aiga-hk* ← *aig* 'aika').

VeE *kaskeupäi tuloba redukhiiš sobiiš, heinaupäi* ***selktembahkoišiiš***
'Kaskelta tulevat likaisissa vaatteista, heinätöistä puhtaammissa.' (SUST 86: 273–274)

VeK *čut', čut'* ***aigahk****, päi ii vuu libund*
'On hiukan aikaista, aurinko ei ole vielä noussut.' (SUST 86: 467)

Kantasanan ilmaiseman tarkoitteen tai tekemisen puuttumista ilmaistaan **karitiiviadjektiivien** avulla. Tällaisia johdoksia muodostetaan substantiiveista *-toi*-johtimen avulla (*väge-toi* ← *vägi* 'voima', *sil'matoi* ← *sil'm* 'silmä'). Oman alaryhmänsä muodostavat verbien kielteiset partisiippimuodot (*lug-ma-teima-d* ← *lugeda* 'lukea', *rad-matein* ← *rata* 'työskennellä'), jotka merkitykseltään rinnastuvat karitiiviadjektiiveihin, koska partisiippi toimii adjektiivistajan tavoin.

VeK *minä mez' väl',* ***vägetoi****, minä väll'äs radan*
'Olen heikko mies, voimaton, työskentelen heikosti.' (SUST 86: 162–163)

VeK ***sil'matoi*** *kukoi, habuk kaivoi*
'Silmätön kukko, haukka nokki (kaivoi).' (SUST 86: 169)

VeK ***lugmateimad*** *gasetad*
'Lukemattomat sanomalehdet.' (SUST 86: 355)

VeP ***radmatein*** *mez oled, sikš i nor' oled*
'Olet työtä tekemätön ihminen, siksi olet nuorikin.' (SUST 86: 355)

Lisäksi on adjektiiveja, kuten *kärnäk* ja *verez*, jotka rakenteellisesti näyttävät johdoksilta, mutta jotka eivät synkronisen kieliopin kannalta enää ole yhdistettävissä mihinkään kantasanaan.

VeE ***kärnäkoo*** *kurkuu kirižed*
'Karhealla kurkulla kähiset.' (SUST 86: 324)

VeK ***veresed*** *kartofkad ani čomad södä*
'Tuoreet perunat ovat erittäin hyvät syödä.' (SUST 86: 226)

4.2.5 Yhdyssanat

Johtamisen lisäksi tavallinen keino luoda uusia sanoja ja merkityksiä ovat yhdyssanat. Ne toimivat siten, että perusosan eteen tulevan määritteen avulla perusosan aikaisempaa merkitystä voidaan muuntaa. Määrite- ja perusosan yhdessä muodostama kompositio luo kokonaan uuden merkityksen. Vepsässä tavallisin tapa muodostaa yhdyssanoja on liittää kaksi nominatiivimuotoista nominia yhteen. Oman produktiivisen ryhmänsä muodostavat negaation avulla luotavat sanamuodosteet, joissa ei ole niinkään kysymys yhdyssanoista, vaan johtamisesta, kieltopartikkelin ja pääsanan muodostamasta sanaliitosta.

Kahden nominin muodostama yhdyssana on rakenteellisesti kahden samanarvoisen komponentin muodostama, uuden merkityksen omaava sana, jossa määrite- ja perusosan välinen morfeemiraja säilyy selvänä (*adr + nor*, *väl' + maid*, *mela + lu*, *su + pala*, *pert' + edes*, *südän + kohtu*, *dorog + ver'*, *eht + long'*). Regressiivisen sointiassimilaation säännöt pätevät myös yhdyssanoihin, minkä vuoksi sanarajalla olevien konsonanttien soinnillisuus vaihtelee sen mukaisesti (*kirvesteras*: *kirvez + tera-s*).

VeE ***adrnor*** *vicoošpää punotud*
'vitsoista punottu auran kannatusnuora' (SUST 86: 182)

VeK *reskaspei muigoź, tegihe* ***väl'maid***
'Tuoreesta maidosta happani, tuli piimäksi.' (SUST 86: 456)

VeK ***kirvesteras*** *komed än'*
'Kirveen terässä on kumea ääni.' (SUST 86: 183)

VeK *äjan radoin,* ***melalun*** *kibištab*
'Tein kovasti työtä, lapaluuta särkee.' (SUST 86: 184)

VeK *näcotin* ***supalan*** *da lainzin*
'Pureskelin suupalan ja nielin.' (SUST 86: 186)

VeK *mändä mine* ***pert'edeshe***
'Minun on mentävä eteiseen.' (SUST 86: 188)

VeK *kibištab minäin* ***südänkohtun***
'Minun rintaani kivistää.' (SUST 86: 186)

VeP ***dorogveres***
'tien vieressä' (SUST 86: 182)

VeP *mičče̮l aigal söt* ***ehtlongen***
'Mihin aikaan syötte illallisen?' (SUST 86: 182)

Kahden sanan muodostamia uusia merkityksiä voidaan luoda myös kiellon avulla. Kielto kohdistuu syntaktisesti kieltopartikkelia seuraavaan sanaan, tavallisimmin adjektiiveihin (*ii čoma*), adverbeihin (*ii ülhän*) tai niiden kaltaisiin johdoksiin (*ii joudaa*) ja muihin sanoihin. Kyseessä ei tällöin ole varsinainen kielto, vaan antonyyminen, kahdesta vastakkaisesta merkityksestä syntyvän merkityskentän tarjoama sananmuodostuskeino.

VeE *nece* ***ii joudaa*** *teghe*
'Tämä ei jäänyt tyhjäksi [= tuli asutuksi].' (SUST 86: 439)

VeE *päiv jo* ***ii ülhän*** *nügüd*
'Aurinko ei enää ole ylhäällä.' (SUST 86: 439)

VeK ***ii čoma*** *tagama*
'Ruma [ei kaunis] takamus.' (SUST 86: 439)

4.3 Verbit

Vepsän verbintaivutus on pääpiirteissään hyvin samanlainen kuin suomen, viron ja muiden itämerensuomalaisten kielten. Tärkeimpiä morfologisia kategorioita, jotka ohjaavat taivutusta, ovat persoona, tempus ja modus. Verbimorfologiakin perustuu lähtökohtaisesti päätteiden agglutinoitumiseen sanavartaloon, mutta sanavartalossa esiintyy jonkin verran morfofonologista vaihtelua. Vokaali- ja konsonanttivartalon käyttö riippuu taivutustyypistä ja -kategoriasta. Taivutustyyppejä säätelevät vartalokonsonantisto ja vartalon loppuvokaali, ja niitä on esitelty taulukoissa 6.1–6.4.

Vepsälle luonteenomainen piirre on, että siinä on tunnusmerkittömän peruskonjugaation lisäksi toinen, refleksiivikonjugaatio, joka ilmaisee subjektin itseensä kohdistuvaa tekemistä. Molemmilla konjugaatioilla on omat persoonapäätteensä. Verbien käyttöön liittyy läheisesti myös kielto, jossa vajaaparadigmainen kieltoverbi saa verbien persoonapäätteet mutta ei tempus- eikä modustunnusta. Suomen passiivia vastaava taivutuskategoria on vepsässä mukautunut osaksi finiittistä taivutusta, eikä impersonaalia varten ole omaa yksitulkintaista taivutuskategoriaa.

4.3.1 Taivutuskategoriat

Persoona

Predikaattina olevan verbin tehtävä on ilmaista toimintaa tai tapahtumista. Toiminnan lisäksi verbi osoittaa tekijää eli subjektia persoonapäätteen avulla. Luku eli yksikkö tai monikko sisältyy persoonapäätteeseen. Taulukoissa 6.1.–6.3. esitetään kolmen eri taivutustyyppiin kuuluvan verbin taivutus preesensissä, imperfektissä ja kielteisenä. Esimerkit edustavat keskivepsää, joskin eri kylien ja informanttien välillä voi olla huomattaviakin eroja. Lähtökohtana taulukoissa on persoonapäätteiden ja kieltomuodoissa käytettävien yksikön ja monikon konnegatiivimuotojen sekä niihin liittyvän vartalovaihtelun osoittaminen. Verbi *toda* ’tuoda’ on vartaloltaan yksitavuinen, verbit *mända* ’mennä’ ja *tehta* ’tehdä’ kaksitavuisia, *e*-vartaloisia. Edellisen vartalokonsonantti *-n-* ei vaihtele, kun taas *tehta*-verbillä on kaksi vartaloallomorfia *tege-* ~ *teh-*. Vaihtelu koskee samalla tavalla vokaali- ja konsonanttivartaloa, mutta konsonantissa näkyvä laatuvaihtelu on muissakin itämerensuomalaisissa kielissä ilmenevän kehityksen tulos (vrt. suomen *teen* : *tekee* : *tehdään*), joka synkronisella tasolla voidaan selittää taivutustyypin määräämillä eli lekseemikohtaisilla säännöillä. Alkuperäiset passiivin

preesensmuodot on esitetty monikon kolmannen persoonan taivutusmuotoina niiden nykyisen käyttötavan mukaisesti.

Persoona	Preesens	Kielteinen	Imperfekti	Kielteinen
1SG	*to-n*	*en to*	*to-i-n*	*en tonu*
2SG	*to-d*	*ed to*	*to-i-d*	*ed tonu*
3SG	*to-b*	*ii to*	*to-i*	*ii tonu*
1PL	*to-mei*	*em togoi*	*to-i-mei*	*em todud*
2PL	*to-tei*	*et togoi*	*to-i-tei*	*et todud*
3PL	*to-das*	*ii togoi*	*to-i-ba*	*ii todud*

Taulukko 6.1. Verbin *toda* 'tuoda' taivutus keskivepsässä (Ladv) indikatiivin preesensissä ja imperfektissä.

Persoona	Preesens	Kielteinen	Imperfekti	Kielteinen
1SG	*mäne-n*	*en mäne*	*män-i-n*	*en mänend*
2SG	*mäne-d*	*ed mäne*	*män-i-d*	*ed mänend*
3SG	*mäne-b*	*ii mäne*	*män-i*	*ii mänend*
1PL	*mäne-mei*	*em mängoi*	*män-i-mei*	*em mändud*
2PL	*mäne-tei*	*et mängoi*	*män-i-tei*	*et mändud*
3PL	*män-das*	*ii mängoi*	*män-i-ba*	*ii mändud*

Taulukko 6.2. Verbin *mända* 'mennä' taivutus keskivepsässä (Ladv) indikatiivin preesensissä ja imperfektissä.

Persoona	Preesens	Kielteinen	Imperfekti	Kielteinen
1SG	*tege-n*	*en tege*	*teg-i-n*	*en tegend*
2SG	*tege-d*	*ed tege*	*teg-i-d*	*ed tegend*
3SG	*tege-b*	*ii tege*	*teg-i*	*ii tegend*
1PL	*tege-mei*	*em tehkoi*	*teg-i-mei*	*em tehtud*
2PL	*tege-tei*	*et tehkoi*	*teg-i-tei*	*et tehtud*
3PL	*teh-tas*	*ii tehkoi*	*teg-i-ba*	*ii tehtud*

Taulukko 6.3. Verbin *tehta* 'tehdä' taivutus keskivepsässä (Ladv) indikatiivin preesensissä ja imperfektissä.

Vertailun vuoksi alla esitetään jälkimmäisen, *tehta*-verbin taivutusparadigma myös vepsän kirjakielessä. Poikkeavia muotoja ovat monikon ensimmäisen ja toisen persoonan tunnus, joka on kirjakielessä lyhempi (*tegem*, *teget*), monikon kolmannen persoonan preesens (kirjakielessä *-ba*-päätteinen, esim. *tegeba*; ks. myös lukua 6.2 impersonaali) ja imperfektin konnegatiivimuoto, joka kirjakielessä on menneen ajan *-nu*-partisiippi (*tehnu*, *tehnugoi*).

Persoona	Preesens	Kielteinen	Imperfekti	Kielteinen
1SG	*tege-n*	*en tege*	*teg-i-n*	*en tegend*
2SG	*tege-d*	*ed tege*	*teg-i-d*	*ed tegend*
3SG	*tege-b*	*ei tege*	*teg-i*	*ei tegend*
1PL	*tege-m*	*em tehkoi*	*teg-i-m*	*em tehnugoi*
2PL	*tege-t*	*et tehkoi*	*teg-i-t*	*et tehnugoi*
3PL	*tege-ba*	*ei tehkoi*	*teg-i-ba*	*ei tehnugoi*

Taulukko 6.4. Verbin *tehta* 'tehdä' taivutus indikatiivin preesensissä ja imperfektissä vepsän kirjakielessä.

Taivutusmuodoissa esiintyy jonkin verran sisäheitosta aiheutuvaa morfofonologista variaatiota, jonka vaikutuksen alaisista kategorioista on edellä puhetta luvussa 3.2.2. Taivutusparadigmojen yksittäiset muodot poikkeavat myös eri murteissa ja kirjakielessä. Tässä yhteydessä ei ole pyritty alueellisesti kattavaan esitykseen.

Yksittäistapauksena mainittakoon pohjoisvepsässä yksikön kolmannessa persoonassa esiintyvä vokaalienvälisen yksinäisklusiilin geminoituminen (*kuddob* (~ *kudob*), *munnib* (~ *munib*), *raddab* (~ *radab*)). Joskus geminoitumista voi esiintyä myös konsonanttiyhtymässä (*rosttub*).

VeP *villaižen kanghan* ***kuddob***
'Hän kutoo villaisen kankaan.' (SUST 86: 443)

VeP *muneižed* ***munnib***
'Munii munia.' (SUST 86: 444)

VeP *mužik* ***raddab****, minä en rada*
'Mies tekee työt, minä en työskentele.' (SUST 86: 444)

VeP *verno ii kumeitele, sikš i* ***rosttub*** *vädr*
’Varmaankaan ei käännä kumolleen, siksi ämpäri ruostuukin.’ (SUST 86: 444)

Geminaatallisia muotoja, jotka toisinaan ovat foneettisesti puolipitkiä, esiintyy myös vepsän murteissa, mutta silloin on kyse siitä, että taivutusvartalo on geminaatallinen eikä vaihtele (*ii rippu* ’ei riipu’ : *rippuda* ’riippua’, *süttütin* ’sytytin’). Kirjakielessä tällaiset tapaukset merkitään tavallisesti yksinäisklusiililla, kuten vastaavissa sanoissa *ripuda* : *ripub* ja *sütutada* ’sytyttää’ : *sütutand* ’sytytys’.

VeK *not* ***ii rippu*** *aidal, pigaa rippuškandeb*
’Nuotta ei riipu aitalla, mutta pian riippuu.’ (SUST 86: 453)

VeK ***süttütin*** *päčin*
’Sytytin uunin.’ (SUST 86: 456)

Ensimmäisen (*valoin*, *kokin*) ja toisen persoonan (*birbitad*) muotoja käytetään kutakuinkin yksinomaan subjektin persoonaa ilmaisemaan, ja tavallisesti sama pätee myös kolmanteen persoonaan (*basib*, *urad’ib*, *vändab*, *kokkib*, *marteičob*). Eräät yksipersoonaiset verbit, kuten säätilaa ilmaisevat tai modaaliset apuverbit (ks. lähemmin lukua 6.3) esiintyvät yksikön kolmannessa persoonassa (*paštab*), mutta eivät tavallisesti muissa persoonissa.

VeE *kenak hän* ***basib*** *sigaa vihel’dab*
’Kukahan, hän sanoo, siellä viheltää?’ (SUST 86: 386)

VeK *taimned* ***valoin***
’Kastelin kasvit.’ (SUST 86: 62)

VeK *min sin’a* ***birbitad*** *sid? – hän* ***urad’ib*** *libo* ***vändab*** *käduzil*
’Mitä sinä hassuttelet siinä – hän pelleilee tai leikkii käsillään.’ (SUST 86: 382)

VeK *päivuško se miččel lämmäl* ***paštab***
’Kuinka lämpimästi aurinko paistaakaan!’ (SUST 86: 325)

VeP *mina* ***kokin*** *man, hän* ***kokkib*** *man*
’Minä kuokin maata, hän kuokkii maata.’ (SUST 86: 382)

VeP *kaži* ***marteičob***
’Kissa mouruaa.’ (SUST 86: 443)

Yksittäistapauksessa yksikön toisen persoonan muoto voi esiintyä geneerisemmässä, impersonaalisessa tehtävässä ilman selvää persoonareferenssiä (*humalstud*).

VeK *oludespai* ***humalstud***
’Oluesta tulee humalaan.’ (SUST 86: 428)

Myös monikon ensimmäinen (*ištumai*, *sömei*, *painamei*, *sidomei*) ja toinen (*ongitaškandetai*, *saškandetai*, *pagištoitatai*) persoona ovat kutakuinkin aina henkilötarkoitteisia. Vaikka subjektia ei aina olisi osoitettu pronominilla, myös subjektittomissa lauseissa henkilöviitteisyys on selvä, myös kieltoverbillä (*emai*).

VeK ***ištumai*** *päivän, ni kuna likahta* ***emai***
’Istumme päivän emmekä liikahda minnekään.’ (SUST 86: 44)

VeK *mii* ***sömei*** *rumgen*
’Me syömme ruumenia.’ (SUST 86: 225)

VeK *paingel* ***painamei*** *jougasen,* ***sidomei*** *regen*
’Painamme paininpuulla jalaksen, sidomme reen.’ (SUST 86: 443–444)

VeK *da* ***ongitaškandetai*** *da kalat* ***saškandetai***
’Ja rupeatte onkimaan ja kaloja saamaan. (SUST 86: 44)

VeK *möst* ***pagištoitatai*** *ukon tämbäi, ezmargen*
’Tänään haastattelette taas ukkoa, maanantaina.’ (SUST 86: 63)

Sekä paradigmaattisesti että funktionaalisesti eniten varioi monikon kolmas persoona. Subjektin avulla osoitetaan yksiselitteinen persoonareferenssi, mutta monikon kolmannen persoonan verbinmuotoja käytetään yleisesti geneerisemmissä funktioissa. Niistä tärkein on impersonaali, subjektiton lause, jossa kuitenkin esiintyy finiittinen verbi osoittamassa tekemistä tai tapahtumaa (ks. lähemmin lukua 6.2). Impersonaalisen käytön takia kieliopillinen raja aktiivin ja passiivin välillä on hämärtynyt kaikissa vepsän murteissa. Monikon kolmannen

persoonan impersonaalinen käyttö ja rinnastuminen passiiviin selittää funktionaalisen sekaparadigman syntymisen: preesensissä käytetään sekä monikon kolmannen persoonan *-ba(d)*-päätteen sisältäviä muotoja että yleisesti vepsän kirjakielen ja suomen passiivia vastaavaa muotoa, imperfektissä vanhemman persoonapäätteen sisältäviä monikon kolmannen persoonan muotoja.

Sekä *-ba(d)*-päätteiset monikon kolmannen persoonan muodot (*jurgehtibad*, *tabootelobad*, *keihubad*, *süiba*) että taivutukseltaan passiivia vastaavat muodot (*ajoodas*, *künttaze*) ovat henkilöviitteisiä. Vepsän kirjakielessä tällä tavalla käytetään vain edellistä (*sportataba*, *navediba*, *kitiba*).

VeE *prihad **jurgehtibad** ehtool', neičiid **tabootelobad**, neičed uidiškatas*
'Pohjat telmivät illalla, tavoittelevat tyttöjä, tytöt pakenevat.' (SUST 86: 58)

VeK *päčis keitosed **keihubad***
'Keitokset kiehuvat uunissa.' (SUST 86: 63)

VeK *kuivad meimad kojad kaik **süiba***
'Koit söivät kaikki kuivat kalat.' (SUST 86: 98)

VeE *hö nügüd **ajoodas** kamisjale*
'He ajavat nyt komissioon.' (SUST 86: 58)

VeP *akad **künttaze**, mužikad ii mahtkei*
'Naiset kyntävät, miehet eivät osaa.' (SUST 86: 67)

VeKirj *Heredad **sportataba**, hilläd **navediba** lugeda.*
'Nopeat urheilevat, hitaat lukevat mielellään.' (Kodima 6/2008)

VeKirj *Kul'turministerstvan radnikad **kitiba** kaikid konkursan ühtnikoid*
'Kulttuuriministeriön työntekijät kiittivät kaikkia kilpailun osallistujia. (Kodima 5/2009)

Kielteinen taivutus

Verbien kieltomuoto on kaksiosainen. Sen muodostavat kieltoverbi *ei* ja pääverbin konnegatiivimuoto, jota käytetään kieltoverbin yhteydessä. Kieltoverbi *ei* esiintyy usein yksikön kolmannessa persoonassa monoftongiutuneena pitkänä *ii*-vokaalina. Sananalkuinen *e*-vokaali esiintyy kuitenkin säännönmukaisesti muissa persoonissa, ja verbintaivutuksen persoonapääte liittyy myös kieltoverbiin (ks. edellä taulukoita 6.1–6.4). Kieltomuodon tehtävä on ilmaista, että väitetty teko tai tapahtuma ei toteudu (*en teda*, *ii otkaži*, *en koske*, *en katskoi*, *edik mahta*, *ii käskkei*).

VeK ***en teda**, kut tat da mam anttas ali **eba***
'En tiedä, antavatko isä ja äiti vai eivät.' (SUST 70: 35)

VeK *no miak? nevest **ii otkaži***
'No mitä? Morsian ei kieltäydy.' (SUST 70: 37)

VeK *ala oigenda enambid, **en koske***
'Älä lähetä enää, en lyö.' (SUST 70: 40)

VeK *mamš pagižeb: uk, **en katskoi** mii nagrišt*
'Akka sanoo: ukko, emme me katso naurista.' (SUST 70: 41)

VeK ***edik** sina **mahta** voikta?*
'Etkö sinä osaa itkeä?' (SUST 70: 41)

VeP *ižandad **ii käskkei** ouda pertiš*
'Isännät eivät anna lupaa olla tuvassa.' (SUST 86: 444)

Kieltoverbin morfofonologinen vaihtelu ilmenee erityisesti verbin *olda* 'olla' yhteydessä. Verbivartalo *ol(e)-* taipuu muiden kaksitavuisten *e*-vartaloisten verbien tavoin lukuun ottamatta kolmannen persoonan muotoja *om* '(hän) on' ja *oma* '(he) ovat'. Yksikön kolmannen persoonan kieltomuotona esiintyy yleisesti fusionaalinen *iile* ~ *eule* 'ei ole'. Kaksimorfeemisuus mahdollistaa kuitenkin sen, että kieltoverbin ja verbivartalon välinen fuusio ei ole kiinteä, vaan kahden elementin väliin voi tulla esimerkiksi nomineita ja adverbeja (*ii kuhm ole*, *enik mina ole*). (Kieltolauseesta ja fusionaalisten kieltomuotojen taivutuksesta ks. myös lukua 5.4 alempana.)

VeE *leibališt **iile**, mö leibaliižeta tegiimoo*
’Suurusta ei ole, me jäimme ilman suurusta.’ (SUST 86: 82)

VeK *ni mittušt särbmišt **iile**, **ii** mida **ole** särptä*
’Ei ole mitään särvintä, ei mitään särvittävää [?]’ (SUST 86: 41)

VeK *mejau **eule** savihoudoid*
’Meillä ei ole savikuoppia.’ (SUST 86: 436)

VeP (1a) *ka **iile** milei śoda antta tiiletei ni mida*
’No minulla ei ole mitään annettavaa teille syötäväksi.’ (SUST 70: 154)

VeP (1b) *a kuumanz **ii** kuhm **ole**, a kužu*
’Mutta kolmas ei ole pohatta, vaan koiranpentu.’ (SUST 70: 153)

VeP ***enik** mina **ole** silei mužik i poigile bat’*
’Enkö minä ole sinulle mies ja pojille isä?’ (SUST 70: 155)

Tempus

Vepsän tempusjärjestelmä ei näennäisesti poikkea muiden itämerensuomalaisten kielten tempusjärjestelmästä. Paradigmaattisesti verbien aikamuodot voidaan jakaa tunnusmerkittömään preesensiin, yksinkertaiseen menneeseen aikaan eli imperfektiin ja kahteen menneen ajan liittomuotoon perfektiin ja pluskvamperfektiin. Koska kopulan käyttö riippuu lausesemantiikasta ja esimerkiksi eräissä predikatiivilauseen perustyypeissä kopulaa ei käytetä (ks. lähemmin lukua 5.3), myös perfektiä ja pluskvamperfektiä tulee arvioida kopulan käyttöön liittyvien sääntöjen kannalta. Verbin liittomuodoissa käytettävän semanttisen pääverbin partisiippimuodon adjektiivimaisuus vaikuttaa rakenteen syntaktiseen tulkintaan.

Imperfekti

Imperfektin avulla ilmaistaan päättynyttä menneen ajan tapahtumaa ja toimintaa. Tunnuksen *-i-* avulla muodostettavan imperfektin perusparadigma on esitetty edellä taulukoissa 6.1–6.4. Preesensiin verrattuna tärkein ero on, että verbivartaloon liitetään tempustunnus. Taivutustyypistä riippuu, sulautuuko vartalovokaali tempustunnukseen, kuten

esimerkiksi *e*-vartaloisilla, esim. *tege-n* : *teg-i-n* ’teen : tein’, vai säilyykö vartalovokaali myös imperfektissä, kuten *u*-vartaloisilla, esim. *kacta* ’katsoa’ : *kacu-n* : *kacu-i-n* (Taulukko 6.5).

Persoona	Preesens	Kielteinen	Imperfekti	Kielteinen
1SG	*kacu-n*	*en kacu*	*kacu-i-n*	*en kacund*
2SG	*kacu-d*	*ed kacu*	*kacu-i-d*	*ed kacund*
3SG	*kacu-b*	*ii kacu*	*kacu-i*	*ii kacund*
1PL	*kacu-mei*	*em kackoi*	*kacu-i-mei*	*em kactud*
2PL	*kacu-tei*	*et kackoi*	*kacu-i-tei*	*et kactud*
3PL	*kacu-tas*	*ii kackoi*	*kacu-i-ba*	*ii kactud*

Taulukko 6.5. Verbin *kacta* ’katsoa’ taivutus keskivepsässä.

Verbiä ja sen määritteitä säätelevä aspektuaalisuus näkyy imperfektimuodoissa siten, että yksinkertaisten imperfektimuotojen sijasta käytetään usein johtimellisia imperfektimuotoja (*kuleliin*, *saneliibad*, *en oliškek*, *andliimai*), jolloin tekemisen tai tapahtuman päättyneisyys tai jatkuvuus voidaan helposti osoittaa johtimen avulla. Erikseen on huomattava, että *i*-vartaloisilla verbeillä myönteinen preesens- ja imperfektimuoto on identtinen (*poimin*)

VeE *haugištooš* ***kuleliin*** *ku mužikad* ***saneliibad*** *sarnood’*
’Kuulin halkometsässä, kun miehet kertoivat satuja.’ (SUST 86: 102)

VeE ***en oliškek*** *vou mise kaks nedalid en oliiž päčis*
’En ole ollut vielä niin, että kahteen viikkoon en olisi ollut uunissa [kylpemässä].’ (SUST 86: 231)

VeK ***andliimai*** *da eba otan*
’Yritimme antaa, mutta he eivät ottaneet.’ (SUST 86: 459)

VeP ***poimin*** *muuraškot sol*
’Poimin muuraimia suolla.’ (SUST 86: 225)

Kielteinen imperfekti

Imperfektin kieltomuoto rakentuu muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin persoonassa taipuvan kieltoverbin ja menneen ajan partisiippimuotoisen pääverbin avulla (*en mahtand*, *ii usknu*). Rakenteeseen saattaa kuulua myös modaalinen apuverbi (*ii tarbi olend*).

VeK *ven'aks vaihed* ***en mahtand*** *pagišta*
'En osannut sanoa sanaakaan venäjäksi.' (SUST 86: 459)

VeK *oli minei paid kerdou,* ***ii tarbi olend*** *sini mända*
'Minulla oli paita mukana. Sinun ei tarvinnut mennä.' (SUST 86: 457)

VeP *mužik* ***ii usknu***
'Mies ei uskonut.' (SUST 86: 460)

Kettusen keskivepsän itäryhmän aineistosta löytyy esimerkkejä päättynyttä tekemistä painottavan momentaanisen johtimen *-ške-* vakiintumisesta osaksi menneen ajan konnegatiivimuotoa eli partisiippiperustaista, kieltoverbiin liittyvää muotoa (*lugeškennugoi*, *nägeškennugoi*).

VeK(i) *lapsed ii* ***lugeškennugoi***
'Lapset eivät ole lukeneet.' (SUST 86: 465)

VeK(i) *em* ***nägeškennugoi*** *kondjad*
'Emme ole nähneet karhua.' (SUST 86: 465)

Verbin *olda* kielteisen imperfektin paradigma samassa keskivepsän itäryhmässä on esitetty taulukossa 6.6. Kettusen esimerkissä momentaanisen *-ške*-johtimen merkitsemä perfektiivinen aspekti liittyy järjestelmällisesti imperfektin kieltomuotoon.

Persoona	Kielteinen	Persoona	Kielteinen
1SG	*en olišk*e	1PL	*emai olišket*
2SG	*ed olišk*e	2PL	*etai olišket*
3SG	*ii olišk*e	3PL	*eba olišket*

Taulukko 6.6. Verbin *olda* 'olla' kielteisen imperfektin paradigma keskivepsän itäryhmässä Lauri Kettusen (1943: 462) mukaan.

Kirjakielessä edellisen kaltaista aspektuaalista elementtiä ei käytetä, ellei siihen ole erityistä syytä. Perusparadigma on johtimeton. Monikolla on oma *-goi*-päätteinen konnegatiivimuoto (taulukko 6.7).

Persoona	Kielteinen	Persoona	Kielteinen
1SG	*en olend*	1PL	*em olnugoi*
2SG	*ed olend*	2PL	*et olnugoi*
3SG	*ei olend*	3PL	*ei olnugoi*

Taulukko 6.7. Verbin *olda* 'olla' kielteisen imperfektin paradigma vepsän kirjakielessä.

Perfekti

Predikatiivilauseen tavoin perfekti esiintyy usein ilman kopulaa. Tällöin semanttinen pääverbi eli partisiipin perfekti rinnastuu adjektiiviseen, predikatiivina esiintyvään lauseenjäseneen, joka määrittää subjektia ilman *olla*-verbiä. Verbin partisiippimuodon adjektiivimaisuuden takia perfektiä vastaavat rakenteet eivät jäsenny yksiselitteisesti verbin liittotempusmuodoksi, vaan subjektin ja sen määritteen väliseksi konstruktioksi. Perfektin kannalta keskeinen verbin menneen ajan partisiippi toimii tyypillisesti pääsanaa määrittävän predikatiivin tavoin (ks. lähemmin 5.3). Partisiipit jakautuvat tällä tavalla subjektia määrittäviin (*lähtnud*, *ehtńu*) ja impersonaalisiin, semanttista objektia määrittäviin (*andet*, *aideidud*, *santud*, *nevotud*). Erityisesti pohjoisvepsän näytteissä esiintyy kuitenkin myös apuverbin *olda* sisältäviä perfektimuotoja (*oigennu olen*, *om mureniškanu*).

VeE *nece ortjale* ***andet***
'Tämä on annettu Ortjalle.' (SUST 86: 77)

VeK ***lähtnud*** *jo amu mecha*
'Hän on lähtenyt jo kauan sitten metsään.' (SUST 86: 77)

VeK *ozr* ***ehtńu*** *pei-teraha*
'Ohra on ehtinyt [kypsäksi] auringonterään.' (SUST 86: 466)

VeK *kaik nitud* ***aideidud***
'Kaikki niityt on aidattu.' (SUST 86: 77)

VeK *hän hubiin **santud**, hondoin **nevotud***
’Se on huonosti sanottu, huonosti neuvottu.’ (SUST 86: 466)

VeP *sijan **oigennu olen***
’Olen sijannut vuoteen.’ (SUST 86: 466)

VeP *mijal om pen’ kül’bet vaiše, **om mureniškanu**, pidab laditeitta*
’Meillä on vain pieni sauna, on alkanut hajota, pitää korjauttaa.’ (SUST 86: 510)

Partisiipin adjektiivimaisuutta lisää se, että se kongruoi monikollisen subjektin kanssa. Verbin liittotempuksen sijasta rakenne vertautuu pikemmin statiiviseen predikatiivilauseeseen, jossa partisiippi toimii subjektin attributiivisena määritteenä (*hapanuded*, *kazvatetud*, *proidnuded*, *kehnuded*).

VeE *jaugad **hapanuded**, emboo*
’Jalat ovat heikenneet, en voi.’ (SUST 86: 76)

VeE *milaan lapsuded **kazvatetud***
’Olen kasvattanut lapset.’ (SUST 86: 76)

VeK *tarbhed **proidnuded***
’Tarpeet ovat menneet.’ (SUST 86: 466)

VeK *kartohkad **kehnuded***
’Perunat ovat kiehuneet.’ (SUST 86: 509)

Koska *olda*-apuverbiä ei etelä- ja keskivepsässä käytetä partisiippimuotoisen pääverbin yhteydessä, kielteinen perfekti vastaa muodoltaan imperfektiä (*en kuunu*, *en lugńu*). Monikollinen partisiippi kongruoi myös kielteisessä lausekkeessa subjektin kanssa (*et kuunuhud*, *en har’ganuded*). Toisaalta nimenomaan monikollisissa partisiipeissa esiintyy suhteellisen paljon variaatiota.

VeK *igas **en kuunu** ningošt, tö **et kuunuhud**?*
’Koskaan en ole kuullut sellaista, tekään ette kuulleet? (SUST 86: 467)

VeK *ni konz* ***en lugńu*** *knigad*
'Koskaan en ole lukenut kirjaa.' (SUST 86: 467)

VeK ***en har'ganuded*** *ištmaha, uni tuleb, heikastoitab*
'Emme ole tottuneet istumaan, uni tulee, haukotuttaa.' (SUST 86: 510)

Kettusen pohjoisvepsästä tallentamissa näytteissä apuverbi *olda* esiintyy myös kieltolauseessa partisiippimuotoisen pääverbin yhteydessä (*ii ole sanunu*, *ed ole sönu*). Verbilausekkeen sisään voi tällöin tulla muita verbin täydennyksiä, kuten objekti.

VeP *mamale* ***ii ole*** *pahad sanad* ***sanunu****, hüvä poig*
'Äidille ei ole sanonut pahaa sanaa, hyvä poika.' (SUST 86: 467)

VeP *tänämbei* ***ed ole sönu***
'Tänään et ole syönyt.' (SUST 86: 467)

Vepsän kirjakielessä perfekti esiintyy ja muodostuu tavallisen finiittisen taivutuksen mukaan taipuvasta *olda*-apuverbistä sekä partisiippimuotoisesta semanttisesta pääverbistä (*om tulnu*, *om sanutud*, *om paindud*). Viime mainittu on lukukongruenssissa monikollisen subjektin kanssa (*hö oma tehnuded*).

VeKirj *Kazvatajad lapsidenke… ozutiba adivoile tehmusid, kudambid hö* ***oma tehnuded*** *iče*.
'Opettajat ja lapset… näyttivät vieraille töitä, jotka he ovat tehneet itse.' (Kodima 12/2007)

VeKirj *Akoile-se nügüd', armhad ristitud, mitte hüvä elo* ***om tulnu****!*
'Naisille on nyt, rakkaat ihmiset, miten hyvä elämä onkaan tullut!' (Kodima 12/2007)

VeKirj *Edeližes lugendlehteses* ***om*** *jo* ***sanutud*** *siš, miše udeks vodeks* ***om paindud*** *uz' vajehnik*.
'Edellisessä sanomalehdessä on jo kerrottu siitä, että uudeksi vuodeksi on painettu uusi sanakirja.' (Kodima 1/2008)

Pluskvamperfekti

Toisin kuin perfektin, pluskvamperfektin apuverbin on oltava läsnä lauseessa, jotta aikamuoto olisi osoitettu. Pluskvamperfekti muodostuu siten imperfektissä olevasta ja persoonissa taipuvasta *olda* apuverbistä ja pääverbin partisiippimuodosta (*olin jänu*, *ol' nailend*, *oli hajenu*, *oli verdnu*).

VeE *mä **jänu olin**, sabutiin*
'Olin jäänyt jälkeen, saavutin.' (SUST 86: 468)

VeE *nece uk i **nailend ol'***
'Se mies oli mennyt naimisiinkin.' (SUST 86: 509)

VeK ***oli hajenu** mecha*
'Oli eksynyt metsään.' (SUST 86: 468)

VeP *lujas **oli verdnu** minun päle*
'Hän oli kovin suuttunut minulle.' (SUST 86: 468)

Silti myös pluskvamperfektiä näyttää toisinaan koskevan samanlainen tempusjärjestelmän uudelleen jäsentyminen kuin perfektiä, ja yksittäisissä tapauksissa menneen ajan tapahtumaa referoiva pluskvamperfektikin voi esiintyä ilman apuverbiä (*ranitud*).

VeK *sid' mužik tuli kod'he, a abutada ii voind, **ranitud** hän jougha*
'Sitten mies tuli kotiin, mutta ei voinut auttaa, hän oli haavoittunut jalkaan.' (SUST 70: 96)

Futuuri lib

Sekä itsenäisenä, ekstistentiaalisuutta ilmaisevana pääverbinä että apuverbinä käytettävä verbi *olda* 'olla' on ainoa futuurisen variantin omaava verbi. Kyseessä on suppletiivinen paradigma, ja verbivartalo *li-*: *line-n* : *li-b* esiintyy vain futuurissa ja merkitsee tulevaisuudessa tapahtumista ja olemista. Tavallisimpia ovat yksikön kolmannen persoonan muodot, jotka korreloivat subjektin kanssa (*vihm lib*, *hond lib*, *lämoine linneb*, *pakaine liinob*), mutta futuurisia muotoja esiintyy myös muissa persoonissa (*ed lingoi*) ja moduksista konditionaalissa (*ii liniiž*). Myös toisen verbin infinitiivi voi saada futuurisen apuverbin (*linneb jatta*)

VeE *vihm* ***lib****, kaži oksendab;* ***ii liniiž*** *vihmad*
’Kun tulee sade, kissa oksentaa; kunpa ei tulisi sadetta.’ (SUST 86: 448)

VeE *mäne teda* ***lib ik*** *hän vou svaboda se*
’Mene tiedä, tuleeko vielä vapaus.’ (SUST 86: 448)

VeE *ajada se hond* ***lib*** *ningoožes vihmas*
’Tällaisessa sateessa on huono ajaa.’ (SUST 86: 448)

VeK *sid i lämoine* ***linneb*** *pertis*
’Sitten tuvassa on tulikin.’ (SUST 86: 449)

VeK *enambad* ***ed lingoi***
’Te ette enää ole [täällä].’ (SUST 86: 449)

VeK ***linneb jatta*** *sur’ houg se*
’Se suuri hauki on jätettävä.’ (SUST 86: 449)

VeK *enam* ***ei le***
’Enempää ei ole.’ (SUST 100: 483)

VeP *korvad sibitab, pakaine* ***liinob***
’Kun korvia syyhyttää, tulee pakkanen.’ (SUST 86: 449)

Modukset

Vepsässä on tunnusmerkittömän ja täyden taivutusparadigman muodostavan indikatiivin lisäksi kolme morfologisin perustein tunnistettavaa modusta, jotka ovat imperatiivi, konditionaali ja potentiaali. Imperatiivi ilmaisee välttämättömyyttä, deonttista modaalisuutta, konditionaali ja vähäkäyttöinen potentiaali mahdollisuutta, episteemisen modaalisuuden eri merkityksiä. Modukseen liittyy usein persoonatunnus, kun taas moduksen ja tempustunnuksen käyttö yhdessä on rajoittunutta. Tavallisimmin modustunnuksen sisältävät muodot ovat preesensissä.

Imperatiivi

Käskyä ja kehotusta ilmaistaan imperatiivin avulla. Se on aina persoonareferentiaalinen, joskaan imperatiivissa ei käytetä täysin samoja persoonapäätteitä kuin indikatiivissa. Yksikön ensimmäistä persoonaa lukuun ottamatta imperatiivi esiintyy kaikissa persoonissa. Imperatiivimuodot sisältävät usein jonkin johdinaineksen, mikä osoittaa aspektuaalisten suhteiden ilmaisemisen siirtyneen osaksi verbikielioppia. Käskyä ja kehotusta ilmaistaan toisinaan myös analyyttisten rakenteiden, verbiliittojen avulla. Taulukossa 7 on esitetty imperatiivin perusparadigma päätteineen keskivepsässä.

Persoona	Imperatiivi	Kielteinen	Imperatiivi	Kielteinen
1SG	—	—	—	—
2SG	*kacu*	*ala kacu*	*küzu*	*ala küzu*
3SG	*kac-ka-ha*	*algahaz kackoi*	*küzu-ga-ha*	*algahaz küzugoi*
1PL	*kac-ka-m*	*algam kackoi*	*küzu-ga-m*	*algam küzugoi*
2PL	*kac-ka-t*	*algat kackoi*	*küzu-ga-tei*	*algat küzugoi*
3PL	*kac-ka-hazoi*	*algahazoi kackoi*	*küzu-ga-hazoi*	*algahazoi küzugoi*

Taulukko 7. Verbien *kacta* ′katsoa′ ja *küzuda* ′kysyä′ imperatiivi keskivepsässä (Ladv).

Myönteisessä imperatiivissa niillä kaksitavuisilla verbeillä, kuten *kacta* ’katsoa’, joilla esiintyy vokaali- ja konsonanttivartalon vaihtelua, jälkimmäistä käytetään aina imperatiivin tunnuksen *-ka/-ga* edessä. Imperatiivin tunnus tulee tällöin verbivartalon ja persoonapäätteen väliin

Yksikön toisen persoonan imperatiivimuoto on päätteetön, verbin vokaalivartalo (*kucu*, *hädalda*, *lebaite*).

VeE *mäne* ***kucu*** *perthe*
’Mene ja kutsu tupaan!’ (SUST 86: 475)

VeK ***hädalda*** *kanoid rugihespei, rugihen sebä*
’Karkoita kanat rukiista, ne syövät rukiin.’ (SUST 86: 91)

VeP ***lebaite, lebaite****!*
’Lepää, lepää!’ (SUST 86: 475)

Momentaanijohtimen *-šке* tai muun vastaavan aineksen sisältävät imperatiivin yksikön toisen persoonan muodot rajaavat verbin aspektia ja korostavat tekemisen rajallisuutta (*söškek*, *snimiške*, *kacuške*). Johdin ei tällaisissa tapauksissa muunna verbin perusmerkitystä vaan korostaa kieliopillista kategoriaa eli imperatiivia. Tällaisia johtimellisia imperatiivimuotoja ei kuitenkaan käytetä kaikista verbeistä, minkä takia niiden käyttö on tapauskohtaista, leksikaalisten sääntöjen ohjaamaa.

VeE *palab siisnaane* ***söškek***
'Syöpä kuuma sultsina!' (SUST 86: 90)

VeK *darom hubad lähtemai,* ***snimiške****, aigoin čomad lähtemai*
'Vaikka meistä tulee huonoja, ota (kuva), ehkä meistä tulee hyviä.' (SUST 86: 85)

VeK *koiv kazvab,* ***kacuške***
'Koivu kasvaa, katso!' (Ladv 2007)

Muissa persoonissa eli yksikön kolmannessa ja kaikissa monikkomuodoissa imperatiivin tunnus on *-ka/-ga*. Jos verbillä on olemassa konsonanttivartalo, käytetään varianttia *-ka*, poikkeuksena verbien *mända* 'mennä', *tulda* 'tulla' tyyppiset kaksitavuiset verbit, joissa vartalokonsonantti on soinnillinen ja sen jälkeen tuleva imperatiivin tunnus *-ga*. Vokaalivartalon jäljessä tunnus on aina *-ga*. Persoonapääte tulee aina imperatiivin tunnuksen perään: yksikön kolmannessa persoonassa (*sanugaha*, *ombelkaha*, *ištkaha*, *opekaha*), monikon ensimmäisessä (*mängäm*, *sukkam ~ sugigam*), toisessa (*užnookat*, *mängät*, *sangatai*, *ečkat(ai)*, *rastkat*, *tehtatke*) ja kolmannessa persoonassa.

VeK *saneleb ka* ***sanugaha***
'Sanoo niin sanokoon!' (SUST 86: 479)

VeP *poigale sanub,* ***ombelkaha*** *paidan sinun ak mileen'*
'Pojalle sanoo, vaimosi ommelkoon minulle paidan.' (SUST 86: 115)

VeP ***ištkaha*** *i* ***opekaha***
'Istukoon ja oppikoon!' (SUST 86: 479)

VeE ***mängäm*** *booha*
'Menkäämme marjaan!' (SUST 86: 476)

VeK ***sukkam*** *päd* ~ VeP ***sugigam*** *päd*
’Kammatkaamme pää!’ (SUST 86: 476)

VeE *tö* ***užnookat***
’Syökää te illallista!’ (SUST 86: 388–389)

VeK ***mängät sangatai***
’Menkää ja sanokaa!’ (SUST 86: 477)

VeK ***ečkatai*** *lapsed* ~ VeP ***eckat*** *lapsed*
’Etsikää lapset!’ (SUST 86: 477)

VeP ***rastkat*** *toht koivuspäi i* ***tehkatke*** *robhut*
’Kiskokaa tuohta koivusta ja tehkää rove.’ (SUST 86: 97)

Suffiksaalisen imperatiivin lisäksi vepsässä käytetään analyyttista, apuverbin *laskta* ’laskea’ tai *olda* ’olla’ avulla muodostettavaa liittoimperatiivia. Tällaista kolmannen persoonan imperatiivia kutsutaan toisinaan jussiiviksi, mutta funktionaalisesti se vastaa täysin imperatiivia. Rakenteellisesti kyse on imperatiivimuotoisesta apuverbistä ja tavallisen finiittisen taivutuksen mukaisesti kolmannessa persoonassa taipuvasta pääverbistä. Verbi *laskta* esiintyy tällöin yksikön toisessa persoonassa (*laske hamškutaškandob*, *laske lämbizuhtab*), verbi *olda* yksikön kolmannessa (*okha kazvab*, *okha mäneb*, *okha linneb*, *okha eläbad*). Yksittäistapauksessa analyyttinen yksikön kolmannen persoonan imperatiivi voidaan muodostaa myös verbin *antta* ’antaa’ infinitiivin avulla, joskin tällöin rakenteeseen kuuluu myös nesessiivisyyttä ilmaiseva apuverbi (*antta pidab ombelzoitta*). (Ks. myös modaaliset rakenteet ja erityisesti välttämättömyyttä ilmaisevat nesessiiviset rakenteet alla luvussa 6.3.)

VeE ***laske hamškutaškandob*** *joudjad, ii mida södä*
’Haukatkoon tyhjää, ei ole mitä syödä!’ (SUST 86: 90)

VeE ***laske lämbizuhtab***
’Lämmetköön hiukan!’ (SUST 86: 480)

VeK ***okha*** *vou* ***kazvab*** *bard*
’Antaa parran kasvaa vielä!’ (SUST 86: 481)

VeK *vargastadas da* ***okha mäneb***
’Varastavat mutta menköön!’ (SUST 86: 128)

VeP ***antta pidab ombelzoitta*** *sapkad*
'Pitää ompeluttaa saappaat.' (SUST 86: 90)

VeU *sikš vot ühtespäi polespäi om mugoine azj miše tarіž ka minä sanun ka.* ***okha linneb***
'Siksi on toisaalta sellainen asia, että täytyy, no minä sanon kyllä. Olkoon! (Eldia 2011)

VeU ***okha*** *hö* ***eläbad*** *küläd eläškandeba kut voiba edemba*
'Eläkööt elävät kylät edelleen niin kuin voivat!' (Eldia 2011)

Analyyttista imperatiivia käytetään myös monikon kolmannen persoonan finiittisen muodon yhteydessä. Molemmat edellä mainitut apuverbit *laskta* 'laskea' ja *olda* 'olla' esiintyvät myös monikollisessa liittoimperatiivissa samassa yksikön toisen persoonan (*laske*) tai yksikön kolmannen persoonan (*okha*) muodossa. Monikollisuus ilmenee pääverbin monikon kolmannen persoonan taivutusmuodosta (*laske märgnobad*, *laske rihmad paratas*, *okha joksetas*). (Ks. myös edellä s. 125–126 monikon kolmannen persoonan taivutuksesta.)

VeE ***laske*** *ühthe kogho* ***märgnobad***
'Mädätkööt yhteen kekoon.' (SUST 86: 480)

VeK *hii* ***laske*** *rihmad* ***paratas***
'Virittäkööt he rihmat (ansat).' (SUST 86: 480)

VeK ***okha joksetas*** *mar'hi*
'Juoskoot Marian luo!' (SUST 86: 298)

Kielteinen imperatiivi muodostetaan taulukossa 7 edellä esitetyllä tavalla, persoonissa taipuvan apuverbin *ala* 'älä' avulla. Pääverbi on yksikössä tällöin suffiksiton vokaalivartalo, kielteisessä imperatiivissa käytettävä konnegatiivimuoto, joka on identtinen yksikön toisen persoonan imperatiivimuodon kanssa (*ala pačkaida*, *ala čokaida*, *ala ringu*).

VeK ***ala pačkaida***
'Älä läikytä!' (SUST 86: 62)

VeK ***ala čokaida*** *padad!*
'Älä työnnä pataa!' (SUST 86: 476)

VeP ***ala ringu****!*
’Älä kilju!’ (SUST 86: 476)

Monikon kielteisen imperatiivin muodostukseen vaikuttaa apu- ja pääverbin välinen lukukongruenssi. Semanttisella pääverbillä on erikseen *-goi, -gei/-koi*, *-kei* tunnuksinen monikollinen konnegatiivimuoto (*augat langekoi*, *augei voigei*, *augei mängei*), mutta toisinaan se voi esiintyä kielteisen apuverbin rinnalla tavallisessa affirmatiivisessa imperatiivissa (*algat nagrgat*).

VeK ***algat nagrgat***
’Älkää naurako!’ (SUST 86: 478)

VeK ***augat langekoi*** *ika rikoteiš*
’Älkää kaatuko tai tapatte itsenne!’ (SUST 86: 478)

VeP ***augei voigei*** *külptaze ningomas vilus*
’Älkää uiko näin kylmässä!’ (SUST 86: 478)

VeP *ii mäne ka* ***augei mängei****!*
’Ei mene, niin älkää menkö!’ (SUST 86: 479)

Myös edellä esillä olleella analyyttisella kolmannen persoonan imperatiivilla on erillinen kielteinen variantti, joka toimii rakenteellisesti samalla tavalla myönteisen imperatiivin kanssa. Apuverbi *laskta* ’laskea’ esiintyy yksikön toisessa persoonassa *laske*, apuverbi *olda* ’olla’ yksikön kolmannessa persoonassa *okha*. Toiminnan tai tapahtuman kieltäminen ilmaistaan tällöinkin tavallisen finiittisen taivutuksen kieltomuodolla (*ii nuta*), myös monikossa (*ii parakoi*, *ii vedagoi*, *ii tulgoi*).

VeE ***laske ii*** *veraz koir* ***nuta***
’Vieras koira älköön haukkuko!’ (SUST 86: 481)

VeK *hii* ***laske*** *rihmoid* ***ii parakoi***
’Älköötˈhe virittäkö ansoja.’ (SUST 86: 481)

VeK *hii* ***okha ii vedagoi***
’Älköötˈhe vetäkö!’ (SUST 86: 481)

VeK ***okha*** *hii* ***ii tulgoi***
’Älköötˈhe tulko!’ (SUST 86: 481)

Konditionaali

Ehtolause on yksi modaalisuuden ilmaisukeinoista. Sen avulla osoitetaan kahden toiminnan tai tapahtuman seuraussuhde, niiden kausaalinen sidos toisiinsa. Pelkistetyin rakenne perustuu kahden indikatiivimuotoisen verbin (*lanktemei*, *libumei*) liittämiseen toisiinsa konjunktion *ka* ’kyllä, niin’ avulla.

VeK *lanktemei ka libumei*
’Jos kaadumme, niin nousemme.’ (SUST 86: 64)

Konditionaali on morfologisesti erottuva, tunnuksen *-iži-* sisältävä, ehtoa ilmaiseva modus. Modustunnus liittyy verbin vartaloon, ja taivutustyypistä ja murteesta riippuu, sulautuuko tunnuksen *iži* ensimmäinen vokaali vartalovokaaliin. Persoonapääte tulee modustunnuksen jälkeen. Muista moduksista poiketen konditionaalilla on myös menneen ajan muoto.

Konditionaali osoittaa ehtoa, jonka toteutuminen ei ole täysin varmaa, mutta joka mahdollistaa toisen asian. Imperfektiivisen aspektin takia konditionaalin preesens on merkitysvivahteeltaan usein futuurinen. Konditionaalin sisältävä yhdyslause rakentuu tyypillisesti kahden predikaatin ympärille (*otaažiid ka liniižiid*, *homaičeižiid ka pölgastuižiid*, *hengahteižid ka…oleiž*). Predikaateista molemmat voivat olla konditionaalissa tai vaihtoehtoisesti vain toinen, jolloin toinen on indikatiivissa (*om… voižmaa*). Lauseet voidaan liittää toisiinsa konjunktion *ka* avulla tai asyndeettisesti ilman konjunktiota. Konditionaalin sisältävän ehtolauseen kahden predikaatin välillä ei ole persoonakongruenssia, vaan ne voivat olla persoonareferenssiltään eriäviä (*oližin…nägiiž*).

VeE *minun basib **otaažiid**, ka **liniižiid** poigamu*
’Sanoo, että jos ottaisit minut, saisit pojankin.’ (SUST 86: 81)

VeE *pihkuud’ om vou kaikjaa, kaskiid čapta **voižmaa***
’(Havu)metsiä on vielä kaikkialla, voisimme hakata kaskia.’ (SUST 86: 80)

VeK ***homaičeižiid, ka pölgastuižiid***
’Jos huomaisit, pelästyisit.’ (SUST 86: 470)

VeK ***lebeideižid** da **hengahteižid**, ka kedmemb **oleiž***
’Lepäisit ja hengähtäisit, niin olisi helpompaa.’ (SUST 86: 471)

VeP ***oližin*** *humalahne ka* ***nägiiž***
’Jos olisin humalassa, niin näkyisi.’ (SUST 86: 133)

Menneen ajan konditionaali osoittaa irrealista tekoa tai tapahtumaa, joka olisi ollut mahdollinen, mutta ei toteutunut. Menneen ajan konditionaalin morfeemijärjestys on verbivartalo + menneen ajan partisiipin tunnus *nu/nü* + konditionaalin tunnus *iži* + persoonapääte. Konditionaalin preesensin tavoin menneen ajan konditionaali esiintyy tavallisesti kaksi lausepropositiota ja itsenäistä predikaattia toisiinsa suhteuttavassa ehtolauseessa (*mun’niiž…tehnuuž*, *küzünüüžiin…tuunuužiid*, *ii pilkitanuuž…ed putnuuž*, *annuižin…mänid*, *otnuiž…männuižin*). Kahden predikaatin kausaalinen yhdistäminen ei silti ole välttämätöntä, vaan konditionaalin muodostama ehtolause voi sisältää myös yhden ainoan predikaatin ja sen määritteen (*olniiž mida otta*).

VeE *kana* ***mun’niiž*** *munaažiid’,* ***tehnuuž*** *poigaažiid’*
’Jos kana olisi muninut munia, olisi tehnyt poikasia.’ (SUST 86: 255)

VeE ***küzünüüžiin*** *ku lavale* ***tuunuužiid***
’Olisin kysynyt, jos olisit tullut lattialle asti.’ (SUST 86: 339)

VeE ***ii pilkitanuuž*** *lämoo, ka* ***ed putnuuž*** *kod’he*
’Jos tuli ei olisi vilkkunut, et olisi löytänyt kotiin.’ (SUST 86: 472)

VeK ***annuižin*** *mińa sini paidan, muite* ***mänid***
’Olisin antanut sinulle paidan. Menit turhaan.’ (SUST 86: 457)

VeP ***otnuiž*** *ka mina* ***männuižin*** *hänen taga*
’Jos hän olisi ottanut, olisin mennyt hänelle vaimoksi.’ (SUST 86: 472)

VeP ***olniiž****, mida otta*
’Olisi ollut, mitä ottaa. (SUST 86: 44)

Potentiaali

Kolmas morfologisen tunnuksen omaava modus on episteemisyyttä, todennäköisyyttä ilmaiseva potentiaali. Se on kuitenkin vajaakäyttöinen ja väistynyt muiden episteemisten rakenteiden tieltä. Tavallisin potentiaalimuoto on omaksi muodokseen leksikaalistunut verbin *olda* ’olla’ potentiaali *lineb ~ linneb ~ liinob*, jota käytetään futuurisessa

merkityksessä (ks. edellä s. 134–135). Potentiaalin tunnus *-ne* liittyy verbivartaloon (*tervehtanek*, *andanek*, *puutned*), mutta se ei epäproduktiivisuutensa takia poikkea olennaisesti verbinjohtimista.

VeE ***tervehtanek*** *mä sindaiž?*
'Suutelenko minä sinua?' (SUST 86: 469)

VeK ***andanek*** *ma sineiž?*
'Antanenko minä sinulle?' (SUST 86: 469)

VeP *kut sina* ***puutned*** *kodihe*
'Kuinka sinä mahdat päästä kotiin?' (SUST 86: 469)

Refleksiivitaivutus

Muihin itämerensuomalaisiin kieliin verrattuna vepsän verbintaivutuksen omaleimaisimpia piirteitä on refleksiivitaivutus. Refleksiivisyyttä, subjektin itseensä kohdistuvaa tai kohdistamaa toimintaa ilmaistaan taivutusmuotojen avulla, jotka poikkeavat tavallisesta konjugaatiosta. Lauseessa on tällöin sama tekijä ja kokija. Toisin kuin joissakin muissa kielissä, erillistä refleksiivipronominia ei käytetä tässä yhteydessä. Sekä johtamattomat että johdetut verbit voivat taipua refleksiivikonjugaatiossa, ja johdin tulee aina ennen taivutuspäätettä. Taivutusparadigma käsittää samat kategoriat kuin perusparadigmakin: persoona osoitetaan refleksiivikonjugaation päätteen avulla, tempus ja modus perustuvat samoihin morfeemeihin.

Taulukossa 8 on esitetty verbin *pestas* 'peseytyä' refleksiivikonjugaation mukainen taivutus preesensissä ja imperfektissä. Kieltorakenteissa refleksiiviverbeillä on yksikössä ja monikossa oma konnegatiivimuotonsa kummassakin aikamuodossa.

Persoona	Preesens	Kielteinen	Imperfekti	Kielteinen
1SG	*peze-moi*	*en peste*	*pez-i-moi*	*en peznus*
2SG	*peze-toi*	*ed peste*	*pez-i-toi*	*ed peznus*
3SG	*peze-se*	*ii peste*	*pez-i-he*	*ii peznus*
1PL	*peze-moiš*	*em peskoiš*	*pez-i-moiš*	*em peznusoi*
2PL	*peze-toiš*	*et peskoiš*	*pezi-i-toiš*	*et peznusoi*
3PL	*peze-soi*	*ii peskoiš*	*pez-i-hezoi*	*ii peznusoi*

Taulukko 8. Verbin *pestas* 'peseytyä' refleksiivikonjugaation mukainen taivutus keskivepsässä (Ladv) indikatiivin preesensissä ja imperfektissä.

Refleksiivikonjugaation taivutusparadigma erottaa säännöllisesti jokaiselle persoonalle oman päätteen. Yksikön kolmannessa persoonassa on kaksi allomorfia, *-se* preesensissä ja *-he* imperfektissä. Niiden käyttö vaihtelee tempuksen mukaan ja on siten ehdollista. Kieltolauseessa käytettävä konnegatiivimuoto kongruoi luvun ja tempuksen kanssa, mutta ei persoonan. Esimerkiksi verbin *pestas* 'peseytyä' konnegatiivimuoto yksikön preesensissä on *pes-te*, imperfektissä menneen ajan partisiippiin pohjautuen *pez-nu-s*. Monikossa vastaavat muodot ovat preesesissä *pes-koiš*, imperfektissä *pez-nu-soi*.

Kuten taulukosta 8 ilmenee, kaikilla persoonilla on refleksiivikonjugaatiomuoto. Verbivartalo on tavallisesti perusmerkitykseltään transitiivinen ja se saa täydennyksekseen objektin. Refleksiivisesti taivutettu verbi on kuitenkin intransitiivinen sikäli, että ainoastaan subjekti voi olla sen toiminnan kohde (*piitämöi*, *sädaldamoi*, *lugesoi*). Kollektiivisen, ryhmää ilmaisevan nominin, kuten *rahvaz* 'ihmiset' yhteydessä verbi voi olla monikossa (*sobisoo*). (Ks. kongruenssista lukua 5.2 alempana.)

VeE *rahvaz* ***sobisoo*** *tšerkvhe*
'Ihmiset pukeutuvat kirkkoon.' (SUST 86: 69)

VeK *minä* ***piitämöi***
'Minä piiloudun.' (SUST 86: 382)

VeK *mina* ***sädaldamoi***
'Minä pukeudun (nopeasti).' (SUST 86: 430)

VeK *patshiikš* ***lugesoi***
'Ne lukeutuvat patsaiksi.' (SUST 86: 67)

Käytännössä yleisimpiä ovat yksikön kolmannen persoonan muodot, mikä ei sinänsä johdu refleksiivikonjugaatiosta, vaan yleisestä kerrontaan ja viestintään liittyvistä universaalimmista seikoista. Preesensin päätteen *-se* (*vertise*, *punose*, *kudose*) allomorfina voi olla *i*:n jäljessä ja vokaalien välissä soinnillinen suhusibilantti (*tongiže*). Yksikön kolmannen persoonan imperfektin pääte *-he* on varioimaton (*ozutelihe*, *liikutihe*, *lopihe*). Subjektin tarkoitteena voi olla muukin kuin elollinen tekijä.

VeK *ii nägü händäst mecižandad mecamest se, edel* ***ozutelihe****, mä en nägiške*
’Ei näy häntä metsänisäntää, metsänhaltijaa, ennen näyttäytyi, minä en ole nähnyt.’ (SUST 86: 178)

VeK *vezi omutas krugom* ***vertise****,* ***punose***
’Vesi pyörii ympäri syvänteessä, punoutuu.’ (SUST 86: 134)

VeP *redus siga* ***tongiže***
’Sika tonkii liassa.’ (SUST 86: 431)

VeP *šöidäižed mugoičed šlojäižed* ***kudose***
’Kudotaan (kutoutuvat) sellaiset reiälliset raidat.’ (SUST 86: 429)

VeP *hän d’o* ***liikutihe****, leib*
’Se nousi jo, leipä.’ (SUST 86: 178)

VeP *kaburduz* ***lopihe***
’Syleily loppui.’ (SUST 86: 68)

Yksittäistapauksessa refleksiivikonjugaatiossa taivutettu verbi voi odotuksenvastaisesti saada objektin (*huiktelese rahvast*). Tällaisia poikkeuksia on kuitenkin vähän.

VeK ***huiktelese rahvast*** *näge, ii kargaida*
’Hän häpeilee ihmisiä eikä tanssi.’ (SUST 86: 259)

Refleksiivikonjugaation käyttöön voi liittyä myös leksikaalisia sääntöjä, joita ohjaavat sanasemantiikka tai venäläisten lainojen tapauksessa myös venäjänkielinen verbikielioppi. Venäjän refleksiiviverbiä voidaan taivuttaa vepsän refleksiivikonjugaatiossa (*jävisoo* (< ven. *javit’sja* ’ilmaantua’), *upravimoi* (< ven. *upravit’sja* ’laittautua; hankkiutua’)).

VeE *tol’ko lumi lähtob, ka kägičud* ***jävisoo***
’Kun vain lumi lähtee, niin k-t [kasvi] ilmestyvät.’ (SUST: 86: 313)

VeK *aigoiš libun da* ***upravimoi*** *da mecha selktan babukoid keradamha*
’Nousen aikaisin ja sonnustaudun ja lähden metsään keräämään sieniä.’ (SUST 86: 277)

Perusmerkitykseltään transitiivisen verbin *tehta* ’tehdä’ refleksiivimuoto *tehtas*, joka voisi muodollisesti vastata käännöstä ’tekeytyä’, on kehittynyt perusmerkitystä abstraktimmaksi osoittamaan kokijassa tai tilanteessa tapahtuvaa muutosta. Se on leksikaalistunut dynaamiseksi muutosverbiksi, jota käytetään tyypillisesti tilannetta ilmentävien adjektiivien (*teghe jüged*, *hul tegese*, *teghe sädooš*, *tegihe pimed*), infinitiivisten verbien (*joda teghe*, *kuuda tegese*) ja ylipäätään muutosdynamiikan sisältävien rakenteiden yhteydessä (*rujod tegesoo*).

VeE *mileen’* ***teghe jüged***
’Minulle tuli vaikea olo.’ (SUST 86: 38)

VeE *pada ii tehte vaštak,* ***hul tegese***
’Pata ei tule hehkuvan kuumaksi, (vaan) tulee kuumaksi. (SUST 86: 75)

VeE *neičukaane* ***teghe sädooš*** *i söda i* ***joda teghe*** *hänle*
’Tyttö muuttui kauniiksi, ja hänelle tuli nälkä ja jano. (SUST 86: 81)

VeE *kagraspää i rughespää* ***rujod tegesoo***
’Kauriista ja rukiista tulevat tähkäroskat.’ (SUST 86: 67)

VeK *minä rod’nus Ladvha, a emboi teta kuna* ***kuuda tegese***
’Minä olen syntynyt Latvassa, mutta en voi tietää, minne kuolen. (SUST 86: 43)

VeP ***tegihe pimed***
’Tuli pimeä.’ (SUST 70: 159)

Tällaisessa leksikaalistuneessa merkityksessä käytettynäkin verbi *tehtas* säilyttää refleksiiviverbin perusominaisuuden ja viittaa tarkasti rajattuun persoonaan, kuten yksikön ja monikon ensimmäisen persoonan muodot osoittavat (*mä tegiime*, *akamu tegiimoo*, *mö tegiimoo*).

VeE *tütriine,* ***mä tegiime*** *vanhaane*
’Tyttäreni, olen tullut vanhaksi.’ (SUST 86: 75)

VeE *kahten akamu* ***tegiimoo****, el’ada mileen ii čoma*
’Jäimme kahdestaan vaimon kanssa, meidän ei ole hyvä elää.’ (SUST 86: 82)

VeE *leibališt iile, mö leibaliižeta* ***tegiimoo***
’Suurusta ei ole, me jäimme ilman suurusta.’ (SUST 86: 82)

Myös muut refleksiivikonjugaation muodot poikkeavat tavallisesta konjugaatiosta. Yksikön konnegatiivimuoto vastaa yksikön toisen persoonan imperatiivia (*haut-te*). Edellä taulukossa 8 esitetyssä keskivepsäläisessä paradigmassa konnegatiivimuodon luku kongruoi subjektin luvun kanssa eli persoonissa taipuvan kieltoverbin rinnalla käytetään yksikön tai monikon konnegatiivimuotoa. Myös tähän ilmiöön liittyy variaatiota, ja toisinaan konnegatiivimuoto saattaa taipua persoonassa myönteisen lauseen verbin tavoin (*en vastoimoiš*).

VeE *šti* ***ii hautte***
’Lihakeitto ei haudu.’ (SUST 86: 435)

VeK *mii nored* ***en vastoimoiš****, mii em har’ganuded*
’Me nuoret emme vihdo, emme ole tottuneet.’ (SUST 86: 178)

Myös johdetut verbit voivat taipua refleksiivikonjugaatiossa. Johtimella ei ole refleksiivisen taivutuksen kannalta erityistä merkitystä, koska se modifioi verbivartalon merkitystä. Persoonareferenssi ja subjektitarkoitteeseen kohdistuva tekeminen tai tapahtuma osoitetaan taas refleksiivisen taivutuspäätteen avulla (*ahtištele-moiš*, *ajeli-moiš*). Suomeksi tällaiset merkitykset ilmaistaan tavallisesti usean sanan lausekkeella.

VeK *ahtas pertiš,* ***ahtištelemoiš***
’Tuvassa on ahdasta, meillä on ahdasta.’ (SUST 86: 432)

VeK *täguu vändimei svadban, i hii siguu Ukrainuu udes vändiba i mii kahten tol’ko* ***ajelimoiš***
’Täällä pidimme häät ja he pitivät siellä Ukrainassa uudestaan, ja me ajelimme sinne vain kahdestaan.’ (Mäggär’v 2007)

Refleksiivikonjugaatiossa olevien infinitiivien syntaktinen käyttö ei poikkea olennaisesti tavallisista infinitiiveistä (ks. lähemmin alla lukua 4.3.2). Infinitiivien käyttöä säätelee muu lausesemantiikka, tavallisimmin suhde finiittiseen tai modaaliseen verbiin. Huolimatta subjektin puuttumisesta infinitiivisessä konstruktiossa, subjekti liityy kiinteästi alisteiseen finiittiseen verbirakenteeseen (*külptäzhe*, *söteldas*, *rikmahas*) tai lause sisältää geneerisen viitteen subjektiin (*külptas*, *sätakse*).

VeE *üksnään'* ***külptäzhe*** *ii rohti, besad vebad, järvenižand*
'Yksinään ei uskalla uida, pirut vievät, järven isäntä.' (SUST 86: 376)

VeK *ala hiita miid, prosti miid, abuta miile* ***söteldas***
'Älä jätä meitä, armahda meitä, auta meitä saamaan leipämme.' (SUST 86: 199)

VeK *ala mäne* ***rikmahas***
'Älä mene tapattamaan itseäsi!' (SUST 86: 430)

VeK *tarbiž* ***külptas*** *järves*
'Pitää kylpeä järvessä.' (SUST 86: 430)

VeP *homesel libud ka pidab* ***sätakse***
'Aamulla noustessa on pukeuduttava.' (SUST 86: 56)

Refleksiivitaivutuksen imperatiivi

Imperatiivi on yksikön toisessa persoonassa päätteetön ja perustuu yksikön kolmannessa persoonassa ja monikossa tunnuksen *-ka-* sisältävään, persoonissa taipuvaan muotoon. Monikossa pääte on sama kuin indikatiivissa. Kielteisessä imperatiivissa kieltoverbi *ala* taipuu persoonissa ja on identtinen indikatiivin kanssa, jolloin semanttisen pääverbin konnegatiivimuoto osoittaa refleksiivikonjugaation. Taulukossa 9 on esitetty kahden tavallisen refleksiiviverbin *išttas* 'istuutua' ja *pestas* 'peseytyä' imperatiivimuodot keskivepsässä.

Persoona	Imperatiivi	Kielteinen	Imperatiivi	Kielteinen
1SG	—	—	—	—
2SG	*ištte*	*ala ištte*	*peste*	*ala peste*
3SG	*išt-ka-has*	*algahaz ištkoi*	*pes-ka-has*	*algahaz peskoi*
1PL	*išt-ka-moiš*	*algam ištkoiš*	*pes-ka-moiš*	*algam peskoiš*
2PL	*išt-ka-toiš*	*algat ištkoiš*	*pest-ka-toiš*	*algat peskoiš*
3PL	*išt-ka-hazoi*	*algahazoi ištkoiš*	*pes-ka-hazoi*	*algahazoi peskoiš*

Taulukko 9. Verbien *išttas* 'istuutua' ja *pestas* 'peseytyä' refleksiivikonjugaation mukainen myönteinen ja kielteinen imperatiivi keskivepsässä (Ladv).

Suoraa käskyä tai kehotusta osoittavana moduksena imperatiivi on ei-refleksiivisen taivutuksen tavoin persoonasidonnainen. Kehotus on tällöin kaksiosainen. Rakenteen kokija eli persoona on velvoitettu kohdentamaan teko tai tapahtuma itseensä (*peste*, *ištkamoiš*, *ištte*).

VeE ***peste****!*
’Peseydy!’ (SUST 86: 424)

VeK ***ištkamoiš*** *murgńale, murgńoigam*
’Istukaamme aamiaiselle, syökäämme aamiaista!’ (SUST 86: 476)

VeP *no ka* ***ištte****, emag se sanub*
’No niin, istuudu, sanoo emäntä.’ (SUST 79: 155)

Peruskonjugaation kielteisen imperatiivin tavoin refleksiivikonjugaation kielteinen imperatiivi noudattaa persoonassa ja luvussa taipuvan kieltoverbin *ala* ja semanttisen pääverbin välistä lukukongruenssia. Jälkimmäinen sisältää refleksiivikonjugaation yksiköllisen tai monikollisen konnegatiivimuodon.

VeE ***ala kenkte***
’Älä laita kenkiä jalkaan!’ (SUST 86: 424)

VeK *vard’oite* ***ala rikte***
’Varo, älä tapa itseäsi!’ (SUST 86: 67)

VeK ***augad rikkeiš*** *rates*
’Älkää tappako itseänne työllä!’ (SUST 86: 431)

4.3.2 Infinitiivit ja partisiipit

Verbin ilmaisemaa tekoa ja tapahtumaa ilmaistaan usein myös sellaisten morfologisten muotojen avulla, joissa finiittiselle taivutukselle ominaiset kategoriat, kuten persoona, tempus ja modus eivät edustu. Tällaisia muotoja eli infinitiivejä ja partisiippeja nimitetään seuraavassa niiden tunnuksen mukaisesti, kuten runsaammin tutkittujen itämerensuomalaisten kielten tutkimuksessa on viime aikoina ollut tapana. Infinitiivejä on kolme: *DA*-, *DE*- ja *MA*-infinitiivi. Ne saavat myös finiittisille verbeille tyypillisiä määritteitä, kuten alla ilmenee. Verbin määritteiden lisäksi muut infinitiivit kuin *DA*-infinitiivi, erityisesti partisiipit,

käyttävät nominien taivutuspäätteitä. Erityisesti niihin liitetään sijapäätteitä, minkä takia niitä kutsutaan myös verbien nominaalimuodoiksi. Morfologisesti *DA*- ja *DE*-infinitiivi voitaisiin nähdä edellä mainitun eron takia toistensa rinnakkaisvariantteina, mutta tässä yhteydessä niitä ei arvioida lähemmin tältä kannalta. Infinitiivit ovat yleisiä verbiliitoissa, joilla on spesifimpi tehtävä (ks. modaaliset rakenteet luvussa 6.3 ja verbiliitot luvussa 8.3).

DA-infinitiivi

Sanastojen ja sanakirjojen verbien perusmuotoa, ensimmäistä infinitiiviä kutsutaan tässä *DA*-infinitiiviksi. Sillä on kaksi allomorfia, *-da* ja *-ta*, joista edellinen liittyy vokaalivartaloiseen verbiin, jälkimmäinen konsonanttivartaloiseen ja lisäksi eräisiin kolmitavuisiin verbivartaloihin. Se toimii toisaalta finiittisen verbin tai modaaliverbin täydennyksenä, toisaalta lauseenmuodostajana, jos finiittistä verbiä ei ole. Finiittiverbin sisältävässä lauseessa voi olla läsnä semanttinen subjekti, joka muodostaa erillisen lausekkeen *DA*-infinitiivin kanssa (*södä i joda*).

VeE *neičukaane teghe sädoošš i* ***söda i joda*** *teghe hänle*
’Tyttö muuttui kauniiksi, ja hänelle tuli nälkä ja jano. (SUST 86: 81)

Subjektinomaisena lauseenjäsenenä *DA*-infinitiivi on esimerkiksi futuurisissa rakenteissa verbin *linda* ’olla [fut]; tulla olemaan’ määritteenä (*vöda liinob*).

VeP *käzipoliš* ***vöda liinob***
’Hänet pitää viedä kädestä taluttaen.’ (SUST 86: 486)

Modaalisten verbiliittojen semanttinen pääverbi on usein *DA*-infinitiivissä, kun taas modaalisuuden lajia määrittävä syntaktinen pääverbi on predikaatin asemassa (*voib ongitahtta*, *ii sa ajada*, *tarbiž lämbitada*, *pidab kohtata*). *DA*-infinitiivi voi saada toisen infinitiivin täydennykseksi (*mändä lopmha*, *mändä pestas*)

VeE *tarbiž* ***mändä*** *rahnmišt* ***lopmha***
’Täytyy mennä lopettamaan leikkaaminen.’ (SUST 86: 100)

VeK ***ongitahtta*** *siga* ***voib***
’Siellä voi onkia.’ (SUST 86: 94)

VeK *järvel lainiž,* ***ii sa ajada***
'Järvellä lainehtii, ei voi soutaa.' (SUST 86: 94)

VeK ***tarbiž lämbitada*** *kül'bet,* ***mändä pestas***
'Pitää lämmittää sauna ja mennä peseytymään.' (SUST 86: 485)

VeP *verkod* ***pidab kohtata***
'Verkot pitää paikata.' (SUST 86: 484)

Elliptisissä finiittiverbittömissä modaalisissa rakenteissa infinitiivi ilmaisee yksinään tekemisen deonttisuutta tai episteemisyyttä (*varastada*, *otta*).

VeK *oi hätk* ***varastada****, ii nägu völ*
'On pitkä aika odottaa, ei näy vielä.' (SUST 86: 488)

VeK *a dengad ne kuspei* ***otta****?*
'Mutta mistä rahat pitää/voi ottaa?' (SUST 86: 485)

Predikatiivilauseessa (ks. lähemmin luku 5.3) *DA*-infinitiivi on subjektin tehtävässä. Usein kopulattomassa konstruktiossa infinitiivi voi olla ainoa verbi, mutta tällöin se saa tyypillisesti adjektiivi- tai adverbitäydennyksen (*hond künttä*, *ii mida södä*, *juged sada*, *čoma baśta*).

VeE *urus* ***künttä hond*** *ani*
'Kuoppelikossa on erittäin huono kyntää.' (SUST 86: 43)

VeE *laske hamškutaškandob joudjad,* ***ii mida södä***
'Haukatkoon tyhjää, ei ole mitä syödä!' (SUST 86: 90)

VeE *ani jo* ***juged*** *leiban* ***sada***
'On jo hyvin vaikeaa saada leipää.' (SUST 86: 119)

VeE *meiden kel' ani* ***čoma baśta***
'Meidän kielemme on oikein kaunis puhua.' (SUST 86: 489)

Yksittäisissä tapauksissa *DA*-infinitiiviä käytetään *MA*-infinitiivin tavoin osoittamaan tapahtuman aloittamista finiittisen verbin kanssa muodostetussa pariverbikonstruktiossa (*pane kiitta*).

VeP ***pane*** *kartoškad* ***kiitta***
’Pane perunat kiehumaan.’ (SUST 86: 489)

DE-infinitiivi

Tyypillinen konverbirakenteiden eli verbiliittojen muodostaja on *DE*-infinitiivi, joka vastaa suomen *E*-infinitiiviä. Sen avulla muodostetaan adverbiaalisia rakenteita, jotka ovat alisteisia lauseen finiittiselle predikaatille. Toisaalta kyse on kahden erillisen predikaation liittämisestä toisiinsa infiniittisen verbin avulla.

DE-infinitiivillä on kaksi taivutusmuotoa, inessiivi ja instruktiivi, joista lähinnä edellinen on produktiivinen. Sellaisilla verbeillä, joilla on sekä vokaali- että konsonanttivartalo, infinitiivin tunnus liittyy konsonanttivartaloon (*pandes*, *mändes*, *poimdes*, *selgiteldes*). Soinnittomaan konsonanttiin liittyvänä infinitiivin tunnuksena on tällöin allomorfi *-te* (*pekstes*, *pestes*, *tehtes*). Muutoin tavallisempi variantti *-de* liittyy suoraan vokaalioppuiseen verbivartaloon, ja adverbiaalisuutta osoittava sijapääte tulee infinitiivin tunnuksen jälkeen (*kudodes*, *vastood’es*). *DE*-infinitiivin inessiivi rajaa tällöin ajallisesti tekoa tai tapahtumaa, sen kestoa verbin osoittaman toiminnan avulla. Instruktiivin avulla osoitetaan tekotapaa. Semanttisesti *DE*-infinitiivin inessiivin sisältävät lauseet ovat temporaalisia, ja ne rajaavat aikaa tapahtuman osoittamassa kehyksessä.

VeE *kanghan* ***kudodes*** *tarbiž pird*
’Kangasta kutoessa tarvitaan pirta.’ (SUST 86: 110)

VeE ***vastood’es*** *lölün pandas*
’Kylvettäessä lyödään löylyä.’ (SUST 86: 117)

VeK *hiinad* ***tehtes*** *surdumei, opetes en surtkoi*
’Heinää tehdessä väsymme, opiskellessa emme väsy.’ (SUST 86: 444)

Vaikka *DE*-infinitiivi esiintyy lauseessa, joka rakentuu toisen predikaatin ympärille, se saa usein omia määritteitä. Kopulattomaan predikatiivilauseeseen yhdistyessään se saattaa olla virkkeen ainoa verbi. Persoonareferenssiltään *DE*-infinitiivi on usein geneerinen eli tekijätön ja rajaamaton, mihin liittyy myös possessiivisuffiksien epäproduktiivisuus ja niiden käyttöalueen supistuminen. *DE*-infinitiivin määritteenä

on tavallisen finiittisen verbin tavoin adverbiaalien (*sina mändes*) lisäksi myös objekti, jos kyseessä on transitiiviverbi. Objekti on tällöin usein genetiivissä (*telegan*, *voin*, *bolan*, *mard'an*), mikä osoittaa infinitiivin ilmaiseman teon ja tapahtuman rajallisuutta.

VeE ***ajades telegan*** *huba kohteta*
'Ajaessa vaunuja on huono korjata.' (SUST 86: 119)

VeE ***sina mändes*** *mä käskiin nägehtada*
'Sinne mennessä käskin katsoa.' (SUST 86: 132)

VeK ***voin pekstes*** *tegese pehtimeid*
'Voita kirnutessa syntyy kirnupiimää.' (SUST 86: 212)

VeP *heng lähtob* ***bolan södes***
'Henki lähtee marjoja syödessä.' (SUST 86: 212)

VeP *kacu om poimičäine* ***mard'an poimdes***
'Katso kuinka on astia marjaa poimiessa.' (SUST 86: 214)

Syntaktisesti *DE*-infinitiivi on alisteinen finiittiselle verbille. Kaksi predikaatiota voi myös viitata samaan lauseenjäseneen eri tavoin, minkä takia lauseiden tulkinta ei ole aina yksiselitteinen. Finiittisen verbin objekti (*mužikan*, *händäst*, *tiide*) voi samalla kertaa edustaa infiniittisen verbin toiminnan agenttia. Tämä johtuu *DE*-infinitiivin geneerisyydestä ja persoonapäätteen puuttumisesta. Rajattu objekti tulkitaan spesifisyytensä takia agentiksi eli syntaktisesti alisteisen infinitiivin muodostaman lausekkeen subjektiksi. Infinitiivillä voi tällöin olla vielä finiittisestä verbistä riippumaton objekti (*vinan*). Myös tällaisia lauseita voi pitää semanttisesti temporaalisina.

VeE *nägiin* ***mužikan*** *vinan* ***jodes***
'Näin miehen juovan viinaa.' (SUST 86: 214)

VeK *a mä en nägen* ***händäst*** *ni kut* ***mändes***
'Mutta minä en nähnyt ollenkaan hänen menevän.' (SUST 86: 214)

VeK *emei nägesket* ***tiide ajades***
'Emme nähneet teidän ajavan.' (SUST 86: 214)

Temporaalisen rakenteen lisäksi *DE*-infinitiiviä käytetään finaalisessa merkityksessä, osoittamaan tavoitteena olevaa tekoa tai tapahtumaa. Myös finaalinen *DE*-infinitiivi voi saada objektin (*muil pestes*, *lumen roides*, *selgiteldes lumen*, *parden kätes*).

VeE *anda mileen muil* ***pestes***
'Anna minulle saippua pestäkseni.' (SUST 86: 495)

VeE *äi händ tarbiž* ***samutades***
'Sitä tarvitaan paljon sammuttamiseksi.' (SUST 86: 495)

VeK *labid* ***lumen roides, selgiteldes lumen***
'Lapio on lumen luomiseksi, lumen puhdistamiseksi.' (SUST 86: 495)

VeK *čapaske kang* ***parden kätes***
'Hakkaa kanki hirren kääntämiseksi!' (SUST 86: 495)

DE-infinitiivin instruktiivi on huomattavasti epäproduktiivisempi kuin inessiivi. Instruktiivin avulla osoitetaan tapaa. Se on kiinteämmin sidoksissa finiittiseen verbiin sitä määrittävänä adverbiaalina kuin inessiivissä oleva *DE*-infinitiivi (*libub pörüden*, *ajoobad josten*, *paned poleten*).

VeE *kondii kuzhe* ***libub pörüden***
'Karhu nousee kuuseen kierrellen.' (SUST 86: 132)

VeE ***ajoobad josten***
'He ajoivat juosten.' (SUST 86: 249)

VeE ***paned poleten****, kaks i lib*
'Panet puolittaen, niin tuleekin kaksi.' (SUST 86: 449)

MA-infinitiivi

MA-infinitiivi on runsaskäyttöinen ja morfologisesti vaihteleva. Sen tunnus liittyy tavallisesti verbin konsonanttivartaloon. Sitä käytetään usein finiittisen verbin määritteenä, adverbiaalina, jolloin kahden predikaation välinen järjestys osoitetaan infinitiivin avulla. *MA*-infinitiivi voi saada myös omia määritteitä. Muiden infinitiivien tavoin se esiintyy verbiliitoissa semanttisena pääverbinä.

Tavallisimmin *MA*-infinitiivi esiintyy illatiivissa, harvemmin inessiivissä ja elatiivissa, suhteellisen usein myös abessiivissa. *DE*-infinitiivi ja *MA*-infinitiivi näyttävät kehittyneen funktionaalisesti toisiaan täydentäviksi infinitiiveiksi siten, että edellinen toimii ensisijaisesti temporaalisena toiminnan kehystä rajaavana, jälkimmäinen finaalisesti toiminnan tarkoitusta ja päämäärää osoittavana. Kyse on tyypillisesti verbiliitosta, jossa finiittiselle verbille alisteinen *MA*-infinitiivi ilmaisee jälkimmäistä predikaatiota, semanttisesti finiittisestä verbistä riippumatonta toimintaa. Syntaktisesti tärkein ero on se, että finiittinen predikaatti voi hyvin esiintyä ilman adverbiaalista laajennusta eli infinitiivin avulla osoitettua toimintaa. *MA*-infinitiivi taas ei voi esiintyä ilman finiittistä verbiä.

Illatiivimuotoinen *MA*-infinitiivi osoittaa nominiin liittyvän illatiivin tavoin suuntaa, verbin infinitiivinä toiminnan päämäärää. Finiittinen verbi eli lauseen predikaatti on verbiliitossa yleensä intransitiivinen, ja se voi taipua tavallisen paradigman tai refleksiivikonjugaation mukaisesti (*ištuuhoo*). Usein lauseen finiittisenä pääverbinä on liikeverbi (*ajan*, *selktan*, *lähtem*, *ed tuunu*). Kaksitavuisissa verbeissä *MA*-infinitiiviverbivartalo säilyy muuttumattomana (*kaimaha*), yksi- ja monitavuisissa verbivartalon loppuvokaali katoaa illatiivin tunnuksen edestä (*samha*, *emblemha*, *pagižmha*, *keričemha*), ja jälkimmäinen liittyy siis vokaalittomaan allomorfiin (vartalovaihtelusta illatiivin yhteydessä ks. lähemmin lukua 3.2.2 edellä).

VeE *homencoo ištuuhoo* ***söhtmhä***
’Aamulla hän istuutui syömään.’ (SUST 70: 10)

VeE *ajan, basib, kalad* ***samha***
’Ajan, sanoo, kalaa pyytämään.’ (SUST 70: 8)

VeK *homen selktan sapkoid* ***emblemha***
’Huomenna lähden saappaita ompelemaan.’ (SUST 86: 499)

VeK *opete* ***pagižmha*** *vepśaks*
’Opettele puhumaan vepsäksi!’ (SUST 86: 500)

VeP *kartoškiit* ***kaimaha*** *lähtem*
’Lähdemme kaivamaan perunoita.’ (SUST 86: 44)

VeP *ed tuunu lambhid* ***keričemha***
’Et tullut keritsemään lampaita.’ (SUST 86: 499)

MA-infinitiivin sisältävän konstruktion pääverbinä voi toisinaan olla *DA*-infinitiivi, ja lauseessa on kahden infinitiivin liitto. Tällöin on kyse modaalisesta rakenteesta, jossa *DA*-infinitiivi on osa apuverbin ja semanttisen pääverbin muodostamaa verbiliittoa (*emboi nuusta*). Välttämättömyyttä ilmaiseva apuverbi saattaa jäädä kokonaan pois, jolloin lause rakentuu *DA*-infinitiivin ja *MA*-infinitiivin muodostaman parin ympärille (*mända nägehtamha*).

VeE ***mändä**, basib, aitha **nägehtamha***
'Täytyy mennä, hän sanoo, aittaan katsomaan.' (SUST 70: 12)

VeK *hiinäd **tehmaha** emboi **nuusta**, a kalatamha libun*
'En voi nousta neinää tekemään, mutta kalastamaan nousen.' (SUST 86: 145)

Runsaskäyttöiseen illatiiviin verrattuna *MA*-infinitiivi esiintyy selvästi harvemmin inessiivissä ja elatiivissa. Vepsän kirjakielessä käytetään paikallismurteita useammin *MA*-infinitiivin inessiiviä osoittamassa toiminnan jatkumista (*om kadomas*, *olin kargaidamas*), kun taas murteissa inessiivi esiintyy yksittäistapauksissa (*olin koksmas*, *om tikahtumas*) ja elatiivikin (*tuliba mectamaspäi*, *tuli lüpsmäspäi*) harvemmin osoittamassa rajallista, päättynyttä toimintaa. Elatiivimuotoisen *MA*-infinitiivin ja finiittisen predikaatin suhde on tavallaan käänteinen illatiivin ja *MA*-infinitiivin väliseen suhteeseen verrattuna. Kahden verbin osoittamat kaksi tapahtumaa jäsentyvät siten, että finiittisen verbin toiminta edeltää illatiivimuotoista *MA*-infinitiivin ilmaisemaa toimintaa, kun taas elatiivimuotoisen *MA*-infinitiivin osoittama toiminta edeltää sitä.

VeK *koksin mina son, **olin** son **koksmas***
'Minä kuokin suota, olin suota kuokkimassa.' (SUST 86: 106)

VeP *päiväine **om** d'o **tikahtumas***
'Aurinko on jo laskemaisillaan.' (SUST 86: 497)

VeKirj *Ei-ik kado se man pälpäi jo teravas, da sid' **om** jo **kadomas**...*
'Ekö se katoa jo pian maan päältä, ja sitten on jo katoamassa…' (Kodima 7/2008)

VeKirj *Minä **olin** völ suomalaižes klubas **kargaidamas***
'Minä olin vielä suomalaisessa diskossa tanssimassa.' (Kodima 8/2008)

VeK *vel'l'ed tuliba* ***mectamaspäi***
'Veljet tulivat metsästämästä.' (SUST 70: 42)

VeK *tuli ak* ***lüpsmäspäi***
'Nainen tuli lypsämästä.' (SUST 70: 71)

MA-infinitiivin abessiivi on infinitiivisen predikaation kieltomuoto. Se osoittaa, että infinitiivin ilmaisema tapahtuma tai teko on jäänyt toteutumatta. Se toimii muiden infinitiivien tavoin adverbiaalisena verbin määritteenä (*liikutamata*, *memata*, *tehmata*), predikatiivilauseessa subjektin attributiivisena määritteenä (*eht'mäta*).

VeK ***eht'mäta*** *vou kartofk*
'Peruna on vielä kypsymättä.' (SUST 86: 355)

VeK *org-se medud, a ilahan* ***memata*** *oli*
'Laakso oli myyty, mutta ylhäällä oli myymättä. (Mäggär'v 2008)

VeP ***liikutamata*** *ei sa panda päče, liikutada pidab*
'Ei saa panna kohoamatta uuniin, pitää antaa kohota.' (SUST 86: 500)

VeKirj *rekomendacijad, kudambad oliba tehtud*
kaks'kümne vot tagaze jaiba ***tehmata*** *eloho*
'Suositukset, jotka oli tehty kaksikymmentä vuotta sitten, jäivät toteuttamatta.' (Kodima 4/2008)

Infinitiivisen verbin osoittaman predikaation kieltoa voidaan osoittaa myös adverbinjohtimen *-ti* avulla (*pezmati*, *ličmati*, *tahktmati*).

VeE *laud vou* ***pezmati*** *i sija* ***ličmati***
'Pöytä on vielä pesemättä ja sänky laittamatta.' (SUST 86: 355)

VeK ***tahktmati*** *tülts kirvez*
'Tahkoamaton tylsä kirves.' (SUST 86: 355)

MINE-infinitiivi

Kaksitavuinen *MINE*-infinitiivi liittyy muissa kuin yksitavuisissa verbeissä konsonanttivartaloon. Muista infinitiiveistä poiketen ja partisiippien tavoin *MINE*-infinitiivi muodostaa verbikantaisia substantiiveja ja

on siltä osin johdin. Sillä on kuitenkin verbien keskeinen ominaisuus muodostaa lausekkeita ja predikaatioita, joissa infinitiivi saa verbin määritteitä.

Nominijohdoksen tavoin käytetty *MINE*-infinitiivi toimii esimerkiksi subjektina (*särbmišt*, *vastmine*, *sömine*) tai muuna nominaalisena lauseenjäsenenä (*tedamine*).

VeK *ni mittušt* ***särbmišt*** *iile, ii mida ole särptä*
'Ei ole mitään särvintä, ei mitään syötävää.' (SUST 86: 41)

VeKirj *Minei nece* ***vastmine*** *tuli lujas mel'he.*
'Pidin tästä tapaamisesta kovasti.' (Kodima 3/2008)

VeKirj *A mitte magukaz oli nodjal keittud sömine!*
'Kuinka maukasta nuotiolla keitetty ruoka olikaan!' (Kodima 7/2012)

VeKirj *Nügüd' venän kelen* ***tedamine*** *om tarbhaine Suomes, ved' sigä eläb äi venänikoid.*
'Nykyään venäjän kielen taito on tärkeä Suomessa, koska siellä asuu paljon venäläisiä.' (Kodima 3/2013)

Etelävepsässä *MINE*-infinitiivi toimii partisiippien tavoin myös substantiivin attributiivisena määritteenä (*sugmiine suga*, *särgiiden samne*).

VeE *heboožen* ***sugmiine suga***
'hevosen sukimissuka' (SUST 86: 503)

VeE *üks harv a toine paks,* ***särgiiden samne***
'Yksi on harva, mutta toinen paksu, särkien pyytämiseksi.' (SUST 86: 503)

Verbimäisin tehtävä *MINE*-infinitiivillä on sen ympärille rakentuvassa, toiminnan tai teon välttämättömyyttä ilmaisevassa nesessiivilauseessa. Kopulattomana tällainen rakenne muistuttaa predikatiivilausetta ja yllä olevien esimerkkien tavoin infinitiivi voitaisiin nähdä myös substantiivin määritteenä. Alla olevissa esimerkeissä *MINE*-infinitiivi (*radmiine*, *rikmiine*, *mömne*) sisältää välttämättömyyttä korostavan sävyn.

VeE *muga i* ***radmiine***
'Niin on tehtäväkin.' (SUST 86: 41)

VeE *kaži* ***rikmiine***
'Kissa on tapettava.' (SUST 86: 79)

VeE *midak silaaž basib, kana se* ***mömne****?*
'Mitä (hän) puhuu sinulle, onko kana myytävä?' (SUST 86: 79)

Partisiipit

Partisiipit ovat vepsässä monikäyttöinen kategoria. Adjektiivimääritteenä toimiva *-B*-partisiippi on epäproduktiivinen ja esiintyy vain harvoin. Menneen ajan tekoa tai tapahtumaa osoittava *-ND/-NU* -partisiippi ja impersonaalinen *-TUD* -partisiippi sen sijaan toimivat lausepredikaattina. Niiden asemaan lauseessa ja rooliin verbinä vaikuttaa kopulan eli verbin *olda* jääminen pois useissa lausetyypeissä. Vaikka partisiipit eivät infinitiivien tavoin taivu persoonissa, ne ovat usein taipumattominakin lauseen ainoita verbejä ja siksi funktioltaan lauseenmuodostajia. Kopulan ellipsiä ja partisiippiverbin asemaa liittotempuksessa ja predikatiivilauseessa käsitellään lähemmin toisessa yhteydessä (ks. perfekti ja pluskvamperfekti luvussa 4.3.1 ja predikatiivilause luvussa 5.3).

Yksikön 3. persoonan taivutuspäätteen kanssa *B*-partisiippi on identtinen yksikön nominatiivissa. Yleensä se toimii adjektiivin tavoin substantiivin attribuuttimääritteenä. Se esiintyy vain yksittäisten verbien yhteydessä lähinnä leksikaalistuneena muotona (*elaban*, *tulebal*).

VeP *haugpinos tabazin* ***elaban*** *el'apakaižen*
'Sain halkopinosta kiinni elävän lepakon.' (SUST 86: 504)

VeKirj *Olgha konkurs mäneb* ***tulebal*** *vodel-ki, a ühtnikoid linneb völ enamb!*
'Järjestettäköön kilpailu tulevanakin vuonna, mutta osallistujia olkoon vielä enemmän!' (Kodima 12-2007)

Menneen ajan tekoa tai tapahtumaa osoittavassa *-ND/-NU* -partisiipissa yhdistyvät verbin ja nominin ominaisuudet. Se esiintyy semanttisena pääverbinä (*olen*, *hapanuded*), kielteisen imperfektin predikaattina (*nähnu*, *olend*) ja toisaalta substantiivin predikatiivisena määritteenä lauseessa, joista puuttuu finiittinen verbi (*kolend*, *tulnu*). Se kongruoi subjektin luvun kanssa. Tämän runsaskäyttöisen partisiipin tunnuksella on useita allomorfeja vepsän kielen eri varianteissa: *-N* ~ *-ND* ~ *-NU*.

VeE *mužik lähtkem päle* ***kolend****, magadab* ***kolenu***
’Mies on kuollut kaivon päälle, makaa kuolleena.’ (SUST 86: 132)

VeE *se hödhüvid män’, ii tar’bi* ***olen*** *mändä*
’Se meni suotta, ei pitänyt mennä.’ (SUST 86: 261)

VeK *a ni mittüst literaturad vepslaižiden polhe siloi en* ***nähnu***
’Minkäänlaista kirjallisuutta vepsäläisistä en silloin nähnyt.’ (Ladv 2005)

VeK *a sizar toine miid’en ka om Järven taga* ***tulnu*** *tänna mugažno.*
’Mutta toinen sisaremme on tullut tänne samoin järven takaa.’ (Ladv 2006)

VeK ***hapanuded*** *oma jo nügud*
’Nyt ne ovat jo lahonneet.’ (Ladv 2007)

VeK *meil ei* ***olend*** *mugošt voimust školas opeta vepsän kel’t*
’Meillä ei ollut sellaista mahdollisuutta oppia koulussa vepsän kieltä.’ (Eldia 2011)

Partisiippien verbimäisyyttä osoittaa *-ND/-NU* -partisiipin rinnalla käytettävä impersonaalinen, menneen ajan tekoa tai tapahtumaa osoittava *-TUD*-partisiippi. Jälkimmäistä käytetään verbien tavoin impersonaalisesti. Toisin kuin adjektiivit, se ei esiinny substantiivin määritteenä, vaan tavallisesti verbilausekkeen semanttisena pääverbinä. Pääsanan jälkeen tulevana partisiippina se voi määrittää subjektia (*ottud*, *jagetud*, *hättud*), toisinaan objektiakin (*riktud*, *keittud*, *žardud*), esiintyä verbiliitossa (*tetud*, *kirjutatud*, *muretud*) tai predikaatiota kannattavana lauseenjäsenenä, jos finiittinen verbi puuttuu (*teht*).

VeE *sigaa ani čomas* ***teht****, kaik veššad* ***ottud*** *da deroonha* ***jagetud***
’Siellä on tehty oikein hyvin, otettu kaikki asiat ja jaettu kylään.’ (SUST 86: 510)

VeK *nägiin härgän* ***riktud***
’Näin härän tapettuna.’ (SUST 86: 153)

VeK *kalad söb* ***keittud*** *i* ***žardud***
’Syö kalaa keitettynä ja paistettuna.’ (SUST 86: 153)

VeK *mužikad kodišpei* ***hättud****, kodiš ii ankoi el’ada*
’Miehet on ajettu pois kotoa, kotona ei anneta elää.’ (SUST 86: 511)

VeK *muga oli* ***nimetud*** *Vepsy, venaks oli kai kirjuted*
’Sille oli pantu nimi *Vepsy*, kaikki oli kirjoitettu venäjäksi.’ (Ladv 2005)

VeK *ven’aks vajeht* ***tetud*** *ii*
’He eivät osaneet venäjäksi sanaakaan.’ (Ladv 2006)

VeK *Pasportas sinei kut oli* ***kirjutatud****?*
’Kuinka sinulla oli passissa kirjoitettu?’ (Kurba 2006)

VeK *minä jo pagižin miše, om* ***muretud*** *nece sidotuz kudamb tiile om, oli suomalaižil, miše sindai openzi mam pagižemaha*
’Sanoin jo, että on hajonnut se yhteys, joka teillä on, oli suomalaisilla, että äiti opetti sinut puhumaan.’ (Eldia 2011)

Partisiippien adjektiivimaisuutta osoittaa se, että yksittäistapauksissa ne toimivat leksikaalistuneina nominijohdoksina, joista voidaan merkitystä muuntaen tehdä verbijohdoksia (*openuške*, *palabzub*). Niiden käyttö deverbaalisten johdosten kantasanoina on kuitenkin harvinaista.

VeE ***openuške****, tarbiž openuda*
’Opettele, pitää oppia!’ (SUST 86: 432)

VeP *päčhe koukun pad ka* ***palabzub****, d’älges huldub, rusttaks tegeze*
’Panet koukun uuniin niin se kuumenee, sitten muuttuu hehkuvaksi, tulee punaiseksi.’ (SUST 86: 433)

4.3.3 Verbijohdokset

Vepsän verbeille on ominaista runsas johdinten käyttö. Johdoksia muodostetaan sekä nomineista että verbeistä. Verbinjohtimet liittyvät heti sanavartalon perään ennen taivutuspäätteitä eli modusta, tempusta ja persoonaa ja muuntavat kantasanan merkitystä. Johtimet esiintyvät yksittäin tai yhdysjohtimina, jolloin johdin liittyy toiseen johtimeen ja jälkimmäisen johtimen merkitys määrää modifioidun johdoksen merkityksen. Osa johdoksista toimii vepsän lähisukukielten tavoin muuttamis- ja muuttumisjohdoksina, osa muuntelujohdoksina. Nämä ovat kaksi pääkategoriaa, joista kummassakin on leksikaalisia, sanakohtaisia, verbin käyttöön vaikuttavia sääntöjä. Koska verbinjohtimet voivat vaikuttaa sekä verbin valenssiin että aspektiin, ne ovat kieliopillisestikin tärkeitä aineksia. Kieliopillisista suffikseista johtimet erottaa kuitenkin se, että ne vaikuttavat ensisijaisesti sanan morfosyntaktiseen ympäristöön, eivätkä ole funktionaalisesti yhtenäinen kategoria, joka toimisi samalla tavalla kaikissa lauseympäristöissä. Ne eivät myöskään kiinnity kaikkiin verbeihin toisin kuin taivutuspäätteet.

Muuttamis- ja muuttumisjohtimet modifioivat kantaverbin semantiikkaa esimerkiksi tekemällä transitiiviverbistä intransitiivisen tai intransitiiviverbistä transitiivisen. Johtimilla on sekä lausesemantiikan ja verbin valenssin kannalta tärkeä tehtävä, koska ne vaikuttavat subjektin ja objektin asemaan ja pakollisuuteen. Tällaisia johtimia ovat erityisesti refleksiivi- ja kausatiivijohtimet, joiden avulla voidaan suoraan muuttaa verbin valenssia.

Sanan merkitystä modifioivan tehtävän lisäksi verbinjohtimet vaikuttavat lauseen aspektuaalisuuteen, jatkuvan tai päättyneen tekemisen ilmaisemiseen. Muuntelujohtimia käytetään tyypillisesti tässä tehtävässä. Tärkeimmät tähän ryhmään kuuluvat johtimet ovat frekventatiivi-, inkoatiivi- ja momentaanijohtimet, joiden päätehtävä on osoittaa tekemisen tai tapahtuman jatkuvuus tai hetkellisyys.

Kuten edellä kerrotaan (ks. luku 4.3.1), subjektiin kohdistuvaa tekemistä ja toimintaa osoitetaan erillisen verbien refleksiivikonjugaation avulla. Sen lisäksi on olemassa produktiivisia muuttumisjohdoksia. Tässä yhteydessä näitä subjektin tilassa tapahtuvaa muutosta ilmaisevia muuttumisjohdoksia kutsutaan refleksiivijohdoksiksi. Valtaosa niistä on denominaalisia ja intransitiivisia, kun taas verbien refleksiivistäminen tapahtuu ensisijaisesti refleksiivikonjugaation avulla, jolloin subjekti on suoremmin toiminnan tai tapahtuman kokija tai kohde.

Translatiivijohdinta *-du* käytetään sekä nomini- että verbikantaisten johdosten muodostamiseen. Yleensä nominikantaisia johdoksia on selvästi enemmän. Verbikantaiset (*küldub*, *koudub*) ovat lähinnä yksittäistapauksia ja voivat verbikohtaisen valenssin takia saada myös muita määritteitä (*tönduiba*). Nominikantaisia johdoksia voidaan muodostaa substantiiveista (*vactub*, *lesktub*), myös aikaa määrittävistä substantiiveista (*ödüü*), adjektiiveista (*bohattuu*, *huldub*) ja adverbivartaloista (*hild'uda*). Yhteistä näille on, että ne muodostavat intransitiivisia verbejä, jotka ilmaisevat subjektin tilassa ilmenevää muutosta, eivät subjektiin kohdistuvaa toimintaa, jota ilmaistaan varsinaisen refleksiivikonjugaation avulla.

VeE *sai äjan dengood i* ***bohattuu***
'Hän sai paljon rahaa ja rikastui.' (SUST 86: 201)

VeE *en teda kehe hän* ***ödüü***
'En tiedä, kenen luona hän yöpyi.' (SUST 86: 298)

VeK *ak* ***vactub***
'Vaimo tulee raskaaksi.' (SUST 86: 433)

VeK *mužik* ***lesktub***
'Mies tulee leskeksi.' (SUST 86: 433)

VeK *nügüd hän ii tahtoi,* ***küldub*** *jo*
'Nyt hän ei tahdo, tulee jo kylläiseksi.' (SUST 86: 138)

VeK *joug* ***koudub****, ii sa kävelta*
'Jalka puutuu, ei voi käydä.' (SUST 86: 94)

VeK *Lapsed jo* ***tönduiba*** *i po-russki pagižmaha.* 'Lapset alkoivat jo puhua venäjäksi.' (Šondjal 2007)

VeP *hebo zavodib d'o* ***hild'uda***
'Hevonen alkaa jo väsyä.' (SUST 86: 94)

VeP *päčhe koukun pad ka palabzub, d'älges* ***huldub****, rusttaks tegeze*
'Panet koukun uuniin niin se, kuumenee, sitten muuttuu hehkuvaksi, tulee punaiseksi.' (SUST 86: 433)

Vepsässä on myös verbejä, jotka rakenteellisesti ja merkitykseltään muistuttavat *-du*-johdoksia (*sündub*, *surduin*). Mainituissa tapauksissa on kuitenkin kyse sanavartalosta ja perussemantiikasta, ei muuhun kantasanaan perustuvasta johdoksesta.

VeK ***sündub*** *vaiše üks, a koleb kümne kaks'kümne enambad*
'Syntyy vain yksi, mutta kuolee kymmenen kaksikymmentä enemmän.' (Päžar'v 2005)

VeK *kodhe tulin da sihessai* ***surduin***
'Tulin kotiin ja siihen mennessä olin jo väsynyt.' (Mäggär'v 2007)

Refleksiivijohtimen *-stu* avulla muodostetaan adjektiivi- ja adverbikantaisia johdoksia, jotka edellisten tavoin ilmaisevat subjektin tilassa tapahtuvaa muutosta (*vaugastuu*, *hengištui*), tapauskohtaisesti myös toimintaa jossa subjekti on osallinen (*libestuba*).

VeE *čuguun* ***vaugastuu***
'Pata kaatui.' (SUST 86: 455)

VeK *jaugad* ***libestuba***
'Jalat liukastuvat.' (SUST 86: 63)

VeK *langez i unohthez, kol'i, da mina träsin da* ***hengištui***
'Kaatui ja taintui, kuoli, ja minä ravistin ja heräsi henkiin.' (SUST 86: 68)

Tärkein tapa muuttaa verbin **valenssia** ja vaikuttaa verbin saamiin laajennuksiin ovat **kausatiivijohtimet**, tarkemmin johdin *-ta*. Tämä muuttamisjohdin tekee verbeistä transitiivisia, ja objekti on tavallisesti läsnä. Kausatiivijohdoksia tehdään sekä verbeistä (*valatan*, *paižotab*, *pagištoitatai*, *ombelzoitta*), jopa semanttisesti neutraalista kopulasta *olda* 'olla' (*olezoot'a*), että nomineista (*tervehta*, *kuukutab*, *ongitab*, *kurktutin*).

VeE *ii* ***olezoot'a*** *mindaan'*
'Minun ei tee mieli olla.' (SUST 86: 53)

VeE *mä sinun viluu vedoo* ***valatan***
'Kastelen sinut kylmällä vedellä.' (SUST 86: 163)

VeE ***tervehta*** *mindaan, sebada*
'Tervehdi [suutele] minua, halaa!' (SUST 86: 93)

VeK *jaugan* ***paižotab****, ka kävelehtad, ka heitab*
'Jos jalkaa turvottaa, niin kävelet ja lakkaa.' (SUST 86: 56)

VeK *kuuku-ragou* ***kuukutab*** *hougen i ahnen, a ongiragou* ***ongitab***
'Koukkuvavalla pyydystetään haukea ja ahventa, mutta ongenvavalla ongitaan.' (SUST 86: 57)

VeK *möst* ***pagištoitatai*** *ukon tämbäi, ezmargen*
'Tänään haastattelette taas ukkoa, maanantaina.' (SUST 86: 63)

VeK *ukon* ***kurktutin****, läks*
'Suututin ukon, [ja hän] lähti.' (SUST 86: 90)

VeP *antta pidab* ***ombelzoitta*** *sapkad*
'Pitää ompeluttaa saappaat.' (SUST 86: 90)

Tunnekausatiivijohdoksia voidaan käyttää myös yksipersoonaisesti ja ilman objektia (*nikištoot'ab*, *jotatoot'ab*, *johtutada*).

VeE *kodiš morzää johtutelob,* ***nikištoot'ab***
'Kotona vaimo muistelee, nikotuttaa.' (SUST 86: 54)

VeE *ii tarbiž solata, tol'ko* ***jotatoot'ab***
'Ei pidä suolata, (se) vain janottaa.' (SUST 86: 54)

VeE *emboo* ***johtutada***
'En pysty palauttamaan mieleen.' (SUST 86: 66)

Jollakin varustamista, välineen hyödyntämistä osoitetaan denominaalilla **instruktiivijohtimella** *-da/-ta*. Tavallisesti johdin liittyy konkreettisen tarkoitteen omaavaan substantiiviin, kuten 'naru, kala, mela, perä, lieka' jne. Instruktiivijohdoksen avulla osoitetaan välineen avulla toimimista (*nor'da* 'sitoa ~ varustaa nuoralla', *kalata* 'kalastaa ~ saada kaloja', *melata* 'meloa ~ käyttää melaa': *meladan*, *peradan* 'pidän perää', *legata* 'sitoa liekaan ~ varustaa liealla', *pohmel'da* 'parantaa krapula).

VeE *otta, hän basib, mileen' reghe* ***nor'da***
'Hän sanoo, että se pitää ottaa rekeen ja sitoa.' (SUST 70: 8)

VeK *muite* ***kalata*** *se voižin*
'Muuten voisin kalastaa.' (SUST 86: 131)

VeK *peramelou* ***meladan*** *i* ***peradan***
'Melon perämelalla ja pidän perää.' (SUST 86: 125)

VeK *tarіž jalomba* ***melata****, ika uštked muite puitašoi*
'On melottava kovemmin tai uistimet tarttuvat kiinni.' (SUST 86: 201)

VeK *hebo tar'bi* ***legata*** *nitule*
'Hevonen on pantava liekaan niitylle.' (SUST 86: 340)

VeK *tarbіž* ***pohmel'da****, a vinad ele, ii mil pohmel'das*
'Täytyy parantaa krapulaa, mutta ei ole viinaa, ei millä parantaa krapulaa.' (SUST 86: 204)

Muuntamisjohtimista tärkeimmät ovat inkoatiivi-, frekventatiivi- ja momentaanijohtimet, jotka kaikki modifioivat verbin suhdetta aikaan ja teon tai tapahtuman kestoon. Ne eivät vaikuta verbin valenssiin ja transitiivisuuteen, jota säätelee kantaverbin semantiikka. Inkoatiivi-, frekventatiivi- ja momentaanijohtimet ovat kaikki siten deverbaalisia, tavallisesti johtamattoman verbin merkitystä muuntavia. Mainitut kolme ryhmää muodostavat aspektuaalisen kokonaisuuden, jossa jokaisella on oma tehtävänsä: inkoatiivijohdokset ilmaisevat punktuaalisesti tekemisen tai tapahtuman alkamista, frekventatiivijohdokset sen jatkumista ja temporaalista rajattomuutta, momentaanijohdokset teon tai tapahtuman hetkellisyyttä ja punktuaalista rajallisuutta.

Inkoatiivijohtimen *-škande* avulla osoitetaan teon alkamista. Se liittyy suoraan verbivartaloon (*ant(ta)*: *anda-* → *andaškandobad*, *sula-(da)* → *sulaškandob*, *küzu-(da)* → *küzuškanded*, *sanu-(da)* → *sanuškanden*), myös yksitavuisiin vartaloihin (*sa-(da)* → *saškandetai*, *sö-(da)* → *ed söškande*) tai verbijohdoksiin, jotka perimmiltään saattavat olla denominaalisia (*ong(itez)* → *ongitada* → *ongitaškandetai*, *kibu* → *kibištada* → *kibištaškandob*, *torv* → *tordaškandob*). Vaikka teon tai tapahtuman alku sinänsä on hetkellinen, inkoatiivijohdos ei sinällään erottele teon hetkellisyyttä tai jatkuvaa kestoa, erotukseksi frekventatiivi- ja momentaanijohdoksista.

VeK *da **ongitaškandetai** da kalad **saškandetai***
'Ja rupeatte onkimaan ja kaloja saamaan. (SUST 86: 44)

VeE *jauhod tobad, nügüd **andaškandobad***
'He tuovat jauhoja, alkavat nyt antaa.' (SUST 86: 452)

VeE *ku heitab jolendan, möst **kibištaškandob***
'Kun hän lakkaa juomasta, alkaa taas särkeä.' (SUST 86: 452)

VeE *tule sarnaažen **tordaškandob***
'Tule hän alkaa kertoa satua [torvesta].' (SUST 86: 452)

VeE *järv zavodib süvenuda, ku vezi **sulaškandob***
'Järvi alkaa syventyä, kun vesi alkaa sulaa.' (SUST 86: 94)

VeK *sina **küzuškanded** ka mina **sanuškanden***
'Sinä alat kysyä niin minä alan kertoa.' (SUST 86: 453)

VeP *enambad ed **söškande***
'Etkö syö enempää?' (SUST 86: 453)

Frekventatiivijohdin *-le* osoittaa teon tai tapahtuman jatkuvuutta, sen ajallista rajaamattomuutta. Ensisijaisesti frekventatiivijohtimen avulla muunnetaan kantaverbin aspektia imperfektiiviseksi, toisaalta frekventatiivijohdokset muodostavat myös selvän vastakohdan inkoatiivi- ja momentaanijohdoksille. Ne ovat myös yksiselitteisesti deverbaalisia, ja frekventatiivijohdin *-le* liittyy suoraan verbivartaloon (*sada → salomaa salemei*, *lähteda → lähtlobad*, *joda → ii jolend*) tai johdoksiin, jotka rakenteellisesti saattavat olla denominaalisia (*aid → aidooliimaa*, *ahtaz → ahtištelemoiš*) tai adverbitaustaisia johdoksia (*ümbri → ümbärdeleb*, *kumeitele*).

VeE *mina da sina **salomaa** kalan uštkoogi*
'Minä ja sinä saamme kalaa uistimellakin.' (SUST 86: 66)

VeE *eraštiin ženihuugi **lähtlobad** kündled*
'Toisinaan sulhasellakin pääsee kyynel.' (SUST 86: 63)

VeE *mö **aidooliimaa** aidan omalaašoo, paimen gonib lehmad omalaašele*
’Me aitasimme aidan laitumella, paimen ajaa lehmät laitumelle.’ (SUST 86: 134)

VeE *ezmaačiil voziil **ii jolend** olut*
’Ensimmäisinä vuosina hän ei juonut olutta.’ (SUST 86: 328)

VeK *ii ankoi pidada papid, valatamha kuspäi putui papin **salemei***
’Ei anneta pitää pappia, hankimme papin kastamaan mistä sattuu.’ (SUST 86: 135)

VeK *lisopetal ajab da kived **ümbärdeleb***
’Hän ajaa pyörällä ja kiertää kivet.’ (SUST 86: 44)

VeK *ahtas pertiš, **ahtištelemoiš***
’Tuvassa on ahdasta, meillä on ahdasta.’ (SUST 86: 432)

VeP *verno ii **kumeitele**, sikš i rosttub vädr*
’Varmaankaan ei käännä kumolleen, siksi ämpäri ruostuukin.’ (SUST 86: 444)

Momentaanijohtimia on kaksi, koko vepsän kielialueella tavattava *-ht-* ja etelä- ja keskivepsässä esiintyvä *-šk*e. Ne osoittavat teon tai tapahtuman hetkellisyyttä, punktuaalisuutta ja rajattavaa tilannetta, joka on osa pitkäkestoisempaa toimintaa. Momentaanijohdokset edustavat frekventatiivijohdosten vastakohtaa siten, että edelliset ilmaisevat teon ja tapahtuman hetkellisyyttä, kun taas jälkimmäiset ovat ajallisesti rajaamattomia. Inkoatiivi- ja frekventatiivijohdinten tavoin momentaanijohtimet ovat deverbaalisia ja muuntavat kantaverbin semantiikkaa. Kantaverbinä voi olla joko johtamaton (*pidada → pidahtan*, *söda → söhttä*), myös venäjästä lainattu verbi (ven. *proidti → proidihtab*) tai johdos (*ongitada → ongitahtta*).

VeE *toške oružjad mileen, mä hot kädes **pidahtan***
’Tuo nyt ase minulle, minäpä pidän kädessäni.’ (SUST 86: 99)

VeE *laske **proidihtab**, om händ lämäd se, emaa ugoriiž*
’Anna menee (ohi), on lämmintä, emme palaisi.’ (SUST 86: 178)

VeE *homencoo lähttes tarbiz* ***söhttä***
’Aamulla lähtiessä on syötävä.’ (SUST 86: 277)

VeK ***ongitahtta*** *siga voib*
’Siellä voi onkia.’ (SUST 86: 94)

Funktionaalisesti momentaaninen johdin on myös etelä- ja osin keskivepsässä esiintyvä johdin *-ške* mutta se on morfosyntaktisesti erikoistuneempi, ja se esiintyy erityisesti imperatiivin (*ajagamške*, *snimiške*) tai konnegatiivin (*eba putuške*, *en elišket*, *ed voiška*) yhteydessä.

VeE *sašku,* ***ajagamške*** *ičiiž koiriimu*
’Sašku, ajakaamme sinun koiriesi kanssa.’ (SUST 86: 394)

VeE *vastha* ***eba putuške***
’Eivät sattuneet vastaan.’ (SUST 86: 461)

VeK *darom hubad lähtemai,* ***snimiške****, aigoin čomad lähtemai*
’Vaikka meistä tulee huonoja, ota (kuva), ehkä meistä tulee hyviä.’ (SUST 86: 85)

VeK *ningošt elod igas* ***en elišket****, olgen sömei jo vot kaks*
’Tällaista elämää emme ole koskaan eläneet, olemme syöneet olkea jo pari vuotta.’ (SUST 86: 89)

VeK *hondon liiban śod ka* ***ed voiška*** *rata, vägi lähtob, mäned kukirikku*
’Jos syöt huonoa leipää, et voi tehdä työtä, voima lähtee, menet kuperkeikkaa.’ (SUST 86: 453)

Yksittäisistä verbeistä esiintyy myös muita, heikosti produktiivisia johdoksia, kuten verbin *tehta* : *tege* ’tehdä’ etelävepsän esimerkin valaisema momentaanijohdos (*tegaaź*) ja verbin *katteta* : *katteb* ’katketa’ prosessuaalisuutta korostava johdos (*katkeidab*). Tällaiset muodot eivät kuitenkaan ole johdettavissa vapaasti kaikista verbeistä, vaan niitä ohjaavat sanakohtaiset säännöt.

VeE *mamš* ***tegaaź*** *blinaspää tuturuškaažen*
’Eukko tekaisi blinistä tötterön.’ (SUST 86: 455)

VeK *ahavol pun* ***katkeidab****, pu katteb*
’Tuuli katkaisee puun, puu katkeaa.’ (SUST 86: 326)

Osoitus verbiderivaation produktiivisuudesta ja sen mahdollistamista merkitysvivahteista ovat kahden johtimen avulla muodostetut **kompleksiset johdokset**, joissa tavallisesti frekventatiivi- ja momentaanijohdin, erityisesti aspektuaalinen *-ške*, esiintyvät samassa sanassa. Konnegatiivi- ja imperatiivisidonnaiseen momentaanijohtimeen *-ške* voi liittyä myös refleksiivijohdin (*en argest-u-ške*). Tällaisena se toimii myös, jos se liittyy varsinaiseen *-ht*-momentaanijohtimeen (*näge-hta-ške*) tai frekventatiivijohtimeen (*emaa teh-l-i-ške*, *sa-l-i-ške-ńź*, *nägi-ške-l-nu*, *voi-ške-l*), mikä osoittaa, että aspektin rajaaminen on johtimen *ške* ensisijainen tehtävä.

VeE *en* ***argestuške*** *kaikes pühäs*
’Koko paaston ajan en syönyt arkiruokaa.’ (SUST 86: 461)

VeE *emaa* ***tehliške***
’Emme tehneet.’ (SUST 86: 461)

VeK ***nägehtaške*** *netida neidišt’, mäneške*
’Katsopas tätä neitiä, menepäs!’ (SUST 86: 464)

VeK *torp om čoma kala, rusked,* ***sališkeńź*** *onghe tatam, jogikala*
’Taimen on hyvä kala, punainen, isäni sai ongella, jokikala.’ (SUST 86: 464)

VeP *en* ***nägiškelnu*** *ni konz*
’En ole nähnyt koskaan.’ (SUST 86: 465)

VeP *käden čapad, ka spraviteitta* ***voiškel***
’Jos leikkaat kätesi, paranna voiteella.’ (SUST 86: 322)

Yhdysjohdoksille näyttää olevan ominaista, että jälkimmäinen johdin määrää verbin merkityksen ja aspektin. Epäproduktiivinen ja leksikaalisesti ohjautuva ***-ise*** momentaanijohdin muuntaa tekemisen tai tapahtuman hetkelliseksi, vaikka sitä edeltäisi frekventatiivijohdin *-le* (*salaa-ź*, *sölääź*).

VeE *vaza **salaaʒ** muil'palan suhu da **sölääʒ***
'Vasikka nappasi saippuapalan suuhunsa ja hotkaisi sen.' (SUST 86: 455)

Kirjallisuutta (lukuun 4.3)

Kalima 1926; Kettunen 1926, 1943; Koivisto 1995; Laakso 1990; Lehtinen 1979, 1985, 1990; Mägiste 1953; Posti 1948; Pugh 1999; Puura 2007, 2010; Ritter 1977a; Suhonen 1981; Tunkelo 1924; Turunen 1971, 1973b; Maria Zaitseva 1963, 1978, 1993; Nina Zaitseva 2000a, 2000b, 2002

5. Lauseenmuodostus

Vepsänkielisen lauseen pääjäsenet ovat subjekti ja verbi, jonka täydennykset vaihtelevat verbin valenssin ja aspektin mukaisesti. Lause rakentuu finiittisesti taipuvan verbin ja tavallisesti nominatiivissa tai partitiivissa olevan substantiivin, pronominin, adjektiivin tai numeraalin ympärille. Eri sanaluokkia edustavat nominaaliset lauseenjäsenet voivat saada samoja tehtäviä lauseessa tai substantiivilausekkeessa. Lauseen propositio sisältää tiedon subjektista tai predikaatista silloinkin, kun toinen niistä puuttuu lauseesta. Ellipsi, subjektin tai predikaatin poisjääminen, on mahdollista kontekstin ansiosta.

Oman lausetyyppinsä muodostaa predikatiivilause, jossa kopula jää usein pois. Predikatiivilausetta tarkastellaan lähemmin luvussa 5.3. Adverbiaalisia verbin määritteitä voi olla periaatteessa lähes rajattomasti. Myös subjekti ja muut nominaaliset lauseenjäsenet voivat saada omia täydennyksiä ja määritteitä, joilla on oma asemansa koko lauseen hierarkiassa. Lauseenjäsenten välinen dynamiikka ja kieliopilliset merkityssuhteet perustuvat pitkälti morfologisiin taivutusmuotoihin. Määritteenä tai täydennyksenä olevat nominaaliset lauseenjäsenet ja muut adverbiaaliset määritteet sisältävät tavallisesti päätteen tai muun tunnuksen, joka osoittaa niiden kieliopillisen tehtävän.

Taivutusmorfologian ansiosta sanajärjestys ei ole kiinteä. Lauseenjäsenten järjestystä vaihtelemalla voidaan ilmentää puheen ja lauseproposition kannalta tärkeitä merkitysvivahteita, joilta puuttuu muu kieliopillinen merkintätapa. Esimerkiksi jonkin korostaminen ja painottaminen perustuu osaksi sanajärjestyksen variointiin, osaksi prosodisiin, äänenpainoin ilmennettäviin keinoihin.

Tässä luvussa esitellään tärkeimmät lausetyypit ja lause- ja lausekerakennetta säätelevät säännöt alkaen sanajärjestyksestä. Luvussa 6 käsitellään myös syntaktisia ilmiöitä, mutta semanttisesta, lauserakennetta tarkemmin rajaamattomasta lähtökohdasta.

5.1 Sanajärjestys

Vepsän perussanajärjestys on muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin SVO eli subjekti edeltää verbiä, ellei pronominaalista subjektia ole osoitettu vain verbin taivutusmuodon avulla. Nominin määrite edeltää

pääsanaa, ja vastaavasti kieltosana edeltää pääsanaansa. Mikään näistä säännöistä ei kuitenkaan ole ehdoton, ja on hyvin tavallista, että lauseen temaattisen rakenteen takia järjestys onkin toinen. Lauseen sisältämä uusi informaatio tulee tavallisesti lauseen alkuun, painotetussa asemassa oleva verbin määrite sen edelle, jolloin muut sanajärjestyssäännöt joustavat. Kieltosana esiintyy usein myös lauseen lopussa, mikä korostaa koko lauseen kieltoa leksikaalisen kiellon tai lausekkeen kiellon asemesta.

Seuraavat esimerkit valaisevat sanajärjestyksen korrelaatiota lauseen temaattisen rakenteen kanssa. Transitiivilauseessa (ks. lähemmin lukua 6.1), jossa on kolme pakollista konstituenttia, perusjärjestys on SVO. Jos subjekti ilmenee vain verbin persoonapäätteestä, järjestys on tällöinkin VO (*oigendan radon*). Objekti voi saada vuorostaan tarkentavan määritteen (*necen radon*).

VeE *kupcood'* [S] *pidabad* [V] *leiban* [O]
'Kauppiaat pitävät jauhot.' (SUST 86: 50)

VeE *mina da sina* [S] *salomaa* [V] *kalan* [O] *uštkoogi*
'Minä ja sinä saamme kalaa uistimellakin.' (SUST 86: 66)

VeK *kondii i mužik* [S] *jagoiba* [V] *kagran* [O]
'Karhu ja mies jakoivat kauran.' (SUST 86: 64)

VeK *oigendan* [V] *necen radon* [O]
'Suoritan tämän työn.' (SUST 86: 113)

Objektin ja verbin **käänteinen sanajärjestys** topikaalistaa objektin (*tühjän*, *nabarihman*, *händast*), joka on siis korosteinen verbinetisessä asemassa. Subjekti säilyy tällöinkin tavallisesti lauseenalkuisena riippumatta siitä, onko se nominatiivissa (*hö*, *mina*) tai partitiivissa (*mamšood'*).

VeE *hö* [S] *gol'u tühjän* [O] *basibad* [V]
'He puhuvat aina joutavia.' (SUST 86: 104)

VeE *mamšood'* [S] *nabarihman* [O] *čapabad* [V]
'Akat leikkaavat napanuoran. (SUST 86: 50)

VeP *mina* [S] *händast* [O] *kaburzin* [V]
'Minä syleilin häntä.' (SUST 86: 124)

Verbin **adverbiaalinen täydennys** (X) tulee vastaavasti verbin jälkeen (*kezaa*), mutta objektista poiketen adverbiaalinen lauseenjäsen esiintyy usein topikaalisena lauseen alussa (*šahloil*, *asttias*, *vihmas*, *seglal*). Subjekti voi tällöin sijoittua aivan lauseen loppuun (*kala*, *purehed*). Yleensä subjekti ei tule verbin ja sen määritteen väliin.

VeE *säskood' söškätäs* [V] ***kezaa*** [X]
'Sääsket syövät kesällä.' (SUST 86: 50)

VeE ***vihmas*** [X] *rahnobad* [V] *da snapud haz'ha panobad*
'Sateessa leikkaavat ja panevat lyhteet haasiaan.' (SUST 86: 126)

VeK ***šahloil*** [X] *hengib* [V] *kala* [S]
'Kala hengittää kiduksilla.' (SUST 86: 64)

VeK ***seglal*** [X] *jauhon segloimai* [V]
'Seuloimme jauhon seulalla.' (SUST 86: 126)

VeP ***asttias*** [X] *oma* [V] *purehed* [S]
'Aluksessa on purjeet.' (SUST 86: 65)

Lauseen pääjäsenten subjektin ja verbin järjestys säilyy myös kieltolauseessa tavallisesti samana. **Kieltolauseen sanajärjestys** ei silti noudata suoraan myöntölauseen sanajärjestystä, vaan topikaalisuus ja lauseen semanttinen rakenne vaikuttavat kieltosanan ja semanttisen pääverbin asemaan lauseessa. Kieltolauseen konstituenttien keskinäinen ja adverbiaalisten lauseenjäsenten järjestys voivat samasta syystä vaihdella. Kieltolausetta ja negaatiota tarkastellaan lähemmin luvussa 5.4.

Subjekti edeltää kutakuinkin aina verbiä, jos se esiintyy lauseessa (*hebo ii jäške*, *ni ken ii küzun*, *susedad ii pagiškoi*,). Vepsänkielisessä keskustelussa esiintyy myös käänteistä järjestystä, mutta tällöin subjekti täydentää tauon jälkeen edellistä lausepropositiota (*ei le, nügüd' vepsoid*), joka ilman lisäystä olisi elliptinen.

VeE *magaz'id ka* ***hebo*** *sömäti* ***ii jäške*** *sinun*
'Vaikka nukuit, sinun hevonen ei jäänyt syömättä.' (SUST 86: 461)

VeK *minul* ***ni ken ii küzun*** *ken mina olen*
'Kukaan ei kysynyt minulta, kuka minä olen.' (Ladv 2005)

VeP – ***susedad ii pagiškoi*** *minule. ka, ka kut pagižem?*
– ka miil ei, miil voobšče kus eläm ka ***ei le, nügüd' vepsoid****.*
– 'Naapurit eivät puhu minulle. Niin, niin kuinka puhumme?
– 'No meillä ei, ylipäätään missä elämme, meillä ei ole nykyään vepsäläisiä.' (Eldia 2011)

Kieltosana tulee tavallisesti ennen predikaattia lauseissa, joista puuttuu muodollinen subjekti, ellei ole erityistä syytä painottaa kieltoa. Näin toimivat sekä yksipersoonaisesti käytetyt verbit (*ii nägu*, *ei voidud*) että kieltosanan persoonataivutuksella osoitetut subjektit (*en teda*, *ei voi pagišta*, *eba kulle*, *en olend, en juudand*). Adverbiaalinen laajennus voi sijaita joko ennen tai jälkeen verbin.

VeE ***ii nägu*** *ni mida*
'Ei näy yhtään mitään.' (SUST 86: 435)

VeK *nu keld* ***ei voidud****. Dumiba* ***en teda*** *mütte se veps, ken omki.*
'No kieltä ei osattu… ajattelivat, että en tiedä millainen vepsäläinen on, kuka onkaan.' (Ladv 2006)

VeK *a muite* ***ei voi pagišta****, kaks vot jo muga.*
'Mutta muuten ei voi puhua, jo kaksi vuotta on niin.' (Ladv 2007)

VeK ***eba kulle*** *sinna*
'Eivät kuule sinne.' (SUST 86: 435)

VeK *täl voduu kezas* ***en olend, en juudand*** *mända.*
'Tänä vuonna en ollut kesällä, en ehtinyt mennä.' (Ladv 2007)

Kun **kieltosana** tulee **verbin jälkeen** aivan lauseen loppuun, lausenegaatio kohdistuu koko edeltävään väitteeseen, siis koko lauseprepositioon. Muut lauseenjäsenet ja verbin määritteet tulevat ennen verbiä, joka on välittömästi kieltosanan edellä.

VeE *andoo dengood' jo kaks kerdad äjiin, a mi rädit, kolmikad* ***andiške ii***
'Hän antoi jo kaksi kertaa paljon rahaa, mutta mikä oli sivuttu, kolmeruplaista ei antanut.' (SUST 86: 250)

VeE *sigaa ni ken* ***ostand ii***
’Kukaan ei ostanut siellä.’ (SUST 86: 459)

VeE *kirvezvarz’nik haug milaan’ krükha prapadii, ristas* ***otan en****, koumes päiväs* ***en nägen***
’Kirvesvarren mittainen hauki kuoli minulla koukkuun. Pitkään aikaan en ottanut. Kolmeen päivään en katsonut.’ (SUST 86: 459)

VeE *i pojezdad tugedasoo, enamb* ***käuleške ebad***
’Junatkin pysähtyvät, eivät enää kulje.’ (SUST 86: 435)

VeK *kus kask* ***pala ii****, sen tahon verdamei*
’Missä kaski ei pala, sen paikan vierrämme.’ (SUST 86: 436)

Substantiivin määrite eli **attribuutti** tulee ennen pääsanaa. Määritteitä voi olla useita mutta luku- ja sijakongruenssi osoittavat attribuuttirakenteen kiinteyden. Sekä adjektiiviattribuutin (*verez liha*, *miidevuiččid repressirovannijid*) että omistajaa osoittavan genetiiviattribuutin (*vepsän kelel*, *sinun maks*) paikka on ennen pääsanaa. Määritteitä tarkastellaan lähemmin luvussa 5.5.

VeK *siičas pututet, ka* ***verez liha***
’Juuri tapettu, niin on tuore liha.’ (SUST 86: 169)

VeK *oliba Sverlovskijaspei oigetud sigä nenid* ***miidevuiččid repressirovannijid***
’Sverdlovskista oli lähetetty sinne niitä meidänlaisia vainottuja.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *No äjak sinei oli vot, konz sina zavodid pagišta* ***vepsän kelel****?*
’No montako vuotta olit, kun sinä aloit puhua vepsän kielellä?’ (Ladv 2006)

VeP ***sinun maks*** *sanii*
’Sinun ystäväsi sanoi.’ (SUST 86: 383)

Myös **jälkiattribuutit** ovat mahdollisia, jolloin substantiivin määrite on topikaalinen eli erityisesti korosteinen (*härg niškakaz*, *abajan suren*, *jauhon järedan*).

VeK *sin'a akatoi priha dikei* ***härg niškakaz***
'Sinä olet naimaton poika, oikein itsepäinen härkä.' (SUST 86: 170)

VeK *nece* ***abajan suren*** *stroi*
'Tämä rakensi suuren hökötyksen.' (SUST 86: 171)

VeK ***jauhon järedan*** *tegeb mugoičen*
'(Se) tekee sellaista paksua jauhoa.' (SUST 86: 413)

Vastaavasti määrite voi tulla epäodotuksenmukaisesti lausefokuksen takia pääsanan jälkeen myös omistusrakenteessa (*azj meidän*), jossa genetiivi on säännön mukaan ennen pääsanaa.

VeK *meile tarbiž mittušt-se abud, ristitud uzid miše tuliž...*
miše ***azj meidän*** *meniž edamb*
'Me tarvitsisimme sellaista apua, että tulisi uusia ihmisiä, että meidän asiamme menisi eteenpäin.' (Ladv 2005)

Topikaalisen rakenteen merkitys sanajärjestykselle näkyy myös siten, että **topikaalinen nomini** (*vinan*, *tabakon*, *kaik*) tulee lauseen alkuun, vaikka se olisi määritteen asemassa. Syntaktisen pääsanan (*jondan*, *kurindan*, *ženihad*) ja määritteen väliin voi tällöin tulla predikaatti (*heitimaa*, *hajeniba*, *nevoba*) tai jopa predikaatin määrite (*sinunke*) joka jakaa attribuuttilausekkeen kahtia eräänlaiseksi kaksoissubjektiksi. Sama pätee myös nominiin (*radon*) ja sitä määrittävään relatiivilauseeseen (*kuna mända*), joiden väliin voi tulla predikaatti.

VeE ***vinan*** *heitimaa* ***jondan***, ***tabakon*** *heitimaa* ***kurindan***,
enčed rahvaz linomaa
'Lakkasimme juomasta viinaa, lakkasimme polttamasta tupakkaa, tulemme taas entisiksi ihmisiksi.' (SUST 86: 571)

VeK ***kaik*** *hajeniba* ***ženihad***
'Kaikki sulhaset katosivat.' (SUST 86: 572)

VeK ***radon*** *nevoba* ***kuna mända***
'Neuvovat työn, minne mennä.' (SUST 86: 409)

VeP *mina* ***kaiken*** *sinunke* ***päivan*** *robaižin pagišta*
'Minä puhua rupattelin sinun kanssasi koko päivän.' (SUST 86: 572)

Väljemmissä syntaktisissa rakenteissa, kuten **komparaatiossa**, sanajärjestys voi vaihdella. Adjektiivilla ja sen vertailukohdalla on kiinteä morfosyntaktinen rakenne, minkä takia kumpikin konstituentti voi saada muita määritteitä. Lauseen topikaalisen rakenteen takia komparatiivinen adjektiivi tai adverbi sijaitsee usein lauseen alussa ennen predikaattia (*paremb söndäd*, *pahemba…nägub*) ja ennen vertailukohtaa (*hubemb miid'*, *paremba akad*), mutta myös päinvastainen järjestys on mahdollinen (*koleb vähemb*). Komparaatiosta tulee lähemmin puhetta luvussa 5.7.

VeE *magata se vou **paremb** blinooden söndäd*
'Nukkuminen on vielä parempi kuin blinien syöminen.' (SUST 86: 257)

VeE ***pahemba** vou iknan kohtas lämood' nägub*
'Ikkunan edessä näkyy vielä huonommin kuin tulen ääressä. (SUST 86: 257)

VeK *eraziš küliš koleb **vähemb** rahvast a ii sündu ni üks laps*
'Joissakin kylissä kuolee vähemmän ihmisiä, mutta ei synny yhtään lasta.' (Päžar' 2005)

VeK *jälgmaižed tegeskanž **kebdemb** kirjutada vepsaks*
'Viimeiset oli helpompi kirjoittaa vepsäksi.' (Ladv 2005)

VeK *raffas om vuu **hubemb** miid'*
'On vielä meitä huonompia [huonommin eläviä] ihmisiä.' (SUST 86: 258)

VeP ***paremba** akad iče tedan*
'Tiedän itse vaimoa paremmin.' (SUST 86: 258)

Vastaavasti kuin kielto- ja attribuuttilausekkeessa, myös **kvantoraalisten rakenteiden** sanajärjestys vaihtelee. Pääsääntönä on, että kvantifioiva sana tulee pääsanan edelle (*nel' t'utart*, *kaks' poigad*, *kaik barbhad*, *koume vot*).

VeK *hänel **nel'l' t'utart** da **kaks' poigad***
'Hänellä on neljä tytärtä ja kaksi poikaa.' (SUST 86: 381)

VeK *mii küzumei ka enamb **nel'l' klassad** vaiše Ladvuu käveliba*
'Me kysymme, mutta vain Ladvassa käytiin enemmän kuin neljä luokkaa.' (Kurba 2006)

VeK ***kaik barbhad** minain külmiiba*
'Kaikki minun varpaani paleltuivat.' (SUST 86: 411)

VeK *hänele jo jäi sigä kaks' vai **koume vot** pensijahasai*
'Hänelle jäi siellä kaksi tai kolme vuotta eläkkeeseen.' (Eldia 2011)

Tavallista on kuitenkin myös kvanttorin sijoittaminen nominin jälkeen, jolloin nomini esimerkiksi lauseenalkuisen asemansa takia on teema, mutta sen jälkeen tuleva kvanttori topikaalistettu, uutta informaatiota sisältävä aines (*nedaliin vižiin*, *märäšt viž*).

VeE ***nedaliin vižiin** magadabad*
'Ne makaavat viisi viikkoa.' [jauhot odottavat asemalla] (SUST 86: 251)

VeE ***märäšt viž** om melnicale läulee ajada da šurazoot'ta*
'Viiden mitan verran [rukiita] on vaikea ajaa myllylle ja jauhattaa.' (SUST 86: 341)

5.2 Kongruenssi

Tärkeimpiä morfosyntaktisia keinoja osoittaa lauseenjäsenten välinen syntaktinen yhteys on kongruenssi. Se koskee sekä lauseen perusrakennetta, verbilauseketta että substantiivilauseketta. Verbin ja nominaalisten lauseenjäsenten sidos ilmenee persoona- ja lukukongruenssina, nominaalisten lausekkeen jäsenten liitto luku- ja sijakongruenssina. Runsaan adverbiaalisten sijojen käytön ohella kongruenssi on toinen tekijä, jonka ansiosta perussanajärjestys on suhteellisen vapaa, koska lauseenjäsenten välinen suhde ilmenee morfosyntaktisesta rakenteesta useammin kuin niiden lineaarisesta järjestyksestä. Adjektiiviattribuutin ja pääsanan sijakongruenssia tarkastellaan lähemmin luvussa 5.5.

Subjektin ja verbin välisen liiton osoittaminen on tärkeää lauseen kokonaishierarkian kannalta. Se tapahtuu tavallisesti subjektin ja predikaatin luvun ja persoonan avulla. Yksiköllinen subjekti ja predikaatti

esiintyvät samassa lauseessa (*minä pajatin*, *mam kucub*), monikollinen subjekti monikollisen predikaatin kanssa (*me pagižem vepsaks*, *zavodiba…bukvarid*, *erased…pagištas*, *oma purehed*). Vain poikkeustapauksessa yksiköllinen subjekti voi esiintyä monikollisen predikaatin yhteydessä.

VeK ***minä*** *vuu hiile* ***pajatin***
'Minä vielä heille lauloin…' (Ladv 2006)

VeK ***mam kucub*** *školha, a minä en tule*
'Äiti kutsuu kouluun, mutta minä en tule.' (Ladv 2006)

VeK *opendajad laiba, miše* ***me pagižem*** *vepsaks*
'Opettajat moittivat, että me puhumme vepsäksi.' (Ladv 2005)

VeK *ka gazetas, vot* ***zavodiba kävelta****, nene bukvarid*
'…sanomalehdestä, kun alkoivat ilmestyä ne aapiset.' (Ladv 2006)

VeK ***erased*** *derounas* ***pagištas***
'Jotkut kylässä puhuvat.' (Mäggär'v 2007)

VeP *asttias* ***oma purehed***
'Aluksessa on purjeet.' (SUST 86: 65)

Kongruenssi koskee valtaosassa tapauksista nominatiivisubjektia. Yksittäistapauksissa subjekti voi olla partitiivissa, ja myös tällainen rajaamaton monikollinen subjekti voi kongruoida predikaatin kanssa (*kupcood' pidabad*). Tavallisesti partitiivisubjekti esiintyy kuitenkin eksistentiaalilauseessa yksiköllisen kopulan kanssa (*om ristituid*, *om kaikid vepsiid*).

VeE ***kupcood' pidabad*** *leiban*
'Kauppiaat pitävät jauhot [leivän].' (SUST 86: 50)

VeK *lujas vähän* ***om ristituid***
'Ihmisiä on hyvin vähän.' (Ladv 2005)

VeK *kuiverz* ***om kaikid vepsiid*** *meiden*
'Paljonko meitä vepsäläisiä on yhteensä?' (Ladv 2006)

Koska persoona ilmenee verbin taivutusmuodosta, subjekti jää hyvin usein pois erityisesti ensimmäisessä (*ajoimei*, *kacun*) ja toisessa persoonassa (*mäned*, *radoid*), joissa vain pronominisubjekti on mahdollinen. Tällöin kongruenssikin on toissijainen keino sitoa subjekti ja verbi toisiinsa.

VeK ***ajoimei*** *sada kilometrad,* ***kacun*** *kartad*
'Ajoimme sata kilometriä, katson karttaa…' (Ladv 2008)

VeK *a järverandadme* ***mäned*** *viž virstad, dei derun nägüb kaik*
'Mutta [jos] kuljet järven rantaa viisi virstaa, niin koko kylä näkyy. (Ladv 2006)

VeK *konz* ***radoid*** *sovhozas?*
'Koska työskentelit sovhoosissa?' (Kurba 2006)

Subjektin ja verbin persoona- ja lukukongruenssi ilmenevät myös kieltolauseessa (*maman' ii mahtand*, *lapsed ii tetud*, *hii ei tulkoi*). Koska persoona ja luku on merkitty taipuvassa kieltoverbissä, jää ensimmäisen tai toisen persoonan pronominisubjekti usein pois myös tällöin (*en luge*, *em nägišket*, *em mahtkoi*). Lukukongruenssi ilmenee kuitenkin siten, että kieltoverbin lisäksi pääverbin konnegatiivimuoto on yksikössä tai monikossa. Tästä syystä kolmannen persoonan kieltoverbi *ii* voi esiintyä yhtä hyvin yksikössä kuin monikossa (*kudambad ii pagištut*, *vävüd ii mahtkoi*).

VeK ***maman'*** *vobšče* ***ii mahtand*** *po-russki pagišta*
'Äitini ei osannut ollenkaan puhua venäjää.' (Ladv 2006)

VeK *äjan* ***en luge****, enamb radan*
'En lue paljon, teen enemmän töitä.' (Ladv 2006)

VeK *deputatoid vyiberimei a* ***em nägišket*** *silmhe jo kaks vot ka*
'Valitsimme edustajat, mutta emme ole tavanneet heitä jo kahteen vuoteen.' (Ladv 2007)

VeK *kirjutada* ***em mahtkoi***
'Emme osaa kirjoittaa.' (Mäggär'v 2007)

VeK ***lapsed*** *tuliba, ka* ***ii tetud*** *ni ühted vajeht*
’Lapset tulivat, mutta eivät osanneet yhtään sanaa.’ (Ladv 2006)

VeK *nu ka* ***hii ei tulko****i*
’No he eivät ymmärrä.’ (Ladv 2006)

VeK *tulibad perthe äjad ristitud,* ***kudambad ii pagištut*** *ičemoi kelel*
’Talossa kävi paljon ihmisiä, jotka eivät puhuneet vepsää.’ (Pažar’ 2005)

VeK ***vävüd ii mahtkoi***
’Vävyt eivät osaa.’ (Ladv 2006)

Subjektin ja sen määritteen lukukongruenssin syntaktinen merkitys näkyy erityisesti attributiivisessa predikatiivilauseessa, jossa kopula jää preesensissä tavallisesti pois mutta toimii muuten tempuksen tai moduksen tunnuksena (ks. jäljempänä luvussa 5.3). Predikatiivin luku kongruoi pääsanan subjektin kanssa (*sobad redukhad*). Kopulattomassa lauseessa on kyse itse asiassa attribuuttilausekkeen rinnakkaistyypistä, jossa vallitsee käänteinen sanajärjestys. Rakenne on kuitenkin syntaktisesti vapaampi, koska pääsanan ja määritteen väliin voi tulla myös muita konstituentteja kuten adverbeja (*jaugad ani sanktad*, *oluded ani čomad*) tai jopa kokonainen verbilauseke (*upakod tarbiž otta omboodud*)

VeE ***sobad redukhad***
’Vaatteet ovat likaiset.’ (SUST 86: 86)

VeE *hänoo* ***jaugad ani sanktad***
’Hänen jalkansa ovat hyvin paksut.’ (SUST 86: 74)

VeE *tutukaa* ***oluded ani čomad***
’Tutukalla ovat oikein hyvät oluet.’ (SUST 86: 80)

VeE ***upakod tarbiž otta omboodud***
’Täytyy ottaa ommellut saappaat.’ (SUST 86: 86)

Kongruenssin vastakohta, inkongruenssi, on ilmiönä paljon harvinaisempi. Muodollinen inkongruenssi vallitsee subjektin asemassa olevan

kollektiivisanan *rahvaz* ja predikaatin välillä (*rahvaz mänobad*, *rahvaz märgnenhed*, *oma rahvaz*), myös kieltolauseessa (*rahvaz ii elgekoi*). Vaikka sana on yksiköllinen, sen ryhmään ja monikollisuuteen viittaava semantiikka toimii lukukongruenssin tavoin. Tämä ilmenee myös attribuuttirakenteessa (*baffalad rahvaz*) ja kvanttorilausekkeessa (*äjil rahval*).

VeE ***rahvaz mänobad*** *longeliižele*
'Ihmiset menevät päiväjumalanpalvelukseen.' (SUST 86: 45)

VeE *enčed* ***rahvaz*** *jo* ***märgnenhed***
'Entiset ihmiset ovat jo mädänneet [hautausmaalla].' (SUST 86: 465)

VeE ***oma rahvaz, ii elgekoi*** *ni mida, elgetomad oma*
'On ihmisiä, jotka eivät ymmärrä mitään, ovat järjettömiä.' (SUST 86: 69)

VeK ***baffalad rahvaz***
'Ylpeitä ihmisiä' (SUST 86: 176)

VeP ***äjil rahval*** *kohtun kibištab*
'Monilla ihmisillä särkee vatsaa.' (SUST 86: 176)

Keski- ja pohjoisvepsässä monikon kolmannen persoonan preesensin kieltomuoto *ei ~ ii* on tavallisesti identtinen yksikön kanssa, minkä takia se ei muista persoonista poiketen kongruoi subjektin eikä pääverbin monikollisen konnegatiivimuodon kanssa. Kieltoverbin paradigmassa on siis tapahtunut muutos, joka muodollisesti tekee lausekkeesta inkongruentin (*ii sanelkoi*, *ii pid'agoi*, *ii venänikad*).

VeK *nugude se* ***ii sanelkoi*** *i ozeitezid*
'Nykyään ei sanota arvoituksiakaan.' (SUST 86: 67)

VeK *hii* ***ii pid'agoi***
'He eivät pidä.' (SUST 86: 67)

VeK *hii* ***ii venänikad****, hii l'udinikad*
'He eivät ole venäläisiä, he ovat vepsäläisiä.' (SUST 86: 84)

Etelävepsässä ja keskivepsän kaakkoiskulmassa (Päžar') esiintyy monikon kolmannen persoonan lukua osoittava kieltosana *eba*. Kongruenssin syntaktista merkitystä myös kieltolausekkeessa korostaa kuitenkin esimerkiksi se, että etelävepsässä esiintyy kieltoverbin ja semanttisen pääverbin täydellistä persoona- ja lukukongruenssia (*etaa olitaa*, *emaa pidamaa*). Tavallisestihan pääverbistä käytetään vastaavassa rakenteessa konnegatiivimuotoa.

VeE *pachalon tö* ***etaa*** *edhan* ***olitaa***
'Te ette olleet kaukana pylvään luota.' (SUST 86: 438)

VeE *emaa ühtjää heboon' kaksiin pidamaa*
'Emme turhan takia pidä hevosta kahdestaan.' (SUST 86: 438)

5.3 Predikatiivilause

Kopulalliset ja kopulattomat, finiittisesti taipuvan *olda*-verbin sisältävät tai täysin predikaatittomat lauseet ovat varioivimpia lauserakenteita. Tässä kopulan käyttöä käsitellään predikatiivilauseen yhteydessä. Predikatiivilause j*oku on joku ~ jonkinlainen* kuuluu statiivisten relaatiolauseiden laajempaan kokonaisuuteen. Kopulan käyttö tai puuttuminen lauseesta noudattaa selkeitä semanttisia sääntöjä, jotka ohjaavat lauserakennetta. Kopula on pakollinen lauseenjäsen eksistentiaali- ja kysymyslauseessa. Muuten kaksi nominaalista lauseenjäsentä rinnastavalle predikatiivilauseelle on muuten ominaista kopulan puuttuminen preesensissä ja muiden aikamuotojen preteritin (*oli* jne.) ja futuurin (*lib ~ linob* jne.) merkitseminen apuverbin avulla. Kopula on tällöin ensisijaisesti tempuksen tunnus. Attributiivisen predikatiivilauseen lisäksi on kuitenkin joukko muita statiivisia lauserakenteita, joissa kopula eli finiittisesti taipuva verbi *olda* 'olla' esiintyy, vaikka rakenne ensi näkemältä muistuttaa predikatiivilausetta. Kopulan käytön ja kopulattomuuden ero näkyy kieltolauseessakin, ja se koskee myös infiniittistä nesessiivilausetta.

Predikatiivilauseen kopulattomuus ja kahden nominaalisen lauseenjäsenen rinnastaminen vaikuttaa suoraan myös liittotempusten eli perfektin ja pluskvamperfektin tulkintaan. Liittotempuksissa esiintyvä verbin partisiippi jäsentyy adjektiivin tavoin nominaaliseksi lauseenjäseneksi ja subjektin jälkimääritteeksi. Substantiivilausekkeessa adjektiivimäärite voi tästä syystä käytännössä esiintyä pääsanan edessä tai jäljessä.

Predikatiivilause ja verbin *olda* ’olla’ käyttö

Predikatiivilauseen kaltaiset *olla*-verbin sisältävät, kaksi nominaalista lauseenjäsentä yhdistävät rakenteet voidaan luokitella semanttisin perustein alatyyppeihin, jotka ilmaisevat statiivista relaatiota ja käyttävät erilaisia predikaatiostrategioita. Yhteistä eri alatyypeille on kopulan *olda* ’olla’ esiintyminen vähintään tempuksen eli joko menneen ajan tai futuurin merkitsijänä. Alatyyppien semantiikka säätelee kopulan käyttöä tai puuttumista niissä vepsän varianteissa, joissa kopula toisinaan jää pois preesensissä. Tähän ryhmään kuuluvista lausetyypeistä käytetään jatkossa seuraavia nimityksiä:

(i) **ekvatiivinen predikatiivilause** yhdistää muun nominaalisen (substantiivi tai pronomini) tai infiniittisen lauseenjäsenen ja substantiivin

VeU *nece om muzejan pämez’*
’tämä on museon johtaja’ (Eldia 2011)

(ii) **attributiivinen predikatiivilause** yhdistää substantiivin ja adjektiivin tai muun adjektiivimaisen lauseenjäsenen, kuten partisiippiverbin

VeE *jorš se oghakas kala*
’Kiiski on piikikäs kala.’ (SUST 86: 70)

VeK *leib om küps*
’Leipä on kypsä.’ (SUST 86: 229)

(iii) **omistuslause** ilmaisee jonkin kuulumista lauseen subjektitarkoitteelle

VeE *tejaa omad kolhozad?*
’Onko teillä kolhooseja?’ (SUST 86: 61)

(iv) **lokatiivinen lause** ilmaisee subjektitarkoitteen sijaintia

VeE *mecas hüdegi tämbää*
’Metsässä on tänään huurrettakin.’ (SUST 86: 71)

(v) **eksistentiaalilause** ilmaisee yleistä olemassaoloa

> VeK *meide derevnas vähä norištod*
> ’Meidän kylässämme on vähän nuorisoa.’ (SUST 86: 40)

Kopulan käyttöä predikatiivilauseessa ohjaavat säännöt eivät ole ehdottomia vaan lausetyypille on ominaista suhteellisen runsas variaatio. Variaatio aiheutuu alueellisista eroista ja lauseen temaattisesta rakenteesta. Siihen vaikuttaa vahvasti myös pitkäaikainen kontakti venäjän kielen kanssa.

Kopulattomat lauseet

Kaikki edellä esitellyt predikatiivilauseen alatyypit voivat esiintyä kopulattomana. Tavallisimmin kopulattomia ovat ekvatiivinen ja attributiivinen predikatiivilause. **Ekvatiivisessa rakenteessa** taipumaton nomini vertautuu substantiiviin (*prodatsad ven’anikad*, *nece nevesk*), yksittäistapauksessa myös nominin kaltainen adverbi (*tämbää toižnar’g*).

> VeE ***tämbää toižnar’g**, tämbää mejaa önik*
> ’Tänään on tiistai, tänään meillä on yövieras.’ (SUST 86: 70)

> VeK *loukas ka ven’aks, **prodatsad ven’anikad**, ka ven’aks*
> ’Kaupassa venäjäksi, myyjät ovat venäläisiä, niin venäjäksi puhutaan.’ (Ladv 2006)

> VeK ***nece** minei dvojurodnoi **nevesk**. Minun dvurodnijan vel’l’en taga männu mehele*
> ’Tämä on serkkuni vaimo. Mennyt naimisiin serkkuni kanssa.’ (Koskenpä 2007)

Attributiivinen rakenne toimii syntaktisesti ekvatiivisen rakenteen tavoin: kaksi nominatiivimuotoista konstituenttia yhdistetään toisiinsa. Attributiivisessa rakenteessa predikatiivina on adjektiivi, joka määrittää subjektia (*mä ükstahol’ne*, *kümne pertid joudijd*). Myös infinitiivi voi olla subjektin roolissa ja olla attribuutin pääsana (*künttä hond*, *el’ada ii hondomb*). Attribuuttina voi olla myös määrittävä lauseke (*kut mustikeine*) tai attribuuttin tavoin käytetty paikallissijamuotoinen substantiivi (*Ladvaspei*). Yksittäistapauksessa kopulaton attributiivinen predikatiivilauseke esiintyy myös pohjoisvepsässä (*üks kengata*).

VeE *urus* ***künttä hond*** *ani*
'Kuopassa on erittäin huono kyntää.' (SUST 86: 43)

VeE *ak putuu milee radnik,* ***el'ada ii hondomb***
'Minulle sattui työteliäs vaimo, ei ole huonompi elää.' (SUST 86: 379)

VeE ***mä*** *igul'ne* ***ükstahol'ne***
'Olen aina asunut yhdessä paikassa.' (SUST 86: 70)

VeK ***kümne pertid joudijd***
'Kymmenen taloa on tyhjiä.' (Mäggär'v 2007)

VeK *jonikeine* ***kut mustikeine*** *vaiše järedemb*
'Juolukka on kuin mustikka, ainoastaan suurempi.' (SUST 86: 131)

VeK *i tat i mam* ***Ladvaspei***
Isä ja äiti ovat Ladvasta. (Ladv 2006)

VeP ***üks*** *d'o* ***kengata***
'Yksi on jo kengättä.' (SUST 86: 83)

Edellisiä harvemmin kopulaton lause esiintyy omistusta ilmaistaessa. Omistuslause muodostaa lokatiivisen lauseen kanssa oman alaryhmänsä. Ne poikkeavat attributiivisesta ja ekvatiivisesta lauseesta, koska predikatiivin asemassa oleva nominatiivimuotoinen lauseenjäsen on semanttisesti pääsana. Omistuslauseelle ja lokatiiviselle lauseelle on ominaista se, että kehyksen rajaava nomini taipuu paikallissijassa ja saa predikatiivimaisen määritteen. **Omistuslauseessa** predikatiivi on syntaktinen pääsana ja sen kehyksen rajaava nomini on adessiivissa (*milaa affat*, *hänoo jaugad*) tai allatiivissa (*miilei…ni ühted…*).

VeE *metshudele* ***milaa*** *surmal'ne* ***affat***
'Minulla on tappava halu metsästämään.' (SUST 86: 70)

VeE ***hänoo jaugad*** *ani sanktad*
'Hänen jalkansa ovat hyvin paksut.' (SUST 86: 74)

VeK ***ni ühted*** *kopekad ni-kuspei* ***miilei***
'Meillä ei [ollut] yhtään kopeekkaa mistään.' (Ladv 2006)

Toisinaan myös **lokatiivinen lause** on kopulaton. Lause osoittaa, että joku sijaitsee jossakin (*vezi meres*, *Ladvas… pertid*, *tšasounik… mägel*). Kaikissa seuraavissa esimerkeissä on kuitenkin huomionarvoista, että subjektilla on lokatiivisen määritteen lisäksi adjektiiviattribuutti (*enzne vezi*, *tühjad pertid*, *sur' tšasounik*). Pääsanansa edessäkin se näyttää muuntavan predikatiivilauseen semantiikkaa attributiiviseksi.

VeE *enzne* ***vezi meres***
'Entinen vesi on meressä.' (SUST 86: 70)

VeK *kaik vepsäd oma. Ladvas* ***tühjad pertid***
'Kaikki ovat vepsäläisiä. Latvassa talot ovat tyhjät.' (Ladv 2006)

VeK *sur'* ***tšasounik*** *i* ***mägel***
'Mäelläkin on suuri tšasouna.' (Ladv 2006)

Viimeinen kopulaton lausetyyppi ovat modaaliset rakenteet. Myös yksipersoonaisesti taipuva modaalinen verbi (*tarbiž*) voi esiintyä ilman kopulaa lausetta kannattavana predikaattina.

VeK *necen surtte vai tobjembad vai penembad tarbiž?*
'Tämän kokoista vai suurempaa vai pienempääkö tarvitsisi.' (SUST 86: 131)

Kielteiset kopulattomat lauseet

Kopulan käyttöä koskevat pääsäännöt pätevät myös **kielteisissä lauseissa**. Kopulaton rakenne on mahdollinen erityisesti, jos kaksi taipumatonta nominia rinnastetaan toisiinsa. Tämä sääntö koskee sekä ekvatiivista (*mä en kirnik*, *hii ii venänikad*) että attributiivista predikatiivilausetta (*ii sur*, *ii hond*). Kopulattomuutta esiintyy myös lauseissa, joiden subjekti on osoitettu vain kieltoverbin persoonapäätteessä (*ebad d'engad*)

VeK *mä* ***en kirnik****, kirjutada ni kut en mahta*
'En ole kirjoittaja, en osaa ollenkaan kirjoittaa.' (SUST 86: 66)

VeE ***ebad*** *minun* ***d'engad****, ortjan*
'Eivät ole minun rahoja, ovat Ortjan.' (SUST 86: 66)

VeK *hii* ***ii venänikad****, hii l'udinikad*
'He eivät ole venäläisiä, he ovat vepsäläisiä.' (SUST 86: 84)

VeE *padaane* ***ii sur***
'Ruukku ei ole suuri.' (SUST 86: 76)

VeE *noremb* ***ii hond*** *priha*
'Nuorempi ei ole huono poika.' (SUST 86: 83)

Lausetyyppien välinen ero on toisinaan tulkinnallinen. Lokatiivisen rakenteen sisältävä lause voi yksittäistapauksessa olla kopulaton. Kumpikin esimerkkinä oleva lokatiivinen rakenne sisältää kuitenkin myös partisiipin ((*pasportas*) ***ii kirjutet***, ***jänu*** (*tägä*)... ***ii äjäd***), minkä takia kopulattomuus näyttää johtuvan pikemmin partisiippirakenteen ja attributiivisen predikatiivilauseen samankaltaisuudesta.

VeK *a nügüd* ***pasportas ii kirjutet***
'Mutta nykyään passissa ei ole kirjoitettu.' (Ladv 2005)

VeK ***jänu tägä*** *nügüd ka* ***ii äjäd***
'Tänne ei nykyään ole jäänyt paljon.' (Ladv 2006)

Partisiippirakenteet

Verbien partisiippimuodoilla on tärkeä tehtävä tempusjärjestelmässä ja menneen ajan negaatiossa. Lisäksi niitä käytetään nominien tavoin ja ne kongruoivat subjektin luvun kanssa. Rakenteellisesti partisiipit esiintyvät usein predikatiivin asemassa, minkä takia kopulan käyttöön liittyvät säännöt koskevat myös partisiippirakenteita, myös liittotempuksia perfektiä ja pluskvamperfektiä.

Puhutuissa vepsän kielen varianteissa ja kirjakielessä partisiippirakenteiden muoto on erilainen. Kopulallinen, finiittisesti taipuvan apuverbin *olda* 'olla' avulla muodostettava perfekti kuuluu vepsän kirjakielen järjestelmään. Puhutussa kielessä partisiippirakenne on kopulaton, paitsi silloin, kun sitä tarvitaan merkitsemään tempusta tai modusta. Tämä johtuu siitä, että partisiippi vertautuu adjektiiviin ja partisiippirakenne attributiiviseen predikatiivilauseeseen. Monikollinen partisiippi kongruoi monikollisen subjektin kanssa adjektiivin tavoin. Toisaalta partisiippi on muodostettu verbistä, joka partisiippinakin säilyttää predikaattimaisuutensa. Partisiippi sisältää tiedon tapahtumasta tai teosta ja kopula olisi syntaktisesti tarpeeton.

Vepsän tempusjärjestelmän voi tämän perusteella katsoa muuttuneen erityisesti etelä- ja keskivepsässä siten, että liittotempukset perfekti ja pluskvamperfekti ovat väistyneet paradigmasta. Seuraavissa esimerkeissä partisiippi määrittää subjektin asemassa olevaa substantiivia adjektiivin tavoin, tarvittaessa monikossa kongruoiden:

VeE *jaugad* ***hapanuded****, emboo*
'Jalat ovat heikenneet, en voi.' (SUST 86: 76)

VeE *milaan lapsuded* ***kazvatetud***
'Olen kasvattanut lapset.' (SUST 86: 76)

VeK *tarbhed* ***proidnuded***
'Tarpeet ovat menneet.' (SUST 86: 466)

VeK *kartohkad* ***kehnuded***
'Perunat ovat kiehuneet.' (SUST 86: 509)

VeK *nece jo* ***mähoitunu*** *pu*
'Tämä on jo lahonnut puu.' (SUST 86: 164)

VeK *miil mužikad Mäggär'ves kaik* ***kolnuded****, ni kel ii ole*
'Meillä Mäggärvessä miehet ovat kaikki kuolleet, kenelläkään ei ole.' (Mäggär'v 2007)

Partisiippirakenteen kopulaton käyttö ei rajoitu vain predikatiivilauseeseen, jossa partisiippiverbiä käytetään määritteen tavoin. Myös liike- ja toimintaverbejä, joiden partisiipit toimivat lauseen predikaatteina, käytetään kopulattomina (*tatam…radnu*, *ken…männu da nainu*).

VeK *voinha rikoiba neced,* ***radnu*** *soldatan tatam.*
'Tämä kuoli sodassa, isäni työskenteli sotilaana.' (Ladv 2006)

VeK *tulin sigäpei ka jo ken mehele* ***männu*** *da* ***nainu***
'Tulin sieltä ja kuka oli jo mennyt miehelle ja nainut.' (Mäggär'v 2007)

Myös kielteiset menneen ajan partisiippirakenteet ovat kopulattomia, mutta partisiippi kongruoi subjektin luvun kanssa (*en kuunu, et kuunuhud, en lug'nu, en har'ganuded, ii kazvetud*).

VeK *igas* ***en kuunu*** *ningošt, tö* ***et kuunuhud****?*
’Koskaan en ole kuullut sellaista, tekään ette kuulleet? (SUST 86: 467)

VeK *ni konz* ***en lug’nu*** *knigad*
’Koskaan en ole lukenut kirjaa.’ (SUST 86: 467)

VeK ***en har’ganuded*** *ištmaha, uni tuleb, heikastoitab*
’Emme ole tottuneet istumaan, uni tulee, haukotuttaa.’ (SUST 86: 510)

VeK *potomu što hii* ***ii*** *täguu* ***kazvetud***
’Koska he eivät kasvaneet täällä.’ (Šondjal 2007)

Kopulattomuus näkyy myös verbin *olda* ’olla’ käytössä, jonka partisiippimuoto osoittaa yksin mennyttä aikaa (*en olen*, *ii olend*), eikä kopulaa tarvita merkitsemään sitä.

VeK *igän kaigen täs,* ***en olen*** *ni kus*
’Koko ikäni täällä, en ole ollut missään.’ (Ladv 2006)

VeK *miile kolhozas ka pasportad ni* ***ii olend***
’Meillä kolhoosissa ei ollut passia.’ (Ladv 2006)

Kuten edellä on todettu, pohjoisvepsässä ja vepsän kirjakielessä partisiippi edellyttää kuitenkin kopulan käyttöä. Toisin sanoen perfekti on liittotempuksena käytössä myös uudemmassa aineistossa (*om tulnu*, *om kird’utatud*, *oma…tulnuded*, *oma tehnuded*, *om… sanutud*, *om paindud*). Kaikissa seuraavissa esimerkeissä kopula *om ~ oma* esiintyy kiinteänä osana rakennetta.

VeP *Kazahstanaspäi* ***om tulnu*** *tänna*
’(Hän) on tullut tänne Kazakstanista.’ (Eldia 2011)

VeP *päs midä-se* ***om kird’utatud***
’Päähän on jotakin kirjoitettu muistiin.’ (Eldia 2011)

VeP *Šoutärves om, nu i oma i miil sid’ ristitud mičče*d ***oma*** *tul-,* ***tulnuded***
Šoutjärvessä on, meillä on ihmisiä, jotka ovat tulleet…’ (Eldia 2011)

VeKirj *Kazvatajad lapsidenke… ozutiba adivoile tehmusid, kudambid hö* ***oma tehnuded*** *iče.*
’Opettajat ja lapset… näyttivät vieraille töitä, jotka he ovat tehneet itse.’ (Kodima 12/2007)

VeKirj *Akoile-se nügüd’, armhad ristitud, mitte hüvä elo* ***om tulnu****!*
’Naisille on nyt, rakkaat ihmiset, miten hyvä elämä onkaan tullut!’ (Kodima 12/2007)

VeKirj *Edeližes lugendlehteses* ***om*** *jo* ***sanutud*** *siš, miše udeks vodeks* ***om paindud*** *uz’ vajehnik.*
’Edellisessä sanomalehdessä on jo kerrottu siitä, että uudeksi vuodeksi on painettu uusi sanakirja.’ (Kodima 1/2008)

Kopulan rooli vaihtelee eri aineistoissa ja erilaisissa vepsän kielen varianteissa. Kopulallisia partisiippirakenteita eli perfektiä vastaavat rakenteet ovat melko tavallisia myös keskivepsässä (*oma… lähtnuded*, *om kuunu*, *om murenu*).

VeK *potomu što v derevne tägäpei* ***oma*** *kaik* ***lähtnuded*** *v gorod*
’Koska kylässä täältä kaikki ovat lähteneet kaupunkiin.’ (Ladv 2006)

VeK *ka nece mams-se* ***om kuunu*** *jo*
’Se mummo on jo kuollut.’ (Ladv 2006)

VeK *minei mašin* ***om murenu***
’Minulla auto on hajonnut.’ (Ladv 2008)

Kopulan esiintyminen liittyy kuitenkin usein lausefokukseen, minkä takia partisiippirakenteen sanajärjestys voidaan vaihtaa käänteiseksi, jolloin kopula tulee viimeisenä, lausekkeen loppuun fokusoituun asemaan.

VeK *nece* ***kuunu om*** *nece.*
’Tämä on kuollut, tämä.’ (Ladv 2006)

Sama informantti voi käyttää samasta aiheesta kertoessaan samassa keskustelujaksossa sekä kopulallista (*kolnu om*) että kopulatonta (*kolnu*) muotoa, mikä osoittaa juuri lausefokuksen merkityksen ja

partisiippirakenteen kieliopillisessa merkityksessä tapahtuneen muutoksen. Kopula ei tässä tapauksessa muodosta perfektiä, menneen ajan tempusta, vaan osoittaa lausefokuksen.

VeK *se nügude voz' mugažno* ***kolnu om***
'Nyt siitä on jo vuosi, samoin on kuollut' (Šondjal 2007)

VeK *hän jo desjat let se hän* ***kolnu***
'Hän on ollut kuollut jo kymmenen vuotta.' (Šondjal 2007)

Kopulattomat, adjektiivin tavoin kongruoivat partisiippirakenteet ovat tästä syystä keski- ja etelävepsässä partisiippien ensisijainen käyttötapa.

VeK *sizar* ***kuunu****, vel'l'ed kaks* ***kuunud****, koume. Jürik da Vanja, kahten* ***kuunuded****-se* ***oma***.
'Sisar on kuollut, kaksi veljeä kuolleet, kolme. Jürik ja Vanja ovat molemmat kuolleet.' (Ladv 2006)

Tämä näkyy myös siten, että kirjakielen konventiota noudattava kopullallinen kysymys (*oled radnu*) on keskivepsän rakennetta noudattavassa vastauksessa kopulaton:

VeU (INT): *a kus* ***oled radnu****?*
'Mutta missä olit töissä?'

VeK (INF): ***radnu*** *minä sovhozas*
'Olin töissä sovhoosissa.' (Ladv 2006)

Kopulalliset lauseet

Vaikka kopulan puuttuminen ja käyttö eri lausetyypeissä voidaan etelä- ja osin keskivepsässä selittää funktionaalisin perustein, se esiintyy toisinaan keskivepsässä epäodotuksenmukaisesti ekvatiivisessa ja attributiivisessakin lauseessa. Predikatiivilauseen alatyypeistä kopulan käyttö on säännöllistä lokatiivisissa ja eksistentiaalisissa lauseissa, joissa sen tehtävä on osoittaa sijaintia tai olemassaoloa. Myös muissa aikamuodoissa kuin preesensissä ja muissa tempuksissa kuin indikatiivissa kopulan käyttö on pakollista, koska ilman verbiä tempusta tai modusta ei voitaisi osoittaa. Kettusen kopulallisissa esimerkeissä on eniten pohjoisvepsäläisiä. Kopulan esiintymistä tai puuttumista ei kuitenkaan

voi selittää yksin areaalisena ilmiönä, vaan lausesemantiikalla on suuri merkitys sille.

Kopulallisia predikatiivilauseita esiintyy toisinaan myös **ekvatiivisissa** (*siga… orač*, *toine… emäč*, *minä… veps*) ja **attributiivisissa** (*mužik…tazlak*, *käzirobeh… savesiine*, *kaži… unesiine*) **lauseissa**:

VeK *toine **siga om** orač, **toine om** emäč*
’Toinen sika on karju, toinen emakko.’

VeK *no üksnein **olen minä** veps a oni russkie tam*
’Mutta minä olen yksin vepsäläinen, mutta he siellä ovat venäläisiä.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *nece **mužik om** tažlak*
’Se mies on paksu.’ (SUST 86: 75)

VeP ***käzirobeh om** savesiine*
’Käsienpesuastia on savinen.’ (SUST 86: 72)

VeP ***kaži om** unesiine*
’Kissa on uninen.’ (SUST 86: 229)

Kopulan käytön laukaisee usein **lauseen temaattinen rakenne**, joka ilmenee esimerkiksi käänteisenä sanajärjestyksenä, subjektin (*nagriž*, *penzijonerad*) tai fokusoidun predikaatin (*oma*) lauseenloppuisena asemana. Kopula voi esiintyä myös johtimellisena (*oleldas*).

VeK *čoma sönd **om nagriž***
’Nauris on hyvä ruoka.’ (SUST 86: 85)

VeK *nügde **oma** kaik požalui **penzijonerad** ka*
’Nykyäänhän ovat kaikki eläkeläisiä.’ (Ladv 2006)

VeK *kaik **vepsäd oma***
’Kaikki ovat vepsäläisiä.’ (Ladv 2006)

VeK *kirvhen konz tagotas, silo vaštakod **oleldas***
’Kun kirves taotaan, silloin ovat hehkuvat.’ (SUST 86: 83)

Omistuslauseessa omistajaa ilmaistaan tavallisesti adessiivimuotoisen kokijalausekkeen avulla. Rakenteellisesti omistuslause muistuttaa

paikallissijaista lokatiivista lausetta. Molemmat saattavat esiintyä kopulattomina, mutta huomattavasti harvemmin kuin esimerkiksi ekvatiivinen ja attributiivinen predikatiivilause. Omistus- ja lokatiivisessa lauseessa kopulallinen rakenne on odotuksenmukainen:

VeK *a mužik* ***hänel om*** *tšuvas*
'Mutta mies hänellä on tšuvassi.' (Ladv 2006)

VeP ***lehmal om*** *udar', udariš* ***om*** *nel nižad*
'Lehmällä on utare, utaressa on neljä nisää.' (SUST 86: 72)

VeP *Šoutärves om, nu i* ***oma*** *i* ***miil*** *sid' ristitud, mičče̮d oma tul-, tulnuded*
'Šoutjärvessä on, no meillä on ihmisiä, jotka ovat tulleet…' (Eldia 2011)

VeU ***mijal om*** *mugoine, nu oiktuz, pagišta, ičemoi kelel*
'Meillä on sellainen, no oikeus puhua omalla kielellämme [vepsäksi].' (Eldia 2011)

VeK ***järviš oma*** *kaidused, kaidad sijeižed*
'Järvissä on salmet, kapeat paikat.' (SUST 86: 65)

VeK ***pus om*** *pind*
'Puussa on pinta.' (SUST 86: 72)

VeK *prihad konz tuudas otpuskaha da* ***kaikjal om*** *hiideke*
'Kun pojat tulevat lomalle, se on kaikkialla heidän kanssaan.' (Ladv 2006)

VeP ***vastaignas om*** *tuuk*
'Kalja-astiassa on tappi.' (SUST 86: 72)

Kopulan käyttö eksistentiaalisuutta ilmaisevassa predikatiivilauseessa on pakollista kaikissa vepsän kielen eri muodoissa. Kopulan *olda* 'olla' tehtävä on osoittaa olemassaoloa, predikaation avulla määritettävä tila. Sanajärjestys voi vaihdella. Subjekti on **eksistentiaalilauseessa** tavallisesti partitiivimuotoinen, mutta yksipersoonaisessa tilan ilmauksessa se voi olla myös nominatiivissa (*vilu om*, *kaik om venäks*).

VeE ***kalad om*** *babas*
'Kalaa on seipäässä.' (SUST 86: 71)

VeK *äi vou* ***kegal'hid om*** *päčis*
'Uunissa on vielä paljon kekäleitä.' (SUST 86: 71)

VeK *om kidad om,* ***kidad om*** *lapsil, kidastadas*
'On huutoa on, lapsilla on huutoa, huutavat.' (SUST 86: 72)

VeK *Piteriš* ***om vepsoid*** *nakku že mugažno*
'Pietarissä on vepsäläisiä, siellä samaten.' (Ladv 2006)

VeP *paikata* ***vilu om***
'Ilman huivia on kylmä.' (SUST 86: 354)

VeP *i kaik* ***om venäks*** *om*, *tuled loukha om kaik venäks*, *sinsinna tuled venäks*
'Ja kaikki on venäjäksi, tulet kauppaan on kaikki venäjäksi, sinne tulet niin venäjäksi.' (Kaleg Eldia 2011)

Kopulan käyttö on pakollista myös **kysymyslauseessa**, jossa lauseenloppuinen asema on sille hyvin tavallinen. Tämä osoittaa myös kopulan merkityksen predikaattina, kysymyslauseen eksistentiaalisen luonteen. Kysymyspartikkelin *-ik* liittyessä kopulaan jälkimmäinen sijaitsee tavallisesti lauseen alussa (*om-ik*, ks. myös kysymyslause luvussa 5.8).

VeE *äjik aigad* ***om****?*
'Paljonko kello on? (SUST 86: 71)

VeK *a radio sinei* ***om****?*
'Onko sinulla radio?' (Kurba 2006)

VeK *kuverz vepsläižid nügde* ***om***
'Kuinka paljon vepsäläisiä nykyään on?' (Kurba 2006)

VeK *sinun rodnij kel' mütte* ***om***?
'Mikä sinun äidinkielesi on?' (Kurba 2006)

VeK *kus nece* ***om****?*
'Missä se on?' (Kurba 2006)

VeU ***om-ik*** *nece hüvä ka?*
'Onko se hyvä, niinkö?' (Eldia 2011)

VeU *školad vepsläižiš küliš,* ***om-ik*** *nece mitte-se abu vepsän rahvahale?*
'Koulut vepsäläisissä kylissä, onko se jonkinlainen apu vepsän kansalle?' (Eldia 2011)

Kopula on välttämätön myös, jos lauseessa on *DA*-infinitiivilaajennus. Kopula toimii tällöin lauseen predikaattina, vaikka infinitiivi on semanttinen pääverbi (ks. myös verbiliitot luvussa 8.3).

VeK ***om*** *humbar* ***surda*** *sobid' i surda liiban*
'On huhmar survoa vaatteita ja survoa viljaa.' (SUST 86: 192)

Kielteiset kopulalliset lauseet

Kieltolauseissa kopulaa käytetään vastaavalla tavalla kuin myöntölauseissa. Pohjoisvepsässä kopula esiintyy myös ekvatiivisessa kieltolauseessa (*ed ole… maks*). Keskivepsässä, josta muut esimerkit ovat, kopula esiintyy tavallisimmin lokatiivisessa tai eksistentiaalilauseessa. **Kieltolause** vastaa partitiivimuotoisen subjektin takia eksistentiaalilausetta, jossa kopula muutenkin esiintyy.

VeP ***ed ole*** *sina minun* ***maks***
'Sinä et ole ystäväni.' (SUST 86: 75)

VeK (INT): *hüvä. i sinei ičeze lapsed?*
VeK (INF): ***minei ii ole*** *ičeze*
'Hyvä. Ja sinun omat lapsesi?' (Kurba 2006)
'Minulla ei ole omia.' (Ladv 2006)

VeK ***ii ole hengiš*** *hän*
'Hän ei ole hengissä.' (Ladv 2006)

VeK *miile kolhozas ka* ***pasportad*** *ni* ***ii olend***
'Meillä kolhoosissa ei ollut passiakaan.' (Ladv 2006)

VeK ***ii ole heid***
'Heitä ei ole.' (Mäggär'v 2007)

VeK *Biržuu mugažno **eole eläjid** nügude*
’Biržallakaan ei ole asukkaita nykyään.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *nored ka **sizard** ka **ii ole** kodiš*
’Nuoria niin, sisarta ei ole kotona.’ (Ladv 2006)

Muut aikamuodot ja modukset

Muissa aikamuodoissa kuin preesensissä ja muissa moduksissa kuin indikatiivissa kopulan käyttö on pakollinen, sillä finiittisesti taipuvana predikaattina sen tehtävä on osoittaa tempus ja modus. Kuten edellä on todettu, kopulattomien predikatiivilauseiden yleistyminen vaikuttaa partisiippirakenteiden tulkintaan ja erityisesti perfektin asemaan tempuskategoriana. **Menneen ajan tunnuksena** käytettävä *oli* (~ *olin*) tai sen johdos (*oleliin*) tulee aina lauseessa teeman eli subjektin jälkeen, joko välittömästi sen jälkeen tai lauseenloppuisessa asemassa.

VeE *mamš **ol’** ani järed*
’Eukko oli hyvin paksu.’ (SUST 86: 74)

VeE *edoo mä gol’u **oleliin** humalakaz*
’Ennen minä aina olin juovuksissa.’ (SUST 86: 74)

VeK *endgleine rad huba **oli***
’Toissapäiväinen työ oli huono.’ (SUST 86: 83)

VeK *sigä nel’l’ vot **olin***
’Olin siellä neljä vuotta.’ (Ladv 2006)

VeK *hängi **oli** evakueritud sigä*
’Hänkin oli evakuoituna siellä.’ (Ladv 2006)

VeK *penzijale tolko lähtnu **olin** ka*
’Olin vasta jäänyt eläkkeelle.’ (Šondjal 2007)

VeP *pert’ mugeine lačak **oli***
’Tupa oli sellainen rähjä.’ (SUST 86: 72)

Myös menneen ajan kieltolauseessa kopula on pakollinen, mutta myös tässä ympäristössä vain tempusta merkitsemässä, ei referatiivista etäisyyttä perfektin tavoin osoittamassa.

VeU (INT): *a Vengrias konz olid?*
VeP (INF): ***en olnu***. *en olnu. vaiše Suomes vot.*
'Entä koska olit Unkarissa?'
'En ole ollut. En ole ollut. Vain Suomessa.' (Eldia 2011)

Verbin *olda* kanssa suppletiivisen eli täydennysparadigman muodostavan verbin *line-* : *lin(n)eb ~ lib* tehtävä on osoittaa aikamuoto, tarkemmin futuuri.

VeE *nenan mä pühkäädän i selged* ***liib***
'Pyyhin nenäni niin tulee puhtaaksi.' (SUST 86: 76)

VeE *udoo vodoo rughed pitkad* ***liba***
'Ensi vuonna rukiista tulee pitkiä.' (SUST 86: 226)

VeK *mužikan vell'ed ne akale* ***lindas*** *küdud*
'Miehen veljet ovat vaimolle kytyjä.' (SUST 86: 78)

VeK *konz ligotamai lämhä vedhe, pehmdad* ***lindas***
'Kun liotamme [ne] lämpimässä vedessä, ne tulevat pehmeiksi.' (SUST 86: 449)

VeKirj *Sihe* ***linneb*** *ottud äi tedoid vepsläižiš*
'Siihen tullaan kokoamaan paljon tietoja vepsäläisistä.' (Kodima 2/2012)

Kopulaa tarvitaan myös modusta (*ougat*) tai **modusta ja tempusta** merkitsemään (*liniižiid*, *olnuižiba*, *ei olnuiž(i)*, *vödaniiž*).

VeE ***ougat*** *mi linduužed mecas*
'Olkaa kuin linnut metsässä. (SUST 86: 80)

VeE *minun basib otaažiit ka* ***liniižiid*** *poigamu*
'Sanoo, että jos ottaisit minut, saisit pojankin.' (SUST 86: 81)

VeK *Kevädel vuu tulimei, ugorod kartohkoid se ii ole, hot kartohkad* ***olnužiba***
’Keväällä vielä kun tulimme, puutarhassa ei ollut perunoita, olisi ollut edes perunoita.’ (Mäggär’v 2007)

VeP *sikš kel’ kaičihe, a ku mö eläižim Piterin läz ka ei* ***olnuži*** *vepsläižid jo.*
’Sitä varten kieli on säilynyt, mutta jos me eläisimme Pietarin lähellä, vepsäläisiä ei enää olisi.’ (Eldia 2011)

VeP *hän vyhlopotal kak necen muzejan ved’ Kižihe* ***vödaniiž*** *kaik, da i nimittušt muzejad ei olnuiž*
’Hän yritti ikään kuin tämän museon, kaikki olisi viety Kizhiin eikä mitään museota olisi ollut.’ (Eldia 2011)

Kolmannen persoonan **imperatiivimuotoa** *okha* käytetään uudemmassa aineistossa finiittisen verbin apuverbinä (*okha…oma*, *okha…bohatoitab*, *okha…linneb*), kun taas edellä esitellyissä tapauksissa kopula on ainoa predikaatti.

VeK *ka vepsäd naku Mäggär’ves ka požalui kaik vepsäd oma, a tägä-ki* ***okha*** *vepsäd* ***oma***
’No vepsäläiset, tuolla Mäggärvessä kaikki ovat vepsäläisiä, olkoot täälläkin vepsäläisiä!’ (Ladv 2006)

VeU *minä meletan nimidä hubad neciš ei ole.* ***okha*** *kaik,* ***bohatoitab*** *meiden elod*
’Minä ajattelen, että siinä ei ole mitään pahaa. Rikastuttakoon kaikki meidän elämäämme!’ (Eldia 2011)

VeU ***okha linneb*** *vepsän kel’ i eläškandeb völ igän*
’Olkoon vepsän kieli tulevaisuudessakin ja eläköön vielä aina!’ (Eldia 2011)

Dynaaminen predikatiivilause

Statiivisten predikatiivilauseiden ja niihin vertautuvien lokatiivisten ja eksistentiaalisten lauseiden lisäksi erityisesti verbin *tehta* ’tehdä’ refleksiivitaivutuksen avulla ilmaistaan syntaktisesti subjektiin rinnastuvassa nominissa tapahtuvaa muutosta. Tällaisessa dynaamisessa

predikatiivilauseessa kopulapredikaatti on yleensä läsnä. Predikatiivi on joko nominatiivissa (*vanhaane*, *vaštak*, *hul*, *čomemba*) tai translatiivissa (*detkoižeks*, *vanhembaks*). Yksittäistapauksessa kopula voi kuitenkin puuttua, jos muutosta ilmaistaan esimerkiksi translatiivin avulla (*se…haugoks*).

VeE *tütriine, mä* ***tegiime*** *vanhaane*
'Tyttäreni, olen tullut vanhaksi.' (SUST 86: 75)

VeE *pada* ***ii tehte*** *vaštak, hul* ***tegese***
'Pata ei tule hehkuvan kuumaksi, (vaan) tulee kuumaksi. (SUST 86: 75)

VeU *nece om čomemba* ***tehnus***
'Se on tullut kauniimmaksi.' (Eldia 2011)

VeK *üks sanui, oi se ningomaks detkoižeks* ***tegitoi***
'Eräs sanoi: voi, olet muuttunut tuollaiseksi ukoksi.' (Ladv 2007)

VeK *hö tegihe,* ***tehtas*** *vanhembaks i vanhembaks i koleba i sikš*
'He tulivat, tulevat vanhemmaksi ja vanhemmaksi ja kuolevat siksikin.' (Eldia 2011)

VeK ***se*** *kod'he* ***haugoks****, nene pouttas*
'Se kotiin haloksi, ne poltetaan?' (SUST 86: 38)

5.4 Kieltolauseke ja negaation monimuotoisuus

Tavallisin kiellon ilmenemismuoto on väite, että jokin teko tai tapahtuma ei toteutunut. Kielto kohdistuu tällöin predikaattiin. Kieltoverbistä ja semanttisesta pääverbistä muodostuu kieltolauseke, jonka vaikutus kattaa koko lauseen. Kieltosana *ei ~ ii* taipuu vepsässä preesensissä kaikissa persoonissa, mutta ei muissa aikamuodoissa. Moduksista imperatiivilla on oma kieltosana (ks. edellä imperatiivi luvussa 4.3.1).

Kopulalauseissa kieltosana ja kopula esiintyvät vepsän murteissa usein fuusioituneina, kielteisenä kopulaverbinä, johon voi liittyä erilaisia johdin-, modus- tai tempuspäätteitä muiden verbien tavoin.

Koko lauseen semantiikkaa säätelevän lausekiellon lisäksi myös leksikaalinen kielto on vepsässä hyvin produktiivinen. Kieltosanan vaikutus kohdistuu yksittäiseen lekseemiin, joka voi olla yhtä hyvin nomini kuin adverbi. Muuhun kuin verbiin kohdistuvan kiellon vaikutusalue on suppeampi, koska se rajoittuu vain nominilausekkeeseen tai adverbiin.

Persoonissa taipuvan kieltosanan ja verbin konnegatiivimuodon muodostama **kieltolauseke** on kaikissa vepsän varianteissa perusrakenteeltaan samanlainen (*en oliške*, *ii line*, *en ristköiš*, *ed…kolotnuste*), joskin monikon kolmannessa persoonassa esiintyy kahdenlaisia kieltomuotoja.

VeE *mä tämbää **en oliške** kahted kerdad bes'odaa*
'Tänään en ollut kahta kertaa kyläilemässä.' (SUST 86: 137)

VeE *emagiile ni konz lebokurod **ii line***
'Emännillä ei ole koskaan lepohetkeä.' (SUST 86: 48)

VeK *nügüd **en ristköiš** jumalale*
'Nykyään en risti jumalalle.' (SUST 86: 44)

VeP ***ed** ni **kolotnuste***
'Et koputtanutkaan.' (SUST 86: 45)

VeP ***ii pida** mile mužikad*
'En tarvitse miestä,' (SUST 86: 49)

Monikon **konnegatiivimuoto** on etelävepsässä sama kuin yksikössä, kun taas keski- ja pohjoisvepsässä monikolla on oma *-koi*-päätteinen konnegatiivimuoto (*emei pagiškoi*, *em tekoi*). Kieltosana ei tavallisesti taivu monikon kolmannessa persoonassa kuin etelävepsässä (*eba(d) navedi*), kun taas muuten kieltosana on yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa identtinen *ei ~ ii*. Ero yksikön ja monikon välillä perustuu pääverbin monikolliseen konnegatiivimuotoon (*ii kiitkoi*, *ii ankoi*, *ii mahtkoi*).

VeE ***ebad navedi** verast se*
'Eivät pidä vieraasta.' (SUST 86: 112)

VeK *täs **ii kiitkoi** oluzid, liibad eole*
'Täällä ei keitetä olutta, viljaa ei ole.' (SUST 86: 55)

VeK *ristituideke ni kenenke* ***emei pagiškoi*** *po-russki, kaikideke pagižemei po-vepsski, derunas-se*
'Ihmisten kanssa emme kenenkään kanssa puhu venäjäksi, puhumme kaikkien kanssa vepsäksi, kylässä.' (Ladv 2006)

VeK *hii* ***ii ankoi***
'He eivät anna.' (SUST 86: 67)

VeK *vonukoideke, ka pagižen ven'aks,* ***ii mahtkoi***
'Lastenlasten kanssa puhun venäjäksi, eivät osaa [vepsää].' (Ladv 2006)

VeP *možet byt' kus-ni i pagižeb, mö* ***em tekoi***
'Voi olla, että jossakin puhuu, me emme tiedä.' (Eldia 2011)

Kieltosana *ii* voi esiintyä myös yksinään vastauksena edeltävään väitteeseen. Se toimii myös tällöin **lausekieltona**, vaikka olisi syntaktisesti erillään predikaatista. Irrallisena kielto voi kohdistua joko seuraavaan sanaan, jolloin kyseessä on leksikaalinen kielto (ks. alempana), tai edeltävään predikaatioon, jolloin kyseessä on lausekielto. Tätä havainnollistavat seuraavat keskivepsäläiset esimerkit:

VeK (INT): *tütrideke pagižed vepsaks?*
VeK (INF): *pagižen,* ***kutak ii****!*
'Tytärten kanssa puhut vepsää.' (Kurba 2006)
'Puhun, miksi en [puhuisi]!' (Ladv 2006)

VeK (INT): *kut sinä oled, Gakručes kaiken školan?*
VeK (INF): ***ii kaikuččen****, kut minä šest klassov...*
'Kuinka sinä olet, [oletko käynyt] Gakručessa koko koulun?' (Kurba 2006)
'Ei kaikkea [= en koko koulua], jos minä kuusi luokkaa…' (Ladv 2006)

Finiittisesti taipuva kieltosana voi esiintyä verbinjälkeisessä ja adverbiaalista lauseenjäsentä edeltävässä asemassa, jolloin kieltosana ja adverbi kieltävät edellä esitetyn lausepredikaation ja väitteen.

VeE *mä ajoon'* ***en ani lähäks***
'Minä en hiihtänyt ihan lähelle.' (SUST 86: 438)

VeE *mida ni söin **en čomin**, ka nikištoitab*
’Söin jotakin väärin, koska nikotuttaa.’ (SUST 86: 439)

Vastaavasti finiittisesti taipuva kieltosana voi toimia lauseenkieltona, vaikka se olisi täysin erillään varsinaisesta predikaatista.

VeK (INT): *kut paksus sinä pagižed vepsäks? kaikučč̆en päivän voib sanuda, vai harvoin?*
VeK (INF): *kaikučč̆en peivän.*
VeK (INT): *vot, venäks?*
VeK (INF): *venäks **en kaikučč̆el**.*
’Kuinka usein sinä puhut vepsäksi? Voiko sanoa joka päivä vai harvoin?’
’Joka päivä’
’Entä venäjäksi?’ (Kurba 2006)
’Venäjäksi en [puhu] joka [päivä].’ (Ladv 2006)

Etelävepsässä voi toisinaan esiintyä myös **kieltosanan ja pääverbin** välinen **persoonakongruenssi** (*ed…tedad*, *ii tegob*, *emaa…pidamaa*, *etaa…olitaa*, *ebad…andet’he*), jolloin kumpikin saa persoonapäätteen. Tällaiset esimerkit ovat kuitenkin poikkeuksia.

VeE *sä **ed** vähembad dohtriid **tedad***
’Sinä et tiedä vähemmän kuin tohtori.’ (SUST 86: 438)

VeE *durakoks **ii tegob** mel’ ouda*
’Ei tee mieli olla tyhmä.’ (SUST 86: 438)

VeE ***emaa** ühtjää heboon’ kaksiin **pidamaa***
’Emme turhan takia pidä hevosta kahdestaan.’ (SUST 86: 438)

VeE *pachalon tö **etaa** edhan **olitaa***
’Te ette olleet kaukana pylvään luota.’ (SUST 86: 438)

VeE ***ebad** tääžiid märiid eglee **andet’he***
’Eivät antaneet eilen täyttä määrää.’ (SUST 86: 438)

Verbi *käskta* ja kieltosana muodostavat muiden verbien kaltaisen kieltolausekkeen. Sille on kuitenkin kehittynyt oma leksikaalinen merkitys ’kieltää’, joka on välillinen kielto affirmatiiviselle parille ’käskeä’ (*ii*

käskend, ii käskoi, *ii käsknu*). Kokija on sekä affirmatiivisessa että kielteisessä lauseessa allatiivissa tai adessiivissa.

VeK *redul nece akuu **käski** (vyiška) libuda*
'Rumasti hän käski naisen nousta.' (Ladv 2006)

VeK *ii olend ni kut, dei lapsile miile **ii käskend**. älgat väriškoi, älgat voruigoi nimidä*
'Ei ollut mitenkään ja lapsia meitä kielsi. Älkää itkekö, älkää varastako mitään!' (Mäggär'v 2007)

VeK *školaspei tulemei ka nece tatalein da mamalein muga i miše miile **ii käskoi** vepsäks pagišta*
'Tulemme koulusta niin isääni ja äitiäni samaten kiellettiin puhumasta meille vepsää' (Mäggär'v 2007)

VeP *ken silei **ii käsknu** satta?*
'Kuka sinua kielsi saattamasta?' (SUST 86: 460)

Fusionaaliset kieltoverbit *iile*, *emboi*

Kahdella perusverbillä *olda* 'olla' ja *voida* on vepsän murteissa kieltosanasta ja verbistä koostuvan kieltolausekkeen rinnakkaisvarianttina käytössä **fusionaalinen negaatio**. Kieltosana ja verbi sulautuvat puheessa yhdeksi finiittiseksi verbiksi, joka kaksimorfeemisuudesta huolimatta taipuu tavallisen verbin tavoin. Fusionaaliset muodot eivät kuitenkaan muodosta täyttä paradigmaa, vaan kieltosana ja verbi *olda* 'olla' sulautuvat yksikön kolmannessa persoonassa (*iile*, *eule* 'ei ole'), verbi *voida* ja kieltosana taas yksikön ja monikon ensimmäisessä persoonassa.

VeE *tervhut **iile** ka tühjäspää prostatimoo*
'terveyttä ei ole, joten tyhjästäkin vilustun' (SUST 86: 38)

VeE ***iile** rauk milaan' dengood'*
'Ei ole minulla raukalla rahaa.' (SUST 86: 436)

VeK ***eule** maidod nižoiš*
'Nisissä ei ole maitoa.' (SUST 86: 436)

VeK *mejau **eule** savihoudoid*
'Meillä ei ole savikuoppia.' (SUST 86: 436)

VeP *mejal **iile** lett,ii sa keitta ehtlounat*
’meillä ei ole liettä, ei voi keittää illallista’ (SUST 86: 38)

Verbin *voida* edessä olevan kieltosanan yksikön ensimmäisen persoonan tunnus *-n* esiintyy regressiivisen assimilaation takia labiaalisena *-m* eikä siten eroa monikon ensimmäisen persoonan tunnuksesta (*emboo*, *emboi* ’en voi’). Monikollisuus ilmenee kuitenkin konnegatiivimuodosta, jolla on oma monikon tunnuksensa (*emboigoi* ’emme voi’).

VeE *i iče **emboo** vilud joda*
’En voi itsekään juoda kylmää.’ (SUST 86: 393)

VeK *toimetan kaiken i elgendan, sanda **emboi***
’Tajuan kaiken ja ymmärrän, mutta en kykene sanomaan.’ (SUST 86: 437)

VeK *a **emboi** sanuda, kuverz om.*
’Mutta en osaa sanoa, kuinka paljon on.’ (Ladv 2006)

VeP ***emboi** rata ni mida*
’En voi tehdä mitään työtä.’ (SUST 86: 437)

VeP *mö **emboigoi** nimidä sid’ tehta. midä vot abutadaze ülemba.*
’Me emme voi tehdä sille mitään. Mitä nyt autetaan ylempää.’ (Eldia 2011)

Kumpaakin tyyppiä, fusioitunutta verbin *olda* yksikön kolmannen persoonan kieltomuotoa (*iilend* ’ei ollut’) ja verbin *voida* yksikön ja monikon ensimmäisen persoonan kieltomuotoa voidaan taivuttaa myös muissa aikamuodoissa (*emboin*, *emboitud*).

VeE *ni mida **iilend***
’Mitään ei ollut.’ (SUST 86: 436)

VeE *eglee jo **iilend** bragad*
’Eilen ei enää ollut kaljaa.’ (SUST 86: 459)

VeK *Ladvas škol oli, a sinne enam **emboin** mändä.*
’Ladvassa oli koulu, mutta en enää voinut mennä sinne.’ (Ladv 2006)

VeK ***emboitud*** *maksta da hädiba pertišpäi*
’Emme voineet maksaa ja häätivät talosta.’ (SUST 86: 460)

Fusionaalisen muodon leksikaalistuminen omaksi kieltoverbikseen ilmenee siten, että verbivartaloon voidaan liittää myös johtimia (*embooškanden*, *emboolen*, *emboolend*) tai modustunnus (*emboiš*). Kyseessä oleva johdin tai modus muuntaa tällöin merkityksiä ’ei ole’, ’en voi’ tai ’emme voi’, ei pelkästään kopulana käytettävän kantaverbin *olda* osoittamaa statiivista relaatiota tai verbin *voida* osoittamaa episteemistä modaalisuutta, teon tai tapahtuman mahdollisuutta.

VeE *čajud en jo ka* ***embooškanden***
’Jos en juo teetä, en voi hyvin.’ (SUST 86: 437)

VeE *mä* ***emboolen*** *l’oota*
’Minä en pystynyt löytämään.’ (SUST 86: 459)

VeE *ol’ se mileeń met sada, a* ***emboolend*** *mez’ jaažiš*
’Minun oli tarkoitus saada mettä, mutta en voinut mehiläisten takia.’ (SUST 86: 457)

VeK *En radaške, minä-se* ***emboiš****.*
’En käy töissä, minä en voisi.’ (Ladv 2006)

Leksikaalinen kielto

Lausekiellon lisäksi myös leksikaalista kieltoa käytetään vepsässä paljon. Lausekieltoon läheisesti liittyvä kieltopartikkeli *ni* vahvistaa lausekiellon ja osoittaa sen lisäksi lauseen sisältävän asian tai tavan olevan toteutumaton. Leksikaalinen kielto voi kohdistua mihin tahansa sanaluokkaan eli yhtä hyvin substantiiviin (*ni rebašt*, *ni uštkehe*), hyvin usein temaattisesti fokusoidussa asemassa olevaan, sijassa ja luvussa taipuvaan pronominiin (*ni mida*, *ni kuverdad*, *ni konz*, *ni kut*, *ni ken*, *ni keda*, *ni kudamb*, *ni kus*, *ni kuna*, *ni mittušt*) kuin verbiinkin (*ni söške ni joške*, *ni koliške*).

VeE *ni kalad* ***ni rebašt*** *ii tehnunzhe*
’Ei tullut kalaa eikä kettua.’ (SUST 86: 440)

VeK *vaštkes onghe* ***ni uštkehe*** *ii koki*
’Tyynellä ei ota onkeen eikä uistimeen.’ (SUST 86: 435)

VeE *ii nägu* ***ni mida***
’Ei näy yhtään mitään.’ (SUST 86: 435)

VeE *nitid iile* ***ni kuverdad***
’Rihmaa ei ole minkään vertaa.’ (SUST 86: 40)

VeE *emagiile* ***ni konz*** *lebokurod ii line*
’Emännillä ei ole koskaan lepohetkeä.’ (SUST 86: 48)

VeE *päčhe ii teg’ mel’* ***ni kut***
’Uuniin ei tehnyt mieli yhtään [yhtään].’ (SUST 86: 439)

VeK *sigä* ***ni ken*** *vasta ii*
’Siellä kukaan ei vastaa.’ (Ladv 2007)

VeK *ii ole* ***ni keda****, čitai.*
’Ei ole ketään, laske!’ (Ladv 2006)

VeK *Piteriš* ***ni kudamb*** *ii mahtgoi, nece erašti kundleb nece Voznesenjas*
’Pietarissa yksikään ei pysty, se kuuntelee toisinaan siellä Voznesenjessä.’ (Ladv 2006)

VeK *en openus* ***ni kus***
’En ole opiskellut missään.’ (Ladv 2006)

VeK *ed luge* ***ni konz***
’Et lue koskaan.’ (Kurba 2006)

VeK *täämbä uhoičeb, dorogad kaik uhoičeb, ii sa ajada* ***ni kuna***
’Tänään pyryttää, kaikki tiet pyryttää, ei voi ajaa minnekään.’ (SUST 86: 98)

VeP *kärbeid iile da* ***ni mida*** *iile*
’Kärpäsiä ei ole eikä ole mitään.’ (SUST 86: 39)

VeE *neižne* ***ni söške ni joške*** *ii kahtes nedalis*
’Tyttö ei ole syönyt eikä juonut kahteen viikkoon.’ (SUST 86: 277)

VeE *ii* ***ni koliške*** *ii saudatooš, a ii kehta rata*
'Ei ole kuollut eikä armeijassa, mutta ei viitsi tehdä töitä.' (SUST 86: 461)

Leksikaalinen kielto poikkeaa olennaisesti lausekiellosta. Se on eräänlainen sananmuodostuskeino, jonka avulla muunnetaan pääsanan merkitystä. Tavallisimmin vastakohtaisuutta korostava, jonkin ominaisuuden toteutumattomuutta osoittava leksikaalinen kielto kohdistuu adjektiiveihin (*ii huba*, *ii hüvä*) tai adverbeihin (*ii amu*, *ii tägä*, *ii hondomba*), mutta joskus se voi esiintyä myös substantiivien yhteydessä (*ii-radnikan*). Kaikissa tapauksissa kieltosana tulee pääsanan eteen.

VeK *mütte oli vepsän kelen položenie? očen plohoi, plohoe, huba,* ***ii huba***, ***ii hüvä****, hüvä…*
'Millainen oli vepsän kielen tilanne? Oikein huono, huono, huono, ei huono, ei hyvä, hyvä…' (Kurba 2006)

VeK *nu zavodid lugeda jo tägä?* ***ii amu****.*
'No aloit lukea jo täällä? Ei kauan sitten.' (Kurba 2006)

VeK *hii elgetas, no pagištas kaik a po-russki. potomušto hii rodnus* ***ii tägä****, lidnas, kut sanudas*
'He ymmärtävät mutta puhuvat kaikki venäjää. Koska he eivät ole syntyneet täällä, vaan kaupungissa, kuten sanotaan.' (Ladv 2006)

VeK *poig ka daže pagižeb po-vepsski,* ***ii hondomba*** *mindei*
'Poikani kyllä puhuu vepsää, ei minua huonommin.' (Ladv 2006)

VeK *nu ka kaik tari oli desjat let, tegihe* ***ii-radnikan****, odinnacat let tegihe, ka mindei pilm'he hot mecha, radole.*
'No kaikkeen piti olla kymmenen vuotta, tuli ei-työntekijäksi, tuli yksitoista vuotta, ja minut lähetettiin sahaamaan metsään, töihin.' (Ladv 2006)

Predikatiivilauseissa kopulan puuttumisen takia muodollisesti leksikaalinen kielto kohdistuu kuitenkin koko predikaatioon, olemiseen. Tässä esimerkissä kieltosanan toistaminen osoittaa kyseessä olevan nimenomaan koko predikatiivilause (*ii jüged*).

VeK (INT): *jüged oli ven'aks opeta?*
VeK (INF): ***ii jüged**, ii. ii jüged, ii*
'Oliko vaikea oppia venäjää?' (Kurba 2006)
'Ei [ollut] vaikea, ei. Ei [ollut] vaikea, ei.' (Ladv 2006)

Joissakin tapauksissa kopulan puuttuminen aiheuttaa kuitenkin kaksitulkintaisuuden. Vastauksessa *vepsoid ii äjad* kieltolauseke voidaan tulkita eri tavoin riippuen siitä, katsotaanko kiellon kohdistuvan predikaatioon *ii [ole]* 'ei ole' vai adverbiin *ii äjad* 'ei paljon' eli 'vähän'.

VeK (INT): *kuverz om vepsoid, kut sinä dumeid?*
VeK (INF): *vepsoid **ii äjad**.*
'Kuinka paljon on vepsäläisiä, mitä luulet?' (Kurba 2006)
'Vepsäläisiä ei [ole] paljon.' (Ladv 2006)

Kirjallisuutta

Kährik 1978; Savijärvi 1986

5.5 Määrite

Nominaalisen lauseenjäsenen määrite tulee pääsääntöisesti ennen pääsanaa. Adjektiiviattribuutti kongruoi pääsanansa kanssa ja saa sen kanssa saman sija- ja numerustunnuksen. Numeraalit toimivat kongruenssin osalta syntaktisesti adjektiivien tavoin. Myös genetiivimuotoinen substantiivimäärite tulee ennen pääsanaa (ks. edellä genetiivi luvussa 4.2.1). Attribuuttilausekkeen sanajärjestys ei kuitenkaan ole täysin yksitulkintainen, koska erityisesti attributiivinen predikatiivilause esiintyy indikatiivin preesensissä usein ilman kopulaa (ks. edellä lukua 5.3). Pääsana ja sen määrite esiintyvät tästä syystä usein peräkkäin myös käänteisessä sanajärjestyksessä, pääsana ennen attribuuttiaan. Lauserakenteen ero näkyy muissa tempuksissa ja moduksissa, jolloin predikatiivilauseen kopula on pakollinen eivätkä pääsana ja attribuutti ole peräkkäin. Sanajärjestystä adjektiivi + pääsana noudattava lauseke on sen sijaan kiinteä, eikä määritteen ja pääsanan väliin voi tulla muita konstituentteja (*must kulu mugoo*, *mähoitunu pu*, *notked kiitoz*, *jüged rad*).

VeE *mado ol', **must kulu mugoo***
'Käärme oli, musta ja vanha sellainen.' (SUST 86: 162)

VeK *nece jo* ***mähoitunu pu***
’Tämä on jo lahonnut puu.’ (SUST 86: 164)

VeK ***notked kiitoz*** *linneb, vähän jouhod paned*
’Keitosta tulee vetelää, panet vähän jauhoja.’ (SUST 86: 170)

VeK *nece om* ***jüged rad***
’Tämä on vaikea työ.’ (Eldia 2011)

Adjektiiviattribuutille on tyypillistä **sija- ja lukukongruenssi**. Jos pääsana on monikollinen, on sen määritekin monikossa (*laihad lambhad*, *lühüdad öhüded*). Sijakongruenssi pätee niihin sijoihin, joissa ei ole sekundaaristi suffiksoitunutta postpositiota, kuten esimerkeissä genetiiviin (*vanhamban vel’l’en*), adessiiviin (*vepskijal kelel*) ja illatiiviin (*suomalaiž-ugrilaižehe školha*). Sija- ja lukukongruenssi toimivat myös samanaikaisesti, jos pääsanaa taivutetaan monikollisena (*agjatomid sarnoid*), mutta sijakongruenssi toimii yhtä lailla yksikössä.

VeK *hubin paimetas,* ***laihad lambhad***
’He paimentavat huonosti, lampaat ovat laihoja.’ (SUST 86: 163)

VeK *nügü jo* ***lühüdad öhüded***
’Nyt ovat jo lyhyet yöt.’ (SUST 86: 169)

VeK *hän nevob* ***agjatomid sarnoid***
’Hän kertoo loputtomia satuja.’ (SUST 86: 174)

VeK *pjatdesjat pervom godu sigapei läksim i* ***vanhamban vel’l’en*** *prizivaiba armijaha*
’Vuonna 1951 lähdimme sieltä ja vanhemman veljen kutsuivat armeijaan.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *kaigen aigan* ***vepskijal kelel*** *pagižiba vähän*
’Koko ajan puhuivat vähän vepsän kielellä.’ (Ladv 2006)

VeU *ka tuleb-ik hän* ***suomalaiž-ugrilaižehe školha****?*
’No tuleeko hän suomalais-ugrilaiseen kouluun?’ (Eldia 2011)

Koska vepsässä on runsaasti sekundaarisia, postpositiolausekkeista kehittyneitä sijoja, myös **sijainkongruenssi** on yleistä. Se koskee kuitenkin ainoastaan taustaltaan kaksimorfeemisia sijoja, kuten esimerkeissä

prolatiivia (*piniid lapsiimu, kahted prihašt'mu*) ja elatiivia (*kagreižes jouhospei*, *kudes kanzaspei*). Tämä sääntö ei ole aukoton, ja esimerkiksi samoin sekundaari komitatiivimuotoinen pääsana voi saada kongruoivan määritteen (*kaikuččenke vodenke*, *keskmäiženke neičenke*).

VeE *mokičiime neniid* ***piniid lapsiimu, kahted prihašt'mu***
'Näin vaivaa niiden pienten lasten kanssa, kahden pojan kanssa.' (SUST 86: 174)

VeK *kürzad pašttas* ***kagreižes jouhospei***
'Leivät paistetaan kauraisesta jauhosta.' (SUST 86: 169)

VeK *sigä* ***kudes kanzaspei*** *üks vaiše niičukeine ol' jänu*
'Siellä oli jäänyt kuudesta perheestä vain yksi tyttö.' (Mäggär'v 2007)

VeK *nenid radsijoid tegese* ***kaikuččenke vodenke*** *vähemba*
'Niitä työpaikkoja on jokaisena vuonna vähemmän.' (Kurba 2011)

VeP *lavad m'oto guläiškanz' da i* ***keskmäiženke neičenke*** *panihe magatta.*
'[Hän] alkoi kävellä lattialla ja meni keskimmäisen tytön kanssa nukkumaan.' (SUST 100: 94)

Tavallisten adjektiiviattribuuttien lisäksi vepsässä käytetään toisinaan **johdosattribuutteja** (*kalasiižen supun*, *en'ar'žel jarvel*) silloin kun muissa lähisukukielissä käytetään genetiivi- tai jopa nominatiiviattribuuttia.

VeE ***kalasiižen supun*** *keitan*
'Keitän kalakeiton.' (SUST 86: 171)

VeK *ušteldas venehel* ***en'ar'žel jarvel***
'He uistelevat veneellä Enarvin järvellä.' (SUST 86: 172)

Substantiivin attributiivisena määritteenä voidaan käyttää myös erosijaisia eli elatiivissa (*tomespäi bembol*) tai ablatiivissa (*suhriilpää šaug*) taipuvia substantiiveja silloin, kun halutaan osoittaa ominaisuuden alkuperä. Komitatiivikin voi esiintyä määritteen sijana, jolloin kyse on pääsanan ominaisuuden ilmaisemisesta (*laukaiženke lehm*).

VeE *kuna mä sinun hutin, bude šaughu, om* ***suhriilpää šaug***
’Mihin minä sinut kätken? Ehkä laukkuun, on korppulaukku.’ (SUST 86: 442)

VeK *vahkriine bembol i* ***tomespäi bembol***
’vaahteraluokki ja tuomiluokki’ (SUST 86: 190)

VeP ***laukaiženke lehm****, laukei lehm*
’laukko-otsainen lehmä, laukkolehmä’ (SUST 86: 177)

Eteläpepsässä on mahdollista käyttää teonnimijohdoksia määriteosana yhdyssanan tapaisia sanaliittoja muodostamassa (*radmiine päiv*). Erotukseksi varsinaisista yhdyssanoista määriteosa voi kuitenkin taipua, kuten esimerkiksi partisiipit taipuvat ja kyse on pikemmin attribuuttirakenteesta (*mömšiid ockid*).

VeE *tämbää* ***radmiine päiv***
’Tänään on työpäivä.’ (SUST 86: 193)

VeE ***mömšiid ockid*** *üle?*
’Eikö ole myytäviä silmälaseja?’ (SUST 86: 193)

Jälkiattribuutteja

Vaikka edellä on esitetty, että määrite tulee ennen pääsanaa, lauseenloppuisen sanan fokusoiminen mahdollistaa kopulattoman predikatiivilauseen ohella käänteisen sanajärjestyksen attribuuttilausekkeessa (*jauhon järedan*). Sellaisissa tapauksissa, joissa määritteen (*ozreine*) ja pääsanan (*rumen*) välissä on kuitenkin useita konstituentteja, ei kyse ole enää varsinaisesta attribuuttilausekkeesta.

VeK ***jauhon järedan*** *tegeb mugoičen*
’(Se) tekee sellaista paksua jauhoa.’ (SUST 86: 413)

VeK ***rumen*** *söda paremb om* ***ozreine***
’Ohrainen ruumen on parempi syödä.’ (SUST 86: 378)

Pääsanaa määrittävänä jälkiattribuuttina voi olla myös kokonainen lause, relatiivipronominilla alkava rakenne, jota käsitellään alempana lähemmin (ks. relatiivilausetta luvussa 8.2.1).

VeK *pagižliu äjan* ***kudam pagižeb***
'Puhelias on se, joka puhuu paljon.' (SUST 86: 409)

VeK *radon nevoba* ***kuna mända***
'Neuvovat työn, minne mennä.' (SUST 86: 409)

Määritteen ja pääsanan järjestys toimii samoin myös omistuslausekkeessa. Genetiivimääritteen paikka on adjektiivin tavoin ennen pääsanaa (*meiden radresursaid*, *kelen opendai*), mutta temaattisen rakenteen takia määrite voi saada fokusoidun aseman pääsanan jäljessä lauseen lopussa (*plemennits minun*), minkä lisäksi pääsanaa määrittävä demonstratiivipronominikin voi tulla sen jälkeen (*viga nece minun*).

VeK *pidab tugeda* ***meiden radresursaid***
'Pitää tukea meidän työresurssejamme.' (Ladv 2005)

VeU *olen vepsän* ***kelen opendai***
'Olen vepsän kielen opettaja.' (Eldia 2011)

VeK *küdun tütar om,* ***plemennits minun***
'Hän on kytyni tytär, minun sukulaiseni.' (SUST 86: 180)

VeP *prosti* ***viga nece minun****, mina pahoin tegin*
'Anna anteeksi se minun virheeni, minä tein väärin.' (SUST 86: 383)

5.6 Adpositiolauseke

Muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin vepsässä esiintyy sekä postpositioita että prepositioita. Postpositioita on suhteellisesti enemmän, mutta myös prepositiot ovat tavallisia. Postpositiolauseke ja prepositiolauseke eroavat rakenteellisesti toisistaan koska adposition täydennyksen sija vaihtelee sen mukaan, kumpi lauseketyyppi on kyseessä. Post- ja prepositiolausekkeen erossa ei siten ole kyse pelkästä sanajärjestysvaihtelusta.

Postpositiolausekkeen täydennys on tavallisesti genetiivissä. Rakenteellisesti tämä postpositiolausekkeen perustyyppi muistuttaa genetiivimääritteistä substantiivilausetta, jossa määrite on ennen pääsanaa. Adpositioille luonteenomaisesti useat postpositiot ovat merkitykseltään

abstrakteja ja kieliopillistuneita (*mužikan taga*, *minun kohtha*, *vinan tagut*, *mehelusen täht*, *lähtken ümbri*, *mäthan alle*), mutta niiden joukossa on myös postposition tavoin käytettäviä substantiiveja, erityisesti ruumiinosaan viittaavia antropomorfisia kieliopillistumia (*ičemoi bokha*, *pinon päle*, *mäthan päha*). Tällaiset postpositiot taipuvat usein tavallisten substantiivien tavoin. Ne ovat yksi keino ilmaista tilaa ja tilassa tapahtuvia muutoksia, minkä takia paikallissijat ovat tavallisia tällaisissa spatiaalisissa adpositioissa.

VeE *andoo mehele čoman* ***mužikan taga***
'Antoi puolisoksi hyvälle miehelle.' (SUST 86: 542)

VeE ***minun kohtha*** *ni ken ii radiške, mä radoon' suren* ***mehen kohtha***
'Minun tavoin ei työskennellyt kukaan, minä työskentelin suuren miehen tavoin.' (SUST 86: 461)

VeK *davai kelhan iškemai* ***vinan tagut***
'Lyödäänpä vetoa viinasta [viinan takia]!' (SUST 86: 543)

VeK ***mehelusen täht*** *voib elädä*
'Naimisissakin voi elää.' (SUST 86: 543)

VeK *män' i* ***lähtken ümbri*** *kaiken kaivaškanz'*
'[Hän] meni ja alkoi kaivaa kaikki kaivon ympäri.' (SUST 100: 268)

VeK *a mei sigaupäi joksta ken kuna voib kamandata* ***ičemoi bokha***
'Mutta me [aloimme] juosta sieltä kuka minnekin voi ilman komentoa omalle puolellemme.' (SUST 70: 36)

VeP *läks' kukei kodaspäi i lübii* ***pinon päle***
'Kukko läksi kodasta, nousi pinolle…' (SUST 100: 191)

VeP *mäne sina* ***mäthan alle****, mina* ***mäthan päha****!*
'Mene sinä mättään alle, minä mättään päälle! (SUST 100: 179)

Postpositiolausekkeen rakenne vaihtelee sen mukaan, taipuuko postpositio ja minkä sijan sen täydennys saa. Tavallisimman genetiivin lisäksi eräät postpositiot saavat partitiivitäydennyksen (*devockoid vast*),

joka on tavallisin prepositiolausekkeessa. Postpositio *möto* esiintyy vapaana morfeenina vain pohjoisvepsässä (*besedeid möto*). Genetiivin ja partitiivin lisäksi täydennys voi olla myös jossakin paikallissijassa, kuten esimerkeissä illatiivissa (*vinha näht*), inessiivissä (*minus tagaiči*) ja allatiivissa (*ozrale keskhe*).

VeK *necen kävelusen vaumitas, ištusoi prihäd* ***devockoid vast****, pagištas*
'Tämä kävely lopetetaan, pojat istuutuvat tyttöjä vastapäätä ja jutellaan.' (SUST 100: 329)

VeP *ehtkeiččel käutaze* ***besedeid möto*** *polhe öhussai.*
'Ehtoolla kulkevat illatsuissa puoleen yöhön saakka.' (SUST 100: 105)

VeE *türmis ištuun' nel' kud* ***vinha näht***
'Istuin vankiloissa neljä kuukautta viinan takia.' (SUST 86: 312)

VeK *kenak* ***minus tagaiči*** *radoi?*
'Kuka työskenteli minun puolestani?' (SUST 86: 295)

VeK ***ozrale keskhe*** *kazvab i kartohkoihe kazvab*
'Se kasvaa ohran sekaan ja perunan.' (SUST 86: 549)

Postpositioiden ja nominien läheistä suhdetta ja useiden postpositioiden nominimaisuutta osoittaa se, että myös täysin kieliopillistuneina ne voivat mukautua morfologisiin muutoksiin. **Spatiaaliset postpositiot** noudattavat siten yleensä uudistunutta paikallissijaparadigmaa ja taipuvat suffiksoituneissa, sekundaareissa erosijoissa (*virstan tagaspää*, *pertin pälpai*, *päčin alpäi*, *neves'tan čuraspäi*). Postpositiota *tagaspää* tavallisempi muoto on kuitenkin *tagapää*.

VeE *kümnen* ***virstan tagaspää***
'Kymmenen virstan takaa.' (SUST 86: 542)

VeP *laskiškanzihe* ***pertin pälpai***
'Alkoivat laskeutua talon katolta.' (SUST 100: 151)

VeP *hiirut i tuli* ***päčin alpäi***
'Hiiri tulikin uunin alta.' (SUST 100: 75)

VeP *siid heid **neves'tan čuraspäi** sötetaze dei dötetaze*
'Sitten heitä morsiamen puolelta syötetään ja juotetaan.' (SUST 100: 209)

Prepositiot noudattavat postpositioita vähemmän nominien taivutusta, ja ne ovat merkitykseltään keskimäärin abstraktimpia kuin esimerkiksi tilaa ilmaisevat postpositiot. Prepositioille tyypillisiä merkitysryhmiä ovat temporaalinen vertaus kuten 'ennen' ja 'jälkeen', sekä 'väylän' ilmaiseminen: minkä kautta jokin asia tapahtuu. Preposition täydennys on tavallisesti partitiivissa, 'väylää' ilmaisevien inessiivissä. Adpositiolausekkeen sanajärjestysvaihtelua, jossa genetiivitäydennys tulisikin pääsanan jälkeen, ei vepsässä juuri esiinny.

Merkityksiä 'ennen' (*edoo voinad*, *eduu praznikad*), 'jälkeen' (*d'älges vihmad*) ja 'keskellä; kesken' (*kesked järved*) ilmaistaan partitiivitäydennyksen saavalla prepositiolla.

VeE *kažidgi keradel'bad **edoo voinad***
'Ennen sotaa keräiltiin kissojakin.' (SUST 86: 544)

VeK *homen praznik, a **eduu praznikad** panom*
'Huomenna on juhla, mutta ennen juhlaa on aatto.' (SUST 86: 544)

VeK ***kesked järved** sarik om*
'Järven keskellä on saari.' (SUST 86: 544)

VeP *taivas kajagzub **d'älges vihmad***
'Taivas kirkastuu sateen jälkeen.' (SUST 86: 544)

Jotakin pitkin tai kautta tapahtuvaa, 'väylää' ilmaisevien postpositioiden inessiivitäydennys on suomen ja muiden itämerensuomalaisten kielten perusteella taustaltaan elatiivi, mutta synkronisesti inessiivi. Tähän merkitysryhmään kuuluvat prepositiot osoittavat sellaisenaan 'väylää' (*läbi seglas*, *ümbri pertiš*), mutta usein niihin liittyy myös vajaakäyttöinen prolatiivin pääte *-či* (*üliči joges*, *siriči školas*, *päliči venehes*).

VeK *ni mil ei voi vett toda külbetihe, **läbi seglas** jokseb*
'Saunaan ei voi tuoda vettä millään, se juoksee läpi seulan.' (SUST 100: 251)

VeK *tuliba üht'uu öl* ***ümbri pertiš*** *seižutihezoi vardiičemha*
'Tulivat yhtenä yönä ja jäivät vartioimaan talon ympärille.' (SUST 100: 224)

VeK ***üliči joges*** *ajoi*
'Hän ajoi pitkin jokea.' (SUST 86: 295)

VeK *minä kävelin* ***siriči školas***
'Minä kuljin koulun ohi.' (Mäggär'v 2007)

VeP ***päliči venehes*** *alt kävii*
'Aalto kävi yli veneen.' (SUST 86: 548)

Kirjallisuutta

Grünthal 2003, 2005; Laanest 1956; Oinas 1961; Tikka 1992

5.7 Komparaatio

Komparaatiolla tarkoitetaan tässä ominaisuuden, teon tai tapahtuman vertailurakenteita. Sen avulla voidaan suhteuttaa toisiinsa yhtä hyvin nomineita tai verbejä. Morfologisena taivutuskategoriana komparaatio on adjektiivien tai adverbien ominaisuus. Edellisten avulla verrataan kahta substantiivitarkoitteista konstituenttia toisiinsa, jälkimmäisten avulla tekemisen tapaa.

Nominien vertailun kaksi päätyyppiä ovat kahden olion tai asiantilan samankaltaisuutta ja verrannollisuutta ilmaiseva ekvatiivi ja skalaarisilla adjektiiveilla osoitettava, verrattavaan kohteeseen nähden ominaisuutta suurempaa astetta ilmaiseva komparatiivi. Vertailuasteikon ääripäätä ilmaistaan partikkelin avulla muodostettavan analyyttisen superlatiivin avulla. Komparatiiviset adverbit ovat tavallinen keino korostaa skalaarisella asteikolla jonkin teon tai tapahtuman voimakkuutta.

Jonkin samastamista eli ekvatiivisuutta, suhteuttamista toisiinsa voidaan pitää yhtenä komparaation alalajina. Kahden merkitysyksikön ominaisuuksien vertaaminen on yksi semanttisia peruslähtökohtia kuvata kielellisin keinoin ympäröivää todellisuutta. Vepsässä ekvatiivisuus ilmenee myös useassa muussa kieliopillisessa rakenteessa.

Ekvatiivi

Ekvatiivin tärkein tuntomerkki on morfologisen muodon osoittava pääte *-tte*. Monikossa sen allomorfi on *-čče(d)*. Tätä on tarkasteltu lähemmin edellä luvussa 4.2.1, ks. s. 102–104.

Tunnusomaisesta päätteestään huolimatta ekvatiivi ei ole täysin avoin kategoria, vaan sanasemantiikka säätelee päätteen esiintymistä. Ekvatiivin lisäksi johonkin vertautumista on mahdollista ilmaista erilaisten analyyttisten rakenteiden avulla, joko jonkin kaltaisuutta osoittavan partikkelin *ku ~ kut ~ kuti* (*rovno ku jaugatoo*, *rovno ku čajuspää*, *ku heboo*, *ku inehmei*, *kut i kažil*, *kut i übüsed*, *kuti jugedad*) tai postposition *verdad* avulla (*kaži verdad*).

VeE *sä* ***rovno ku jaugatoo***
’Sinä olet ikään kuin jalaton.’ (SUST 86: 80)

VeE *duh čoma* ***rovno ku čajuspää***
’Tuoksu on hyvä kuin teestä.’ (SUST 86: 563)

VeE *huled* ***ku heboo***
’Huulet ovat kuin hevosella.’ (SUST 86: 563)

VeK *väged iile* ***kaži verdad***
’Voimaa ei ole enempää kuin kissalla.’ (SUST 86: 237)

VeK *vögi* ***kut i kažil***
’Vyökin on kuin kissalla.’ (SUST 86: 563)

VeK *man se kandišeb tull’oi* ***kut i übüsed*** *touvol, dikejad sured*
’Tuuli kantaa maata, kuten kinokset talvella, hyvin suuret.’ (SUST 86: 207)

VeK *išttes kaik sijad* ***kuti jugedad*** *tegese, surdutab nece rad*
’Istuessa kaikki paikat tulevat ikään kuin raskaaksi, tämä työ väsyttää.’ (SUST 86: 131)

VeP *oled* ***ku inehmei***
’Olet kuin ihminen.’ (SUST 86: 563)

Komparatiiviset adjektiivit

Adjektiivien vertailuasteena eli kahta nominia toisiinsa nähden skalaarisesti vertaavan adjektiivin komparatiivin tunnus on *-mb-*. Samaa tunnusta käytetään yleisesti myös adverbien yhteydessä. Tunnus liittyy sanavartaloon (*paremb*, *kebdemb*, *vahnamb*) ja se toimii johtimen tavoin sikäli, että sijapääte tulee vasta komparatiivin tunnuksen perään (*tobjembad*, *penembad*, *hulembad*, *norembid*, *vanhembis*), jos syntaktinen rakenne sitä edellyttää. Komparatiivilausekkeessa vertailun kohteena oleva substantiivi on partitiivissa (*mad madalemb, mechašt pitkemb*), verrattava nominatiivissa. Tavallista on, että ne eivät esiinny samaan aikaan yksittäisessä lauseessa, vaan toinen vertailtavista seikoista tunnetaan asiayhteydestä.

VeE *ma**d madalemb**, mechaš**t pitkemb***
’maata matalampi, puuta pitempi’ (SUST 86: 378)

VeK *nügude ka russki tedan oliž **paremb***
’Nykyään luulisin, että venäjä olisi parempi.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *jälgmaižed tegeskanž **kebdemb** kirjutada vepsaks*
’myöhemmät oli helpompi kirjoittaa vepsäksi’ (Ladv 2005)

VeP *hän om **vahnamb** laps’*
’Hän on vanhempi lapsi.’ (SUST 86: 378)

VeK *necen surtte vai **tobjembad** vai **penembad** tarbiž?*
’Tämän kokoista vai suurempaa vai pienempääkö tarvitsisi.’ (SUST 86: 131)

VeK *vaštak om käbed, en’amb **hulembad** ei ole kivt’*
’Hehkuvan kuuma on punainen, kuumempaa kiveä ei ole.’ (SUST 86: 378)

VeK *babkeižed učiteloiks, ka **norembid** opetas.*
’Mummot opettajiksi, niin opettavat nuorempia.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *konz **vanhembis** klassois olime*
’kun olimme ylemmillä luokilla’ (Ladv 2005)

Komparatiiviset adverbit

Tavallisia komparatiivimuotoja ovat adverbit, joihin komparatiivin tunnus liittyy samalla tavalla kuin adjektiiveihin. Itse asiassa komparatiiviadverbit ovat taustaltaan adjektiiveja, mutta niistä poiketen adverbeja käytetään adverbilausekkeina. Ne toimivat siten yksinään verbin täydennyksinä. Koska adverbit ovat yleensä morfologisesti kivettyneitä ja epäproduktiivisia, niihin ei tavallisesti liity muuta päätettä (*ülemba*, *lähemba*, *vähemb*, *pigemba*). Komparatiiviadverbit muodostavat tavan adverbien alaryhmän.

VeE *libu* ***ülemba***
'Nouse ylemmäksi.' (MSFOu 86: 358)

VeK *tule* ***lähemba***
'Tule lähemmäksi.' (MSFOu 86: 359)

VeK *eraziš küliš koleb* ***vähemb*** *rahvast a ii sündu ni üks laps.*
'Joissakin kylissä kuolee vähemmän ihmisiä, mutta ei synny yhtään lasta.' (Päžar' 2005)

VeK *lapsid* ***vähemb*** *tegeškanz.*
'lapsia alkoi olla vähemmän' (Ladv 2006)

VeK *akad* ***pigemba*** *opetasoi.*
'Naiset oppivat nopeammin.' (Mäggär'v 2007)

Komparatiiviadverbien taipumattomuuteen on kuitenkin poikkeuksia. Yksittäistapauksissa adverbi voi saada sijapäätteen, kuten esimerkeissä partitiivin (e*nambad*) tai, jos kyseessä on adverbinä käytetty adjektiivin komparatiivimuoto, esimerkiksi illatiivin (*pidembaha*).

VeK *sündub vaiše üks, a koleb kümne kaks'kümne* ***enambad****.*
'syntyy vain yksi, mutta kuolee kymmenen tai enemmän kuin kaksikymmentä' (Päžar' 2005)

VeK ***enambad*** *ni kävelenud en.*
'En käynyt enempää.' (Ladv 2006)

VeK *keza teravas proidub, tal'v* ***pidembaha*** *el'ab*
'Kesä menee nopeasti, talvi kestää pitempään.' (SUST 86: 379)

Tavan adverbeina käytettävän komparatiiviadverbin avulla voidaan myös verrata teon tai tapahtuman laatua siten, että rakenteeseen kuuluu vertailun kohteena oleva agentti. Adjektiivien komparatiivirakenteen tavoin vertailun kohteena oleva nomini on tällöin partitiivissa (*vähembad dohtriid*, *hondomba keda*)

VeE *sä ed* ***vähembad dohtriid*** *tedad*
'Sinä et tiedä vähemmän kuin tohtori.' (SUST 86: 438)

VeK *minei ruskijan i vepsijan rozverein, en* ***hondomba ni keda***.
'Puhun venäjää ja vepsää, en ketään huonommin.' (Šondjal 2007)

Superlatiivi

Produktiivista, omana morfologisena kategorianaan käytettävää superlatiivia vepsässä ei tarkkaan ottaen ole, joskin yksittäisistä adjektiiveista ja adjektiivijohdoksista esiintyy superlatiivimuotoja. Adjektiivien skalaarinen vertailu ja jonkin ominaisuuden korostaminen, suurimman asteen osoittaminen on silti mahdollista ja tapahtuu tavallisesti apusanojen eli analyyttisen rakenteen avulla.

Yksittäisten sanojen superlatiivimuotoja esiintyy leksikaalistuneina relikteinä (*r'ounmaine*, *ežmaizes*, *keskmeine*).

VeK *nece pert'* ***r'ounmaine***
'Tämä talo on reunimmainen.' (SUST 86: 380)

VeK *konz mina openzin* ***ežmaizes*** *klassas*
'kun opiskelin ensimmäisellä luokalla' (Ladv 2005)

VeP *hän om* ***keskmeine*** *laps*
'Hän on keskimmäinen lapsi.' (SUST 86: 380)

Tavallisempia komparaation ääripään, suurimman asteen toteutumisen ilmaisuja ovat jonkin korosteisuutta osoittavat komparaatiolausekkeet. Puhutussa vepsässä esiintyy useita mahdollisuuksia ilmaista superlatiivisuutta tällä tavoin, kuten vertailusanan *kaikid* 'kaikkia', *kaikiš*

’kaikista’ sisältävä yksilöivä, superlatiivilauseke (*kaikiid hondomb*, *kaikid tarbhaižemb*, *suremb kaikiš*).

VeE ***kaikiid hondomb*** *hambhan kibu*
’Kaikista pahinta on hammassärky.’ (SUST 86: 380)

VeU *keleta-ki voib olda vepsläižen, no kel’ om,* ***kaikid tarbhaižemb***
’Ilman kieltäkin voi olla vepsäläinen, mutta kieli on kaikista tärkein.’ (Eldia 2011)

VeU ***suremb kaikiš*** *viga om, ka ved’ nece om voin*
’Kaikista suurin syy on, se on tämä sota.’ (Eldia 2011)
Vastaava superlatiivilauseke voidaan muodostaa myös interrogatiivipronomin *min’ni* ’mitä…’ avulla (*min’ni hondomb* ’mitä huonoin’, *min’ni vanhemban* ’mitä vanhin’).

VeE ***min’ ni hondomb*** *liha*
’Kaikista huonoin liha.’ (SUST 86: 380)

VeK *iče ot’* ***min’ ni vanhemban***
’Itse otti kaikista vanhimman.’ (SUST 86: 380)

Rinnakkaisvariantti vertailusanan *kaikid* ’kaikkia’, *kaikiš* ’kaikista’ sisältävälle superlatiivilausekkeelle on samanmerkityksisen venäjänkielisen sanan *samyi* käyttö ja sen avulla muodostettava vastaava lauseke (*samei kesk-keza*, *samyi vanhamb*). Yksittäistapauksessa se saattaa kongruoida adjektiiviattribuutin tavoin (*samejaa röünääžöö*).

VeE *ištubad* ***samejaa röünääžöö***
’He istuvat aivan reunassa.’ (SUST 86: 317)

VeK ***samei kesk-keza*** *nügüd, netil aigal*
’Nyt on aivan keskikesä, tähän aikaan.’ (SUST 86: 381)

VeK ***samyi vanhamb*** *eli eduu kodiš siga*
’Vanhin asui aiemmin kotona siellä.’ (Šondjal 2007)

5.8 Kysymyslause

Vepsän kysymyslauseen rakenteeseen vaikuttaa erityisesti se, mihin kysymys kohdistuu ja mikä kysyttävän asian, tilan, tapahtuman tai teon topikaalinen asema on. Sillä ei ole semanttisia rajoitteita. Vepsässä on kaksi erilaista keinoa esittää kysymys. Voidaan käyttää kysymyssanaa, joita ovat interrogatiivipronominit ja kysymyspartikkelit. Puhetilanteen mahdollistama tapa on käyttää väitelausetta keskusteluyhteydessä kysymyksenä ilman kysymyssanaa tai -partikkelia. Kysymyspartikkelin avulla muodostetaan tekoa tai tapahtumaa eli predikaation toteutumista koskeva kysymys. Lisäksi sitä käytetään adverbeissa. Kysymyssanan avulla voidaan muodostaa kolmeen eri sarjaan kuuluvia lauseita, joiden tehtäviä määrittävät pronominivartalot *ke-*, *mi-*, *ku-* ja *ko-*. Ne taipuvat useimmissa sijoissa, ja siten yksittäisten kysymyssanojen muoto vaihtelee paljon. Samoja kysymyslauseen muodostamiskeinoja käytetään myös alisteisissa kysymyslauseissa (ks. lähemmin jäljempänä lukua 8.2.5).

Kysymyspartikkeli

Suffiksoituneen **kysymyspartikkelin *-ik*** avulla muodostetaan kysymys, jonka fokuksena on finiittinen verbi tai adverbi. Kysymyspartikkeli on viimeinen, sananloppuinen morfeemi. Kirjakielessä se erotetaan sanasta yhdysmerkillä. Verbin osoittama kysymys koskee koko lausepropositiota, sen toteutumista. Kysymystä osoittavan predikaatin asema on useimmiten lauseen alussa (*zavodinik*, *mahtadik*, *omik*, *tedadik*, *tuleb-ik*), mutta erityisen korostettuna se voi esiintyä myös lauseen lopussa (*omaik*).

VeE *mida mä en nägehta,* ***zavodinik*** *mä tirpta?*
’Miksi minä en katso, alanko minä kärsiä?’ (SUST 86: 209)

VeK ***mahtadik*** *sinä iče kirjutada vepsäks?*
’Osaatko itse kirjoittaa vepsäksi?’ (Kurba 2006)

VeK ***omik*** *äi vepsoid?*
’Onko vepsäläisiä paljon?’ (Kurba 2006)

VeK *velled hengiš* ***omaik****?*
’Ovatko veljesi hengissä?’ (Kurba 2006)

VeK ***tedadik*** *kuverz' om kaikid vepsiid meiden?*
'Tiedätkö, paljonko meitä vepsäläisiä on yhteensä?' (Ladv 2005)

VeKirj *ka* ***tulebik*** *hän suomalaiž-ugrilaiželehe školha?*
'Tuleeko hän suomalais-ugrilaiseen kouluun?' (Eldia 2011)

Vepsälle luonteenomaisen **lauseenloppuisen fokuksen** ja lauseen semanttisen rakenteen takia kysymys voi jakautua kahteen osaan. Kysymyspartikkelin sisältävä finiittinen verbi (*omik*), mutta myös lauseenloppuinen nominaalinen jäsen (*kana*) voi olla fokusoitu, jopa kysymyssana (*kuverz'*).

VeP ***omik*** *mun'nu muneižen* ***kana****?*
'Onko kana muninut munan?' (SUST 86: 534)

VeP ***omik*** *silei nagrišts* ***kuverz'****?*
'Paljonko sinulla on naurista?' (SUST 86: 144)

Kysymyspartikkeli *-ik* voi liittyä muiden verbien tavoin myös **finiittisesti taipuvaan kieltoverbiin** (*edik*, *enik*). Toisinaan käytetään kuitenkin venäjästä lainattua kysymyspartikkelia *-li*, joka ei liity kieltoverbiin vaan konnegatiivimuotoiseen semanttiseen pääverbiin (*ii tarbižli*).

VeE ***ii tarbižli*** *mändä kod'he?*
'Eikö pitäisi mennä kotiin?' (SUST 86: 209)

VeP ***edik*** *tule babeimaha lapsuzid?*
'Etkö tule kätilöimään lapsia?' (SUST 70: 153)

VeP ***enik*** *mina ole silei mužik i poigile bat'*
'Enkö minä ole sinulle mies ja pojille isä?' (SUST 70: 155)

Myös adverbiin liittyvä kysymyspartikkeli tulee mahdollisten muiden morfeemien jälkeen viimeiseksi. Kysyvä adverbi on tavallisesti aina lauseen alussa. Partikkeli voi liittyä suoraan adverbivartaloon (*äjik ~ äjak ~ äjäk*, *vähak*) tai adverbinjohtimen perään (*äjasik*, *paksusik*).

VeE ***äjik*** *aigad om?*
'Paljonko kello on? (SUST 86: 71)

VeK ***äjak*** *sinei oli vot*?
’Kuinka vanha olit?’ (Kurba 2006)

VeK *tovariščoid nügüde tägä starikoid jänuded,* ***äjäk*** *miid?*
’Ystäviä nykyään tänne ovat jääneet vanhukset, paljonko meitä on?’ (Pecoil 2009)

VeK ***äjasik*** *müid boranan?*
’Paljostako myit pässin’ (SUST 86: 533)

VeK ***paksusik*** *sinä pagižed?*
’Puhutko sinä usein?’ (Kurba 2006)

VeP ***vähak*** *om upponužid*
’Paljonko on hukkuneita?’ (SUST 86: 38)

Interrogatiivit

Interrogatiivipronominivartalo *mi-* muodostaa kysymyksiä, joiden korrelaattina oleva tarkoite on ei-inhimillinen toimija tai teko. Niiden vastaus on joko nominaalinen lauseenjäsen tai verbi. Lokaalisuutta ja tilaa kysytään kuitenkin toisen pronominivartalon *ku-* avulla. Kysymyspronominin *mi-* variantit *mi* ’mikä’, *min* ’minkä’ tai *mida* ’mitä’ ovat lauseen subjektin tai vielä tavallisemmin objektin asemassa. Yksittäistapauksissa käytetään myös lokaalista muotoa (*miš*) adverbiaalisessa asemassa.

VeE ***min*** *sä nagrad?*
’Mitä sinä naurat?’ (SUST 86: 405)

VeE *tejaa se* ***miš*** *pezetaba lapsiid?*
’Missä teillä pesevät lapsia?’ (SUST 86: 406)

VeE ***mida*** *peša sanud*
’Mitä Peša sanot?’ (SUST 86: 93)

VeK ***min*** *hii pagištas?*
’Mitä he puhuvat?’ (Mäggär’v 2007)

VeK ***mi*** *hiiš, en tahtoi*
’Mitä heistä, en halua!’ (SUST 86: 406)

VeK ***mida*** *vuu...sinei om ak?*
’Mitä vielä…onko sinulla vaimo? (Kurba 2006)

Kysymyssanaa *mida* korostetaan toisinaan kysymyspartikkelin *-(i)k* avulla (*midak*, *mejak*), jolla on tässä tapauksessa puhtaasti diskursiivinen merkitys, ei lauserakenteeseen liittyvä.

VeE ***midak*** *vöü muštatada oliiž*
’Mitä pitäisi vielä muistutella?’ (SUST 86: 192)

VeE *pauš* ***midak*** *sä muga se otitoo kondjan rikta, a iče ed voilen i ampta*
’Pauš, miksi sinä niin otit tappaaksesi karhun, mutta et voinut itse ampua?’ (SUST 86: 393)

VeK *ka* ***mejak*** *pagišta? oma jo kolnuded kaik*
’Miksi puhua? Kaikki ovat jo kuolleet.’ (Mäggär’v 2007)

Samasta pronominivartalosta *mi-* on johdettu laatua, siis adjektiivin ominaisuutta osoittava **kysymyssana *mitte*** ’millainen’, joka taipuu itsenäisenä sanana eri sijoissa, yksikössä (*mitte ~ mütte*, *mičuu ~ miččeu*, *miččes*) ja monikossa (*miččed*).

VeK *sinei* ***mitte*** *om sinun kel’, rodnij kel’?*
’Mikä sinun kielesi on, äidinkielesi?’ (Kurba 2006)

VeK ***mütte*** *vepsan kelen oli položenie, konz olid laps?*
’Millainen vepsän kielen tilanne oli, kun olit lapsi?’ (Ladv 2006)

VeE ***mičuu*** *kuu i mičuu päivää?*
’Missä kuussa ja minä päivänä?’ (SUST 86: 407)

VeK *a sinä ičeze lapsidenke* ***miččeu*** *keleu pagižed?*
’Mitä kieltä puhut omien lastesi kanssa?’ (Kurba 2006)

VeK ***miččed*** *oliba predmetad?*
’Mitä aineita oli (koulussa)?’ (Kurba 2006)

VeK *hän* ***miččes*** *agjas eli-se?*
’Missä kylän osassa hän asui?’ (Ladv 2007)

Pronominivartalon *ku-* avulla muodostetaan kysymyslauseita, joiden korrelaattina oleva tarkoite ei ole elollinen. Pronominivartalo taipuu paikallissijoissa (*kuhu*, *kus*, *kuspäi*), joiden avulla muodostetaan lokaalisia kysymyslauseita. Niiden tyypillinen vastaus ilmaisee paikan ja on siten adverbiaalinen lauseenjäsen. Kaksitavuinen samasta vartalosta muodostettu kysymyssana *kuna* 'minne' on leksikaalistunut, samoin lokaalinen kysymyssana. Tarkoitteen rajaava relatiivipronomini *kudamb* 'kumpi; joka' voi taipua paikallissijoissa ja esiintyä tällöin lokaalisena kysymyssanana (*kudambha* 'kumpaan').

VeE ***kudambha*** *kädhe ajamiine?*
'Kumpaan suuntaan pitää ajaa?' (SUST 86: 408)

VeK ***kuhu*** *rodnus oled ka kenak oled*
'Minne olet syntynyt ja kuka olet? (Ladv 2006)

VeK *sinä* ***kus*** *oled rodnus*
'Missä sinä olet syntynyt?' (Kurba 2006)

VeK *igän Ladvas elid vai* ***kus*** *ni?*
'Oletko koko ikäsi elänyt Ladvassa vai missä? (Kurba 2006)

VeK *neičče̮d ka tö* ***kuspäi*** *oletei*
'Tytöt, mistä te olette?' (Kurba 2011)

VeK ***kuna*** *hän tariž? hän nikuna ei tariž meide kel'*
'Mihin hän tarvitsee? Hän ei tarvitse mihinkään meidän kieltämme.' (Kurba 2011)

Samasta pronominivartalosta *ku-* on johdettu myös **tavan adverbiaalin kysymyssanoja**. Ne eivät perustu produktiiviseen sijataivutukseen, vaan ovat nykyrakenteen kannalta leksikaalistuneita muotoja (*kut*, *kuverz*, *kuverdan*). Interrogatiiveista muodostettujen kaksiosaisten johdosten avulla muodostetaan myös indefiniittipronomineja (*kut-se*, ks. lähemmin lukua 7.3).

VeE ***kut*** *sinun kucubad?*
'Mikä sinun nimesi on?' (SUST 86: 123)

VeK ***kuverz*** *om vepsoid, kut sinä dumeid?*
'Kuinka paljon on vepsäläisiä, mitä sinä arvelet?' (Kurba 2006)

VeK ***kuverdan*** *voimei hangou sada?*
’Minkä verran voimme saada hangolla?’ (SUST 86: 381)

VeK ***kut****-se unohtamei mii.*
’Jotenkin me unohdamme.’ (Mäggär’v 2007)

VeP ***kut*** *mina sindai mehele se otan*
’Kuinka minä sinut vaimokseni otan?’ (SUST 86: 408)

Elollisen tarkoitteen kysymyssana muodostetaan **pronominivartalosta *ke-***. Muista kysymyssanatyypeistä poiketen se taipuu lähes kaikissa sijamuodoissa ja muodostaa yksikössä täydellisen paradigman, keskivepsässä (Ladv) seuraavasti: *ken* (NOM) : *kenen* (GEN) : *keda* (PRT) : *kehe* (ILL) : *kes* (INE) : *kespäi* (ELA) : *kelle* (ALL) : *kel* (ADE) : *kelpäi* (ABL) (~ *kespäi*) : *kenenno* (APPR) : *kenennopäi* (EGR) : *kehessai* ~ *kenenossai* (TERM) : *kenenke* (COM) : *keneta* (ABE) : *keks* (TRA). Ablatiivimuodon *kelpäi* asemesta käytetään usein elatiivimuotoa *kenespäi*. Monikossa nominatiivi *ked* on tavallinen, kun taas muissa sijamuodoissa käytetään yleensä yksikkömuotoja.

VeE ***ken*** *se astub?*
’Kuka tulee?’ (SUST 86: 407)

VeK ***ken*** *siga pertedes?*
’Kuka siellä on eteisessä?’ (SUST 86: 407)

VeK *sinun tat i mam* ***ked*** *oliba?*
’Keitä sinun isäsi ja äitisi olivat?’ (Kurba 2006)

VeK *hän* ***kenenke*** *eläb?*
’Kenen kanssa hän asuu?’ (Kurba 2006)

VeP ***kenen*** *ak tuli, necen sankte?*
’Kenen vaimo tuli, tuon paksuinen?’ (SUST 86: 407)

Kysymyssana *konz*, jolla ei ole paradigmaattisia rinnakkaismuotoja, viittaa ajalliseen tarkoitteeseen. Muiden interrogatiivien tavoin siitäkin voidaan johdinten avulla luoda indefiniittipronomineja (*konz-ni*).

VeE ***konz*** *haugoo peksab, konz vicaa*
’Milloin pieksee halolla, milloin vitsalla.’ (SUST 86: 415)

VeK *a vene kelel* ***konz*** *zavodid pagišta?*
’Mutta koska aloit puhua venäjäksi? (Kurba 2006)

VeK *sinä kävelid školha* ***konz****-ni?*
’Oletko joskus käynyt koulua?’ (Kurba 2006)

Väitelause kysymyslauseen asemassa

Kysymyslauseella on aina diskursiivinen tehtävä, ja pronominivartalosta johdetun sanan avulla muodostettavat kysymykset edellyttävät vastausta. Myös suora väitelause voi esiintyä sellaisessa asemassa, että se on tulkittava kysymyslauseeksi.

VeK (INT): *potom minä nain, kuume poigad, kaks tütärd. iče radoin täs kolhozas.*
VeK (INT): ***sinä kävelid školha?***
’Sitten menin naimisiin, kolme poikaa, kaksi tytärtä. Työskentelin itse täällä kolhoosissa.’ (Ladv 2006)
’Sinä kävit koulua?’ (Kurba 2006)

VeK (INT): *a sinä kundled… radio teil om?*
VeK (INF): *om.*
VeK (INT): ***elgendad midä pagižeba?***
’Mutta sinä kuuntelet… onko teillä radio?’
’On.’ (Ladv 2006)
’Ymmärrät mitä puhuvat?’ (Kurba 2006)

VeK (INT): *paksus pagižed vai harvoin?*
VeK (INF): *harvoin, konz kenenke venänikad oma ka pagižemei a muide po-vepsskij.*
VeK (INT): ***televizoran kacod?***
VeK (INF): *televizoran kacumei.*
’Puhut usein vai harvoin?’
’Harvoin, milloin jonkun kanssa, jos ovat venäläisiä, puhumme, muuten vepsäksi.’
’Katsot televisiota?’ (Kurba 2006)
’Katsomme televisiota.’ (Ladv 2006)

Tavallisen suoran väitelauseen sisältämän kysymyksen vahvistamiseksi sanajärjestyksen ja lauseen loppuun fokusoituun asemaan tulevan väitteen avulla voidaan kysymyssanan sijasta osoittaa, että väite sisältää

kysymyksen. Lauseenloppuisessa asemassa voi tällöin olla esimerkiksi predikaatti (*tedad*) tai partikkeli (*ka*).

VeK *sizar om vuu hengiš, t'ot'a,* ***tedad****?*
'Sisko on vielä hengissä, täti [Ljuba], tiedät?' (Ladv 2006)

VeK *vepskijal kelel sinä s roždenija pagižed,* ***ka****?*
'Sinä puhut vepsän kieltä syntymästäsi alkaen, eikö niin?' (Kurba 2006)

5.9 Adverbit

Koska verbi voi saada lähes rajattomasti määritteitä, erilaisia adverbiaalisia rakenteitakin on runsaasti. Niissä oman runsaan alatyyppinsä muodostavat yksisanaiset adverbit, joita luodaan usein johdinten avulla. Toisaalta esimerkiksi aikaa määrittäviä nomineita käytetään myös adverbiaaleina, yksisanaisina verbin määritteinä, ja adverbien ja adverbiaalin asemassa olevan nominin raja on häilyvä. Adverbien ryhmälle on ominaista, että niistä useilta puuttuu varsinainen leksikaalinen merkitys, kun taas semanttisesti abstraktimpi lauserakenteeseen liittyvä tehtävä on pronominien ja postpositioiden tavoin tärkein. Vaikka monet adverbit ovat johdoksia, ne eivät usein hahmotu johdoksiksi. Syynä tähän on se, että sanavartalon ja johdinaineksen muodostama merkitys on tyypillisesti tapauskohtainen ja lekseemilähtöinen, ei kieliopillinen rakennekategoria.

Tavan adverbit

Tekemisen tapaa kuvaavat adverbit ovat yksittäisinä lausekkeina verbin määritteitä. Yleisimpiä johtimia on *-(š)ti*. Usein kantasana ei esiinny ilman johdinta, vaan on siihen kiinteästi sidottu (*pädäräšti*, *keskiti*, *kukeristi*, *mödmödäite*). Joissakin tapauksissa nominivartalolla on myös itsenäinen leksikaalinen merkitys, mikä osoittaa johdintyypin produktiivisuuden (*piitošti*, *erašti*, *ristäiti*).

VeE *ani* ***pädäräšti*** *seižutiid*
'Asetit (seisomaan) hyvin täpärästi.' (SUST 86: 127)

VeK *kur'das* ***piitošti****, miše ii nägeižiiba*
'Tupakkaa poltetaan salaa, jotta ei nähtäisi.' (SUST 86: 132)

VeK *erašti čomin,* ***erašti*** *necida paginad ii sa ponimoida*
’Toisinaan hyvin, toisinaan sitä puhetta ei voi ymmärtää.’ (Ladv 2006)

VeK ***keskiti*** *kaik oma*
’Kaikki ovat sekaisin.’ (SUST 86: 529)

VeP *mänob* ***kukeristi****, püštinpäi*
’Menee kuperkeikkaa, ylösalaisin.’ (SUST 86: 248)

VeP *haugod* ***ristäiti*** *panen*
’Panen halot ristikkäin.’ (SUST 86: 137)

VeP *hö mänoba* ***mödmödäite****, üks edelpäi, toine mödha*
’He menevät peräperää, yksi edeltä, toinen jäljessä.’ (SUST 86: 530)

Näennäisesti produktiivisia, muodoltaan inessiivin kanssa identtisiä, mutta adverbimaisuutensa takia kiteytyneitä ovat lekseemikohtaiset tavan adverbin muodot *paksus* ’usein’ ja *teravas* ’pian’. Sen sijaan adverbilta *hotkas* puuttuu vastaava kantasanana toimiva adjektiivi.

VeE *ajoodas sina* ***paksus***
’Sinne ajellaan usein.’ (SUST 86: 293)

VeK ***paksus*** *kävuudas Suštaspäi komandirovkha*
’Suštasta käydään usein komennuksella.’ (SUST 86: 129)

VeK *muga* ***hotkas*** *pagižeb vepsän kelel*
’sillä tavalla nopeasti puhuu vepsää’ (Kurba 2011)

VeK ***teravas*** *linneb akale kahesakümne vot*
’Pian eukko täyttää kahdeksankymmentä vuotta.’ (SUST 86: 294)

Lekseemikohtaisia ovat myös pronominivartaloon pohjautuvat, mutta adverbeina kiteytyneet tavan adverbit (*ninga*(*vuižin*)**,** *muga*, *mugažno*).

VeK *sä n’urkul* ***ninga*** *ajoid*
’Sinä iskit nyrkillä niin.’ (SUST 86: 528)

VeK *butkib surda* ***ningavuižin***
’[Mylly] jyskää survoo tuolla tavalla.’ (SUST 86: 248)

VeK *vot nece amuu* ***ninga*** *nazivaežoiš*
’Sitä alettiin jo kauan sitten kutsua niin.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *näged pagištas-se nakka* ***ninga*** *pagištas naku Mäggär’ves, Nemžoil* ***ninga*** *pagištas, Järviš* ***ninga*** *pagištas*
’Katsos puhutaan siellä puhutaan, niin puhutaan tuolla Mäggär’vessä, Nemžassa puhutaan niin, Järvissä puhutaan niin…’ (Mäggär’v 2007)

VeK *a* ***muga*** *hii sanuiba*
’Mutta niin he sanoivat.’ (Mäggär’v 2007)

VeK ***muga*** *eduu aig oli*
’Sellainen aika oli ennen.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *i bohateiks lugiba* ***muga****, tatein ot’iba*
’Ja laskivat rikkaaksi sillä tavalla, ottivat isäni.’ (Mäggär’v 2007)

VeK ***mugažno*** *kaiken kanzan oigenziba v Sibir, Tobolsk*
’Koko perheen lähettivät myös Siperiaan Tobolskiin.’ (Mäggär’v 2007)

Läpinäkyviä nomineista tehtyjä adverbijohdoksia, edellisten tavoin vain yksittäisten kantasanojen yhteydessä käytettäviä yksittäisiä lekseemejä ovat instruktiivimuotoiset tunnukseen *-n* päättyvät adverbit (*püstütpäin ~ püštinpäi*, *hondoon’ ← hond* ’huono’, *čomin ← čoma* ’kaunis’).

VeE *hebo joksob* ***püstütpäin***
’Hevonen juoksee pää pystyssä.’ (SUST 86: 139)

VeE *upakod kuivaba ani* ***hondoon’***
’Virsut kuivuvat hyvin huonosti.’ (SUST 86: 139)

VeK *ehtal vändiba mahtte* ***čomin***
’Illalla leikkivät [revontulet loimusivat] oikein kauniisti.’ (SUST 86: 128)

VeP *mänob kukeristi,* ***püštinpäi***
’Menee kuperkeikkaa, ylösalaisin.’ (SUST 86: 248)

Adverbeilla on yleensä vähän rinnakkaisvariantteja, mutta yksittäistapauksissa sellaisia esiintyy, kuten adverbilla *harvoin* ~ *harvašti*.

VeK (INT): *luged ka.* ***harvoin*** *ka, voib kirjutada.*
VeK (INF): ***harvašti****. ii konz ole lugd'a.*
'Luet, eikö niin. Harvoin, voi kirjoittaa?' (Kurva 2006)
'Harvoin. Ei ole aikaa lukea.' (Kurba 2006)

Komparaatioadverbeilla on sama tunnus *-mb-* kuin adjektiiveilla, jotka vertaavat ominaisuutta. Myös tämän tunnuksen saavat adverbit ovat taustaltaan adjektiiveja. Ne esiintyvät toisinaan *-mba*-loppuisina leksikaalistuneina adverbeina (*herkemba*, *teramba*), toisinaan tavallisina komparatiivimuotoina, joiden lauseasema ja vertailun kohteena olevan substantiivin puuttuminen tekee niistä adverbimaisia (*hubdemb*, *paremb*).

VeK ***herkemba*** *vedagat*
'Vetäkää nopeammin!' (SUST 86: 249)

VeK *sikš* ***hubdemb*** *opendas*
'siksi oppivat huonommin' (Ladv 2005)

VeP *sinä hard'a* ***teramba***
'Harjaa nopeammin!' (SUST 86: 249)

VeP *hüvä hän om söda – mina* ***paremb*** *bolad sön*
'Se on hyvä syödä – minä syön mieluummin puolukoita.' (SUST 86: 225)

Intensiteettiadverbit

Osa adverbeista esiintyy tavallisesti jonkin muun ominaisuutta tai tapaa ilmaisevan sanan eli adjektiivin tai adverbin määritteenä. Tällaiset intensiteettiadverbit (*ani*, *lujas*, *dik(e)i*) tulevat tavallisesti välittömästi pääsanansa eteen. Yksittäistapauksessa tavallisesti ominaisuutta korostava vahvikeadverbi voi tulla myös substantiivin eteen (*lujas pakeine*).

VeE ***ani*** *pädäräšti seižutiid*
'Asetit (seisomaan) hyvin täpärästi.' (SUST 86: 127)

VeE *kaks ukod **ani** surt tuliškenz*
'Kaksi ukkoa, hyvin suurta, alkoi tulla.' (SUST 86: 68)

VeK ***lujas** vähän om ristituid*
'Hyvin vähän on ihmisiä.' (Ladv 2005)

VeK *paskharag **dikei** bask*
'Närhi on hyvin kaunis.' (SUST 86: 185)

VeK *oli völ **lujas** pakeine*
'Oli vielä kova pakkanen.' (Ladv 2008)

VeP *ruza iile **lujas** rusked*
'Punertava ei ole kovin punainen.' (SUST 86: 127)

Vahvikeadverbi ja pääsana eivät ole täysin erottamattomia, vaan niiden väliin voi tulla muu partikkeli (*lujas völ nored*) tai vahvikeadverbi voi tulla pääsanan sisältävän lausekkeen jälkeen (*lujas äi, diki*).

VeK *no me olim **lujas völ nored***
'Mutta me olimme vielä kovin nuoria.' (Ladv 2005)

VeK *siloi oli **äi lapsid, diki***
'Silloin oli paljon lapsia, hyvin [paljon].' (Ladv 2006)

Ajan adverbit ja muut ajan ilmaisut

Adverbiaalisissa ajan ilmaisuissa rajaamatonta aikaa ilmaistaan taipumattomilla adverbeilla, rajattua aikaa tarkoitteen rajaavien substantiivien avulla. Konkreettisimpia ajan ilmaisuja ovat vuorokauden- ja vuodenajat, joille on oma nimityksensä. Ne eivät itse asiassa ole adverbeja, vaan substantiivien alaryhmä. Tässä niitä käsitellään kuitenkin ajan adverbien yhteydessä, koska ne muodostavan yhdessä laajemman kokonaisuuden.

Taipumattomat ajan adverbit ilmaisevat ajallista relaatiota tai ajan kestoa kerrontahetkeen nähden. Erilaisia leksikaalisia ajan ilmaisuja on runsaasti. Keskenään vastakohtaisia ovat rajaamatonta 'aina' (*nagol'*, *gol'u*, *kaika*, *kaiken*) ja punktuaalista 'nyt' (*nügüd*, *hätkenik* (*hätken* 'hetken')) aikaa ilmaisevat sanat.

VeE ***nagol'*** *nece neičukaane paimenz lehmad*
'Tämä tyttö paimensi aina lehmiä.' (SUST 86: 90)

VeK *hän* ***gol'u*** *verhiideke mamoodeke*
'Hän on aina vieraiden äitien kanssa.' (SUST 86: 174)

VeK *min'a* ***kaika*** *kalatan*
'Minä kalastan aina.' (SUST 86: 528)

VeK ***nügüd*** *aig om toine*
'Nyt aika on toinen.' (Ladv 2005)

VeP ***kaiken*** *voikab*
'Hän itkee aina.' (SUST 86: 517)

VeP ***hätkenik*** *astud?*
'Kauanko kävelet?' (SUST 86: 533)

Relatiivista, tapahtuma-ajan osalta tai sen kestolta **puhehetkeen verrattavaa aikaa** ilmaistaan samoin useiden eri adverbien avulla. Myös tällöin ne voivat olla kestoltaan duratiivisia (*velak*, *völ*) tai punktuaalisia (*d'älgmei*). Edelleen ne voivat viitata tapahtumahetkeä edeltävään (*amu*, *tanttei*) tai toisen tapahtuman jälkeen odotettavaan (*eskäi*, *vaste*).

VeE ***velak*** *putub metha?*
'Vieläkö osuu maalitauluun?' (SUST 86: 298)

VeK *no me olim lujas* ***völ*** *nored*
'Mutta me olimme vielä hyvin nuoria.' (Ladv 2005)

VeK *ńurgui, ńurgui da* ***d'älgmei*** *andoin*
'Nurkui, nurkui ja lopulta annoin.' (SUST 86: 456–457)

VeK ***amu*** *jo nece ol', čoma aig*
'Se oli jo kauan sitten, hyvä aika.' (SUST 86: 178)

VeK *mä voumičen kegon,* ***eskäi*** *i tulen*
'Teen keon valmiiksi, ja sitten tulen.' (SUST 86: 530)

VeP ***tanttei*** *ombel' hüvin a n'uguni omblob pahein*
'Äsken [taannoittain] ombeli hyvin, mutta nyt ompelee huonosti.' (SUST 86: 252)

VeP ***vaste*** *enamban ton*
'Seuraavan kerran tuon enemmän.' (SUST 86: 528)

Relatiivisina ajan adverbeina voi pitää myös sellaisia ilmaisuja, jotka vertaavat aikaa sen perusyksiköihin tai sijoittuvat tällaisten muodostamaan sarjaan, kuten 'vuosi' (*muloo* 'viime vuonna') tai 'päivä' (*täämbää ~ tänämbäi*, *egle*). Muiden adverbien tavoin nämä ovat taipumattomia, kiteytyneitä muotoja.

VeE ***muloo*** *pajatiin pajon, ebad hän veškek*
'Viime vuonna lauloin laulun, eivätpä vieneet [minua].' (SUST 86: 386)

VeK ***täämbää*** *kajed*
'Tänään on kolea sää.' (SUST 86: 228)

VeK *sa se* ***tänämbäi*** *tuliid* ***möhäi***
'Sinäpä tulit tänään myöhään.' (SUST 86: 131)

VeP ***egle*** *en tenu ni mida*
'Eilen en tiennyt mitään.' (SUST 86: 93)

Konkreettisimpia ajan ilmaisuja ovat **substantiivit**, jota nimeävät ajallisen kehyksen ja toimivat **ajan adverbiaaleina**. Ne taipuvat tavallisten nominien tavoin, eivätkä siis kuulu adverbien sanaluokkaan, vaikka muodostavatkin yhdessä niiden kanssa erilaisten ajan ilmaisujen kokonaisuuden. Tällaisia, ajallisia peruskäsitteitä ovat vuorokauden ajat (*öhudeks ~ öl*, *homencoo ~ homencuu*, *päivil ~ peivan*, *ehtou ~ ehtoil ~ ehtaks ~ ehtkoičin*).

VeE *tuugat, tuugat,* ***öhudeks*** *i tuugat*
'Tulkaa, tulkaa – tulkaa yöksikin.' (SUST 86: 266)

VeE *sašku* ***homencoo*** *toras' poigamu*
'Sašku riiteli aamulla pojan kanssa.' (SUST 86: 361)

VeK *täl* ***öl*** *tuldas sindai otmha türmha*
’Tänä yönä sinut tullaan ottamaan vankilaan.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *minä* ***homencuu*** *libun…*
’Minä nousen aamulla…’ (Ladv 2006)

VeK *edehko svad’bad; homen svad’ib, a täl* ***ehtou*** *niidižeht*
’Vähän ennen häitä; huomenna vihitään, mutta tänä iltana on neitoilta [polttarit].’ (SUST 86: 184)

VeK *tol’ko mecha kävelin, da* ***ehtoil*** *mecas barakos*
’Kävin vain metsässä ja illalla olin metsässä parakissa.’ (Ladv 2006)

VeK ***ehtaks*** *se jougan paizutab*
’Illaksi jalka turpoaa.’ (Mäggär’v 2007)

VeK ***ehtkoičin*** *kacun*
’Iltaisin katson.’ (Ladv 2006)

VeK *kaikužil* ***päivil*** *lugen sigä, mida putui*
’Joka päivä luen sieltä, mitä sattuu.’ (Ladv 2006)

VeP ***peivan*** *ribiškelin*
’Riiviskelimme [pellavaa] päivän.’ (SUST 86: 457)

Vuodenajat (*kevaduu, kezaa ~ kezal*, *sügüzel*, *touvou ~ touveks*) ovat vastaavia ajan ilmaisuja, mutta eivät adverbeja vaan tavallisia kaikissa sijoissa taipuvia substantiiveja.

VeE *kündiimaa, semenziimaa toižuu* ***kezaa*** *kagrad*
’Kynnimme, kylvimme toisena kesänä kauraa.’ (SUST 86: 99)

VeK *sigä radoim* ***kezal***
’Olimme siellä töissä kesällä.’ (Eldia 2011)

VeK *necen pertin stroiliba siloi, sil* ***kevaduu***
’Tämä talo rakennettiin silloin, sinä keväänä.’ (Ladv 2006)

VeK *lehmad tarbi* ***touvou*** *sötta*
’Lehmää on syötettävä talvella.’ (SUST 86: 100)

VeP *koivžomaspäi otan koivid da katkein vasteid,* ***tauveks***
’Otan koivikosta koivuja ja katkon vastoja talveksi.’ (SUST 86: 266)

VeKirj *Kevädel vedas niid sinna, a* ***sügüzel*** *ottas.*
’Keväällä ne viedään sinne ja syksyllä haetaan.’ (Kodima 08/2012)

Paikan adverbit

Paikan tai paikkaan liittyvän tapahtuman tai toiminnan osoittaminen on yksi kielen perustehtäviä, mikä ilmenee monella tavalla kaikkien sanaluokkien funktioissa. Kiteytyneitä lokaalisuuden ilmaisuja ovat paikan adverbit, jotka sellaisenaan määrittävät sijaintia, kun taas esimerkiksi paikallissijaiset substantiivit nimeävät paikan kehyksen. Paikan adverbit ovat avoin kategoria, johon tulee uusia jäseniä. Usein ne ovat taustaltaan tavallisia nomineita, joilla on jokin sijapääte, mutta ne eivät taivu kaikissa sijoissa.

Pronominikantaisilla paikan adverbeilla on pronomineille ominainen deiktinen merkitys, ja ne taipuvat osin paikallissijoissa, osaksi leksikaalistuneina muotoina. Ne viittaavat puhujan asemasta määrittyvään läheisempään tai etäisempään sijaintiin (*sigaa ~ siga ~ sinne ~ sihe ~ sihessai*, *tägä ~ täs ~ tänne ~ tänna*).

VeE ***sigaa*** *ongitaba*
’Siellä ongitaan.’ (SUST 86: 134)

VeK *ala mäne* ***sinne****, tule* ***tänne***
’Älä mene sinne, tule tänne!’ (SUST 86: 134)

VeK *mindei otiba* ***sihe*** *abuhu*
’Minut otettiin sinne apuun.’ (Ladv 2006)

VeK *a kodhe tulin da* ***sihessai*** *surduin*
’Mutta tulin kotiin ja siihen mennessä olin väsynyt.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *a eläd kaik t****ägä****?*
’Oletko aina elänyt täällä?’ (Ladv 2006)

VeK *iče radoin* ***täs*** *kolhozas*
’Itse työskentelin täällä kolhoosissa.’ (Ladv 2006)

VeK *homen **tänna** tuldasei mejänlo*
’Huomenna tulevat tänne meidän luo.’ (Ladv 2006)

VeP *hän **siga** om, sina **siga** olid*
’Hän on siellä, sinä olit siellä.’ (SUST 86: 135)

Spatiaalisuuden peruskäsitteitä ilmaistaan tyypillisesti leksikaalistuneilla, mutta kaksimorfeemisilla adverbeilla. Ne muodostavat usein vastakohtapareja, kuten ’etäällä’ ja ’lähellä’ (*edahan*, *läzn*), ’ylhäällä’ ja ’alhaalla’ (*ülähän ~ üles-kät*, *alahan*), ’edessä’ ja ’takana’ (*edez ~ edehe*, *tagaz ~ tagaks*). Tällaisia adverbeja voidaan käyttää myös komparatiivisesti (*lähembaižiš*, *lähemba*, *edamba-ki*).

VeK *nece tolko pörub **edez** da **tagaz**, polhe da toižhe käveleb*
’Tämä vain pyörii edes takaisin, kulkee puolelta toiselle.’ (SUST 86: 136)

VeK *prihad vol **edahan**, ajeldas*
’Pojat ovat vielä kaukana ajelemassa.’ (SUST 86: 243)

VeK ***alahan** na nižnem etaže eliba necespei Enarvispei učenikad.*
’Alhaalla alimmassa kerroksessa asuivat enarvilaiset opiskelijat.’ (Koskenpä 2007)

VeK *g’ärven pohjg’ om **läzn**, madou om*
’Järven pohja on lähellä, on matala.’ (SUST 86: 356)

VeK *Vidlas eläb äi ristituid kudambad oma **lähembaižiš** külišpäi*
’Vidlassa asuu paljon ihmisiä, jotka ovat läheisistä kylistä.’ (Eldia 2011)

VeP ***edehe** i **tagaks** (pidab) puukiž, kaks pidab, ühtel ei sa vedada*
’Eteen ja taakse pitää olla rekipölkky, yhdellä ei voi vetää.’ (SUST 86: 137)

VeP *lenda pada **üles-kät** pal’cale*
’Nosta pata ylös hyllylle.’ (SUST 86: 187)

VeKirj ***Ülähän*** *– taivaz,* ***alahan*** *– habi eläb heng oksihe tabadase.*
'Ylhäällä on taivas, alhaalla elää tuskin kukaan, sotkeutuu oksiin.' (Kodima 08/2012)

VeKirj *Oli erazvuittušt kalad, kudamb* ***lähemba*** *ujui.*
'Oli erilaisia kaloja, jotka uivat lähemmäksi.' (Kodima 08/2012)

VeKirj *Voib olda päivkodihe käveliži* ***edamba-ki*** *lapsid.*
'Ehkä lastentarhassa kävisi lapsia kauempaakin.' (Kodima 11/2008)

On myös muita, **spesifejä paikan ilmaisuja**, kuten 'ulkona', jota voidaan ilmaista eri keinoin. Varsinaisen sanan merkitys ilmenee adverbista korkeintaan metaforisesti (*pöudel*, *veräile*) tai ei ollenkaan (*irdal* ~ *irduu*).

VeE *voikaškanded ka selgitan* ***veräile***
'Jos rupeat itkemään, lähetän ulos.' (SUST 86: 135)

VeK ***pöudel*** *pakaine om*
'Ulkona [pellolla] on pakkanen.' (SUST 86: 134)

VeK *necen pagižim siloi täs* ***irdal***
'Tästä jo puhuimme silloin täällä ulkona.' (Ladv 2005)

VeK *a* ***irduu*** *sigä ed kulište paginad*
'Mutta ulkona et siellä kuule puhetta.' (Ladv 2007)

Määrän adverbit

Määrää ilmaistaan vepsässä monien muiden kielten mukaisesti kahdella tavalla eli tarkan lukumäärän ilmaisevalla numeraalilla tai relationaalista määrää osoittavalla adverbilla. Kummankin pääryhmän sana voi esiintyä yksin mutta hyvin usein ne saavat myös määritteitä. Niiden lisäksi määrää osoitetaan muunlaisten kvanttorien, kuten pronominien avulla (ks. indefiniittipronominit luvussa 7.3). Määrää ilmaistaan usein useasanaisen lausekkeen avulla, jolloin määrän adverbi tai numeraali saavat määritteitä. Niitä ja kvanttoripronomineja yhdistää se, että molemmilla on yksinkin esiintyvänä nominaalinen referentti. Tarkoite ei kuitenkaan aina ilmene samasta lauseesta, vaan tunnetaan asiayhteydestä.

Muiden adverbien tavoin määrän adverbit taipuvat vain rajallisesti (*äi ~ äjan ~ äjad*) tai ovat leksikaalisesti täysin kivettyneitä muotoja (*vähä ~ vähän*). Kvantifioiva kysymyssana taipuu vain sellaisissa sijoissa, jotka esiintyvät määrän adverbeissa ja numeraalilausekkeissa (*kuverdaks*, *kuverdan*).

VeE *ii ani* ***äjad***
'ei kovin paljon' (SUST 86: 40)

VeE *tarbiž akad kočkhu pästtä hot* ***kuverdaks-ni***
'Akka pitää päästää nurkkaan vaikka hetkiseksi.' (SUST 86: 99)

VeK *ven'aks mugažo* ***äjan*** *en luge*
'En lue venäjäksikään paljon.' (Ladv 2006)

VeK *ii* ***äjäd*** *ole nügde Ladvas,* ***vähä*** *om, ka*
'Nykyään Ladvassa ei ole paljon, on vähän.' (Ladv 2006)

VeK *noremb-se* ***vähän*** *el'gendab meide keleu*
'Nuorempi ymmärtää vähän meidän kielellämme.' (Ladv 2006)

VeK ***kuverdan*** *void tabata pihoo?*
'Kuinka paljon voit ottaa kouraan?' (SUST 86: 93)

Universaalikvanttori *kaik* taipuu nominien tavoin kaikissa sijoissa (*kaiken*, *kaikuu*, *kaikjalpei*) ja on siten syntaktisilta ominaisuuksiltaan nomini.

VeK *hot ken min sanudas po-russki hii* ***kaiken*** *tediba*
'Vaikka kuka sanoo mitä vain venäjäksi, he osasivat aina.' (Šondjal 2007)

VeK *konz jo kolhoz, ka siloi hebod sdaiba* ***kaikuu***
'Kun oli jo kolhoosi, silloin antoivat hevosen kaikkialla.' (Šondjal 2007)

VeK *sid ajeldas praznikale, Pöudospäi i* ***kaikjalpei***
'Sitten ajellaan juhliin, Lotinapellosta ja joka puolelta.' (Koskenpä 2007)

Substantiivin edessä *kaik* on määritteen asemassa, ja se kongruoi pääsanansa kanssa (*kaiken aigan*, *kaikid lapsid-ne*). Monikon nominatiivissa se ei saa monikon tunnusta sanan semantiikalle ominaisen monikollisuuden takia, eikä muodollinen kongruenssi siten toteudu (*kaik sijad*).

VeK *siloi mii* ***kaiken aigan*** *pagižimei*
'Silloin me puhumme koko ajan.' (Mäggär'v 2007)

VeK *vot neil vožil ne kak raz* ***kaikid lapsid-ne*** *s vepsskoi da pereveli v klassnom žurnale kaiked na russkih*
'No niinä vuosina juuri kaikki lapset vepsästä ja käännettiin päiväkirjassa kaikki venäjäksi.' (Ladv 2006)

VeK *išttes* ***kaik sijad*** *kuti jugedad tegese, surdutab nece rad*
'Istuessa kaikki paikat tulevat ikään kuin raskaaksi, tämä työ väsyttää.' (SUST 86: 131)

Määrää ilmaisevan **adverbin täydennys** on partitiivissa (*äi noged ~ äi nemid*, *vähäkoz vet*, *vähä norištod*, *vähän jouhod*, *vet päkkäz*, *töuz nenid*). Tämä lausekerakenne vastaa sellaista kvanttorilauseketta, jossa numeraalin täydennys on vastaavasti partitiivissa.

VeE ***äi noged*** *om trubas*
'savupiipussa on paljon nokea' (SUST 86: 40)

VeE ***vähäkoz vet*** *putuu panda taignha, saged teghe*
'Vähäisen vettä täytyy panna taikinaan, tuli sakeaa.' (SUST 86: 120)

VeK *meide derevnas* ***vähä norištod***
'Meidän kylässämme on vähän nuorisoa.' (SUST 86: 40)

VeK *notked kiitoz linneb,* ***vähän jouhod*** *paned*
'Keitosta tulee vetelää, panet vähän jauhoja.' (SUST 86: 170)

VeK *venehes om* ***vet päkkäz***
'Vene on vettä täynnä.' (SUST 86: 181)

VeK *akoid täga Mäggär'ves* ***töuz' nenid*** *om*
'Naisia täällä Mäggär'vessä on täysi niitä…' (Ladv 2007)

VeP *änižes om **äi nemid**, kaikučes sares*
’Äänisessä on paljon niemiä, jokaisessa saaressa.’ (SUST 86: 174)

Adverbien lisäksi määrää voidaan ilmaista konkreettista yksikköä tai **mittaa merkitsevällä substantiivilla**. Myös tällaisessa määrän adverbiaalilausekkeessa määrite on partitiivissa (*butilkan vinad*, *kukšinan d’oktid*). Määrällistä relaatiota voidaan ilmaista pronominin avulla (*sedaverdad*).

VeE ***vinad** andaškatas **butilkan** mehel kuks*
’Viinaa aletaan antaa pullo miehelle kuussa.’ (SUST 86: 91)

VeE *ünääčen **kukšinan** pidiimaa **d’oktid***
’Käytimme kokonaisen ruukun tervaa.’ (SUST 86: 120)

VeP *tedan baba ii mahta sanuda **sedaverdad***
’Tiedän, että mummo ei osaa kertoa niin paljon [sen vertaa].’ (SUST 86: 121)

5.10 Numeraalit

Lukusanan sisältävä lauseke toimii määritelausekkeen tavoin. Määritteen asemassa oleva numeraali kongruoi pääsanansa kanssa muissa sijoissa kuin nominatiivissa. Nominatiivimuotoinen numeraali on syntaktisesti lausekkeen pääsana, kun taas partitiivimuotoinen täydennys on semanttinen pääsana, kvantifioitava yksikkö (*kümne mest*, *kaks vot*, *koume nedalid*). Muissa sijoissa numeraali on kongruoiva määrite (*kahthe kerdha*, *kahtuu vodel*, *koumes pertiš*), myös kiteytyneissä adverbirakenteissa (*kaikiin koumen*, *koumen kesken*), ei kuitenkaan esimerkiksi instruktiivissa olevan numeraalin ja tavallisen substantiivin muodostamassa lausekkeessa (*nel’l’an lapsid*).

VeE *pagastas tämbää **kümne mest** rugišt küzel’dhe*
’Kymmenen ihmistä kyseli tänään ruista kirkonkylässä.’ (SUST 86: 68)

VeE *mäniibad **kaikiin koumen***
’Menivät kolmestaan.’ (SUST 86: 250)

VeE ***kahthe kerdha*** *tarbiž segloot'a, eka akanokhad blinad libad*
'On sekoitettava kahteen kertaan, ettei blineistä tule akanaisia.' (SUST 86: 311)

VeK *minei brigadas oli po dvacat gektar* ***kahtuu vodel*** *kartuhkad*
'Minulla oli prikaatissani kahdellakymmenellä hehtaarilla kaksi vuotta perunoita.' (Ladv 2006)

VeK ***kaks vot*** *tomu nazad oli tägä*
'Kaksi vuotta sitten oli täällä.' (Ladv 2006)

VeK *ühtel maidol eliimai* ***koume nedalid***
'Pelkällä maidolla elimme kolme viikkoa.' (SUST 86: 130)

VeK ***koumes pertiš*** *koume eläjäd*
'Kolmessa talossa kolme asukasta.' (Mäggär'v 2007)

VeK *Siberihe miid vot* ***koumen kesken*** *a üks kodhe ol' vot midä jänu, bolnicha*
'Siperiaan meitä [vietiin] kolmisin, mutta yksi oli jäänyt kotiin, sairaalaan.' (Mäggär'v 2007)

VeP *poigal om* ***nel'l'an lapsid*** *da viidenz edes*
'Pojalla on neljä lasta ja viides tulossa. (SUST 86: 250)

Myös monikon nominatiivissa numeraali on määritteen asemassa ja kongruoi pääsanansa luvun kanssa (*kuumed soumestad*, *kahted ili koumed sutkad*), joskaan tällaiset muodot eivät ole tavallisia. Myös likimääräisyyttä ilmaisevissa numeraalilausekkeissa (*polen sadad*) vallitsee inkongruenssi.

VeE ***polen sadad*** *andoo vazas*
'Puolen sataa antoi vasikasta.' (SUST 86: 121)

VeK ***kuumed soumestad*** *solad sain*
'Sain kolme astiallista suolaa.' (SUST 86: 181)

VeK *i sigä **kahted ili koumed sutkad** i transportan i pojezdale i tänna kodihe*
’Ja siellä kaksi tai kolme vuorokautta ja kuljetus ja junaan ja tänne kotiin.’ (Mäggär’v 2007)

Järjestysluvut toimivat kaikissa tapauksissa pääsanan määritteenä, mutta voivat esiintyä myös itsenäisenä lauseenjäsenenä (*toine*, *koumanz*, *nel’l’änz*). Määritteen asemassa ne kongruoivat pääsanan sijan kanssa (*koumandel kursal*, *koumanden i nel’l’änden kerdan*).

VeK *ka üks juudei, **toine** juudei, **koumanz** juudei, **nel’l’änz** juudei, nel’l’ pertid kogoižes joudjad*
’No yksi on tyhjä, toinen tyhjä, kolmas tyhjä, neljäs tyhjä, neljä taloa yhteensä tyhjiä.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *vöu sinä **koumandel kursal** ka*
’Oletko sinä vielä kolmannella kurssilla?’ (Eldia 2011)

VeKirj ***toižen, koumanden i nel’l’änden kerdan** tulin vaiše siloi vaiše zavodin*
’Toisen, kolmennan ja neljännen kerran kun tulin, vasta silloin aloin [puhua].’ (Eldia 2011)

1	*üks’*	*ezmäine*
2	*kaks’*	*toine*
3	*koume*	*koumanz’*
4	*nel’l’*	*nel’l’änz’*
5	*viž*	*videnz’*
6	*kuz’*	*kudenz’*
7	*seičeme*	*seičemenz’*
8	*kahesa*	*kahesanz’*
9	*ühesa*	*ühesanz’*
10	*kümne*	*kümnenz’*
100	*sada*	*sadanz’*
1000	*tuha*	*tuhanz’*

Taulukko 10. Peruslukusanat ja järjestysluvut vepsän kirjakielessä.

6. Lauserakenteiden dynaamisuus ja semantiikka

Edellä on käsitelty lauserakenteita ja niitä sääteleviä sääntöjä. Tässä luvussa tarkastellaan joitakin keskeisiä lausesemanttisia ilmiöitä, kuten transitiivisuutta, impersonaalisuutta, modaalisuutta ja topikaalisuutta. Niillä on omat rakenteelliset tunnusmerkkinsä, mutta lähtökohdiltaan ne ovat merkityssuhteita, jotka säätelevät lauseenjäsenten keskinäisiä suhteita. Kiintein rakenteellinen kehys on transitiivisuudella, jota on edellä käsitelty esimerkiksi objektin sijan yhteydessä. Objektin sijavaihtelun osalta transitiivisuudella on myös morfologiset tunnuksensa. Tarkasteltaville ilmiöille on ominaista, että useiden konstitunttien välinen sidos vaikuttaa niiden tulkintaan.

6.1 Transitiivisuus

Transitiivilauseen keskiössä on verbi, jolla on pakollinen laajennus, objekti. Kaikki verbit eivät voi saada objektia. Transitiiviverbit ilmaisevat johonkin kohdistuvaa tekoa ja teon vahvuusastetta. Verbin merkityksen lisäksi transitiivilauseessa on kyse subjektin ja objektin välisestä suhteesta, tekijän ja kohteen erottamisesta. Vepsässä transitiivilauseen subjekti on tavallisesti nominatiivissa (*d'ad*, *ken*) lukuun ottamatta yksittäisiä etelävepsäläisiä poikkeuksia, joissa subjekti on rajaamaton ja partitiivi on mahdollinen (*kupcood'*, *mamšood'*, *ciganood'*).

VeE ***kupcood'*** *pidabad leiban*
'Kauppiaat pitävät jauhot [leivän].' (SUST 86: 50)

VeE ***mamšood'*** *nabarihman čapabad*
'Akat leikkaavat napanuoran. (SUST 86: 50)

VeE *hebod čut' ebad ostand meil* ***ciganood'***
'Vähältä piti, että mustalaiset eivät ostaneet meiltä hevosta.' (SUST 86: 50)

VeK *minei* ***d'ad*** *opendi vepskijan kelen*
'Minulle isoisä opetti vepsän kielen.' (Mäggär'v 2007)

VeK *erasešti* ***ken*** *supaluižen andoi*
’Joskus joku antoi suupalasen.’ (Mäggär’v 2007)

Verbien taivutus noudattaa transitiivilauseessa perusparadigmaa. Refleksiivisesti taipuvat verbit eivät ole transitiivisia, koska ne eivät saa objektia, vaan teko tai tapahtuma kohdistuu subjektiin (ks. lähemmin lukua 4.3.1). Lausesemantiikan kannalta tällaisiakin tapauksia voitaisiin pitää yhtenä transitiivisuuden alatyyppinä, kuten intransitiivisen refleksiiviverbin (*nazivaihe*) ja transitiivisen verbin (*kucuiba*, *kucui*) rinnakkainen käyttö voi osoittaa.

VeK *d’eroun muga* ***nazivaihe****, en teda kut, muga kaika* ***kucuiba***
’Kylää kutsuttiin niin, en tiedä miksi, aina kutsuttiin niin.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *potom kanzan hän* ***kucui*** *sinne, maniti*
’Sitten hän kutsui perheensä sinne, houkutteli.’ (Ladv 2005)

Tässä yhteydessä refleksiivitaivutusta ei tarkastella enempää. Transitiivisuus ilmenee etenkin objektin sijan vaihteluna, ja seuraava jäsentely perustuu erityisesti verbisemantiikan ja objektin sijan keskinäiseen korrelaatioon.

Objekti voi muiden itämerensuomalaisten kielten tavoin olla genetiivissä, partitiivissa tai nominatiivissa. Persoonapronominien taivutus poikkeaa muista nomineista, mikä ilmenee niiden ollessa objektin asemassa. Objektin sijaan vaikuttavia sanasemanttisia tekijöitä ovat objektin tarkoitteen jaollisuus, rajattuus ja luku. Sijavalintaa säätelee voimakkaasti lausekkeen pääjäsen, verbi. Transitiivilauseen rakenteeseen vaikuttavia verbin keskeisiä muuttujia ovat aspekti eli toiminnan jatkuvuus tai rajallisuus, kieltorakenne, infinitiivirakenne ja impersonaali (passiivimuoto).

Sijamuodon ja lausesemantiikan perusteella voidaan erottaa totaali- ja partitiiviobjekti. Totaaliobjekti on genetiivissä (*tühjän*, *radon*) tai nominatiivissa (*arvsanad*), partitiiviobjektin tapauksessa sijana on partitiivi (*bukviid*, *televizorad*). Raja ei kaikissa tapauksissa ole yksitulkintainen, kuten alempana ilmenee. Transitiivilauseen subjekti on tavallisesti rajattu, persoonapronominisubjekti fokusoitu lauseenjäsen (*hö*, *mina*). Tämän takia vain verbin finiittisen taivutusmuodon osoittama subjekti (*oigendan*) on myös tavallinen.

VeE *hö gol'u* ***tühjän*** *basibad*
'He puhuvat aina joutavia.' (SUST 86: 104)

VeK *oigendan necen* ***radon***
'Suoritan tämän työn.' (SUST 86: 113)

VeK *ezmaižes koumes klassas mina sain honod* ***arvsanad***
'Ensimmäisellä kolmella luokalla minä sain huonot arvosanat.' (Ladv 2005)

VeK ***bukviid*** *en teda*
'En tunne kirjaimia.' (Ladv 2006)

VeK *a* ***televizorad*** *kacud?*
'Entä katsotko televisiota?' (Kurba 2006)

Yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan, toisinaan myös yksikön kolmannen persoonan pronominiobjekti voi olla genetiivissä tai partitiivissa. Monikollinen persoonapronominiobjekti on aina partitiivissa. Yksikön ensimmäisen tai toisen persoonapronominin genetiiviobjekti voi esiintyä riippumatta siitä, onko verbin ilmaisema teko jatkuvaa (*minun kluksutoot'ab*, *sinun kutsubad*, *minun kucuiba*) vai rajallista (*hänen šuštut*, *minun oiget'he*).

VeE ***minun kluksutoot'ab****, ken ni johtutelob*
'Minua nikotuttaa, joku muistelee.' (SUST 86: 122)

VeE *kut* ***sinun kucubad****?*
'Kuinka sinua kutsutaan?' (SUST 86: 123)

VeE *tämbää sašku* ***hänen šuštut***
'Sašku väsytti hänet tänään.' (SUST 86: 123)

VeK ***minun*** *mamaks* ***kucuiba***
'Minua kutsuttiin äidiksi.' (Ladv 2006)

VeK ***minun*** *sinna* ***oiget'he***
'Minut lähetettiin sinne.' (SUST 86: 122)

Vastaavasti partitiivissa oleva yksikön ensimmäisen tai toisen persoonapronomin objekti voi esiintyä sellaista toimintaa ilmaisevan verbin yhteydessä, joka on mahdollista tulkita sekä jatkuvaksi että rajalliseksi (*ajatab mindein*, *varastan händast*, *sindei snimib*). Muissa persoonissa partitiiviobjekti on tavallisin (*händast*) tai ainoa mahdollinen (*miid*, *tiid*).

VeK ***ajatab mindein***
'Kyyditsee minua.' (SUST 86: 123)

VeK ***varastan händast*** *kod'he*
'Odotan häntä kotiin.' (SUST 86: 124)

VeK *net, sinä ištu! hän toižespei polespei* ***sindei snimib***
'Ei, istu sinä! Hän kuvaa sinua toiselta puolelta.'(Kurba 2006)

VeP *mina* ***sindei selgitan*** *veräile*
'Minä saatan sinut ulos.' (SUST 86: 123)

VeP *mina* ***händast*** *kaburzin*
'Minä syleilin häntä.' (SUST 86: 124)

VeU *kaik armastaba* ***miid***
'Kaikki rakastavat meitä.' (Eldia 2011)

VeU *a* ***tiid*** *kut kuctas*
'Entä mikä teidän nimenne on?' (Eldia 2011)

Vepsässä ei ole yksiselitteistä passiivia vaan pikemmin impersonaali (ks. luku 6.2), jolla on karjalan ja suomen passiivia vastaava tunnus, vepsässä *-DAS ~ -TAS*, imperfektissä *-TIHE ~ -DIHE*. Sitä käytetään finiittisesti monikon kolmannen persoonan muotona (ks. edellä luku 4.3.1). Lisäksi transitiivilausessa totaaliobjekti on tavallisen finiittisen verbin muodostaman transitiivilauseen tavoin yksikössä genetiivissä (*lölün*, *kandatesen*, *voin*, *kerthen*, *madhen*, *tervan*), monikossa nominatiivissa (*peled*, *piidod*). Kettusen mukaan tämä pätee kuitenkin vain etelä- ja keskivepsään, ei pohjoisvepsään.

VeE *vastood'es* ***lölün*** *pandas*
'Kylvettäessä heitetään löylyä.' (SUST 86: 117)

VeK *sinna valetas **kandatesen**, härkitas **voin***
’Sinne kaadetaan kerma, härkitään [sekoitetaan] voi.’ (SUST 86: 117)

VeK ***kerthen** jättas, **madhen** södas*
’Nahka jätetään, made syödään.’ (SUST 86: 117)

VeK *tervaskandeišpei **tervan** ajetas*
’Tervaskannoista tehdään tervaa.’ (SUST 86: 117)

VeK *kuzespäi tehtas **peled** i uksen i kaik sijad*
’Kuusesta tehdään pielet ja ovi ja kaikki paikat.’ (SUST 86: 116)

VeK ***piidod**-se künttas uže, kaik ubertud*
’Peltoa jo kynnetään, kaikki on korjattu.’ (Mäggär’v 2007)

Sama sääntö pätee myös silloin, kun monikollinen subjekti (*lambhad i hebod*, *kaik*, *akad*, *hii*) on läsnä. Totaaliobjektin sija on tällöinkin genetiivi (*normen*, *russkijan*, *kelen*, *suren štrahvan*), vaikka verbi olisi muodoltaan impersonaalinen (*nühttas*, *mahttas*, *opetas*, *pandas*). Tästäkin säännöstä esiintyy yksittäisiä poikkeuksia, ja myös nominatiiviobjekti voi esiintyä impersonaalisen verbin yhteydessä (*koir*, *munapirg*).

VeK *lambhad i hebod nühttas **normen** i kaik živatad*
’Lampaat ja hevosevat jyrsivät nurmen, ja kaikki eläimet.’ (SUST 86: 106)

VeK *ka nügde kaik požalui mahttas **russkijan***
’Nykyään kaikki osaavat venäjää.’ (Ladv 2006)

VeK *akad opetas vepsän **kelen***
’Naiset oppivat vepsän kielen.’ (Ladv 2007)

VeK *minei mašin om murenu i hii pandas **suren štrahvan***
’Minun autoni on rikki ja he antavat ison sakon.’ (Ladv 2008)

VeP *hö lähttihe metcha da ottihe **koir** kerdale*
’He lähtivät metsään ja ottivat koiran mukaan. (SUST 86: 60)

VeP *akad pašttaze **munapirg***
’Naiset paistavat munaruoan.’ (SUST 86: 116)

Partisiippimuotoisen verbin yhteydessä voidaan käyttää myös nominatiiviobjektia (*hän*).

VeE ***hän*** *edhaks ani andetu mehele*
’Hänet on annettu hyvin kauas naimisiin.’ (SUST 86: 513)

Partitiiviobjektia käytetään impersonaalisen verbin yhteydessä silloin, kun objekti on jaollinen ja rajaamaton (*satoid*, *vepsoid*, *neced*, *midänik*, *pajoid*).

VeK *täämbei* ***satoid*** *levitadas, sabran pandas*
’Tänään levitetään rukoja, luodaan keko.’ (SUST 86: 138)

VeK *nügde näge* ***vepsoid*** *ottas hot kuna*
’Nykyään näet vepsäläisiä otetaan vaikka minne.’ (Ladv 2006)

VeK *hiile ohvot opetas* ***neced****, a kut-se unohtamei mii*
’He haluavat opetella sitä, mutta jotenkin me unohdamme.’ (Mäggär’v 2007)

VeU *a necen abunke hö i voidas* ***midä-nik*** *tehta*
’Sen avun ansiosta he voivatkin tehdä jotakin.’ (Eldia 2011)

VeU *hö pajatadas vepsän kelel* ***pajoid***
’He laulavat vepsän kielellä lauluja.’ (Eldia 2011)

Verbien frekventatiivijohdokset osoittavat teon tai tapahtuman jatkuvuutta ja ovat aspektuaalisesti tärkeä keino ilmaista päättymätöntä toimintaa. Frekventatiivijohdoksen yhteydessä voi esiintyä sekä totaali- että partitiiviobjekti. Tilanteen ja kohteen rajattuus tai rajaamattomuus on tällöin tärkeämpää kuin toiminnan kesto. Jos frekventatiiviverbin objekti on rajattu, se on genetiivissä (*živatan*, *heboožen*, *radion*, *pertin*). Yksittäistapauksessa rajaamatonkin objekti voi olla genetiivissä, jos se on referenssiltään muuten määräinen (*min*, *kalan*).

VeE *kupts ostelob* ***živatan***
’Kauppias ostaa eläintä.’ (SUST 86: 105)

VeE *ladib mecha ajada, val’astelob* ***heboožen***
’Aikoo ajaa metsään, valjastaa hevosen.’ (SUST 86: 105)

VeE ***min*** *radletaa sigaa?*
'Mitä työskentelette siellä?' (SUST 86: 105)

VeE *mina da sina salomaa* ***kalan*** *uštkoogi*
'Minä ja sinä saamme kalaa uistimellakin.' (SUST 86: 66)

VeK ***radion*** *kundelemei, hubin pagižeb*
'Kuutelemme radiota, huonosti puhuu.' (Ladv 2006)

VeK *hän tuli i necen* ***pertin*** *stroiliba siloi, sil kevaduu*
'Hän tuli ja tämä talo rakennettiin silloin, sinä keväänä.' (Ladv 2006)

Monikollinen ja rajaamaton objekti on frekventatiiviverbin yhteydessä partitiivissa (*pajoid*, *lapsid*). Pronominiobjekti on partitiivissa, vaikka sen tarkoite olisi rajattu (*händast*, *meid*).

VeK *minä kaik voded ajelen sinne koncertaha,* ***pajoid*** *pajatelemei*
'Ajan sinne joka vuonna konserttiin, laulamme lauluja.' (Koskenpä 2007)

VeK *siloi lapsid ol' äi, lapsed kaceliba* ***lapsid***
'Silloin lapsia oli paljon, lapset vahtivat lapsia.' (Ladv 2006)

VeK *sil vodel* ***händast*** *tahtoiliba türmha aigoiba rikta*
'Sinä vuonna hänet haluttiin vangita ja aiottiin tappaa.' (Ladv 2005)

VeK ***meid*** *ka nagrliba školas*
'Meille naurettiin koulussa.' (Ladv 2006)

Imperatiivisen verbin objekti on tavallisesti nominatiivissa (*rad*, *uks*, *čäsk da čäinik*), mutta yksiköllinen objekti voi joskus olla myös tällaisessa asemassa genetiivissä (*solan*, *paidan*).

VeE *heita* ***rad*** *se priha*
'Lopeta se työ, poika!' (SUST 86: 114)

VeE *andiške* ***solan***
'Anna suola!' (SUST 86: 107)

VeK *uks aveižihe, mäne soupta* ***uks***
’Ovi avautui, mene sulkemaan ovi!’ (SUST 86: 115)

VeP *toske* ***čäsk da čäinik***
’Tuopa lasi ja teepannu.’ (SUST 86: 115)

VeP *poigale sanub, ombelkaha* ***paidan*** *sinun ak mileen’*
’Pojalle sanoo, vaimosi ommelkoon minulle paidan.’ (SUST 86: 115)

Myös partitiiviobjekti esiintyy seuraavissa etelävepsästä poimituissa tapauksissa epäodotuksenmukaisesti imperatiivin määritteenä, vaikka tarkoite on rajattu ja merkitykseltään yksitulkintainen (*akad*, *ust*, *vas’kad*). Tällaisissa tapauksissa päättymätöntä toimintaa ilmaisevan verbin (*pästtä*, *saupta*, *otkam*) aspekti näyttää korreloivan objektinsijan eli rajaamattoman partitiivin kanssa.

VeE *tarbiž* ***akad*** *kočkhu pästtä hot kuverdaks-ni*
’Akka pitää päästää nurkkaan vaikka hetkiseksi.’ (SUST 86: 99)

VeE *saupta nügüd* ***ust*** *vähääžeks*
’Sulje nyt ovi hetkeksi!’ (SUST 86: 99)

VeE *kahten mö emaa aja, otkam med’nikan* ***vas’kad***
’Kahdestaan emme aja, ottakaamme Mednikan Vaska!’ (SUST 86: 103)

Infinitiiviverbin objekti on totaaliobjekti, joka voi olla nominatiivissa tai genetiivissä. *DA*-infinitiivin yhteydessä nominatiivi on tavallisempi (*puik*, *tahoine*, *kala*, *tütar*, *poig*, *verg*), mutta genetiiviobjektin yleistyminen näkyy myös tässä yhteydessä.

VeE *tarbiž* ***puik*** *sormespää nütkäätä*
’Täytyy nykäistä tikku sormesta.’ (SUST 86: 88)

VeE *tarbi host’a nece* ***tahoine****, ka spravise*
’Täytyy hieroa tätä paikkaa, niin paranee.’ (SUST 86: 88)

VeK *tarbiž* ***kala*** *puhtastada*
’Kala pitää perata.’ (SUST 86: 242)

VeK *tarіž armastada **tütar** i **poig**, hö oma lapsed ičein*
’Täytyy rakastaa tyttöä ja poikaa, he ovat omia lapsiani.’ (SUST 86: 101)

VeP *pidab viilda **verg***
’Pitää viiltää levennys [vaatteeseen].’ (SUST 86: 242)

Genetiiviobjekti esiintyy toisinaan *DA*-infinitiivin yhteydessä (*leiban*, *dorogan*) mutta säännöllisimmin *DE*-infinitiivin laajennuksena (*telegan*, *losiiden*, *kanghan*).

VeE *ani jo juged **leiban** sada*
’On jo hyvin vaikeaa saada leipää.’ (SUST 86: 119)

VeE *ajades **telegan** huba kohteta*
’Ajaessa vaunuja on huono korjata.’ (SUST 86: 119)

VeE *laske tegob hangen teile **losiiden** sades*
’Tulisipa teille hanki hirviä metsästettäessä.’ (SUST 86: 494)

VeK *stavinad tarbіž kudodes **kanghan***
’Kangasta kutoessa tarvitaan kangaspuut.’ (SUST 86: 495)

VeK *leshozad vededas ka doužon hii remontiiruida **dorogan***
’Metsäyhtiöt kuljettavat, ja heidän pitää korjata tie.’ (Ladv 2007)

Oman transitiivilauseen alatyyppinsä muodostavat kognitiivis-somatologiset aistihavaintoverbit. Myös tämän verbiryhmän yhteydessä käytetään genetiiviobjektia (*hibjan*, *vödmen*, *jaugan*, *persken*).

VeE ***hibjan** sibitab*
’Ihoa kutittaa.’ (SUST 86: 104)

VeE ***vödmen** i kristlud kibištab tämbää, verno säks*
’Lantiota ja ristiluita pakottaa tänään, kaiketi sään takia.’ (SUST 86: 105)

VeK ***jaugan** paižotab, ka kävelehtad, ka heitab*
’Jos jalkaa turvottaa, niin kävelet ja lakkaa.’ (SUST 86: 56)

VeK *kosken mikulan* ***persken*** *vical*
’Lyön Mikulan takamukseen vitsalla.’ (SUST 86: 235)

Edellisiin rinnastuvat myös verbit *joda* ’juoda’ ja *södä* ’syödä’. Vaikka objekti sinänsä olisi jaollinen eikä rajattu, toiminnan laatu ja ajallinen kehys näyttää rajaavan objektin, minkä takia genetiiviobjekti (*čajun*, *olgen*) voi esiintyä myös tällöin.

VeE *mö mugoočen* ***čajun*** *jolomaa nügüd*
’Juomme sellaista teetä nyt.’ (SUST 86: 90)

VeK *ningošt elod igas en elišket,* ***olgen*** *sömei jo vot kaks*
’Tällaista elämää emme ole koskaan eläneet, olemme syöneet olkea jo pari vuotta.’ (SUST 86: 89)

Genetiiviobjekti esiintyy myös ilmauksissa, joissa kvantifioiva genetiiviobjekti on toisaalta myös määritteen asemassa (*butilkan vinad*, *funtan saharad*). Toisaalta kummassakin esimerkissä määrää ilmaisevan lausekkeen molemmat jäsenet ovat yksittäisinä konstituentteina syntaktisesti objektin asemassa, vaikka ne muodostavat myös keskenään määritteestä ja pääsanasta koostuvan lausekkeen. Kvanttoripronomin *kaik* sisältävän lausekkeen molemmat jäsenet ovat genetiivissä (*kaiken adran*) ja liittyvät syntaktisesti kiinteämmin toisiinsa, jolloin pääsana (*adran*) tulee määritteen (*kaiken*) jälkeen.

VeE ***vinad*** *andaškatas* ***butilkan*** *mehel kuks*
’Viinaa aletaan antaa pullo miehelle kuuksi.’ (SUST 86: 91)

VeE ***saharad*** *andlobad* ***funtan*** *mehele*
’Sokeria antavat naulan mieheen.’ (SUST 86: 120)

VeE *adrvits* ***kaiken adran*** *kogho sidob*
’Auran kannatusvitsa sitoo koko auran yhteen.’ (SUST 86: 98)

Kieltolauseessa objektin muoto ei vaihtele. Jos verbi on kieltomuodossa, objekti on partitiivissa sekä tavallisissa indikatiivilauseissa (*lavad*, *tauved*, *enambad*, *kurdišt mad*) että imperatiivin yhteydessä (*vešt*, *liibad*).

VeE *ii kehta* ***lavad*** *pühktä*
’Ei viitsi lattiaa pyyhkiä.’ (SUST 86: 111)

VeE *ningošt* ***tauved*** *mä en mušta igas*
’Sellaista talvea en muista ikinä.’ (SUST 86: 111)

VeE *meiden lehm* ***enambad*** *ii lüpsä*
’Meidän lehmämme ei enää lypsä.’ (SUST 86: 111)

VeE *ala ota* ***vešt****, tagod i tültstütäd veičen*
’Älä ota veistä, taot ja tylsytät veitsen.’ (SUST 86: 111)

VeK *algat kandiškoi* ***liibad*** *püudole*
’Älkää kantako leipää ulos!’ (SUST 86: 112)

VeP *ii sa* ***kurdišt mad*** *rata*
’Ei voi muokata karua maata.’ (SUST 86: 112)

6.2 Impersonaali

Impersonaalisissa ilmauksissa käytetään tavallisesti samoja muotoja, jotka esiintyvät monikon kolmannen persoonan yhteydessä eri tempuksissa. Impersonaaliseksi lauseen tekee subjektittomuus, mutta esimerkiksi transitiivisuuteen impersonaalisuus ei vaikuta. Yksittäistapauksissa myös yksikön toista ja kolmatta persoonaa voidaan käyttää geneeristä toimintaa ilmaisemassa ilman subjektia. Impersonaaliset yksipersoonaisesti käytetyt verbit, kuten *pidab* ’pitää’ ja *tarbiž* ’täytyy’ ovat tavallisia modaalisissa rakenteissa, mutta niiden yhteydessä esiintyy usein agentti (ks. lukuja 6.3. ja 6.4).

Eri verbinmuodot voivat vaihdella impersonaalisesti käytettynä peräkkäisissä lauseissa, kuten yksikön kolmannen (*paneb*, *otab*, *vanutab*) ja monikon kolmannen eli varsinaisen impersonaalin (*vanutas*, *ottas*, *sabitas*, *kezertas, bipštas*, *pestas*, *kuivatas*, *kärdäs*) subjektittomasti käytetyt verbit seuraavassa katkelmassa:

VeK *valencan kuival* ***vanutas****, eskai vedhe* ***paneb*** *padha, hulha vedhe.* ***otab*** *hänen hulas vedespäi rundugale i* ***vanutab*** *kaluil da kapkal… ***ottas*** villan, ***sabitas****, eskai* ***kezertas****,* ***bipštas*** *i langan* ***pestas****.* ***kuivatas*** *langan. sid* ***ottas****, torvikole* ***kärdäs****…*
’Huopikas vanutetaan kuivana, vasta sitten pannaan pataan veteen, kuumaan veteen. Se otetaan kuumasta vedestä karsinaarkulle ja vanutetaan kepeillä ja pykäläpuulla… Otetaan villa,

kartataan, sitten kehrätään, vyyhdetään ja pestään lanka. Kuivatetaan lanka. Sitten otetaan, kääritään rullalle…' (SUST 70: 24)

Tavallinen impersonaalirakenne on transitiivilause, jossa on verbin lisäksi objekti. Seuraavissa esimerkeissä puuttuu subjekti, vaikka transitiivisuus ja lausesemantiikka edellyttävät, että toiminnan tai teon aiheuttaja eli agentti on implisiittisesti tiedossa. Impersonaalisen rakenteen verbi on tavallisesti indikatiivin preesensissä (*tehtas*, *ombeldas*, *taptas*, *luditas*, *viškitas*, *sanudas*, *keratas*, *armasteittaze*) tai imperfektissä (*kükstihe*). Kahdella rinnasteisella, impersonaalisesti käytetyllä verbirakenteella voi olla eri agentti eli semanttinen subjekti (*anttas i tuudas*)

VeK *hijamot* ***tehtas*** *paidha,* ***ombeldas***
'Paitaan tehdään hihat, ommellaan.' (SUST 86: 57)

VeK *kaikid* ***kükstihe*** *radole*
'Kaikki ajettiin työhön.' (SUST 86: 58)

VeK *rughen* ***taptas, luditas*** *i* ***viškitas***
'Ruis puidaan, lakaistaan ja viskataan.' (SUST 86: 91)

VeK *Ladvas* ***sanudas*** *kaiv, täs lähte*
'Ladvassa sanotaan kaivo, täällä lähde.' (Mäggär'v 2007)

VeK *konz otpuskat* ***anttas*** *ka i* ***tuudas***
'kun annetaan lomaa niin tulevat' (Ladv 2006)

VeP *mužikoid* ***keratas*** *škophu*
'Miehiä kerätään kokoukseen.' (SUST 86: 100)

VeP ***armasteittaze*** *sindai,* ***sanutaze*** *hüvä oled*
'Jos sinua rakastetaan, sanotaan että olet hyvä.' (SUST 86: 199)

Vastaavasti muodollisesti monikon kolmannen persoonan finiittisesti taivutettuja verbejä (*hulibad*, *basibad*, *praznuibad*, *plakutaba*) käytetään impersonaalisesti, ilman referenssiltään rajattua ja tunnettua subjektia. Preesensissä tällaiset muodot ovat tavallisimpia etelävepsässä, imperfektissä sama tunnus *-ba(d)* esiintyy myös muissa vepsän murteissa.

VeE *minun **hulibad**, **basibad** mi hond*
’Minua syrjitään, sanotaan, että (olen) huono.’ (SUST 86: 55)

VeE *tejaa **praznuibad**?*
’Juhlitaanko teillä?’ (SUST 86: 55)

VeK *kirvest **plakutaba** kurikol*
’Kirvestä lyödään kurikalla.’ (SUST 86: 55)

Yksikön toisen (*kävelehtad*, *libud*) ja kolmannen (*paižotab*, *heitab*, *tegeb*, *püštutab*, *paneb*) persoonan muotoja käytetään toisinaan impersonaalisesti, geneerisesti tarkemmin rajaamatonta subjektia vailla olevissa rakenteissa.

VeK *jaugan **paižotab**, ka **kävelehtad**, ka **heitab***
’Jos jalkaa turvottaa, niin kävelet ja lakkaa.’ (SUST 86: 56)

VeK ***tegeb** heinan, **püštutab** sovad, **paneb** heinan sabrha*
’Heinä tehdään, pystytetään seipäät, pannaan heinä suovaan.’ (SUST 86: 56)

VeP *homesel **libud** ka pidab sätakse*
’Aamulla noustessa on pukeuduttava.’ (SUST 86: 56)

Impersonaalirakenteen läheistä suhdetta agentin ilmaisemiseen osoittaa se, että taustaltaan suomen passiivia vastaavaa rakennetta käytetään myös subjektillisessa lauseessa monikon kolmannen persoonan subjektin yhteydessä (*hö ištutet’he*, *tat da mam pagištas*, *hiret joksetas*, *lapsed tehtaze*, *rataze akad*). Impersonaalirakenne liittyy näin topikaalisuuteen, joka ratkaisee, onko subjektia tarpeen mainita lauseessa vai ei.

VeE ***hö ištutet’he** kartohkad mahudhe*
’He istuttivat perunat maahan.’ (SUST 86: 59)

VeK ***tat da mam pagištas**: ženih čoma*
’Isä ja äiti puhuvat, että sulhanen on hyvä.’ (SUST 70: 35)

VeK ***joksetas hiret** siga*
’Hiiret juoksevat siellä.’ (SUST 86: 59)

VeP ***lapsed tehtaze*** *taugad*
'Lapset tekevät jousipyssyä.' (SUST 86: 60)

VeP *püuvast* ***rataze akad***
'Naiset käsittelevät pellavaa.' (SUST 86: 60)

Kieltolauseessa impersonaali toimii periaatteessa samalla tavalla kuin myöntölauseessa. Kielto kohdistuu predikaatioon. Impersonaalisesti käytetyn subjektittoman verbinmuodon korvaa kolmannen persoonan kieltopartikkelista ja preesensissä monikollisesta konnegatiivimuodosta (*ii kiitkoi*, *ii otkoi*, *ii pagiškoi*), imperfektissä partisiipista (*ii kirjutet*, *ii voidud*, *ei olend*, *ii antud*) muodostuva kieltolauseke. Sama pätee yksipersoonaisiin modaaliverbeihin (*ii sand*, *ii sa*).

VeK *täs* ***ii kiitkoi*** *oluzid, liibad eole*
'Täällä ei keitetä olutta, viljaa ei ole.' (SUST 86: 55)

VeK *muite vuu ii sa mända kuna putui,* ***ii otkoi***
'Muuten vielä ei voi mennä minne tahansa, ei oteta.' (Ladv 2006)

VeK *derunas-se mugažo ka tuudas, ka venädäs kaik, bol'še, vot* ***ii pagiškoi*** *miide karthe*
'Kylässäkin samaten tullaan, kaikki puhuvat venäjää, ei puhuta meidän tavallamme.' (Ladv 2006)

VeK *a nügüd pasportas* ***ii kirjutet***
'Mutta nykyään passissa ei ole kirjoitettu.' (Ladv 2005)

VeK ***ii voidud*** *nähta*
'Ei voitu nähdä.' (Ladv 2006)

VeK ***ei olend*** *sigä enamb ni kedä. školad ei olend i ni midä* ***ii olend***
'Siellä ei ollut enää ketään. Ei ollut koulua eikä ollut mitään.' (Ladv 2006)

VeK *tol'ko kezäl s maja do sentjabra* ***ii antud***
'Vain kesällä toukokuusta syyskuuhun ei annettu.' (Ladv 2006)

Impersonaalisen rakenteen läheistä suhdetta finiittisiin rakenteisiin osoittaa se, että rinnasteisessa lauseessa affirmatiivisella (*tuliba*) ja

kieltoverbillä (*ii tetud*) voi olla sama subjekti (*lapsed*), jota ei tarvitse toistaa. Impersonaalisuus (*ii mahtkoi*) vähenee, jos samassa virkkeessä esiintyy semanttinen subjekti (*vonukoideke*), vaikka se ei muodollisesti vastaisikaan lauseen subjektia.

VeK *lapsed* ***tuliba****, ka* ***ii tetud*** *ni ühted vajeht*
'Lapset tulivat, mutta eivät osanneet yhtään sanaa.' (Ladv 2006)

VeK *vonukoideke, ka pagižen ven'aks,* ***ii mahtkoi*** *ka, pened ka*
'Lastenlasten kanssa, niin, puhun venäjäksi, eivät osaa, he ovat pieniä.' (Ladv 2006)

Modaalisten verbien (*ii sand*, *ii sa*, *ii pida*) tai modaalisesti käytetyn infinitiivirakenteen (*ii jätta*) impersonaalisuus on kieltorakenteissa edellisiin verrattuna yksitulkintaisempaa. Merkitykseltään geneerisessä lauseessa ei osoiteta subjektia vaan määritetään toiminnan yleisiä ehtoja.

VeK ***ii sand*** *sanuda siloi po-vepsskij, keldliba*
'Ei silloin saanut sanoa vepsäksi. Kielsivät.' (Ladv 2006)

VeK *teleguu* ***ii sa*** *ajada, regel kezuu* ***ii sa***
'Kärryillä ei voi ajaa, kesällä reellä ei voi.' (Ladv 2006)

VeK *min putui pagižeb,* ***ii sa*** *tuugoida*
'Puhuu mitä sattuu, ei voi ymmärtää.' (Ladv 2007)

VeK *mamad-ne radol, nu ka lapsid ni-kuna* ***ii jätta***
'Äidit ovat töissä, mutta lapsia ei voi jättää minnekään.' (Ladv 2006)

VeP ***ii pida*** *sittakse*
'Ei pidä paskantaa.' (SUST 86: 42)

VeP ***ii pida*** *tonktaze*
'Ei pidä tonkia.' (SUST 86: 42)

Impersonaalisesti käytettyjen finiittisten ja niihin verrattavien muotojen sekä modaalisten rakenteiden lisäksi on joukko verbejä, jotka esiintyvät tyypillisesti subjektittomissa rakenteissa. Meteorologiset ilmaisut ja tunnetilaa tai tuntemusta ilmaisevat kognitiivis-somatologiset verbit muodostavat tällaisten yksipersoonaisesti käytettävien verbien

merkittävän alaryhmän. Impersonaalisia säätilan tapahtumaa ilmaisevia verbejä (*vihmob*, *pilvestub*, *samaadab*, *haloičeb*, *uhoičeb*) voidaan johtaa nomineista, ja ne ovat siten avoin ryhmä, johon tulee uusia sanoja. Ominaista ryhmälle on se, että toiminnan aiheuttaja on tuntematon ja referenssiltään rajaamaton.

VeE *gol'u* ***vihmob***
'Aina sataa.' (SUST 86: 51)

VeE *jumalan jurumu* ***pilvestub*** *i* ***samaadab***
'Ukkosen jyrinän myötä pilvistyy ja salamoi. (SUST 86: 51)

VeK ***haloičeb*** *g'o, tarbiž sent poimda*
'Halla tulee jo, täytyy poimia sieniä.' (SUST 86: 51)

VeK *täämbä* ***uhoičeb****, dorogad kaik* ***uhoičeb****, ii sa ajada ni kuna*
'Tänään pyryttää, kaikki tiet pyryttää, ei voi ajaa minnekään.' (SUST 86: 98)

Tunnetilaa tai tuntemusta ilmaisevat kognitiivis-somatologiset verbit esiintyvät edellisten tavoin yksikön kolmannessa persoonassa ilman subjektia (*mučkaidab*, *paižotab*, *kibištab*, *läžub*, *voiškandeb*).

VeE ***mučkaidab*** *i* ***paižotab****, luhuziid ii tundu*
'suutelee ja turvottaa, luita ei tunnut (SUST 86: 52)

VeK *minei kohtun* ***kibištab***
'vatsaa kivistää' (SUST 86: 52)

VeK ***läžub*** *i* ***voiškandeb****, siloi sanutas: kacu kebnendab*
'(Kun) sairastaa ja alkaa parantua, silloin sanotaan: katso helpottaa.' (SUST 86: 53)

Kirjallisuutta

Kettunen 1943; Savijärvi 1990a, 1990b

6.3 Modaaliset rakenteet

Modaalisuus on laaja asiantilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia ilmaisevien merkitysvivahteiden ketju, jonka sävyt rakentuvat erilaisin syntaktisin keinoin. Ne määrittävät, onko toiminta tai tapahtuma välttämätön vai mahdollinen, pakollinen vai luvallinen ja mitä ehtoja siihen liittyy. Modaalisuuden eri lajeja ilmaistaan apuverbin, verbisemantiikan tai infinitiivien avulla. Myös modukset, erityisesti imperatiivi ja konditionaali edustavat modaalisuuden alatyyppejä, edellinen deonttista, jälkimmäinen episteemistä. Moduksilla on morfologinen tunnus ja ne taipuvat persoonissa, minkä takia niitä on perinteisesti tarkasteltu paradigmaattisesta näkökulmasta (ks. lukua 4.3.1). Alla tarkasteltavat modaaliset rakenteet ovat usein yksipersoonaisia. Elollista tekijää tai kokijaa ilmaistaan usein muuten kuin nominatiivisubjektin avulla, jos sellainen esiintyy konstruktiossa. Jotkin modaaliset apuverbit, kuten *voida* ’voida; olla mahdollista’ ja *mahtta* ’voida, osata’ taipuvat persoonissa.

Dynaaminen ja deonttinen modaalisuus

Välttämättömyyttä ja pakkoa toimia ilmaistaan tyypillisesti yksipersoonaisella rakenteella, apuverbin tai infinitiivimuodon avulla. Pohjoisvepsässä välttämättömyyttä eli nesessiivisyyttä ilmaistaan suomen tavoin yksipersoonaisella apuverbillä *pidab* ’pitää’. Keski- ja etelävepsässä käytössä on samoin taipumaton apuverbi *tarbiž* ’tarvitsee’ (~ *tariž* ~ *tari*), myös kieltolauseessa (*ii tarbiž*). Kirjakielessä molemmat ovat mahdollisia. Kumpaankin apuverbiin liittyy aina *DA*-infinitiivi, toiminnan merkityksen osoittava verbi.

VeE ***ii tarbiž*** *solata, tol’ko jotatoot’ab*
’Ei pidä suolata, (se) vain janottaa.’ (SUST 86: 54)

VeK ***tarbiž*** *heitta paštand*
’Täytyy lopettaa paistaminen.’ (SUST 86: 118)

VeK ***tarbiž*** *sukta päd*
’Täytyy harjata pää.’ (SUST 86: 41)

VeK *heile huiged pagišta vepsaks,* ***tari*** *heile pagišta venaks*
’Heitä hävettää puhua vepsäksi, heidän pitää puhua venäjäksi.’ (Ladv 2005)

VeK *konz* ***tarіž*** *ka kaik pagižen*
’Kun täytyy, kerron kaikki.’ (Ladv 2006)

VeP *vezi* ***pidab*** *amurta kaivospäi*
’Vesi pitää ammentaa kaivosta.’ (SUST 86: 98)

VeP ***pidab*** *pästta burak, bol* ***pidab*** *pästta kuna ni*
’Pitää tyhjentää marja-astia [rove], marjat pitää laittaa jonnekin.’ (SUST 86: 119)

VeP *hot’ vähäižen se hot’ el’geta se* ***pidab***
’Edes vähäisen täytyy edes ymmärtää.’ (Eldia 2011)

Nesessiivinen apuverbi *tar(b)iž* ’täytyy’ voi esiintyä myös ilman infinitiiviä, geneerisesti välttämättömyyttä osoittamassa.

VeK ***tarіž*** *miše tii sanuisitei*
’Täytyy [tehdä niin], että te kertoisitte.’ (Kurba 2006)

VeK *konz kut* ***tarіž***
’Miten milloinkin on tarpeen.’ (Ladv 2006)

VeK *tol’ko midä* ***tarіž****, sidä lugen*
’Luen vain sitä, mitä täytyy.’ (Ladv 2006)

Verbin *käskta* ’käskeä; määrätä’ kieltomuodolla (*ii käskend*, *eba käskend*) on oma modaalinen merkityksensä ’kieltää; olla lupaamatta’. Kieltorakenne muuttaa siis verbin sinänsä deonttisuutta tai pakkoa osoittavan merkityksen episteemisemmäksi, ’lupaa’ ja ’mahdollisuutta’ ilmaisevia verbejä (*ii sa*) muistuttavaksi.

VeK *tsar’* ***ii käskend*** *lähtta kuume nedalid tütrennoupäi*
’Tsaari kielsi lähtemästä kolmeen viikkoon tyttären luota.’ (SUST 70: 82)

VeK ***eba käskend*** *pästta ni keda öks’*
’He kielsivät päästämästä ketään yöksi.’ (SUST 70: 19)

VeP *nu unohtada hänele* ***ii sa****, hän potomu što, Suomes om hän*
’Hän ei saa unohtaa, koska hän on Suomessa.’ (Eldia 2011)

Välttämättömyyttä voidaan ilmaista myös pelkän infinitiivin avulla. Syntaktisesti rakennetta voidaan pitää elliptisenä, koska lauseessa ei ole finiittistä verbiä. Tavallisesti infinitiivin avulla muodostettavassa nesessiivirakenteessa käytetään *DA*-infinitiiviä (*mändä*, *käüdä*, *rikta*, *tehta*, *pugetada*, *panda*, *mändä*), mutta myös *MINE*-infinitiivi on mahdollinen (*radmiine*).

VeE ***mändä*** *mileen'* ***käüdä*** *marfalost*
'Minun on mentävä ja käytävä Marfan luona.' (SUST 86: 42)

VeE *ol' se* ***rikta*** *lehm*
'Piti tappaa lehmä.' (SUST 86: 218)

VeE *min ak sanuu, ka se* ***tehta***
'Minkä vaimo sanoo, se on tehtävä.' (SUST 86: 483)

VeE *muga i* ***radmiine***
'Niin on tehtäväkin.' (SUST 86: 41)

VeK *nitiine* ***pugetada*** *neglha*
'Lanka pitää pujottaa neulaan.' (SUST 86: 483)

VeP *kirvez* ***panda*** *nahkvon alle da* ***mändä*** *metsha*
'Kirves on pantava nahkavyön alle ja lähdettävä metsään.' (SUST 86: 184)

Episteeminen ja evidentiaalinen modaalisuus

Tapahtuman tai toiminnan mahdollisuutta, todennäköisyyttä tai varmuutta osoitetaan apuverbin, verbiliiton tai adverbin avulla. Tulevan asiaintilan todennäköisyyttä koskevat ilmaisut sisältävät tyypillisesti arvion siitä, mitä tulee tapahtumaan. Futuurisilla ilmauksilla on tästä syystä modaalinen sävy. Mahdollisuuden, luvallisuuden, todennäköisyyden ja ehdottomasti toteutuvan ilmaisun raja on tulkinnallinen, ja sama elementti, kuten apuverbimäinen *voida*, voi myönteisenä tai kielteisenä saada erilaisia tulkintoja. Se taipuu eri persoonissa ja sen täydennyksenä oleva infinitiiviverbi ilmaisee toiminnan sisällön. Suomen tavoin vepsän *voida* on *i*-vartaloinen, eikä preesensiä ja imperfektiä voi muodollisesti erottaa toisistaan. Episteemisen merkityksen takia verbin *voida* ja *DA*-infinitiivin muodostama verbipari viittaa kuitenkin aina samassa tai tulevassa ajassa tapahtuvaan. Yksikön kolmannen

persoonan muoto *voib* esiintyy usein yksipersoonaisesti käytettynä, geneerisesti toiminnan mahdollisuuteen viittaavana, ei tiettyyn subjektiin viittaavana.

VeE *radandan täht* ***voib magata***
’Työn takia voi maata.’ (SUST 86: 238)

VeE *pakičii käulob mirus, mir* ***voib söttä***
’Kerjääjä kulkee maailmalla [= pitkin kylää], maailma voi syöttää.’ (SUST 86: 506)

VeK *mägehepäi se* ***voib ajada*** *lisopetal?*
’Voiko polkupyörällä ajaa ylämäkeä?’ (SUST 86: 210)

VeK ***ongitahtta*** *siga* ***voib***
’Siellä voi onkia.’ (SUST 86: 94)

VeK ***voib soubta*** *nece radion?*
’Voiko tuon radion sulkea.’ (Kurba 2006)

VeK ***voib*** *mužikan-ki* ***opeta***
’Voi opettaa miehenkin.’ (Ladv 2007)

VeK *hii jo* ***ii voigoi*** *pagišta nügde*
’He jo eivät nyt osaa puhua.’ (Šondjal 2007)

VeP *ven’aks* ***voib*** *pajeid* ***pajatada*** *täuden, a teiletei lüdikš pidab*
’Venäjäksi voi laulaa lauluja toden teolla, mutta teille pitää laulaa vepsäksi.’ (SUST 86: 253)

VeP *aukkuul* ***voib*** *lambhad* ***kerita****, a lopkuul ei pida kerita, ika vill ei kazva*
’Alkavalla kuulla voi keritä lampaita, mutta vanhenevalla kuulla ei pidä keritä tai villa ei kasva.’ (SUST 86: 182)

Muissa kuin yksikön kolmannessa persoonassa persoonapääte osoittaa subjektin (*voiba*, *voin*, *voiškanden*).

VeK *lujas vähän om ristituid, kudambad* ***voiba*** *mida-se*
’On hyvin vähän ihmisiä, jotka voivat [tehdä] mitään.’ (Ladv 2005)

VeK *aigoin linneb vuu,* ***voin… voiškanden*** *pertin souda, haravan* ***voin*** *tehta iče*
'Ehkä tulee vielä, voin, pystyn rakentamaan talon, voin tehdä haravan itse.' (Eldia 2011)

VeKirj *Minä* ***voin*** *sanuda, miše ei ole mugomid rahvahid, kudambil ei ole problemoid.*
'Voin sanoa, ettei ole sellaisia kansoja, joilla ei ole ongelmia.' (Kodima 7/2008)

VeKirj *Minä* ***voin*** *sanuda rohktas necen polhe minun kanzan ozutesel.*
'Minä voin kertoa siitä paljon oman perheeni esimerkin perusteella.' (Kodima 8/2008)

Samoin episteemisenä verbinä *DA*-infinitiivin pääsanana käytettävä *mahtta* 'voida, pystyä, kyetä' ilmaisee yksiselitteisesti subjektin kykyä tai taitoa tehdä jotakin. Se voi esiintyä yksin lauseen pääverbinä esimerkiksi kielitaitoa ilmaisemassa (*mahtab po-vepsskij*, *venä keleu… mahtan*, *po-vepsski mahtasoi*, *mahtoiba…po-russki-ki*), jolloin puhumista ilmaisevaa verbiä ei usein toisteta. Muun toiminnan mahdollisuutta ilmaistaan verbilausekkeella, jossa *DA*-infinitiivi toimii verbin *mahtta* laajennuksena (*mahtaškanžin kirjutada*, *mahtad lugeda*, *lugeda mahtan*).

VeK *hän* ***mahtab po-vepsskij****, a pagižem bol'še po-russkij*
'Hän osaa vepsää, mutta puhumme enemmän venäjää.' (Ladv 2006)

VeK ***venä keleu*** *mugažno mahtan*
'Osaan myös venäjän kielellä.' (Ladv 2006)

VeK *no hiigi* ***po-vepsski mahtasoi***
'Mutta hekin osaavat vepsää.' (Ladv 2006)

VeK *ken školha käveliba,* ***mahtoiba*** *neced* ***po-russki-ki****, a minä en kävelend, ka en mahtan*
'Jotka kävivät koulua, osasivat sitä venäjääkin, mutta minä en käynyt, enkä osannut.' (Ladv 2006)

VeK *tol'ko školha kävelin, minä ičein familijan* ***mahtaškanžin kirjutada***
'Kävin koulua, opin kirjoittamaan oman sukunimeni.' (Ladv 2006)

VeK (INT) *sinä* ***mahtad lugeda****?*
VeK (INF) ***lugeda mahtan****, a nügde näge en*
'Osaatko sinä lukea?' (Kurba 2006)
'Osaan lukea, mutta en näe.' (Ladv 2006)

Kieltolauseessa infinitiivi on kummankin episteemistä modaalisuutta ilmaisevan apuverbin *voida* ja *mahtta* konnegatiivimuotoinen laajennus. Persoonaa osoitetaan kieltoverbin avulla (*ei voi*, *ii mahta*, *en mahta*, *ed mahta*, *ii mahtand*, *ii mahtkei*). Verbin *voida* yksikön ensimmäisen persoonan muoto sulautuu usein kieltoverbiin (*emboo*, *emboi*).

VeE ***emboo*** *johtutada*
'En pysty palauttamaan mieleen.' (SUST 86: 66)

VeK *a muite* ***ei voi*** *pagišta*
'Mutta muuten ei voi puhua.' (Ladv 2007)

VeK *a minä iče* ***emboi*** *otvetit'*
'Mutta minä itse en voi vastata.' (Šondjal 2007)

VeE ***ii mahta*** *virzud tehta, ka mužik niškha andab*
'Jos ei osaa tehdä virsua, mies antaa selkään.' (SUST 86: 88)

VeK *mä en kirnik, kirjutada ni kut* ***en mahta***
'En ole kirjoittaja, en osaa ollenkaan kirjoittaa.' (SUST 86: 66)

VeK ***ed mahta*** *meloita*
'Et osaa meloa.' (SUST 86: 44)

VeK *maman' vobšče* ***ii mahtand*** *po-russki pagišta, bezrabotnaja oli*
'Äitini ei osanut ollenkaan puhua venäjää, oli työtön.' (Ladv 2006)

VeP *akad künttaze, mužikad* ***ii mahtkei***
'Naiset kyntävät, miehet eivät osaa.' (SUST 86: 67)

Modusten ja modaalisten rakenteiden läheistä suhdetta osoittaa menneen ajan konditionaalin episteeminen käyttö. Verbiä *voida* on mahdollista käyttää myös imperfektissä, ja johdoksen avulla *i*-vartaloisen verbin imperfektimuoto erottuu preesensistä (*voiškenziba*). Menneen ajan konditionaalia voidaan ehdollisen tapahtuman (*tabadanuiž… uiditanuiž*) lisäksi käyttää päättynyttä mahdollisuutta osoittamassa (*mändanuiž… jostanuiž*).

VeK *nügüd enambu* ***voiškenziba*** *nähta*
’Nyt on alettu nähdä enemmän.’ (Ladv 2006)

VeK ***tabadanuiž*** *hända i Sibirijahe* ***uiditanuiž***
’Jos hänet olisi voitu saada kiinni, hänet olisi lähetetty Siperiaan.’ (Ladv 2008)

VeK *kuna narod* ***mändanuiž****, kuna* ***jostanuiž***
’Minne ihmiset olisivat voineet mennä, minne olisivat voineet juosta.’ (Ladv 2008)

Todennäköistä tai mahdollista toimintaa voidaan osoittaa narratiivisesti verbin *teta* ’tietää’ yksikön ensimmäisen persoonan muodon *tedan* ’tiedän’ avulla. Subjekti referoi tällöin evidentiaalista tapahtumaa tai toimintaa, finiittistä verbirakennetta, jota *tedan* täydentää referentiaalisuuden ilmaisijana. Se katkaisee usein väitelauseen ja esiintyy verbin ja sen täydennyksen jälkeen. Topikaalinen nomini (*čoma*, *lohi*) tai adverbi (*jo*) voi tulla vasta sen jälkeen.

VeE *tämbää päivood’ ii line,* ***tedan****, lumuden sorib*
’Luulen, että tänään ei tule aurinkoa, sataa lunta.’ (SUST 86: 448)

VeK *poigan mugažo varasteli,* ***tedan****, tuliba Petrozavodskaspäi*
’Luulen, että hän odotti poikaa, tulivat Petroskoista.’ (Ladv 2009)

VeK *nene oma pitkad naglad* ***tedan****, ningoite* ***tedan***
’Luulen, että ne ovat pitkiä nauloja, luultavasti tällaisia.’ (Ladv 2009)

VeK *sä lineb,* ***tedan*** *čoma*
’Luulen, että tulee kaunis sää.’ (Ladv 2009)

VeK *kesk järved tämbää skokaht,* ***tean*** *lohi*
’Luulen, että keskellä järveä hyppäsi tänään lohi.’ (Ladv 2009)

VeK *dvacat dva goda oli minei* ***tedan*** *jo*
’Luulen, että minä olin jo 22-vuotias.’ (Ladv 2009)

VeP ***tedan*** *baba ii mahta sanuda sedaverdad*
’Luulen, että mummo ei osaa kertoa näin paljon.’ (SUST 86: 121)

Verbirakenteiden lisäksi evidentiaalisuutta voidaan osoittaa mahdollisuutta ilmaisevan adverbin *aigoin* ’ehkä’ avulla.

VeK ***aigoin*** *män’ mustikoihe*
’Ehkä hän meni mustikkaan.’ (SUST 86: 227)

VeK *kulub kida, ken se kidastab,* ***aigoin*** *mecha segoinu*
’Kuuluu huutoa, joku huutaa, ehkä on eksynyt metsään.’ (SUST 86: 297)

VeK ***aigoin*** *muite kakatab*
’Ehkä kaakattaa muuten vaan.’ (SUST 86: 528)

6.4 Agentti ja patientti

Subjektin kaltaisessa asemassa olevaa lauseenjäsentä merkitään vepsässäkin eri tavoin kuin tavallista subjektia eli tekijää tai toimijaa. Toimivaa osallistujaa eli agenttia ilmaistaan tavallisesti adessiivimuotoisella lausekkeella (ks. lukua 4.2.1). Jos agenttia edustaa persoonapronomini, siihen voi liittyä possessiivisuffiksi (*milaan’*). Agentti on tavallisesti elollinen (*jänišoo*, *mamou*, *koiruu*, *varišou*, *kondijal*, *händikahal*, *d’änišel*), mutta myös eloton adessiiviagentti on mahdollinen (*vihmaa*, *štibletal*).

VeE *nece ii voiket* ***milaan’***
’Tämä ei ole minun itkemäni.’ (SUST 86: 194)

VeE *sid* ***jänišoo*** *jokset*
’Jänis on juossut siitä.’ (SUST 86: 148)

VeE *kaik radod tugedab **vihmaa***
’Sade pysäyttää kaikki työt.’ (SUST 86: 194)

VeK *küzub mamou – **mamou** se ol’ pandut kehmaha kala*
’Kysyy äidiltään – äiti oli pannut kalan kiehumaan.’ (SUST 100: 263)

VeK *nel’l’ kerdad nece joug minei **koiruu** södud*
’Neljä kertaa koira on purrut minun tähän jalkaani.’ (Mäggär’v 2007)

VeK ***varišou** jougad anttud lapsiile, houkteldas kaik*
’Varis on antanut jalat lapsille, halkeilevat kaikki.’ (SUST 86: 194)

VeP *hebo södud **kondijal** da **händikahal** da **d’änišel***
’Karhu, susi ja jänis söivät hevosen.’ (SUST 100: 152)

VeP *d’ougan herot’ **štibletal***
’Nahkakengät ovat hiertäneet jalan.’ (SUST 86: 195)

Modaalisten rakenteiden eli tarkemmin dynaamista (*ukole*, *heile*, *milei*) ja episteemistä (*heile ~ hiile*) modaalisuutta ilmaisevien lauseiden agentti on sen sijaan allatiivissa.

VeE ***ukole** tarbiž naida*
’Ukon pitää mennä naimisiin.’ (SUST 86: 195)

VeK *heile huiged pagišta vepsaks, tari **heile** pagišta venaks*
’Heitä hävettää puhua vepsäksi, heidän pitää puhua venäjää.’ (Ladv 2005)

VeK ***hiile** ohvot opetas neced, a kut-se unohtamei mii*
’He haluavat oppia sitä, mutta jotenkin me unohdamme.’ (Mäggär’v 2007)

VeP ***milei** pidab lagi pesta*
’Minun on pestävä katto.’ (SUST 86: 195)

Myös patientti, toiminnan tai teon välillinen kokija, on tavallisesti adessiivissa. Se on muun ohella kahden tärkeimmän semanttisen roolin sija. Kokija on elollinen (*meil*, *saškaa*, *vävuu*) tai elolliseen rinnastuva nomini (*jaugool’*, *sijčimuu*).

VeE *šetinad lendiba i **jaugool'** keskes **meil** vertisoo*
'Niskakarvat nostivat ja meidän jalkojemme välissä pyörivät.' (NV 1)

VeE *hüböö söi **saškaa** jänišen raudoohe*
'Huuhkaja söi Saškan jäniksen raudoista.' (SUST 86: 315)

VeK *muga hän **sijčimuu** keskuu päd čapoi*
'Niin hän seitsemältä löi päät poikki.' (SUST 100: 226)

VeK *mama-se mugažno **vävuu** koli aigoiš, nor'*
'Vävyltä kuoli samoin äiti aikaisin, nuorena.' (Ladv 2006)

Kirjallisuutta

Grünthal 2003; Sarhimaa 1988

6.5 Topikaalisuus

Lauseen informaatiorakenne perustuu morfologisin keinoin erotettaviin keskustelutilanteesta juontuviin merkityksiin ja sanajärjestyksen vaihteluun. Se liittyy kiinteästi kysymykseen sanajärjestyksestä (ks. myös luku 5.1). Sanajärjestyksellä on erityistä merkitystä topikaalisuuden kannalta. Predikaatti sijaitsee tavallisesti perussanajärjestyksen mukaisesti nominaalisten lauseenjäsenten välissä. Temaattinen lauseenjäsen tai puheenaiheena oleva jatkuva teema on tavallisesti lauseenalkuisessa asemassa, kun taas loppukenttä on varattu reemalle, uuden informaation paikalle. Lauseenloppuinen asema topikaalistaa sanan, ja esimerkiksi lauseenloppuinen verbi on korosteinen.

Topikaalisesti neutraalissa lauseessa teema voi olla subjekti (*mužik*), adverbiaalinen nominilause (*täl voduu*, *sto gram vinad*) tai predikaatti (*sötiba*)..

VeK *a **mužik** hänel om tšuvas*
'Mutta hänen miehensä on tšuvassi.' (Ladv 2006)

VeK ***täl voduu** kezas en olend, en juudand mendä*
'Tänä vuonna kesällä en ole ollut, en ole ehtinyt mennä.' (Ladv 2006)

VeK *ka elo,* ***sötiba*** *normal'no v karelskij,* ***sto gram vinad*** *andoiba kaikučil päivil*
'No elämä. Syöttivät kunnolla karjalaisittain, antoivat sata grammaa viinaa joka päivä.' (Ladv 2006)

Lauseenalkuisen aseman merkitys informaatiorakenteelle ilmenee hyvin siinä, että jatkuva teema sijoittuu keskustelussa eri puhujien repliikeissä alkuun (*mam*, *tatam*).

VeK (INT): *sinun i* ***tat i mam*** *oliba vepsläižed, oma?*
VeK (INF): *vepsäd ka*
VeK (INT): ***mam*** *om, a tat oli*
VeK (INF): ***tatam*** *oli ka*
'Sinun isäsi ja äitisi olivat vepsäläisiä, ovat? (Kurba 2006)
'Vepsäläisiä, kyllä.' (Ladv 2006)
'Äiti on, mutta isä oli.' (Kurba 2006)
'Isäni oli, niin.' (Ladv 2006)

Jatkuva teema ei edellytä, että sama sana tai lauseke toistetaan sellaisenaan, vaan topikaalinen asema voi siirtyä saman kehyksen sisällä lekseemiltä toiselle (*školha*, *školas*, *pervijal*) tai kokonaiselle lausekkeelle (*polentošt vot openzimoi*).

VeK (INT): *nu void sanuda, konz sinä openzitoi pagižmaha venä kelel?*
VeK (INF): *ka* ***školha*** *käveleškanzin minä Vasiljuju*
VeK (INT): ***školas*** *ka*
VeK (INF): ***pervijal*** *menin, da väheižen, openzi ved völ pervijan pol goda nece openziba nece po-vepsski.* ***polentošt vot openzimoi*** *pervijan po-vepsski openziba ka. a sid näge po-russki sid opeta zavodiba ka*
'No osaatko sanoa, koska sinä opit puhumaan venäjän kielellä?' (Kurba 2006)
'No, kun aloin käydä koulua Vasiljevskajassa.' (Ladv 2006)
'Koulussa niin.' (Kurba 2006)
'Menin ensimmäiselle luokalle ja vähän, opetti kai vielä ensiksi puoli vuotta opettivat sitä vepsäksi. Puolitoista vuotta opiskelimme ensiksi vepsäksi opettivat niin. Mutta sitten näet alkoivat opettaa venäjäksi.' (Ladv 2006)

Vastaus kysymykseen noudattaa samaa periaatetta. Temaattinen avainsana tulee lauseen alkuun (*plenas*, *plenad*). Verbin lauseenalkuinen asema voidaan selittää samalla tavalla. Predikaatin osoittama finiittinen teema (*tarіž armastada*) tulee ennen sen määritteitä.

VeK (INT): *ka kuspei tedad?*
VeK (INF): ***plenas*** *olimei sigä,* ***plenad*** *oliba ka.*
'No mistä tiedät?' (Kurba 2006)
'Olimme vangittuina siellä, he olivat vankeja.' (Ladv 2006)

VeK ***tarіž armastada*** *tütar i poig, hö oma lapsed ičein*
'Täytyy rakastaa tyttöä ja poikaa, he ovat omia lapsiani.' (SUST 86: 101)

Verbin tai verbilausekkeen topikaalisuutta voidaan korostaa lauseenloppuisen aseman avulla (*izuči*, *mehele meni*). Tällöin se toimii temaattisesti reemana, kun taas teema on vastakkaisessa asemassa lauseen alussa (*hän*, *norem tütär*).

VeK *hän necen bukvarin siloi po-vepsski* ***izuči***
'Hän opiskeli tätä aapista silloin vepsäksi.' (Ladv 2006)

VeK *norem tütär-se tšuvasin taga* ***mehele meni***
'Nuorempi tyttäremme meni naimisiin tšuvassin kanssa.' (Ladv 2006)

7. Pronominit, deiksis ja partikkelit

7.1 Persoonapronominit

Persoonapronominit taipuvat muiden nominien tavoin kaikissa sijoissa. Koska tekijä osoitetaan verbin persoonapäätteen ja taivutusmuodon avulla, persoonapronominien ensisijainen tehtävä ei ole yhtä kieliopillinen kuin sellaisissa kielissä, joissa sen on osoitettava subjektin persoona. Subjektin asema jää tästä syystä usein tyhjäksi. Persoonapronomineilla on yleinen diskursiivinen tehtävä eri henkilöihin viittaavina konstituentteina.

Sija	1SG	2SG	3SG
nominatiivi	*minä*	*sinä*	*hän*
genetiivi	*minun*	*sinun*	*hänen*
partitiivi	*mindei*	*sindei*	*händast*
illatiivi	*minuhuin*	*sinuheiž*	*hänehes*
inessiivi	*minus*	*sinus*	*hänes*
elatiivi	*minuspäi*	*sinuspäi*	*hänespäi*
allatiivi	*minei*	*sinei*	*hänele*
adessiivi	*minei*	*sinei*	*hänel*
ablatiivi	*mineipäi*	*sineipäi*	*hänelpäi*
propinkvatiivi	*minunno*	*sinunno*	*hänenno*
approksimatiivi	*minunno*	*sinunno*	*hänenno*
egressiivi	*minunnopäi*	*sinunnopäi*	*hänennopäi*
prolatiivi	*mindeime*	*sindeime*	*händastme*
terminatiivi	*minuhussai*	*sinuhussai*	*hänennossai*
komitatiivi	*minunke*	*sinunke*	*hänenke*
abessiivi	*minuta*	*sinuta*	*häneta*
translatiivi	*minuks*	*sinuks*	*häneks*
essiivi	—	—	—

Sija	1PL	2PL	3PL
nominatiivi	*mii*	*tii*	*hii*
genetiivi	*miide*	*tiide*	*hiide*
partitiivi	*miid*	*tiid*	*hiid*
illatiivi	*miihe*	*tiihe*	*hiihe*
inessiivi	*miiš*	*tiiš*	*hiiš*
elatiivi	*miišpäi*	*tiišpäi*	*hiišpäi*
allatiivi	*miile*	*tiile*	*hiile*
adessiivi	*miil*	*tiil*	*hiil*
ablatiivi	*miilpäi*	*tiilpäi*	*hiilpäi*
propinkvatiivi	*miidenno*	*tiidenno*	*hiidenno*
approksimatiivi	*miidenno*	*tiidenno*	*hiidenno*
egressiivi	*miidennopäi*	*tiidennopäi*	*hiidennopäi*
prolatiivi	*miidme*	*tiidme*	*hiidme*
terminatiivi	*miihessai*	*tiihessai*	*hiihessai*
komitatiivi	*miideke*	*tiideke*	*hiideke*
abessiivi	*miita*	*tiita*	*hiita*
translatiivi	*miikš*	*tiikš*	*hiikš*
essiivi	—	—	—

Taulukko 11. Persoonapronominien taivutus keskivepsässä (Ladv).

Yksi vepsän pronominijärjestelmän ominaispiirre on se, että persoona- ja refleksiivipronominit voivat saada possessiivisuffiksin. Taulukon 11 havainnollistamassa keskivepsässä persoonapronominit ovat tavallisesti ilman possessiivisuffiksia, mutta tässä tapauksessa yksikön illatiivimuotoihin on liitetty myös omistusliite (*minuhuin*, *sinuheiž*, *hänehes*). Kettusen eteläpsäläisessä aineistossa yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan possessiivisuffiksillisia persoonapronomineja esiintyy muissakin sijoissa, kuten partitiivissa (*mindaan'*, *sindaaž*), allatiivissa (*mileen'*, *sileež*), adessiivissa (*milaan'*, *silaaž*) ja abessiivissa (*minutaan'*, *sinutaaž*).

VeE *otkataa* ***mindaan'*** *kerdale*
'Ottakaa minut mukaan!' (SUST 86: 384)

VeE *emaa ota* ***sindaaž***
’Emme ota sinua.’ (SUST 86: 384)

VeE *tervehta* ***mindaan’****, sebada*
’Tervehdi [suutele] minua, halaa!’ (SUST 86: 93)

VeK *kut* ***sindei*** *kuctas*
’Mikä sinun nimesi on.’ (SUST 86: 384)

VeP *ota* ***mindein’*** *lapseks*
’Ota minut lapseksi!’ (SUST 86: 384)

7.2 Demonstratiivipronominit ja deiksis

Demonstratiivipronominien tärkein tehtävä on viitata topikaaliseen tarkoitteeseen. Morfologisesti ja syntaktisesti ne ovat nomineita, ja lauseessa ne esiintyvät subjektina, objektina tai adverbiaalina. Deiktisen tehtävänsä ja kontekstisidonnaisen referentiaalisuuden takia demonstratiivipronominien varsinainen tarkoite ilmenee keskustelu- tai lauseyhteydestä.

Demonstratiivipronominijärjestelmä on vepsässä dynaaminen, jatkuvassa muutoksessa, mikä johtuu erityisesti vanhojen demonstratiivipronominien *se* ja *ne* laajentumisesta distantiaalisempiin, epäspesifisempiin tehtäviin ja spesifisen pronominin *nece* ’tämä, tuo, se’ yleistymisestä. Taustaltaan pronominaalisia morfeemeja *se* ja *ne* käytetään useammin pääsanansa luvun kanssa kongruoivina deiktisinä jälkimäärittеinä, keskustelupartikkeleina joilta puuttuu itsenäinen referentiaalinen suhde pääsanan tarkoitteeseen.

Lauseenalkuinen tai pääsanaansa edeltävä **demonstratiivipronomini on *nece***. Kopulattomassa nominipredikaatiossa se on lauseen subjekti, pääsanana toimiva lauseenjäsen, jolla on määritteen asemassa oleva korrelaatti (*nece… mechaane*, *nece… čižoi*). Pääsanaansa edeltävänä deiktisenä määritteenä *nece* kongruoi pääsanansa sijan ja luvun kanssa (*nechegi pert’he*, *necen vajehnikan*, *necen bukvarin*, *neces načalnajas školas*).

VeE ***nece*** *harvsül’ne* ***mechaane****, hond*
’Tämä on harvasyinen puu, huono.’ (SUST 86: 80)

VeK ***nece*** *minun* ***čižoi***
’Tämä on siskoni.’ (SUST 86: 39)

VeE *külmetumaa* ***nechegi pert’he***
’Kylmetymme tähänkin tupaan.’ (SUST 86: 165)

VeK *pidin minä kädes siloi* ***necen vajehnikan*** *sanktan, kudamban kirjutiba Zaitseva i Mullonen*
’Minä pidin silloin kädessä sitä paksua sanakirjaa, jonka Zaitseva ja Mullonen kirjoittivat.’ (Ladv 2005)

VeK *hän* ***necen bukvarin*** *siloi po-vepsskij izuči*
’Hän luki tätä aapista silloin vepsäksi.’ (Ladv 2006)

VeK *tol’ko naku* ***neces načalnajas školas*** *oli devjanos’at vosem čelovek*
’Pelkästään tuolla tässä alakoulussa oli yhdeksänkymmentäkahdeksan ihmistä.’ (Ladv 2005)

Pronominit *se*, ***ne*** ja niiden monikon kanssa kongruoivat sekundaarimuodosteet esiintyvät yksittäistapauksissa edellisen kaltaisissa, pääsanaa edeltävässä asemassa (*se priha*, *sed ~ ned mužikad*, *nene kubanicad*) ja vain harvoin itsenäisenä subjektina (*sed ajaba*).

VeE ***se*** *priha ii varaad’a ni keda*
’Se poika ei pelkää ketään.’ (SUST 86: 397)

VeE *ajagam mö nečina kod’he, a* ***sed*** *ajaba toižhe bokha*
’Ajakaamme tätä kautta kotiin, mutta ne ajavat toiseen suuntaan.’ (SUST 86: 399)

VeK ***sed*** *(~* ***ned****) mužikad eba mäne ongele*
’Ne miehet eivät käy ongella.’ (SUST 86: 399)

VeP *i sidom mö* ***nene kubanicad*** *kubahiže d’unt-kived*
’Sidomme ne verkonkohonarut kohoihin ja panemme ankkurikivet.’ (SUST 86: 403)

Tavallisimmin *se* esiintyy **fokusoituna pronominina**, objektin asemassa (*sen tedan*, *sen söd*, *sen tošketas*) tai proadverbinä (*sigä*, *sihe*).

Vastaavalla tavalla **fokusoituna proadverbinä** voidaan käyttää myös persoonapronominia *hän*, vaikka sillä ei olisi elollista tarkoitetta (*hänespäi*).

VeE *kudamb jo proidind,* ***sen*** *tedan*
'Mikä on jo mennyt, sen tiedän.' (SUST 86: 204)

VeK *üks' rihud rugišt om,* ***sen*** *söd da enambad eole*
'Yksi riihi on ruista, sen syöt ja enempää ei ole.' (SUST 86: 181)

VeK *kümnen virstan taga om pap, rouk mez',* ***sen*** *tošketas lapsid valatamha*
'Kymmenen virstan takana on pappi, raihnas mies, hänet tuodaan lapsia kastamaan.' (SUST 86: 398)

VeK *poig tuli armijaspei, de mindei ot'iba* ***sihe*** *abuhu, dei parden čapoimei*
'Poika tuli armeijasta, ja minut otettiin siihen avuksi, ja hakkasime hirren.' (Ladv 2006)

VeK *ozrikkivi om čoma peskkivi (huba kivi päčis),* ***hänespäi*** *peskud lähteb*
'Rapakivi on hyvä hiekkakivi (huono kivi uunissa), siitä lähtee hiekkaa.' (SUST 86: 184)

Tavallisesti nominaalisen pääsanan jäljessä esiintyvä *se* tai *ne* kongruoi pääsanansa luvun kanssa (*upakod ne*, *dorogad ne*, *vel'l'ed ne*, *pordhad ne*), muodollisesti nominatiivissa (*jorš se*, *käbed se*, *mužik se*, *kur se*), muttei muissa sijoissa (*hengen se*, *vot se*, *akal se*, *keraižen se*).

VeE ***hengen se*** *pahoon täptäb*
'Henkeä ahdistaa kovasti.' (SUST 86: 52)

VeE ***jorš se*** *oghakas kala*
'Kiiski on piikikäs kala.' (SUST 86: 70)

VeE *äjik silee* ***vot se****?*
'Kuinka vanha olet(kaan)?' (SUST 86: 402)

VeE *näged* ***upakod ne*** *mičed*
'Katso, millaiset saappaat ne ovat!' (SUST 86: 78)

VeK ***käbed se*** *oiged bok, a vauged hur*
’Punainen on oikea kylki, mutta valkea vasen.’ (SUST 86: 76)

VeK ***akal se mužik se*** *Piteriš*
’Vaimon mies on Pietarissa.’ (SUST 86: 166)

VeK ***keraižen se*** *kaiken riškotid*
’Purit koko kerän auki.’ (SUST 86: 166)

VeK *nügü* ***dorogad ne*** *kuivet’he*
’Nyt kaikki tiet ovat kuivuneet.’ (SUST 86: 166)

VeK *mužikan* ***vel’l’ed ne*** *akale lindas küdud*
’Miehen veljet ovat vaimolle kytyjä.’ (SUST 86: 78)

VeK *hapanuded* ***pordhad ne*** *langetas aigoi*
’Mädänneet portaat ehkä romahtavat.’ (SUST 86: 178)

VeP *proidib* ***kur se***
’Kuuro menee ohi.’ (SUST 86: 166)

Pääsanan jäljessä referenssiltään **epäspesifiseksi fokuspartikkeliksi** kehittynyt *se* on levinnyt muihinkin konstruktioihin. Se voi esiintyä myös erisnimen (*Iljih se*, *Kostjale se*), muun pronominin (*mä se*, *sa se*, *sen se*, *hän se*, *ken se*), infiniittisen tai finiittisen verbin (*ajamne se*, *kalata se*, *nägen se*), kieltolausekkeen (*ii voiškakoi se*) ja adverbin (*nugude se*) jäljessä.

VeE ***Iljih se*** *ani kelekaz ak*
’Iljih on hyvin kielevä vaimo.’ (SUST 86: 80)

VeE *mi* ***Kostjale se*** *ehtind?*
’Mikä tauti Kostjalle on tullut?’ (SUST 86: 209)

VeE ***mä se*** *en mahta sanuda*
’Minä en osaa sanoa.’ (SUST 86: 38)

VeE ***sen se*** *basit’he, sen i mä kuleel’in*
’Sitäpä sitä he puhuivat, sen minäkin kuulin.’ (SUST 86: 397)

VeE *märg se en mä tehnunzhe a* ***hän se***
’Minä en kastellut itseäni, vaan hän.’ (SUST 86: 459)

VeK ***sa se*** *tänämbäi tuliid möhäi*
’Sinäpä tulit tänään myöhään.’ (SUST 86: 131)

VeK ***ken se*** *johtuteleb, nikištoitab tänambei*
’Kuka(pa) muistelee, nikottelee tänään’ (SUST 86: 39)

VeE *losid joksiiba kodhepää, kodhepää* ***ajamne se***
’Hirvet juoksivat kotiin päin, kotiin päin on ajettava.’ (SUST 86: 41)

VeK *muite* ***kalata se*** *voižin*
’Muuten voisin kalastaa.’ (SUST 86: 131)

VeK *mecas ehti sandas ku* ***ii voiškakoi se***
’Metsästä tarttui sanotaan, kun ei voida hyvin.’ (SUST 86: 198)

VeP ***nägen se*** *nägen a puutta embei*
’Näen kyllä, mutta en voi koskea (osua).’ (SUST 86: 161)

VeK ***nugude se*** *ii sanelkoi i ozeitezid*
’Nykyään ei sanota arvoituksiakaan.’ (SUST 86: 67)

Fokuspartikkelina pronomini voi myös vaihdella keskustelussa eri sanaluokkien liitteenä ja toimii siten liitepartikkelina.

VeK (INF 1): *hän miččes agjas* ***eli-se****?* ***miččes-se*** *hän agjas eli* ***kudam-se*** *koli ka?*
VeK (INF 2): *kudam* ***koli-se****?*
VeK (INF 1): *ii,* ***eli-se*** *kudamas.*
VeK (INF 2): *eli täguu, miide.*
’Missä kylän osassa hän eli? Millä kylän osassa eli se, joka kuoli? (Ladv 2007)
’Se joka kuoli?’ (Mäggär’v 2007)
’Ei, missä eli?’ (Ladv 2007)
’Eli täällä, meidän [kadulla]’ (Mäggär’v 2007)

Lokatiivisena proadverbina käytettävä *nakka*, *naku* ’siellä; tuolla’ taipuu paikallissijoissa (*nakus*, *nakunapää*, *nakapää*, *nakkale*, *nakkana*). Sen lisäksi pronominista *se* muodostettuja referenssiltään rajatumpia muotoja *sihe* ja *sigä* käytetään proadverbeina.

VeE *nääškekat mužik se* ***nakkaa*** *sigaa akan peganiškanz’*
’Katsokaa, mies alkoi tuolla piestä vaimoaan.’ (SUST 86: 190)

VeE *korjas* ***nakus*** *magadab prihaane se, hänen linob mužik*
’Tuolla reessä makaa poika, tulee hänen miehensä.’ (SUST 86: 80)

VeE *iks* ***nakus*** *hänen tütär*
’Tuo yksi tuolla on hänen tyttärensä.’ (SUST 86: 404)

VeE *tagekazhem* ***nakunapää***
’Perääntykäämme tuonnepäin!’ (SUST 86: 404)

VeK *mijale konz* ***naku*** *tuleb, tob* ***naku*** *gazetoid*
’Kun hän tulee meille, hän tuo sanomalehtiä.’ (Ladv 2006)

VeK ***nakapää*** *langez’*
’Tuolta se kaatui.’ (SUST 86: 404)

VeK *mäne* ***nakkale***
’Mene tuonne!’ (SUST 86: 130)

VeK *tači* ***sihe***
’Heitä siihen!’ (SUST 86: 398)

VeK *šest’ kilometrov* ***sihe*** *vediba mašinuil*
’Kuusi kilometriä kuljettivat sinne autoilla.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *kaikužil päivil lugen* ***sigä****, mida putui, žurnaloid da*
’Joka päivä luen siellä, mitä sattuu, sanomalehtiä ja.’ (Ladv 2006)

VeP *mäne* ***nakkana***
’Mene tuonne.’ (SUST 86: 244)

Refleksiivipronomini *iče*

Refleksiivipronominia *iče* käytetään itsenäisenä subjektina tai subjektin kanssa samatarkoitteisena korrelaattina. Sen lisäksi se ilmaisee omistajaa ja toimii myös possessiivipronominina, jolloin siihen liittyy myös possessiivisuffiksi.

Subjektina refleksiivinen *iče* esiintyy tavallisen subjektin tavoin lauseenalkuisessa asemassa (*ičegi en teda*, *iče radoin*), kun taas subjektin samatarkoitteisena korrelaattina se on subjektin jälkeisessä asemassa. Seuraavissa esimerkeissä sillä on kontrastoiva merkitys.

VeE *mä sanun, a **ičegi** en teda, mi ol'*
'Minä sanon, mutta en tiedä itsekään, mikä oli.' (SUST 86: 393)

VeK ***iče** radoin täs kolhozas*
'Itse työskentelin täällä kolhoosissa.' (Ladv 2006)

VeK (INT): ***iče** sinä oled veps?*
VeK (INF): ***iče** veps.*
'Itse sinä olet vepsäläinen?' (Kurba 2006)
'Itse olen vepsäläinen.' (Ladv 2006)

Pronominin *iče* käyttöalue on laajentunut ja kattaa **omistusrakenteen**. Sitä käytetään omistajaa ilmaisevan possessiivipronominin tavoin, ja tällöin siihen liittyy possessiivisuffiksi. Jälkimmäisiä käytetään vain tässä yhteydessä. Pääsääntöisesti omistajaa ilmaiseva pronomini *iče* on pääsanansa edessä (*ičein än'*, *ičen' lapsideke*, *ičeze…sobihe*), mutta sanajärjestys voi myös olla päinvastainen ja pääsana tulla ennen omistajaa ilmaisevaa määritettä (*miška ičemoo*, *lapsed ičein*). Possessiivisuffiksillisena pronomini *iče* esiintyy myös postpositioiden edellä, jolloin pääte ei viittaa omistajaan vaan sana toimii esimerkiksi spatiaalisen ilmaisun kiintopisteenä (*ičeze keskes*)

VeE ***miška ičemoo** läks' jo*
'Meidän Miškamme läksi jo.' (SUST 86: 394)

VeK *mecaspäi kajadab, **ičein än'** sigä kajadab vastha*
'Metsästä kaikuu, oma ääneni siellä kaikuu vastaan.' (SUST 86: 53)

VeK *no **ičen' lapsideke** kaik po-russki pagižemei*
'Mutta omien lastemme kanssa puhumme aina venäjää.' (Ladv 2006)

VeK *tariž armastada tütar i poig, hö oma **lapsed ičein***
'Täytyy rakastaa tyttöä ja poikaa, he ovat omia lapsiani.' (SUST 86: 101)

VeK *sinun mam da tat pagižiba **ičeze keskes** miččel kelel?*
'Mitä kieltä sinun äitisi ja isäsi puhuivat keskenään?' (Kurba 2006)

VeP *lopei **ičeze** iččihe **sobihe** sädihe*
'Sammakko pukeutui omiin vaatteisiinsa.' (SUST 86: 394)

VeK (INF1): *rodnus olen neces pertiš*
VeK (INT): *nece om sinun*
VeK (INF2): ***ičeze** pert*
'Olen syntynyt tässä talossa.' (Ladv 2006)
'Onko tämä sinun?' (Kurba 2006)
'Hänen oma talonsa.' (Ladv 2006)

Kirjallisuutta

Kähärik, Aime 1990a, 1990c; Larjavaara 1986a; Liiv 1957; Ojansuu 1922

Relatiivipronominit

Ks. relatiivilause luvussa 8.2.1.

Interrogatiivipronominit

Ks. kysymyslause luvussa 5.8.

7.3 Indefiniittipronominit

Referenssiltään epäspesifiset indefiniittipronominit ovat määrällisesti suuntaa antavia tai geneerisesti nominaaliseen tarkoitteeseen viittaavia. Kvanttorien ryhmä osoittaa suhteellisen määrän, ja ne kuuluvat kvantoraalisten ilmausten jatkumoon. Epäspesifisissä ei-kvantoraalisissa rakenteissa käytetään kaksimorfeemisia ilmaisuja. Tällaisia lausekkeita muodostetaan interrogatiivien ja partikkelien avulla. Kvantoraalisissa rakenteissa tavallisia indefiniittipronomineja ovat *üks*, *eraz*, *molembad ~ mougotid*, *kaik*, *kaikutne ~ kaikutte ~ kaikuine*, *mugoine*, *ningoi*.

Universaalikvanttorin *kaik* ’kaikki’ merkitykseen vaikuttavat sen taivutus ja syntaktinen asema. Nominatiivissa *kaik* esiintyy joko pääsanansa täysimääräisyyttä osoittavana kvanttorina (*kaik hüvuz’*) tai subjektin tai objektin asemassa itsenäisenä pääsanana. Se voi esiintyä myös muissa sijoissa, kuten genetiivissä kongruoivana määritteenä (*kanzan kaiken*, *kaiken aigan*), sekä itsenäisenä pääsanana (*kaiken*). Jälkimmäisessä asemassa se voi ilmaista täysimääräisyyden lisäksi kokonaisaikaa ’aina’ (vrt. adverbit luvussa 5.9.) Myös leksikaalistunut adverbimuoto *kaika* on tavallinen aikaa kvantifioivassa merkityksessä ’aina’.

VeK *lehmad i **kaik hüvuz’***
’Lehmät ja kaikki omaisuus.’ (SUST 86: 411)

VeK *rugiž, kagr, liib **kaik** kärmehtib*
’Ruis, kaura, vilja kaikki heilimöi.’ (SUST 86: 411)

VeK *počti **kaik** kolnuded neces spirtuspei da necispei*
’Melkein kaikki ovat kuolleet siitä viinasta ja siitä.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *sorok vtorom goduu **kanzan kaiken** oigenziba Siberihe*
’Vuonna 1942 koko perhe lähetettiin Siperiaan.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *vel’l’ed sigä **kaiken aigan** eletas, postajanno. sigä hiil kansad.*
’Veljet asuvat siellä koko ajan, jatkuvasti. Heillä ovat siellä perheet.’ (Šondjal 2007)

VeK *hii jo tuugoidas **kaiken** dei hot pagištas ka.*
’He kyllä ymmärtävät kaikki ja vaikkapa puhuvat.’ (Koskenpä 2007)

VeK *eduu ka mam dei ak laihesoi ii sa sinunke ni-midä pagišta,* ***kaika*** *kniga kacud*
'Aikaisemmin äiti ja vaimo moittivat, ettei sinun kanssasi voi puhua mitään, aina katsot kirjoja.' (Ladv 2006)

Distributiivisena kvanttoripronominina käytettävä *kaikutte* : *kaikuččen* esiintyy tavallisesti määritteenä tai elliptisessä lausekkeessa ilman pääsanaa, jos referenssi on asiayhteydestä tuttu. Määritteenä se kongruoi adjektiivimääritteen tavoin pääsanansa sijan ja luvun kanssa (*kaikutne kala*, *kaikutte roditel*, *kaikuižehe külähä*, *kaikučče derounas*, *kaikužil päivil*).

VeE ***kaikutne kala*** *om järves*
'Järvessä on kaikenlaisia kaloja.' (SUST 86: 412)

VeK *no jesli by* ***kaikutte roditel*** *ken tedab vepsän kelen ičeze pagižiž kuti mii pagižemei*
'Mutta jos jokainen vanhempi, joka osaa vepsää, itse puhuisi kuten me puhumme.' (Mäggär'v 2007)

VeK ***kaikuižehe külähä*** *tärbiž mändä*
'Jokaiseen kylään pitää mennä.' (SUST 86: 412)

VeK *ii* ***kaikučče derounas*** *ühtüižed vaihed*
'Joka kylässä ei ole samoja sanoja.' (Šondjal 2007)

VeK ***kaikužil päivil*** *lugen sigä, mida putui, žurnaloid da.*
'Joka päivä luen sieltä mitä sattuu, sanomalehtiä ja…' (Ladv 2006)

VeK ***kaikučče*** *oliba kanzad*
'Jokaisessa oli perhe.' (Mäggär'v 2007)

Edelliseen verrattuna merkitykseltään rajaavampia ovat **yksilöivät proadjektiivit,** jotka spesifioivat tarkoitteensa. Tavan adverbina käytettävästä kantasanasta *muga* johdettu proadjektiivi *mugoi ~ mugoine* voi esiintyä pääsanansa attribuuttina (*mugoočen čajun*, *mugoi… kulturcentrum*, *mugeine elo*) tai esimerkiksi predikatiivimääritteen saavana subjektina (*mugomad…murtked*). Sen synonyymiä, tavan adverbista *ninga* muodostettua proadjektiivia *ningoi* (genetiivissä *ningoman*, kirjakielessä *ningoine* : *ningoižen*) käytetään samalla tavalla yksilöivänä

määritteenä (*voin… ningoi*, *ningošt nacionalnostit*, *minä… ningomaks*) ja esiintyä myös yksin pääsanan asemassa esimerkiksi objektina (*ningomat*).

VeE *mö* ***mugoočen čajun*** *jolomaa nügüd*
'Juomme sellaista teetä nyt.' (SUST 86: 90)

VeK ***mugomad*** *oma nottad* ***murtked***
'Upottavat lähteet ovat sellaisia.' (SUST 86: 413)

VeK *miil tägä* ***mugoi*** *om* ***kulturcentrum*** *a sinei näged ningomad*
'Meillä on täällä tällainen kulttuurikeskus mutta sinulla ovat tuollaiset…' (Ladv 2007)

VeP *harvaižel* ***mugeine elo***
'Harvalla on sellainen elämä.' (SUST 86: 413)

VeK ***voin*** *proidi* ***ningoi****, ogromnyi voin*
'Oli sellainen sota, suunnaton sota.' (Mäggär'v 2007)

VeK *mii* ***ningošt nacionalnostit*** *em kulišket. i muga russkaja kirjutibaki*
'Me emme kuulleet sellaisesta kansallisuudesta. Ja niin kirjoittivatkin venäläinen.' (Shondjal 2007)

VeK *kacu, min'a riuduin* ***ningomaks***
'Katso, minä riuduin tällaiseksi.' (SUST 86: 413)

VeK (INT): *nece sur'*
VeK (INF): *ed nägiške* ***ningomat****?*
'Se on suuri.' (Ladv 2006)
'Etkö ole nähnyt sellaista?' (Ladv 2006)

Yksilöivistä kvanttoreista täsmällisin on *üks'* 'yksi', joka lukusanana määrittää ensisijaisesti tarkoitteensa lukumäärän. Sellaisena se on numeraali, mutta eri lauseympäristöissä kvantifiointi muuttuu suhteelliseksi tarkoitteensa yksilöiväksi tai intensifioivaksi. Yksitulkintaisena kvanttorina *üks'* 'yksi' esiintyy tyypillisesti määritteen asemassa tarkoitteensa edellä (*üks' kanz*) tai tarkoitteeseensa syntaktisen asemansa perusteella viittaavana (*sizar… üks'*, *üks'* [*vävü*]…, *üks' foto*). Kaikissa

näissä tapauksissa *üks'* osoittaa tarkoitteensa määrän. Kvantifiointi toimii myös kieltolausekkeessa (*ni üks' mez'*).

VeK *vot* ***üks' kanz*** *miideke oli Lukoid tam*
'No yksi perhe meidän kanssa siellä olivat Lukoit.' (Mäggär'v 2007)

VeK *sizar minei tägä Ladvas eläb* ***üks'***
'Siskoja minulla elää täällä Ladvassa yksi.' (Ladv 2006)

VeK ***üks'*** *om Ukrainalpäi a toine mugažno om necespäi Uzbekistanaspäi*
'Yksi [vävy] on Ukrainasta, mutta toinen on samoin sieltä Uzbekistanista. (Ladv 2006)

VeK *a minai sigou vaiše* ***üks' foto*** *om, kus minä, astun päliči ted*
'Mutta minulla on siellä vain eräs valokuva, jossa minä astun tietä pitkin.' (Päzjhärv 2011)

VeK *eduu ved kaik, čisto kaik,* ***ni üks' mez'*** *emei pagištud po-russki*
'No aiemmin kaikki, aivan kaikki, yksikään ihminen meistä emme puhuneet venäjää.' (Ladv 2006)

Jossakin sijamuodossa taivutettu lukusana *üks'* menettää usein kvantifioivan, määrää rajaavan merkityksensä. Sitä käytetään usein intensifioivana epäspesifisenä indefiniittipronomina (*üksiid' lahnood'*, *ühten viž vot tagaz*, *ühtuu voduu*, *ühted mužikad*) tai itsenäisenä lauseenjäsenenä suorastaan adverbina (*ühtes*), samoin adjektiivistettuna johdoksena (*ühtüižed*). Toisaalta myös tarkoitteen spesifioiva käyttö on mahdollista (*ühtes projektas*).

VeE *havadool' vedeliimaa* ***üksiid' lahnood'***
'Säkeillä kuljetimme pelkkiä lahnoja.' (SUST 86: 165)

VeK *sain minä kerdan oli nece* ***ühten viž vot tagaz*** *grantan*
'Minä sain kerran palkinnon, se oli noin viisi vuotta sitten.' (Ladv 2008)

VeK *ka* ***ühtuu voduu*** *nakka astuin bolnitsaspei*
'No eräänä vuonna tulin sairaalasta siis.' (Mäggär'v 2007)

VeK ***ühtes*** *mii hänenke elimei*
'Elimme hänen kanssaan yhdessä.' (Mäggär'v 2007)

VeK *muite lugen prosto,* ***ühtüižed*** *oma bukvad nemeckijad i vepskijad počti* ***ühtüižed*** *ka vot ninga*
'Muuten luen suoraan, saksalaiset ja vepsäläiset aakkoset ovat yhteiset, melkein samat ja sillä tavalla.' (Ladv 2006)

VeK *konz mö kävelim pertidme, ka siloi olim* ***ühtes projektas***
'Kun me kiersimme talosta taloon, silloin olimme samassa projektissa.' (Kurba 2011)

VeK (INT): *sid' me olime, ka kaik* ***ühted mužikad*** *eletas*
VeK (INF): *ühtes akad sigä eletas, oma*
'Sitten me olimme, ja aina asuu pelkkiä miehiä.' (Kurba 2006)
'Yhdessä siellä asuu naisia, on heitä.' (Ladv 2006)

Kvantifioiva, puhujalle tutun tai puhujalle tuntemattoman mutta spesifisen tarkoitteen osoittava **indefiniittipronomini *eraz*** esiintyy muiden kvanttoripronimien tavoin määritteenä (*erasel sijal*, *erasiid' vaihiid'*, *eraziš küliš*). Epäspesifisenä irreaalisena pronominina se voi esiintyä myös pääsanan asemassa (*eraz*, *erasel*). Se viittaa kaikissa ympäristöissä kertojalle tuttuun ja kvantoraalisesti rajalliseen referenttiin.

VeK *ust'as ii külmä, jäd ele,* ***erasel sijal***
'Virtaavassa ei jäädy, jäätä ei ole, toisessa paikassa.' (SUST 86: 165)

VeK ***erasiid' vaihiid'*** *voib toimetada*
'Joitakin sanoja voi ymmärtää.' (SUST 86: 410)

VeK ***eraziš küliš*** *koleb vähemb rahvast a ii sündu ni üks laps.*
'Eräissä kylissä kuolee vähemmän ihmisiä, mutta ei synny yhtään lasta.' (Ladv 2005)

VeK *om* ***eraz****, om männu praznikale*
'on eräs (toinen), on mennyt juhliin' (SUST 86: 39)

VeP ***erasel*** *oma kalal maikud, a* ***erasel*** *oma ikr*
'Yhdellä kalalla on maitia, mutta toisella on mätiä.' (SUST 86: 411)

Vastaavalla tavalla kvantifioiva ja tarkoitteensa **spesifioiva indefiniittipronomini** on ***molembad ~ mougotid***, joka osoittaa kaksikollisen tarkoitteen määrän (*mougotid lehmad*, *molembad stremenad*, *vzroslajad molombad*). Interrogatiivipronomineissa vastaavaa kaksikollista kvanttoria ei ole, mutta universaalinen interrogatiivikvanttori *mitte* 'mikä; millainen' (*mičče̮l kelel*) voi saada vastaukseksi myös spesifisen kaksikollisen kvanttoripronominin (*molembil mahtan*)

VeE *teil jo* ***mougotid lehmad*** *kandanhed*
'Ovatko jo molemmat lehmänne poikineet?' (SUST 86: 509)

VeK ***molembad stremenad*** *sadulas*
'Molemmat jalustimet satulassa.' (SUST 86: 412)

VeK *kaks last om, niičükeine i priheine. i nügüd-se* ***vzroslajad molombad****, nainuded, kanzoideke*
'(Minulla) on kaksi lasta, tyttö ja poika. Ja nyt ovat molemmat jo täysikasvuisia, naimisissa, perheellisiä.' (Ladv 2006)

VeK (INT): ***miče̮l kelel*** *sina paremba pagižed, vepsän kelel vai vene kelel?*
VeK (INF): *mina* ***molembil*** *mahtan*
'Kumpaa kieltä sinä puhut paremmin, vepsäksi vai venäjäksi?'
'Minä osaan molempia.' (Ladv 2006)

Partikkelien avulla voidaan muodostaa interrogatiivipronomineista kaksiosaisia epäspesifisiä indefiniittipronomineja. Kieltopartikkeli *ni* on kaksifunktioinen, ja sen modifioima merkitys riippuu siitä, sijaitseeko *ni* pääsanansa jäljessä vai edessä. Interrogatiivipronominin edessä *ni* toimii kieltopartikkelina samalla tavalla kuin muiden nominien ja verbien edessä (ks. lähemmin leksikaalinen kielto luvussa 5.4). Interrogatiivipronominin jäljessä oleva *ni* muodostaa kaksimorfeemisen indefiniittipronomin. Epäspesifinen, puhujalle tuntematon kohde voi olla henkilö, paikka, asia, tapa tai aika, siis samat ominaisuudet kuin indefiniittipronomineilla yleensä.

Persoonaviitteinen interrogatiivipronomini taipuu indefiniittipronominien tavoin sijoissa ja luvussa myös silloin, kun sen jäljessä olisi epäspesifisyyttä osoittava partikkeli *ni* (*ken-ni*, *kehe-ni*, *ked'-ni*, *kenen-ni*). Partikkeli ei siten muuta interrogatiivipronominin syntaktista asemaa, vaan muuttaa lauseen väitelauseeksi. Sama pätee, kun

partikkelin avulla muodostetaan kieltolauseke ja se on interrogatiivipronominin edessä (*ni-ken*, *ni-kut*). Kummassakin tapauksessa indefiniittisyyttä osoittava partikkeli sijoittuu mahdollisimman lähelle pronominivartaloa.

VeE ***ken-ni*** *tulob da otab*
'Joku tulee ja ottaa.' (SUST 86: 418)

VeE *lapskuluužed… **kehe-ni** mänhed raffazhe magdamha*
'Lapsiparat ovat menneet joidenkin ihmisten luo nukkumaan.' (SUST 86: 419)

VeK *valitas **ked'-ni** korovnicaks*
'Joku valitaan karjakoksi.' (SUST 86: 418)

VeP *mänoba **kenen-ni** toižhe perthe*
'He menevät jonkun toisen taloon.' (SUST 100: 211)

VeK ***ni-ken** ii koki, ni sär'g ni ahn'*
'Mikään ei nappaa, ei särki eikä ahven.' (SUST 86: 419)

VeK *…händäst minä sorokčetvjortom godu, i potom en näge **ni-kut***
'Hänet minä [olen nähnyt] vuonna 1944, ja sen jälkeen en ole nähnyt ollenkaan [mitenkään].' (Ladv 2006)

Edellisten tavoin myös tarkoitteeltaan paikkaan viittaavat, sijoissa taipuvat interrogatiivit muodostavat niiden jälkimäärittteenä esiintyvän partikkelin *ni* kanssa **lokaalisia indefiniittipronomineja** (*kus-ni*, *kuna-ni*).

VeK *ende **kus-ni** vuu elid?*
'Oletko aiemmin asunut vielä jossakin?' (Kurba 2006)

VeK *a **kus-ni** vuu openzitoi?*
'Oletteko opiskelleet aiemmin vielä jossakin?' (Kurba 2006)

VeP *pidab pästta burak, bol pidab pästta **kuna-ni***
'Pitää tyhjentää marja-astia [rove], marjat pitää laittaa jonnekin.' (SUST 86: 119)

Myös muut, kuten asiaan (*min-ni*, *midä-ni*), aikaan (*konz-ni*) tai tapaan (*mil'-ni*) viittaavat interrogatiivipronominit voivat muodostaa vastaavia **indefiniittipronomeja *ni*-partikkelin kanssa**. Muitakin kaksimorfeemisia indefiniittirakenteita esiintyy, kuten venäläisperäisen *kojo* (*kojo mid'gi*) ja demonstratiivipronominin *se* (ks. lukua 7.2) avulla muodostettavat ilmaisut (*konz-se*, *kuverz'-se*). Viimeksi mainitut voivat tosin olla vepsän eri varianteissa funktioltaan paljon laaja-alaisempiakin.

VeE ***kojo mid'gi*** *saliin'*
'Sain mitä mitäkin.' (SUST 86: 412)

VeK *akale* ***min-ni*** *sanub da ii tuukoi*
'Vaimolle jotakin sanoo, eikä ymmärrä.' (Ladv 2007)

VeK *a* ***konz-ni*** *olid Piteris?*
'Oletko joskus ollut Pietarissa?' (Ladv 2006)

VeP ***mil'-ni*** *helgitab*
'Iskee jollakin.' (SUST 86: 419)

VeU *toižen kerdan minä voin teile völ* ***midä-ni*** *starinoita*
'Toisen kerran minä voin vielä kertoa teille jotakin.' (Eldia 2011)

VeKirj *Prozad kirjutada ka tari ištta stolan taga i kaikuužuu peivuu* ***kuverz'-se*** *časud ištta…*
'Proosan kirjoittamiseksi täytyy istua pöydän takana jokaisena päivänä joitakin tunteja…' (JaNar 94–95)

VeU ***konz-se*** *minä kacuin S-, Finlandias, ningoman, kinon*
'Joskus näin Suomessa sellaisen filmin.' (Eldia 2011)

Toisinaan **interrogatiivipronomineja** käytetään yksinään indefiniittisesti **keskustelupartikkelin tavoin**, jos ne ovat rajaamattomia eivätkä syntaktisesti lauseenalkuisessa, kysymystä osoittavassa asemassa (*vot midä keraziba*).

Oman alatyyppinsä muodostavat postposition *taht* kanssa muodostettavat, samantekevyyttä osoittavat indefiniittiset postpositiolausekkeet (*mida taht*, *kuna taht*, *kus taht*).

VeK *siloi vot **midä** keraziba pravlenijan dumeiba ristitun oigeta dei vsjo*
'No mitä silloin [tapahtui], kokosivat johdon ja päättivät karkottaa ihmisen ja siinä kaikki.' (Mäggär'v 2007)

VeK *ii tuugoi nimidä, sanu **midä taht***
'Ei ymmärrä mitään, sano mitä tahansa' (Mäggär'v 2007)

VeK ***kuna taht** pano akšud ka voib söda*
'Pane lämmikettä mihin tahansa niin voi syödä.' (OVR 1969: 43–44)

VeK *embein patronad heitta, da **mida taht** tege, muga i uidi*
'En voinut isäntää jättää, tee mitä tahansa, aina hän selvisi.' (OVR 173–176)

VeKirj *Lapsed pened oliba, kaikid heid irdale kiksiba, elägat **kus taht**.*
'Lapset olivat pieniä, heidät kaikki ajettiin ulos, eläkää missä tahansa.' (JaNar 89–90)

Kirjallisuutta

Alvre 1985a; Hienonen 2009, 2010; Tunkelo 1935

7.4 Enkliittiset partikkelit

Lauseessa esitetty väittämä voidaan vahvistaa tai polarisoida enkliittisten partikkelien avulla. Vepsässä esiintyy sekä sanaan päätteen tavoin yhdistyviä liitepartikkeleita että vapaina morfeemeina liikkuvia, tavallisesti venäjästä lainattuja vahvikesanoja. Useimmat niistä ovat fokuspartikkeleita, mutta niiden käytössä on aste-eroja.

Fokuspartikkeli *-gi* vahvistaa tapahtuman toteutuvan ja asian tai tavan kuuluvan myös esitetyn väitteen piiriin. Se on yleiskäyttöinen prosessuaalinen ja pääsanaa vahvistava liitepartikkeli, jota käytetään verbien (*langšingi*, *kirjutagi*), nominien (*minägi*, *hängi*, *mužikangi*) ja adverbien (*vuugi*) yhteydessä.

VeK *ripuin, ripuin da **langšingi***
'Riipuin, riipuin ja putosinkin.' (SUST 86: 131)

VeK *konz hii venäks pagižiba, ka* ***minägi*** *venäks*
'Kun he puhuivat venäjäksi, niin minäkin [puhuin] venäjäksi.' (Mäggär'v 2007)

VeK *vel'l' Armenijas minei,* ***hängi*** *oli evakueritud sigä*
'Minulla oli veli Armeniassa, hänetkin oli evakuoitu sinne.' (Ladv 2006)

VeK *en lugda en mahta da* ***kirjutagi*** *en mahta*
'En osaa lukea enkä osaa kirjoittaakaan.' (Ladv 2006)

VeK *hüvä.* ***vuugi*** *mahtad midä ni?*
'Hyvä! Osaatko vielä(kin) jotakin?' (Kurba 2006)

VeK (INF1): *mii em pagiškoi hänenke ka*
VeK (INF2): *voib* ***mužikangi*** *opeta*
'Me emme puhu hänen kanssaan.' (Mäggär'v 2007)
'Voi opettaa miehenkin [puhumaan].' (Ladv 2007)

Pääsanan jälkeen tuleva ***ved*** toimii **polarisoivana partikkelina**, joka korostaa väitteen tai asian vastakohtaisuutta. Tämänkään partikkelin käytössä ei ole sanaluokkarajoitteita, ja se on lauseympäristössä vapaa adverbi, jonka pääsana voi olla nominaalinen lauseenjäsen (*meil ved'*, *minä ved'*), verbi (*openzi ved'*) tai muu adverbi (*siloi ved'*). Partikkelin *ved* sisältämä sanaliitto on tavallisesti lauseenalkuisessa asemassa. Siten *ved'* toimii myös lauseiden välisenä konnektorina ja on merkitykseltään konsessiivinen. Tällainen lause viittaa kahden lauseen tai väittämän väliseen yhteyteen.

VeE ***meil ved'*** *netse kroma mugoo, mi hubenu ii händ*
'Meillähän tämä kannikka on sellainen, että se ei vähene.' (SUST 86: 38)

VeK ***minä ved'*** *iče elän sigä mugažno Petrozavodskas*
'Minähän elän itsekin myös siellä Petroskoissa.' (Kurba 2006)

VeK *pervijal menin, da väheižen,* ***openzi ved'*** *vel pervijan pol goda nece openziba nece po-vepsski*
'Menin ensimmäiselle luokalle ja vähän, opettihan vielä ensimmäisen puolivuotta sitä opettivat sitä vepsäksi.' (Ladv 2006)

VeK ***siloi ved'*** *opendajad… sanuiba, miše teiden lapsed kaiken pagištas vepsaks i sikš hubdemb opendas*
'Silloinhan opettajat sanoivat, että lapsenne puhuvat aina vepsää ja siksi oppivat huonommin.' (Ladv 2005)

Kysymyslauseessa interrogatiivin **liitepartikkeli *-ak*** (*mijak*, *kutak*) polarisoi vastaavalla tavalla esitetyn väitteen ja kyseenalaistaa edellisen. Muiden kysymyssanojen tavoin polarisoivan liitepartikkelin sisältävä interrogatiivi voi esiintyä sekä suorassa että epäsuorassa kysymyslausessa.

VeK *konečno,* ***mijak*** *ii ohvot oliž*
'Totta kai, miksi ei olisi halua?' (Mäggär'v 2007)

VeK *hiilegi tarbi oliž čomin pagišta, da* ***mijak*** *ii pagiškoi*
'Heidänkin pitäisi puhua hyvin, niin miksi eivät puhu!' (Mäggär'v 2007)

VeK *üks sanui "oi se, ningomaks detkoižeks tegitoi.* ***mijak*** *vouged, vouktan kazvatid bardan sinä"*
'Eräs sanoi: "voi sinusta on tullut tuollainen ukko. Miksi valkoinen, (miksi) sinä kasvatit valkoisen parran?"' (Ladv 2007)

VeK ***kutak*** *en luge!*
'Miten niin en lue!' (Šondjal 2007)

VeU (INT): hän ved' mahtab völ?
VeK (INF): *mahtab,* ***kutak*** *ii!*
'Osaahan hän vielä?
'Osaa, miksi ei!' (Ladv 2006)

Vapaana lauseen adverbiaalina toimii myös **fokusoiva ja konnektiivinen *hot'***. Se esittää uuden väitteen, jota edellä ei ole mainittu. Väite polarisoituu edellä esitettyyn, mutta partikkelia *hot'* ei itsessään voi luonnehtia varsinaiseksi polarisoijaksi, vaan kaksi vastakkaista väitettä yhdistäväksi partikkeliksi. Väite voi olla muodoltaan verbi tai verbilauseke (*hot' ii rikta*), nomini (*hot' kartohkad*, *hot' mi*), nominilauseke tai adverbi. Se tulee topikaalisen lausekkeen eteen, mutta väliin voi tulla myös muita fokusoivia partikkeleita (*hot' i vepsski škol*).

VeE ***hot' ii rikta****, ka ajamaa*
'Vaikka ei tappaaksemme, mutta jäljitämme.' (SUST 86: 207)

VeK *kevädel vuu tulimei, ugorod, kartohkoid se ii ole,* ***hot' kartohkad*** *olnuižiba*
'Tulimme vielä keväällä, puutarha, perunoita ei ole, olisi ollut edes perunoita.' (Mäggär'v 2007)

VeP *rahnmaha ei mängoi, hot' mängha kagr maha*
'Eivät lähde niittämään, menköön kaura vaikka maahan.' (SUST 86: 207)

VeK *daže zdes' Kurbuu* ***hot' i vepsski škol*** *om, pjatorkat pandasoi a lapsed ii mahtkoi pagišta, ka en teda*
'Jopa täällä Kurballa vaikka on vepsäläinen koulu, annetaan viitosia, mutta lapset eivät osaa puhua, no en tiedä.' (Mäggär'v 2007)

VeP *augkuul pidab rugiž libo kagr* ***hot' mi*** *semeta*
'Alkukuulla pitää ruis, kaura tai mikä tahansa kylvää.' (SUST 86: 416)

Monikäyttöinen **kieltopartikkeli *ni*** toimii myös kielteisenä fokuspartikkelina (*ni kus*, *ni midä*, *ni toratаiž*, *ni olen*). Kieltorakennetta voi tällöin luonnehtia leksikaaliseksi kielloksi (ks. edellä lukua 5.4), mutta lauseympäristössä sillä on vastaava fokusoiva merkitys kuin muilla samanlaisilla partikkeleilla.

VeK *spravkan andoiba, eciskathe, penzijan eciškanzin minei* ***ni kus ni midä*** *dokumentoid ii ole*
'Antoivat todistuksen, alkoivat etsiä, aloin hakea eläkettä, minulla ei ole missään mitään dokumentteja.' (Mäggär'v 2007)

VeP *viinad ii anttaiž, ii* ***ni toratаiž***
'Jos viinaa ei annettaisi, ei tapeltaisikaan.' (SUST 86: 208)

VeU (INT): Min täht Piterihe vüiba detdomha?
VeK (INF): *ka lasten perthe, detskij dom ka, ved' minei roditeloid* ***ni olen***
'Minkä takia he veivät Pietariin lastenkotiin?
'No lastenkotiin, lastenkoti niin, no minulla ei ollut vanhempiakaan.' (Mäggär'v 2007)

8. Yhdyslauseet

Lauseiden rinnastamiseksi tai alisteisten lauseiden muodostamiseksi käytetään konjunktioita. Alistuskonjunktiot ovat pronominikantaisia, rinnastuskonjunktiot venäläisperäisiä. Niiden ohella esiintyy konjunktioton tapa rinnastaa kaksi predikaattia.

8.1 Rinnastus

Yleiskäyttöisiä rinnastuskonjunktioita on kaksi, *da* ja *i*. Molempia käytetään rinnastamaan nominaalisia konstituentteja (*agjas da tägä*, *tatanke da mamanke*, *spirtuspei da necispei*) tai adverbeja toisiinsa ja rinnastamaan predikaatteja. Jälkimmäisessä tapauksessa kumpikin predikaatti voi konjunktiosta riippumatta saada adverbiaalisia määritteitä. Keskenään predikaatit ovat rinnasteisia ja esiintyvät samassa taivutusmuodossa (*ajab da… ümbärdeleb*, *olen da…vareidan*, *kukištuin da langsin*, *pezi da husi*).

VeK *kodiš* ***agjas da tägä*** *Järven taga*
’Kotona kylällä ja täällä Järven takana.’ (Ladv 2006)

VeK ***tatanke da mamanke****. oli vuu prihaine*
’Isän ja äidin kanssa. Oli vielä pieni poika.’ (Ladv 2006)

VeK *počti kaik kolnuded neces* ***spirtuspei da necispei***
’Melkein kaikki ovat kuolleet siitä viinasta ja siitä.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *lisopetal* ***ajab da*** *kived* ***ümbärdeleb***
’Hän ajaa pyörällä ja kiertää kivet.’ (SUST 86: 44)

VeK *näge vanh* ***olen da*** *ühtei* ***vareidan*** *jumalan jurud da samaldust*
’Katso kuinka vanha olen ja yhä pelkään ukkosta ja salamointia.’ (SUST 86: 101)

VeK ***kukištuin da langsin***
’Kompastuin ja kaaduin.’ (SUST 86: 551)

VeP *hän lavon **pezi da husi***
’Hän pesi ja hankasi lattian.’ (SUST 86: 551)

Konjunktio *i* toimii edellisen tavoin ja yhdistää kaksi substantiivilauseketta (*poig i tütär*, *mamanke i tatanke*) tai rinnasteista predikaattia (*kurttub i ńugude käraidab*, *lugdasoi i perevodjasoi*, *käveliba i… pagižiba*). Rinnastus on mahdollinen, vaikka rinnasteisissa lauseissa olisi eri subjekti (*udin…i… kokkib*)

VeK *ka mužik om, lapsid kaks, **poig i tütär***
’Kyllä, on mies, lapsia kaksi, poika ja tytär.’ (Ladv 2006)

VeK *i **mamanke i tatanke**, i lapsideke muga*
’Sekä äidin että isän kanssa, ja lapsien kanssa samoin.’ (Šondjal 2007)

VeK ***kurttub i** ńugude **käraidab***
’Hän suuttuu ja karjuu nyt.’ (SUST 86: 201)

VeK *nu ka lapsed ka hii pigei **lugdasoi i perevodjasoi***
’No lapsethan he lukevat nopeasti ja kääntävät.’ (Ladv 2006)

VeK *sigäpäi tuleškenziba ka školha **käveliba i** po-vepsski **pagižiba***
’Sieltä tuli [ihmisiä] ja kävivät koulua ja puhuivat vepsää.’ (Koskenpä 2007)

VeP *šostal **udin** kalan **i** kala **kokkib***
’Ongin kaloja ongella ja kala näykkii.’ (SUST 86: 201)

Myös **ilman konjunktiota tapahtuva lauseiden rinnastus** on mahdollinen. Tällä tavalla rinnastetuilta lauseilta puuttuu tavallisesti yhteinen lauseenjäsen. Niiden osoittama toiminta tai tapahtuma on kuitenkin keskenään verrannollista riippumatta esimerkiksi subjektista tai siitä, onko kyseessä myönteinen vai kieltolause. Konjunktiotta rinnastetuista lauseista jälkimmäinen lause selittää edellistä (*lumen panob, tulob tal’v*).

VeE *korjas nakus magadab prihaane se, hänen linob mužik*
’Tuolla reessä makaa poika, tulee hänen miehensä.’ (SUST 86: 80)

VeK *kudmoi ku kadob, ka se vanh ku, kudmoi ku nouzeb, ka se uz' ku*
'kuutamo kuu katoaa, se on vanha kuu, kuutamo kuu nousee, se on uusi kuu?' (SUST 86: 38)

VeK *täs ii kiitkoi oluzid, liibad eole*
'Täällä ei keitetä olutta, viljaa ei ole.' (SUST 86: 55)

VeK *villan sabites toug jantkenke, jande lambhide kiškoišpäi tehtud*
'Villankarttauslaite ja jänne, jänne lampaiden suolista tehty.' (MSFOu 86: 190)

VeP *lumen panob, tulob tal'v*
'Lunta sataa, tulee talvi.' (SUST 86: 203)

Adversatiivinen, vastakohtaa tai rajoitusta tarkoittava rinnastus voidaan osoittaa kahdella tavalla. **Konjunktio *a*** korostaa jälkimmäisen väittämän erilaisuutta edeltävään verrattuna. Vastakohtaisuus voi kohdistua nominaaliseen lauseenjäseneen, kuten subjektiin (*a živat*, *a rahvaz*), objektiin (*a jälgmaižed*) tai predikatiiviin (*a vepslaine*), tai verbiin (*a koleb*). Konjunktio *a* voi esiintyä myös lauseenalkuisessa asemassa esimerkiksi kysymyslauseen alussa, jolloin siihen sisältyy oletusarvoinen vastakohtaisuus (*a eläd*).

VeK *ristit koleb,* ***a živat*** *kadob*
'Ihminen kuolee, mutta eläin katoaa [kuolee].' (SUST 86: 202)

VeE *kondii mecas ii pezoode,* ***a rahvaz*** *varaad'ab*
'Karhu ei pesi metsässä, mutta ihmiset pelkäävät.' (SUST 86: 555)

VeK *oli mugane aig, konz oli huiged, miše sina oled ed venanik* ***a vepslaine***
'Oli sellainen aika, jolloin oli häpeä, että sinä et ole venäläinen vaan vepsäläinen.' (Ladv 2005)

VeK *ezmäižed runod jügedas kirjutin,* ***a jälgmaižed*** *tegeskanž kebdemb kirjutada vepsaks*
'Ensimmäisiä runoja oli vaikea kirjoittaa, mutta myöhemmät oli helpompi kirjoittaa vepsäksi.' (Ladv 2005)

VeK *sündub vaise üks,* ***a koleb*** *kümne kaks'kümne enambad*
'Syntyy vain yksi, mutta kuolee kymmenen kaksikymmentä enemmän.' (Ladv 2005)

VeK ***a eläd*** *kaik tägä?*
'Mutta olet aina elänyt täällä?' (Ladv 2006)

Disjunktiivisena, vaihtoehtoa osoittavana konjunktiona käytetään tavallisimmin venäjästä lainattuja **konjunktioita *ili* tai *libo***. Edellinen esittää kaksi samanarvoista lauseenjäsentä (*kahted ili koumed*) tai lausetta vaihtoehtoisina. Konjunktio *libo* on sen sijaan merkitykseltään eksklusiivinen, toisen vaihtoehdoista poissulkeva (*loukha… libo klubha*, *d'augan libo käden*, *üks' libo kaks'*).

VeK *jesli et ajagoi, značit enambad et lähtkoi tänna. i sigä* ***kahted ili koumed*** *sutkad*
'Jos ette aja, sitten ette enää lähde tänne. Ja siellä kaksi tai kolme vuorokautta.' (Mäggär'v 2007)

VeK *minä voin sanuda.* ***ili*** *minä voin sanuda miše minä olen, näl'g minai om,* ***ili*** *minä käred*
'Minä voin sanoa. Tai minä voin sanoa, että minä olen, minulla on nälkä tai minä olen vihainen.' (Päžar' 2011)

VeK *en teda,* ***loukha*** *on männu* ***libo klubha***
'En tiedä, onko mennyt kauppaan vai klubille.' (Ladv 2006)

VeP *šehlištab* ***d'augan libo käden***
'Polttaa nokkosiin jalan tai käden.' (SUST 86: 554)

VeU *minä iče en voi sanuda, vot minä nägištin sanun necen no ristit vepsälä-, ve-, vepsläine om,* ***ili*** *nece ristit mitte-se om*
'Minä en voi itsekään sanoa, että näin esimerkiksi sen ihmisen joka on vepsäläinen tai millainen se ihminen on.' (Eldia 2011)

VeU *nu tam* ***libo*** *üks'* ***libo*** *kaks' sužetad a kaks' koume minutad*
'No on siellä joko yksi tai kaksi aihetta mutta kaksi kolme minuuttia.' (Eldia 2011)

Vanhemmassa materiaalissa esiintyy myös disjunktiivinen, kaksi lauseenjäsentä rinnastava konjunktio *ali*.

VeE *pertikš* ***ali*** *lavaks*
'tuvaksi tai lattiaksi (sopivia puita)' (SUST 86: 553)

VeK *niižne* ***al'*** *ak*
'tyttö tai nainen' (SUST 86: 553)

Liittopartikkeli *eika ~ iika ~ ika ~ eka* koostuu kieltosanasta *ii ~ ei* ja konnektorina käytettävästä partikkelista *ka*. Tämä myös disjunktiivisesti käytettävä liittopartikkeli korostaa ehdollisuutta ja on eksklusiivinen. Se on yksi tapa muodostaa ehtolause (ks. lähemmin 8.2.3).

VeE *tö vaikištugat* ***eka*** *mä rindas ven*
'Olkaa hiljaa tai vien kauluksista!' (SUST 86: 553)

VeK *tarbiž valada tabak* ***iika*** *kuivab*
'Tupakkamaa pitää kastella tai se kuivuu.' (SUST 86: 553)

VeK *silmlähtkehe ala mäne* ***ika*** *putud*
'Älä mene lähteensilmään tai jäät sinne (kiinni).' (SUST 86: 553)

VeK *minä igän kaikile pagižin, miše iiliž vepsoid iiliž Venämad.* ***eika*** *aigoin oliž, nu vaiše toine*
'Minä olen aina sanonut kaikille, että jos ei olisi vepsäläisiä, ei olisi Venäjää. Tai ehkä olisi, mutta vain toinen.' (Pažar' 2011)

8.2 Alisteiset lauseet

Päälauseeseen laajennus, siihen alisteisessa asemassa oleva sivulause erotetaan relatiivipronominin tai konjunktion avulla. Näin yhdistetyt lauseet ovat merkitykseltään itsenäisiä. Sivulause rakentuu päälauseen tavoin, mutta se on tarkoitettu täydentämään päälauseen sisältämää väittämää.

8.2.1 Relatiivilause

Päälauseen sisältämään samatarkoitteiseen korrelaattiin viittaava **relatiivipronomini *kudam(b)*** muodostaa relatiivilauseita. Kysymyslauseessa sitä vastaa interrogatiivipronomini *mitte* 'mikä; millainen'. Relatiivilauseessa *kudam(b)* voi viitata yhtä hyvin ominaisuuteen (*pagižliu*) tai asiaan, elottomaan (*vajehnikan*, *vin*) tai elolliseen (*ristitud*) tarkoitteeseen. Semantiikaltaan *kudam(b)* on restriktiivinen, tarkoitteensa rajaava ja yksilöivä. Koska sivulauseella on oma predikaatti, relatiivipronomini ei aina kongruoi korrelaattinsa kanssa vaan toimii sivulauseen subjektina, objektina tai adverbiaalisena lauseenjäsenenä.

VeE *mäne luge agjaspää,* ***kudamb*** *sinun pert'*
'Mene ja laske päästä, mikä on sinun talosi.' (SUST 86: 204)

VeK ***pagižliu*** *äjan* ***kudam*** *pagižeb*
'Puhelias on se, joka puhuu paljon.' (SUST 86: 409)

VeK *... i pidin minä kädes siloi necen* ***vajehnikan sanktan, kudamban*** *kirjutiba Zaitseva i Mullonen*
'…ja minä pidin silloin kädessäni sitä paksua sanakirjaa, jonka Zaitseva ja Mullonen olivat kirjoittaneet' (Ladv 2005)

VeK *nece* ***vin, kudamaspäi*** *koldas nored brihad, akad*
'tämä viina, jonka takia nuoret miehet ja naiset kuolevat' (Ladv 2005)

VeU *tulibad perthe äjad* ***ristitud, kudambad*** *ii pagištut ičemoi kelel*
'Taloon tuli paljon ihmisiä, jotka eivät puhuneet vepsää.' (Pažar' 2005)

VeU *lujas vähän om* ***ristituid, kudambad*** *voiba mida-se*
'On hyvin vähän ihmisiä, jotka voivat jotakin. ' (Pažar' 2005)

Relatiivilause voi tulla myös päälauseen edelle. Tavallista on, että **relatiivipronomini aloittaa virkkeen**, josta puuttuu kokonaan sen korrelaatti tai korrelaatti seuraa jäljessä. Pronomini *kudam(b)* säilyttää tällöin restriktiivisen, yksilöivän merkityksensä, vaikka puhuja ei nimeä tarkoitetta. Tällöin kieltopartikkeli *ni* voi esiintyä pronominin etuliitteenä.

VeK ***kudam*** *pajatab, se* ***pajonik***
'joka laulaa, se on laulaja' (SUST 86: 39)

VeK ***kudambad*** *tuudas gorodoispei vot po-russki pagižemei, a derounas po-vepsski*
'Jotka tulevat kaupungista, puhumme venäjäksi (heidän kanssaan), mutta kylässä vepsäksi.' (Šondjal 2007)

VeK *kaik oma kuna putui.* ***kudam*** *lähtnu, kut om kuunu*
'Kaikki ovat missä sattuu. Kuka lähtenyt, kun on kuollut.' (Ladv 2006)

VeK *Piteriš* ***ni kudamb*** *ii mahtgoi, nece erašti kundleb nece Voznesenjas*
'Pietarissa yksikään ei osaa, se toisinaan kuuntelee, se joka on Voznesenjassa.' (Ladv 2006)

Raja-arvoa osoittavat **terminatiiviset rakenteet** muodostavat oman relatiivilauseiden alaryhmänsä. Tavallisesti ne esiintyvät kivettyneiden relatiivi- ja demonstratiivipronomien sanapareina (*sini…konz*, *kudaig…sidaig*, *kudaig…siloi*, *kuni…sini*), mutta myös terminatiivin sijapäätteen avulla tehtävät rakenteet ovat mahdollisia (*sihesai kuni*).

VeE *varasta* ***sini, konz*** *mä tulen*
'Odota siihen asti, kunnes minä tulen.' (SUST 86: 364)

VeE ***kudaig*** *sudja pez'he,* ***sidaig*** *mužik saihe papilost*
'Sillä aikaa kun tuomari peseytyi, mies saapui papin luo.' (SUST 86: 561)

VeK ***kudaig*** *eba kazvan nene lapsed,* ***siloi*** *joudai el'ada*
'Sitten kun lapset eivät enää olleet kasvatettavana, silloin elämä oli tyhjää.' (SUST 86: 561)

VeK ***kuni*** *užnoičetei,* ***sini*** *i čai kehub*
'Sillä aikaa kun syötte illallista tee kiehuu.' (SUST 86: 365)

VeKirj ***Sihesai kuni*** *meil oma völ mugomad ristitud, voib toivoda, miše vepsän rahvaz ei mülü kadonuziden rahvahiden lugetišehe.*
’Niin kauan kuin meillä on vielä sellaisia ihmisiä, voi toivoa, että vepsän kansa ei päädy kadonneiden kansojen luetteloon.’ (Kodima 05/2012)

8.2.2 Temporaalinen sivulause

Temporaalinen väitelause voidaan muodostaa kahden **pronominin *ku*** **ja *konz*** avulla. Syntaktisesti kyseessä on tavallisesti alisteinen sivulause. Alistuskonjunktiona käytettynä *ku* ja *konz* tulevat useimmiten lauseen alkuun, mutta voivat olla myös lauseen muodostavien sanojen välissä (*kirvhen konz tagotas*). Semanttisesti temporaalilauseet vastaavat kysymykseen ’milloin jotakin tapahtuu’.

VeE *järv zavodib süvenuda,* ***ku*** *vezi sulaškandob*
’Järvi alkaa syventyä, kun vesi alkaa sulaa.’ (SUST 86: 94)

VeK *lavale kaik gor’a kirptab,* ***ku*** *vinan jon, kaik gor’a lankteb,* ***ku*** *jon vinad se, siloi bohat linnen*
’Kaikki huolet tippuvat lattialle, kun juon viinaa, kaikki huolet putoavat, kun juon viinaa, silloin minusta tulee rikas.’ (SUST 86: 107)

VeK *meide(n) järvel ii ota,* ***ku*** *jumal jurskahtab*
’Meidän järvellämme ei ota [kala], kun ukkonen jyrähtää.’ (SUST 86: 153)

VeK *kirvhen* ***konz*** *tagotas, silo vaštakod oleldas*
’Kun kirves taotaan, silloin ovat hehkuvat.’ (SUST 86: 83)

VeK ***konz*** *ahav, ka uhoičeb pahoi*
’Kun on tuuli, pyryttää kovasti.’ (SUST 86: 207)

VeK *äjak sinei vot oli,* ***konz*** *olid sigä Siberiš*
’Kuinka vanha olit, kun olit siellä Siperiassa?’ (Kurba 2006)

VeK ***konz*** *tariž, ka kirjutamei.* ***konz*** *ii tariž, ka muga ii.*
’Kun tarvitsee, niin kirjoitamme. Kun ei tarvitse, niin sitten ei.’ (Ladv 2006)

Lauri Kettusen etelävepsäläisessä aineistossa esiintyy myös partisiippien käyttöä temporaalisina menneen ajan lausepartisiippeina (*taphud*, *rikhut*), jotka merkitykseltään vastaavat temporaalilauseita.

VeE ***taphud*** *södä zahtiiń ani pahooń*
'Puitua(ni) halusin kovasti syödä.' (SUST 86: 132)

VeE ***rikhut*** *tobad końdjan kod'he*
'Tapettuaan he tuovat karhun kotiin.' (SUST 86: 132)

8.2.3 Ehtolause ja kausaalinen rinnastus

Ehtolausetta on edellä käsitelty jo konditionaalin (ks. lukua 4.3.1) yhteydessä. Konditionaali sisältää moduksena toimintaan liittyvän ehdollisuuden, tapahtuman mahdollisuuden. Se esiintyy tavallisesti kaksiosaisessa virkkeessä, jossa toinen predikaatti osoittaa, mitä ehdon toteutumisesta seuraisi. Usein se erotetaan toisen, kausaalisen konditionaalin avulla (*otaažiid…liniižiid*, *oliž…kirjutaižin*, *oližin…nägiiž*), mutta ehto voi liittyä myös tavalliseen indikatiiviin (*söda…oliž*).

VeE *minun, basib,* ***otaažiid*** *ka* ***liniižiid*** *poigamu*
'Sanoo, että jos ottaisit minut, saisit pojankin.' (SUST 86: 81)

VeK *a kirjutada, adress* ***oliž*** *ka minä* ***kirjutaižin***
'Mutta kirjoittaa, jos olisi osoite, niin minä kirjoittaisin.' (Ladv 2007)

VeK *tariž söda, miše väged* ***oliž***
'Täytyy syödä, jotta olisi voimaa.' (Kurba 2006)

VeP ***oližin*** *humalahne ka* ***nägiiž***
'Jos olisin humalassa, niin näkyisi.' (SUST 86: 133)

Kaikissa tapauksissa ehtolauseeseen liittyy seuraamuksen ilmaus. Kausaalisuutta osoitetaan tavallisesti monikäyttöisen, väittämän vahvistavan **konnektiivipartikkelin *ka*** 'kyllä, niin' avulla. Se toimii myös kahden väitelauseen välisenä konjunktiona, joka tekee edeltävän lauseen väittämän ehdolliseksi, jälkimmäisen kausaaliseksi. Tällaisen tulkinnan mukaan myös imperatiivilausekkeeseen (*pane ahjoožele*) voi sisältyä ehto. Kausaalilause tulee aina pääväittämän sisältävän lauseen jälkeen.

VeE *ii mahta virzud tehta **ka** mužik niškha andab*
’Jos ei osaa tehdä virsua, mies antaa selkään.’ (SUST 86: 88)

VeE *pane ahjoožele **ka** pigemba paštub*
’Pane uunille, niin paistuu nopeammin.’ (SUST 86: 202)

VeE *külmetud **ka** tervhuden kadotad*
’Jos vilustut niin menetät terveyden.’ (SUST 86: 556)

VeK *sinne mäned **ka** tedištad*
’Jos/kun menet sinne, niin tiedät.’ (SUST 86: 446)

VeP *verdutad **ka** ainastab bokha*
’Jos suututat, niin pistää [veitsellä] kylkeen.’ (SUST 86: 133)

Konnektiivipartikkelilla *ka* on myös **kielteinen** rinnakkaisvariantti ***ika*** *~ iika ~ eika*. Se toimii edellisen tavoin yhdistämällä kaksi väitelausetta. Lauseparin ensimmäinen osa sisältää tällöin ehdon, jälkimmäinen kausaalinen osa seuraamuksen. Kielteisen konnektiivipartikkelin *ika ~ iika ~ eika* osoitetaan, että mikäli jokin tapahtuma ei toteudu, siitä seuraa toinen tapahtuma, toiminta tai olotila.

VeE *ve mindaa korbhe **iika** kolen jäle*
’Vie minut korpeen tai kuolen jäälle!’ (SUST 86: 340)

VeK *päilongile tarbi mändä sömhä **ika** jan sömäta*
’Pitää mennä syömään lounasta tai jään syömättä.’ (SUST 86: 185)

VeK *tärbiž sukt’a pä **iika** täid södäs*
’Täytyy harjata pää tai täit syövät.’ (SUST 86: 201)

VeP *ala mäne šehliškihe **eika** sehlištab d’augad*
’Älä mene nokkosiin tai nokkonen polttaa jalkasi.’ (SUST 86: 201)

VeP *aukkuul voib lambhad kerita, a lopkuul ei pida kerita **ika** vill ei kazva*
’Alkavalla kuulla voi keritä lampaita, mutta vanhenevalla kuulla ei pidä keritä tai villa ei kasva.’ (SUST 86: 182)

8.2.4 Konsekutiiviset ja finaaliset lauseparit

Kaikissa tapauksissa konnektiivipartikkelin *ka* aloittama lause ei kuitenkaan osoita seuraamusta edellisestä väittämästä, vaan korostaa pikemmin tulosta. Lausetyypillä on siten myös konsekutiivinen merkitys. Tällaisissa virkkeissä edeltävään lauseeseen ei sisälly ehtoa, vaan tapahtuma, olotilan ilmaisu tai toiminta edeltää ajallisesti resultatiivilausetta.

VeE *tervhut iile* ***ka*** *tühjäspää prostatimoo*
'Terveyttä ei ole, joten vilustun tyhjästäkin.' (SUST 86: 38)

VeE *tarbi host'a nece tahoine* ***ka*** *spravise*
'Täytyy hieroa tätä paikkaa, niin paranee.' (SUST 86: 88)

VeK *kuni en tule* ***ka*** *varasta, en hätkes tule*
'Jos en tule, niin odota, en tule heti.' (SUST 86: 365)

VeK *homencel nouzemai* ***ka*** *rožan pezemai*
'Kun nousemme aamulla, (niin) pesemme kasvomme.' (SUST 86: 557)

VeP *iga proidi* ***ka*** *i hambhad vot'he*
'Ikä kului ja niin lähtivät hampaatkin.' (SUST 86: 557)

Merkitykseltään edellistä läheisesti sivuavat finaaliset lauserakenteet. Pronominivartaloisen **konjunktion *mi ~ miše*** avulla ilmaistaan tarkoitusta tai tavoitetta. Usein finaalinen sivulause sisältää konditionaalin (*mülüüz*, *käbizüüžbad*, *nägeižiiba*, *mäniiž*) osoittamassa irreaalisen toiminnan mahdollisuutta.

VeE *tarbiž poikpoli panda,* ***mi*** *mülüüz*
'Täytyy panna poikittain, jotta mahtuisi.' (SUST 86: 132)

VeE *žarhu paned,* ***mi*** *käbizüüžbad*
'Panet kuumaan, jotta ne punertuisivat.' (SUST 86: 205)

VeK *kur'das piitošti,* ***miše*** *ii nägeižiiba*
'Tupakkaa poltetaan salaa, jotta ei nähtäisi.' (SUST 86: 132)

VeK *konz mina uden pasportan sada, ka mina jo pakičin,* ***miše*** *kirjutaižiba sinna vepslaine*
’Kun [aloin] hakea uutta passia, niin minä pyysin jo, että kirjoittaisivat sinne vepsäläinen.’ (Ladv 2005)

VeP *labota,* ***miise*** *enamba mäniiž*
’Polje [heinää], jotta mahtuisi enemmän.’ (SUST 86: 132)

Puheessa edeltävä päälause saattaa olla elliptinen, jolloin se sisältää pelkän modaalisen apuverbin (*tarіž*, *tari*) tai on kokonaan predikaatiton. Tällöinkin *miše* osoittaa kahden lauseen välisen seuraamussuhteen.

VeK *eduu ved oli mugoine mod, hot vepsad tarіž,* ***miše*** *olіž russkijan*
’Ennenhän oli sellainen tapa, että vepsäläisten täytyy olla venäläisiä.’ (Ladv 2006)

VeK *ka muite-se miše tatoi miile, nece tari* ***miše*** *ii segoitada da ii näritadaіž lapsed. muga* ***miše*** *miile pagišta po-russki*
’No muuten että isä [sanoi] meille, että on tarpeen, ettei sekoitettaisi ja lapset eivät kiusaisi. Niin että meidän pitää puhua venäjää. (Mäggär’v 2007)

Konsekutiivisuuden lisäksi *miše* ’että’ toimii yleiskonjunktiona eikä pelkästään konsekutiivista tai kausaalisuutta merkitsevässä ympäristössä. Sitä käytetään myös eräänlaisena lauseenalkuisena konnektiivipartikkelina, joka osoittaa lauseen liittymistä edelliseen ja täydentävän edellä esitettyä.

VeK *radioine kut sanuda,* ***miše*** *tämbei radab, homen ii rada*
’Radio, miten sanoa, että tänään toimii, huomenna ei toimi.’ (Ladv 2006)

VeK *školaspei tulemei ka nece tatalein da mamalein muga i,* ***miše*** *miile ii käskoi vepsäks pagišta,* ***miše*** *školha määmei ka ii tari*
’Tulemme koulusta ja se isälleni ja äidilleni sillä tavalla ja, että meitä kielletään puhumasta vepsää, että menemme kouluun, eikä tarvitse.’ (Mäggär’v 2007)

VeK *opendajad laiba,* ***miše*** *me pagižem vepsaks*
’Opettajat moittivat, että me puhumme vepsäksi.’ (Ladv 2005)

8.2.5 Alisteinen kysymyslause

Interrogatiivipronominilla alkava kysymyslause voi olla syntaktisesti alisteinen. Se ei tällöin esitä suoraa kysymystä vaan ratkaisemattoman, avoimeksi jäävän väitelauseen. Tavallisesti päälause tulee ennen sitä täydentävää alisteista kysymyslausetta. Indikatiivista väitelausetta (*ak abutab*, *komandir küzüi*, *radon nevoba*, *čort teab*) seuraavalla alisteisella kysymyslauseella ei, toisin kuin esimerkiksi relatiivilauseella, ole korrelaattia päälauseessa.

VeE *ak abutab, min ehtib*
’Vaimo auttaa, minkä ehtii.’ (SUST 86: 204)

VeK *ka komandir küzüi, vot midä tak po vepski hänele midä, midä?*
’No komentaja kysyi, no mitä hänelle sillä tavalla vepsäksi, mitä mitä?’ (Pecoil 2009)

VeK *radon nevoba, kuna mända*
’Neuvovat työn, minne mennä.’ (SUST 86: 409)

VeP *čort teab, kenen bembel’*
’Piru tietää, kenen vemmel [sateenkaari].’ (SUST 86: 409)

Myös kielteinen väitelause (*en teda*, *emboi teta*, *en tea*) voi saada täydennyksekseen tarkoitteeltaan rajaamattoman ja ratkaisemattoman geneerisen kysymyslauseen.

VeE *en teda, mida kirjutada oliič*
’En tiedä, mitä kirjoitettavaa olisi.’ (SUST 86: 210)

VeK *minä rod’nus Ladvha, a emboi teta, kuna kuuda tegese*
’Minä olen syntynyt Ladvassa, mutta en voi tietää, minne kuolen. (SUST 86: 43)

VeK *en teda, kut händast rikoiba*
’En tiedä, kuinka hänet tapettiin.’ (Ladv 2005)

VeK *ka en teda, kuverz vot oli*
’En tiedä, montako vuotta oli.’ (Ladv 2006)

VeK *ka en teda, midä hän nadumeib vei peredumeib*
’No en tiedä, mitä hän ensin ajattelee tai muuttaa mielensä.’ (Mäggär’v 2007)

VeP *en tea, kus om*
’En tiedä, missä on.’ (SUST 86: 95)

Indikatiivisten väitelauseiden lisäksi päälause voi olla imperatiivinen (*näge*, *kacu*), konditionaalissa (*olniiž*), modaalinen infinitiivirakenne (*tar’bi rečada*) tai verbitön lause (*aijaijai Nikolai*). Alisteinen kysymyslause voi liittyä tällaisiinkin lausetyyppeihin.

VeE *näge, mičiid simood’ om lages*
’Katso, millaisia hämähäkinseittejä katossa on!’ (SUST 86: 70)

VeK *tar’bi rečada, iik oldaič hebod kagras*
’Täytyy selvittää, eivätkö hevoset ole kaurapellossa.’ (SUST 86: 210)

VeK *aijaijai Nikolai, mitte huba azj*
’Aiai Nikolai, miten huono asia!’ (Ladv 2008)

VeP *kacu, mitte varguaig meil*
’Katso, millainen varastamisen aika meillä on.’ (SUST 86: 188)

VeP *olniiž, mida otta*
’Olisi ollut, mitä ottaa. (SUST 86: 44)

Päälauseen ja alisteisen kysymyslauseen järjestys on suhteellisen säännöllinen, koska virkkeen tai keskustelujakson alussa oleva interrogatiivipronomini osoittaa ensisijaisesti kysymyslauseen alkua. Topikaalisista syistä lauseiden järjestys voi kuitenkin yksittäistapauksessa olla toinen. Interrogatiivilla alkavan kysymyslauseen sanajärjestys voi sisältää esimerkiksi koodinvaihtoon upotetun ehtolauseen (*jesli po sekretu*) ja seuraava päälause asettaa edeltävän lauseen alisteiseen asemaan.

VeK *midä svonib jesli po sekretu, hän pagižeb po-vepsski, mičto vävu ii tedaiž*
'Jos hän mitä soittaa salaa, hän puhuu vepsäksi, jotta vävy ei ymmärtäisi' (Mäggär'v 2007)

8.3 Verbiliitot

Vepsässä on useita erilaisia verbiliittoja, kuten modaalisia rakenteita, joissa toinen jäsen on tavallisesti infinitiivi (ks. myös lukuja 4.3.2, 6.1 ja 6.3). Verbiliitot ovat yksi tapa yhdistää kaksi väittämää ja kumpikin verbi voi saada täydennyksekseen erilaisia määritteitä. Verbiliitto sisältää aina finiittisen verbin, joka osoittaa myös lauseen agentin eli tekijän tai toimijan. Esimerkiksi modaalisissa rakenteissa verbiliiton jäsenillä on selvä työnjako. Toinen toimii apuverbinä ja modifioi teon tai toiminnan laatua, toinen esittää varsinaisen predikaation. Verbiliitto koostuu usein myös kahdesta sisältöverbistä, jotka ilmentävät toimintaa, eivät kieliopillista seikkaa.

DA-infinitiivi määritteineen toimii usein finiittisen verbin lauseobjektina. Tällöin finiittinen verbi osoittaa subjektin, DA-infinitiivi kaksiosaisen predikaation objektin (*kalad söd'ä*, *padan joda*) tai muun adverbiaalisen määritteen (*upakooš käüdä*). Finiittinen verbi voi olla myös subjektiton yksipersoonaisesti käytetty predikaatti (*putuu panda*), ja toisaalta infinitiivejä voi olla kaksikin rinnakkain (*käsktä toda*, *samha oigeta*)

VeE ***varaad'ab*** *kalad* ***söd'ä***
'Pelkää syödä kalaa.' (SUST 86: 95)

VeE ***ämbätib*** *ünääčen padan* ***joda*** *kaži maidod*
'Kissa juoda hotkii koko ruukun maitoa.' (SUST 86: 156)

VeE *tejaa* ***eba hargniške*** *upakooš* ***käüdä****?*
'Eikö teillä ole totuttu käymään virsuissa?' (SUST 86: 95)

VeE *vähäkoz vet* ***putuu panda*** *taignha, saged teghe*
'Vähäisen vettä tuli pannuksi taikinaan, tuli sakeaa.' (SUST 86: 120)

VeE *solad* ***unohtiin käsktä toda***
'Unohdin käskeä tuomaan suolaa.' (SUST 86: 102)

VeK *poigad **samha oigeta ele**, muga vot hän radoine*
’Ei ole lähettää poikaa hakemaan, asiahan on sellainen.’ (SUST 86: 178)

Samalla tavoin finiittisen verbin laajennuksena käytettävä MA-infinitiivi saa usein omia määritteitä (*kodmaha verkeid*, *kartoškiid kaimaha*), mutta se esiintyy myös laajennuksettomana finiittisen verbin täydennyksenä (*valatamha… salemei*).

VeK *ii ankoi pidada papid, **valatamha** kuspäi putui papin **salemei***
’Ei anneta pitää pappia, hankimme papin kastamaan mistä sattuu.’ (SUST 86: 135)

VeP ***lähten kodmaha** verkeid*
’Lähden kokemaan verkkoja.’ (SUST 86: 101)

VeP *kartoškiid **kaimaha lähtem***
’Lähdemme kaivamaan perunoita.’ (SUST 86: 44)

Tavallisia ovat **liikeverbin sisältävät verbiliitot**, joissa liikeverbin tehtävä ei ole osoittaa siirtymistä paikasta toiseen, vaan prosessin dynaamisuutta (*mäne teda*) tai tehtävään ryhtymistä (*mäniižiid abutaažiid*, *mäne to*). Tässä on kyse eräänlaisesta modaalisuudesta. Vastaavasti kaksi merkitykseltään läheistä verbiä voivat muodostaa polysemiaa lisäävän rakenteen (*rikta… putta*, *porotin ajada*)

VeE ***mäne teda** om haugiižiid*
’Mene tiedä onko haukia.’ (SUST 86: 133)

VeE ***mäniižiid abutaažiid** roida*
’Menisit ja auttaisit heittelemään.’ (SUST 86: 95)

VeE ***rikta iivoolen putta** kondjad*’
’Ei voinut tappaa ja osua karhuun.’

VeK ***mäne to** ruz, laps käritada*
’Mene ja tuo rätti, lapsi on kapaloitava.’ (SUST 86: 220)

VeP *höbol **porotin ajada***
’Ajaa karautin hevosella.’ (SUST 86: 155)

Verbiliitoiksi tulee lukea myös **DA-infinitiivin ja kopulan** muodostama predikatiivilauseen alatyyppi. Kuten muissakin predikatiivilausetyypeissä (ks. lukua 5.3), kopula näkyy selvimmin, jos kyseessä on muu kuin affirmatiivinen indikatiivilause, siis esimerkiksi kieltolauseessa (*iile… pühkäätä*) tai konditionaalissa (*oliiž jotta*). Kopulatonta lausetta (*grä pid'ada*) ei voi lukea verbiliitoksi, vaan nominaalisen määritteen täydentämäksi verbilausekkeeksi.

VeE ***iile*** *kobriid'* ***pühkäätä***
'Ei ole [millä] pyhkiä kourat.' (SUST 86: 168)

VeE *lauriid ku ningoočuu* ***oliiž jotta****, ka lavale veretuuž*
'Jos juottaisi Lauria tällaisella, kaatuisi lattialle.' (SUST 86: 473)

VeK *mamšile* ***gräh pid'ada*** *tukul hibusiid'*
'Vanhan rouvan on syntiä pitää hiuksia nutturalla.' (SUST 86: 168)

Toisteiset verbiparit korostavat toiminnan kontinuatiivisuutta. Kahdesta peräkkäin sijaitsevasta samasta verbistä tavallisesti ensimmäinen on infinitiivi, jälkimmäinen finiittinen (*mänkten mängub*, *nitten nitiibad*, *eleda… eläb*), mutta käänteinenkin järjestys on mahdollinen (*jokstas jokste*).

VeE ***mänkten mängub*** *lehm se*
'Lehmä ammuu ammuen.' (SUST 86: 493)

VeE *rughen* ***nitten nitiibad***
'He niittivät rukiin niittäen.' (SUST 86: 249)

VeK *üks ak üksnes* ***eleda*** *poiganke* ***eläb*** *da vuu sid sizar tütrenke*
'Yksi nainen yksinään elää elelee poikansa kanssa ja vielä sitten sisar tyttärineen.' (Mäggär'v 2007)

VeP ***jokstas jokste*** *kod'he*
'He juoksevat juosten kotiin.' (SUST 86: 493)

Rakenteellisesti verbiliittoja ovat myös **partisiipin ja finiittisen predikaatin** sisältävät rakenteet. Niissä korostuu kahden tapahtuman tai teon eriaikaisuus. Finiittisen verbin ilmaisema toiminta seuraa partisiipin

osoittamasta (*joksen josthut*, *riktud toba*, *koldut… ii tarbi*, *ajab… lasttud*).

VeE *mä* ***joksen josthut***
’Minä juoksen juostuani.’ (SUST 86: 211)

VeK ***riktud toba*** *kondjan kod’he*
’He tuovat karhun tapettuna kotiin.’ (SUST 86: 231)

VeK ***koldut*** *vinad* ***ii tarbi*** *joda*
’Kuoltua ei tarvitse juoda viinaa.’ (SUST 86: 211)

VeK *mužik* ***ajab*** *kodihe* ***lasttud*** *verkod*
’Mies ajaa kotiin laskettuaan verkot.’ (SUST 86: 211)

Aineistolähteet

Eldia = European Language Diversity for All. EU:n 7. puiteohjelmasta rahoitettu tutkimushanke. <http://www.eldia-project.org> (luettu 20.9.2015). Vepsän haastatteluaineisto kerätty maaliskuussa 2011.

JaNar = Язык и народ: тексты и комментарии (2002). <http://vepsian.krc.karelia.ru/text/?text_id=21> (luettu 20.9.2015).

Kodima = Vepsäksi ja venäjäksi Petroskoissa ilmestyvä sanomalehti. <http://kodima.rkperiodika.ru/> (luettu 20.9.2015)

NV 1 = Kettunen, Lauri 1920: Näytteitä etelävepsästä I. *Suomi* 4:18. Helsinki: SKS.

NV 2 = Kettunen, Lauri 1925: Näytteitä etelävepsästä II. *Suomi* 5:4. Helsinki: SKS.

OVR = М. И. Зайцева & М. И. Муллонен 1969: *Образцы вепсской речи*. Ленинград: Наука.

SUST 70 = Kettunen, Lauri & Paavo Siro 1935: *Näytteitä vepsän murteista*. Helsinki: SUS.

SUST 86 = Kettunen, Lauri 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. Helsinki: SUS.

SUST 100 = *Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista*. Keränneet E. N. Setälä ja J. H. Kala. Julkaissut ja suomentanut E. A. Tunkelo apunaan Reino Peltola. SUST 100. Helsinki: SUS 1953.

Kenttätyöretket keski- ja pohjoisvepsäläisiin kyliin 2005–2014.

Kirjallisuutta vepsän kielestä ja vepsäläisistä

Ahlqvist, August 1861: *Anteckningar i Nord-Tschudiskan*. Helsinki.

Airila, Martti, Aimo Turunen & Jussi Rainio 1945: *Vepsän opas*. Helsinki.

Alvre, Paul 1982: Zu wepsischen Pluralformen. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 18. 168–175.

Alvre, Paul 1985a: Vom ostseefinnischen Indefinitpronomen. – Heikki Leskinen (hrsg.), *Ostseefinnische Untersuchungen. Ergebnisse eines finnisch-sowjetischen Symposions*. Studia Fennica 28. Helsinki: SKS. 17–26.

Alvre Paul 1985b: Yleispiirteitä vepsän monikkotaivutuksesta. – *Fenno-Ugristica* 12. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool. 102–110.

Bartens, Hans-Hermann 1990: Zur Situation der Wepsen. – *Ural-Altaische Jahrbücher* 9. 251–257.

Bodanov 1957 = Н. И. Богданов: История развития лексики вепсского языка. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Ленинград.

Bogdanov 1958 = Н. И. Богданов: Вепсский язык на современном этапе развития. – *Труды Карельского филиала Академии наук СССР* XII. Прибалтийско-финское языкознание. Петрозаводск. 76–82.

Bogdanova & Vinokurova 2006 = Г. Н. Богданова & И. Ю. Винокурова: Николай Иванович Богданов, человек и ученый. – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 35–74.

Birin 1989 = В. Н. Бирин: Демографическая ситуация у вепсов Карелии в 1950–1970-е годы. – В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.): *Проблемы истории и культуры вепсской народности*. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 43–54.

Branch, Michael 1973: *A. J. Sjögren. Sudies of the North*. SUST 152. Helsinki: SUS.

Eisen, M. J. 1922: Vepslased. – *Eestlaste sugu*. 2. täiendatud trükk. Eesti Kirjanduse Seltsi Rahvakirjanduse Toimkonna väljaanne. Rahvakirjandus 3. Tartu. 167–180.

Elomaa, Jarmo 1990: Etelävepsän pronominit vepsä ja itämerensuomen deklinaatiomorfologiassa. Kommenttipuheenvuoro Aime Kährikin esitelmään Die Pronomen im Deklinationssystem Des Wepsischen. – *Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8–1.9.1990*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 61. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 53–58.

Europaeus, D. E. D. 1868–1870: Tietoja suomalais-ungarilaisten kansain muinaisista olopaikoista. – *Suomi* II:8. 27–105.

Genetz, Arvid 1872–1873: Wepsän pohjoiset etujoukot. – *Kieletär* 4, 3–32; *Kieletär* 5, 3–26.

Grünthal, Riho 1997: *Livvistä liiviin: itämerensuomalaiset etnonyymit*. Castrenianumin toimitteita 51. Helsinki: SUS.

Grünthal, Riho 2003: *Finnic adpositions and cases in change*. SUST 244. Helsinki: SUS.

Grünthal, Riho 2005: Miksi itämerensuomessa on prepositioita? – *Virittäjä* 109. 28–51.

Grünthal, Riho 2007a: The construction and erosion of Finno-Ugric identities. – Rogier Blokland & Cornelius Hasselblatt (eds.), *Language and Identity in the Finno-Ugric World. Proceedings of the Fourth International Symposium on Finno-Ugric languages at the University of Groningen. May 17–19, 2006*. Studia Fenno-Ugrica Groningana 4. Maastricht: Shaker publishing. Maastricht 2007. 76–98.

Grünthal 2007b = Р. Грюнтал: Вепсский язык и первые щаги прибалтийско-финского языкознания. – Petra Sinisalo-Kataisto & Eduard Hämäläinen (red.), *Вепсы и этнокультурные перемены XX века.* Studia Slavica Finlandensia XXIV. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen instituutti. 11–30.

Grünthal, Riho 2009: Kieliyhteisön rapautuminen ja kielellisen identiteetin muutos: 2000-luvun ersämordvalaiset ja vepsäläiset. – Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.), *Kielissä kulttuurien ääni*. Tietolipas 228. Helsinki: SKS. 265–289.

Grünthal, Riho 2010: Syncretism in the Central Veps local case system. – *Linguistica Uralica* 46. 250–260.

Grünthal, Riho 2011: Population decline and the Erosion of the Veps Language Community. – Riho Grünthal & Magdolna Kovács (eds.), *The ethnic and linguistic context of identity: Finno-Ugric minorities*. Uralica Helsingiensia 5. Helsinki: SUS. 267–293.

Heikkinen, Kaija & Irma Mullonen (toim.) 1994: *Vepsäläiset tutuiksi*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 108. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Heikkinen, Kaija 2006: *Metsänpelko ja tietäjänaiset. Vepsäläisnaisten uskonto Venäjällä.* SKST 1081. Helsinki: SKS.

Hienonen, Heini 2009: *Vepsän kielen kvanttoripronominit*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19699> (Luettu 14.9.2015)

Hienonen, Heini 2010: The Implicational Semantic Map for Veps Indefinite Pronouns. – *Linguistica Uralica* 46. 281–292.

Hämäläinen, Matti & F. Andrejev 1934: *Vepskijan kelen grammatik*. Leningrad: Gosudarstvennij izdatel'stv "Kirja".

Hämäläinen 1954 = М. Хямяляйнен: К вопросу о чередовании ступеней согласных в прошлом вепсского языка. – *Труды Карело-Финского филиала АН СССР* 1. 98–108.

Hämäläinen 1958 = М. Хямяляйнен: Об агглютинатах в вепсском языке и в южнокарельских говорах карельского языка. – *Прибалтийско-Финское языкознание. Труды Карельского филиала Академии наук СССР*. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институ языка, литературы и истории. 83–94.

Hämäläinen 1961 = М. Хямяляйнен: О развития внутренне-местных падежей в северо-восточной группе прибалтийско-финских языков. – *Прибалтийско-Финское языкознание. Труды Карельского филиала Академии наук СССР.* Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институ языка, литературы и истории. 84–109.

Hämäläinen 1967 = М. Хямяляйнен: Вепсский язык. – В. В. Виноградов (гл. ред.), *Языки народов СССР* III. Москва: Наука. 81–101.

Itkin 1994 = И. Б. Иткин: Вепсский язык. – В. П. Нерознак (гл. ред.), *Красная книга языков народов России*. Москва: Академия.

Itkonen, Terho 1971: Aunuksen äänneopin erikoispiirteet ja aunukselais-murteiden synty. – *Virittäjä* 75. 153–185.

Ivanova 2006 = Г. П. Иванова: Социолингвистическая ситуация в вепсском языке на территории Сибири. – *Языки коренных народов Сибири 18. Ана литические структуры в простом и сложном предложении.* РАН Сибирское отд.: Новосибирск. 239–256.

Joalaid, Marje 1970: Põllundusest ja sellega seotud sõnavarast ühes lõunavepsa murrakus. – *Eesti keele ringi töid* 2. Tartu. 147–156.

Joalaid 1989 = М. Йоалайд: Этническая территория вепсов в прошлом. – В. Пименов, З. Строгальщикова & Ю. Сурхаско, *Проблемы истории и культуры вепсской народности*. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 76–83.

Joalaid, Marje 1998a: Vepslased ja vepsa keel. – *Kaheksa keelt, kaheksa rahvast*. Koostanud Jaan Õispuu, toimetanud Marje Joalaid. Tallinn: Tallinna pedagoogikaülikool. 50–70.

Joalaid, Marje 1998b: Vepsäläisten asuma-alueet ja niiden hallinnollinen jako kautta aikojen. – Leena Nissilä (toim.), *Suomen kielen päivä 13. november 1997.* Tallinn: Tallinna pedagoogikaülikool. 10–33.

Joalaid, Marje 2001: Vepsian. – *Onomastica Uralica* 1a. *Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralican Languages*. Edited by István Hoffmann. Helsinki & Debrecen. 177–204.

Kalima, Jalo 1926: Eräistä etelävepsäläisistä frekventatiiviverbeistä. – *Virittäjä* 30. 42–43.

Kalima, Jalo 1930: Karjala-aunuksen ja vepsän *s*-alkuisista sanoista. – *Suomi* V:10. Helsinki: SKS. 194–201.

Kalima, Jalo 1932: Suomalaisista, karjalaisista ja vepsäläisistä lainoista venäjän kielessä. – Iivo Härkönen (toim.), *Karjalan kirja.* Toinen painos. Porvoo: WSOY. 358–364.

Kalima, Jalo 1936: Vepsän sanastoa. – *Virittäjä* 40. 442–444.

Kalima, Jalo 1939: Eräs lyydiläisvepsäläinen äänneilmiö. – *Virittäjä* 43. 377–381.

Kangasmaa-Minn, Eeva 1964: Vepsän klusiilisysteemi. – *Sananjalka* 6. 27–34.

Karjalainen, K. F. 1911: Venäjänkarjalaisista ja vepsäläisistä. – *Oma Maa* VI. Porvoo: WSOY. 327–342.

Kazakevitch, Olga 2002: Education of indigenous minorities of Russia in the 1930s and in the 1990s: mother tongue at school. – Kazuto Matsumura (toim.), *Lectures on Language Situation – Russia, Estonia, Finland*. ICHEL Linguistic Studies Vol. 6. University of Tokyo. 1–34.

Kert, Georgij 1981: Karjalan, vepsän ja saamen sanaston vertaileva tutkimus. – *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum. Turku 20.–27. VIII 1980*. Pars VII. Turku. 67–72.

Kettunen, Lauri 1919: Astevaihtelusta länsisuomalaisissa kielissä. – *Virittäjä* 23. 36–55.

Kettunen, Lauri 1922: Lõunavepsa häälik-ajalugu. Tartu.

Kettunen, Lauri 1926: Yksitavuisten frekventatiivi- ja momentaaniverbien *-l-* etelävepsässä. – *Virittäjä* 30. 183–184.

Kettunen, Lauri 1938: Onko vepsässä ollut astevaihtelua. – *Virittäjä* 42. 373–388.

Kettunen, Lauri 1939: Vepsän vokaalisoinnun iästä. – *Virittäjä* 39. 213–236.

Kettunen, Lauri 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. SUST 86. Helsinki: SUS.

Kettunen, Lauri 1949: Astevaihtelun salaisuus. – *Virittäjä* 53. 69–75, 182–183.

Kettunen, Lauri 1960: *Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LXX. Helsinki: SUS.

Koivisto, Vesa 1995: *Itämerensuomen refleksiivit*. SKST 622. Helsinki: SKS.

Kokla, Paul 1957: Mõnedest vepsa keele derivatsioonisufikseist. – *Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised* 47. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool. 48–56.

Kolga, Margus, Igor Tõnurist, Lembit Vaba & Jüri Viikberg 1993: *Vene impeeriumi rahvaste punane raamat.* Tallinn: Nyman & Nyman. 348–352.

Kočkurkina 1989 = С. И. Кочкуркина: Древные вепсу по археологическим материалам. – В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.) *Проблемы истории и культуры вепсской народности.* Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 64–75.

Kočkurkina, Svetlana 2005: Ves ja vepsäläiset – huomioita muinaiskansan vaiheista. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä: maa, kansa, kulttuuri*. SKST 1005. Helsinki: SKS. 29–47.

Kočkurkina 2006 = С. И. Кочкуркина: Весь. – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 178–211.

Krjučkova 1992 = Т. Б. Крючкова: Языковая ситуация в Карельской Республике. – В. М. Солнцев & В. Ю. Михальченко (отв. ред.), *Языковая ситуация в Российской Федерации*. Москва. 168–197.

Krjučkova 2000 = Т. Б. Крючкова: Языковая ситуация в Республике Карелия: История, развития и современное состояние. – Ю. Михальченко, Т. Б. Крючкова и др., *Языки России и нового зарубежья: Статус и функции.* Москва. 168–197.

Kurs, Ott 1995: Vepsäläiset: itäisin itämerensuomalainen kansa. – *TERRA* 107:3. 127–135.

Kurs, Ott 2001: The Vepsians. An administratively divided nationality. – *Nationalities Papers* 29. 69–83.

Kährik, Aime 1978: Das Problem der Herkunft des verneinenden Präteritums im Wepsischen. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 14. 161–169.

Kährik, Aime 1981: Vepsän verbitaivutuksen kehityksestä. – *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum: Turku 20.–27.VIII.1980*. Pars 6. 127–132.

Kährik, Aime 1988: *Lõunavepsa deklinatsioonisüsteemi põhijooned*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Kährik 1989a = А. Кяхрик: Проблемы будущего вепсов и вепсского языка. – *Sovetskoe finno-ugrovedenie* 25. 281–287

Kährik 1989b = А. Кяхрик: Ранние записи по южно-вепсскому диалекту и их значение для современной диалектологии. – В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.), *Проблемы истории и культуры вепсской народности*. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 106–110.

Kährik, Aime 1990a: Die Pronomen im Deklinationssystem des wepsischen. – *Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8–1.9.1990*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 61. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 44–52.

Kährik, Aime 1990b: Kaduvuse tuhanded vormid: vepslased 20. sajandil. – *Akadeemia* 8. 1750–1751.

Kährik, Aime 1990c: *Pronoomenid vepsa keele deklinatsioonisüsteemis*. Tallinn Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Laakso, Johanna 1990: *Translatiivinen verbinjohdin NE itämerensuomalaisissa kielissä*. SUST 204. Helsinki: SUS.

Laakso, Johanna 1991: Vepsäläiset. – Johanna Laakso (toim.), *Uralilaiset kansat: Tietoa suomen sukukielistä ja niiden puhujista*. Porvoo: WSOY. 68–73.

Laanest, Arvo 1956: Ees- ja tagasõnadest vepsa keeles. – *Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised* 41. 157–170.

Laanest, Arvo 1975: *Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

Laanest, Arvo 1982: *Einführung in die ostseefinnischen Sprachen*. Hamburg: Buske.

Lakó, György 1935: Syrjänisch-wepsische Lehnbeziehungen. – *Ungarische Jahrbücher* 15. 318–320.

Lallukka, Seppo 1992: *Venäjän uralilaisten kansojen tilastoa*. Koonnut ja toimittanut Seppo Lallukka. Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti. Julkaisusarja A16. Helsinki.

Larjavaara, Matti 1986a: *Itämerensuomen demonstratiivit* I. *Karjala, aunus, lyydi ja vepsä*. SKST 433. Helsinki: SKS.

Larjavaara, Matti 1986b: Itämerensuomen koillisryhmän synkretistiset paikallissijat. – *Virittäjä* 90. 413–427.

Lehtinen, Tapani 1979: *Itämerensuomen verbien historiallista johto-oppia. Suomen* avajaa*,* karkajaa *-tyyppiset verbit ja niiden vastineet lähisukukielissä*. MSFOu 169. Helsinki: SUS.

Lehtinen, Tapani 1985: Venäjän verbisemantiikkaa itämerensuomessa: karjalan ja vepsän inkoatiiviverbit. – *Sananjalka* 27. 63–84.

Lehtinen, Tapani 1990: Venäjän aspektien heijastumia vepsän verbijärjestelmässä. – Itämerensuomalaiset kielikontaktit. *Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8–1.9.1990.* Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 61. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 59–68.

Leskinen, Heikki 1990: Vepsän, karjalan ja inkeroisen asemasta kolmen äännepiirteen valossa. – *Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fenno-ugristikongressissa Debrecenissä 27.8–1.9.1990*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 61. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 72–81.

Liiv, Georg 1957: Pronoomenist *it'še ~ itše* vepsa keeles. – *Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised* 47. 17–33.

Lönnrot, Elias 1853: *Om det Nord-Tschudiska språket*. Helsingfors.

Lytkin, Vasili 1967: Vepsäläiset ja komi-syrjäänit. – *Virittäjä* 71. 23–27.

Majnov 1877 = В. Н. Майнов: Приоятская чудь (Весь-Вепсы). – *Древная и новая Россия* III:5. Санктпетербург. 38–53.

Markianova, Ljudmila 1993: Karjalan tasavallan kielitilanne. – Tapani Salminen (toim.), Uralilaiset kielet tänään. Snellman-instituutti, A-sarja 13/1993. 52–58.

Mullonen 1988 = И. И. Муллонен: *Гидронимия бассейна реки Ояти*. Петрозаводск: Карелия.

Mullonen, Irma 2002a: Der Name des Onegasees im Kontext der Substrattoponymie des Gebietes Oboneżje. – Maarja Kallasmaa ja Margit Langemets (toim.), *Nime murre. Pühendusteos Valdek Palli 75. sünnipäevaks 30. juunil 2002*. Eesti Keele Instituudi toimetised 11. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 100–112.

Mullonen 2002b = И. И. Муллонен: *Топонимия Присвирья: проблемы этноязыкового контактирования*. Петрозаводск: Издателъство ПетрГУ.

Mullonen 2005: Vepsän etnisen alueen muodostuminen paikannimistön perusteella. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä: maa, kansa, kulttuuri*. SKST 1005. Helsinki: SKS. 48–62.

Mullonen 2006 = И. И. Муллонен: Формирование системы расселения в южновепсском ареале. – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 224–237.

Mullonen 2007 = И. И. Муллонен: Этнокультурный потенциал вепсской топонимики. – *Studia Slavica Finlandensia* XXIV. 31–56.

Mullonen 1967a = М.И. Муллонен: О влиянии синтаксического строя русского языка на вепсский язык. – *Прибалтийско-финское языкознание. Вопросы фонетики, грамматика и лексикологии*. Ленинград: Наука. 39–43.

Mullonen 1967b = М. И. Муллонен: Вепсская письменность. – *Прибалтийско-финское языкознание. Вопросы фонетики, грамматика и лексикологии*. Ленинград: Наука. 105–109.

Myznikov 1996 = С. А. Мызников: Глаголы прибалтийско-финского происхождения в новгородских говорах. – *Этимологические исследования* 6. Екатеринбург: Уральский государственный университет. 80–87.

Myznikov 2003a = С. А. Мызников: *Атлас субстратной и заимствованной лексики русских говоров Северо-Запада*. Санкт-Петербург: Наука.

Myznikov 2003b = С. А. Мызников: *Русские говоры Обонежя: Ареально-этимологическое исследование лексики прибалтийско-финского происхождения*. Санкт-Петербург: Наука.

Myznikov 2006 = С. А. Мызников: Апеллятивы вепсского происхождения и некоторые аспекты их фонетической адаптации в севернорусских говорах. – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 164–176.

Mägiste, Julius 1953: Zum karel.-lüd.-weps. Gerundium auf *-hu-*, *-hü-*. – *SUSA* 72. 234–238.

Mägiste Julius 1956: Suffixentlehnung und Lehnkontaminationen im Lichte einiger wepsischer Beispiele. – *Festschrift für Max Vasmer zum 70. Geburtstag am 28. Februar 1956*. Zusammengestellt von M. Woltner und H. Bräuer. Wiesbaden. 273–277.

Novožilova 2006 = Е. М. Новожилова: Переключение кодов в речи современных носителей вепсского языка. – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 135–164.

Oinas, Felix J. 1961: *The development of some postpositional cases in Balto-Finnic languages*. MSFOu 123. Helsinki: SUS.

Ojansuu, Heikki 1916: Yhtä ja toista karjala-aunuksesta ja vepsästä I. – *Virittäjä* 20. 17–22.

Ojansuu, Heikki 1917: Yhtä ja toista karjala-aunuksesta ja vepsästä II. – *Virittäjä* 21. 113–119.

Ojansuu, Heikki 1922: Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia. – *Turun suomalaisen yliopiston julkaisuja* B I: 3. Turku: Turun yliopisto.

Palmeos, Paula 1981: Ühest vene laensufiksist vepsa keeles. – G. Bereczki & J. Molnár (szerk.), *Lakó-emlékkönyv: Nyelvészeti tanulmányok*. Budapest. 126–133.

Paškov 2008 = А. М. Пашков: Вепсские переселенцы в Сибири. – М. Л. Гольденберг, Т. А. Мошина & А. И. Анхимова (ред.), *Историко-культурное наследие вепсов и роль музея в жизни местного сообщества*. Петрозаводск: Карелия. 48–60.

Petuhov, Anatoli 1994: Vepsän heimon kovat kohtalot. – *Carelia* 7/1994. 64–73, 81–84.

Petuhov, Anatoli 1995: Vepsän jälkeläiset. – Mauno Jokipii (toim.), *Itämerensuomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Jyväskylä: Atena.

Pimenov 1965 = В. В. Пименов: *Вепсы: очерк этнической истории и генезиса культуры*. Москва: Наука.

Pimenov, Vladimir & Zinaida Strogalščikova 1994: Vepsäläisten etnisen kehityksen ongelmia. – Kaija Heikkinen ja Irma Mullonen (toim.), *Vepsäläiset tutuiksi. Kirjoituksia vepsäläisten kulttuurista*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 108. Joensuun yliopisto. 19–39.

Pimenov & al. 1989 = В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.), *Проблемы истории и культуры вепсской народности.* Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории.

Pimenov & Strogalščikova 1989 = В. В. Пименов & З. И. Строгальщикова: Вепсы: расселение, история, проблемы этнического развития. – В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.) *Проблемы истории и культуры вепсской народности*. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 4–26.

Posti, Lauri 1935a: Vepsän vokaalisoinnusta. – *Virittäjä* 39. 73–89.

Posti, Lauri 1935b: Vielä vepsän vokaalisoinusta. – *Virittäjä* 39. 380–383.

Posti, Lauri 1939–40: Über den stufenwechsel im wepsischen. – *Finnisch-ugrische Forschungen* 26. 1–25.

Posti, Lauri 1948: Vepsän refleksiivinen taivutuspääte *-ste*. – *Virittäjä* 52. 116–120, 199.

Posti, Lauri 1950: Remarks on the treatment of Proto-Finnic *s* in Karelian and Vepsian. – *Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Y. H. Toivonen*. SUST 98. Helsinki: SUS. 385–391.

Posti, Lauri 1962: Über einige problematische Lautverhältnisse im Wepsischen. – *Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Paavo Ravila*. SUST 125. 413–420.

Pugh, Stefan M. 1991a: A Balto-Finnic Semantic Field in Motion. Semantic and Structural Aspects of Language Contact. – *FUF* 50:1. 1–19.

Pugh, Stefan M. 1991b: The End of 'Beginning' in Karelo-Veps? – *UAJb Neue Folge* 10. 8–15.

Pugh, Stefan M. 1999: *Systems in contact, system in motion: the assimilation of Russian verbs in the Baltic Finnic languages of Russia*. Studia Uralica Upsaliensia 30. Uppsala: Uppsala universitet.

Puura, Ulriikka 2007: *Vepsän kielen momentaaniset ja frekventatiiviset verbijohdokset. Johdosten rakenteen, merkityksen ja käytön tarkastelua*.

Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19715> (Luettu 14.09.2015)

Puura, Ulriikka 2010: Frequentative and Momentative Verbal Derivation in Veps Language. – *Linguistica Uralica* 46. 261–280.

Puura, Ulriikka, Heini Karjalainen, Nina Zajceva & Riho Grünthal 2013a: *The Veps Language in Russia: ELDIA Case-Specific Report*. Studies in European Language Diversity 25. Mainz: Research consortium ELDIA. <https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:315545>. (Luettu 20.9.2015)

Puura & al. 2013b = У. Пуура, Х. Карьялайнен, Н. Зайцева & Р. Грюнтал: *Вепсский язык в Россий*. Studies in European Language Diversity 25.2. Mainz: Research consortium ELDIA. <https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:315547>. (Luettu 20.9.2015)

Ritter, Ralf-Peter 1977a: Die Distribution von finiter und ”passivischer” Form den 3. Person Plural des wepsischen Verbs. – *Sovetskoe Finno-Ugrovedenie* 13. 84–97.

Ritter, Ralf-Peter 1977b: Einige Beobachtungen zur Klassenbildung bei den wepsischen Substantiven russischer Herkunft. – *Finnisch-ugrische Mitteilungen* 1. 161–169.

Ritter, Ralf-Peter 1989: *Untersuchungen zum Partitiv im Vepsischen*. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 26. Wiesbaden: Harrassowitz.

Sajavaara, Paula & Michael Branch 1969: The identification of the Vepsians in the work of A. Sjögren. – *Studia Fennica* 14. Helsinki: SKS. 32–40.

Saressalo, Lassi 2005 (toim.): *Vepsä: maa, kansa, kulttuuri*. SKST 1005. Helsinki: SKS.

Sarhimaa, Anneli 1988: Venäjän kielen vaikutuksesta karjalan ja vepsän kokijalauseisiin. – Muusa Ojanen ja Ilkka Savijärvi (toim.), *Kielikontakteja* 1. *Tutkimuksia venäjän ja itämerensuomalaisten kielten alalta*. Joensuu: Joensuun yliopisto. 101–126.

Sarhimaa, Anneli 1992: Karelian Sprachbund? Theoretical basis of the study of Russian/Baltic-Finnic contacts. – *FUF* 50. 209–219.

Sarhimaa, Anneli 1995: Karjalan kansat ja kielet kontakteissa: asutushistoriallista taustaa ja lingvistisiä seurauksia. – *Virittäjä* 99. 191–223.

Savijärvi, Ilkka 1986: Venäjän partikkeli *ni* karjalassa ja vepsässä. – *Rusistica* II. *Tutkielmia venäjän kielen ja itämerensuomalaisten kielten kontakteista*. Kielitieteellisiä tutkimuksia 6. Joensuu: Joensuun yliopisto. 52–78.

Savijärvi, Ilkka 1990a: Passiivin ja monikon 3. persoonan suhteesta vepsän kielessä. – *Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskisen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 60. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 158–174.

Savijärvi, Ilkka 1990b: Passiivin ja monikkomuotojen suhteesta itäisissä ims. kielissä. – *Congressus Septimus Internationalis Fenno-Ugristarum*. Pars 3B. Debrecen. 222–227.

Setälä, E. N. & A. O. Väisänen 1928: Vepsäläiset. – Artturi Kannisto & al. (toim.), *Suomen suku* 2. Helsinki: Otava. 102–111.

Sinisalo-Kataisto, Petra & Eduard Hämäläinen (toim.) 2007: *Вепсы и этнокультурные перемени XX века*. Studia Slavica Finlandensia 24. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen instituutti.

Siragusa, Laura 2015: Metaphors of language: the Vepsian ecology challenges an international paradigm. – *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 6–1. 111–137.

Strogalščikova 1989 = З. И. Строгальщикова: Об этнодемографических тенденциях, социально-экономическом и культурном развитии вепсской народности. – В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.) *Проблемы истории и культуры вепсской народности*. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 27–42.

Strogalščikova, Zinaida 2005a: Päättyykö vepsäläisten historiallinen taival. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä: maa, kansa, kulttuuri*. SKST 1005. Helsinki: SKS. 211–235.

Strogalščikova, Zinaida 2005b: Vepsän kieli muutosten kynnyksellä. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä: maa, kansa, kulttuuri*. SKST 1005. Helsinki: SKS. 171–180.

Strogalščikova 2006 = З. И. Строгальщикова: Вепсы, этнодемографические процессы (прошлое и настойащее). – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 378–412.

Strogalščikova 2008 = З. И. Строгальщикова: Вепсы: на рубеже XX и XXI веков. По материалам межрегиональной научно-практической конференции «Вепсы – коренной малочисленный народ Российской Федерации: перспективы сохранения и развития» (Петрозаводск, 24–25 апреля 2008 года). Петрозаводск: Карельский научный центр РАН.

Strogalščikova 2014 = З. И. Строгальщикова: Вепсы: Очерки истории и культуры. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН.

Suhonen, Seppo 1981: Über die Charakteristika der deskriptiven Verben im Livischen u. Wepsischen. – Gyula Ortutay (red.), *Congressus Quartus Internationalis Fenno-Ugristarum*: *Budapestini habitus 9.–15. Septembris 1975*. Budapest: Akadémiai kiadó. 239–243.

Tikka, Toivo 1992: *Vepsän suffiksoituneet postpositiot*. Studia Uralica Upsaliensia 22. Uppsala: Uppsala universitet.

Tuisk, Tuuli 2010: Some Aspects of Quantity in Central Veps. – *Linguistica Uralica* 46. 241–249.

Tunkelo, E. A. 1924: Eräistä suomen, karjala-aunuksen ja vepsän refleksiivitunnuksista. – *Kieli- ja kansatieteellisiä tutkielmia. Juhlakirja professori E. N. Setälän kuusikymmenvuotispäiväksi 27.II.1924*. SUST 52. Helsinki: SUS. 352–386.

Tunkelo, E. A. 1925: Puheäänellisen ja puheäänettömän loppukonsonantin vaihtelusta lyydiläismurteissa ja vepsässä. – *Virittäjä* 29. 8–26.

Tunkelo, E. A. 1934: Eräistä Äänis-vepsän ensi tavun vokaalien vaihdunnoista. – *Virittäjä* 38. 259–266.

Tunkelo, E. A. 1935: Eräistä vepsän, lyydiläismurteiden y.m. pronominaaleista y.m. – *Virittäjä* 39. 60–73.

Tunkelo, E. A. 1937: Vepsän yhdyssanain taivutusoppia. – *Virittäjä* 41. 150–155.

Tunkelo, E. A. 1938: Vepsän kielen astevaihteluttomuudesta. – *Suomi* 5: 20. Helsinki: SKS.

Tunkelo, E. A. 1946: *Vepsän kielen äännehistoria*. SKST 228. Helsinki: SKS.

Turunen, Aimo 1947: Lyydin asema vepsän ja karjala-aunuksen välimurteistona. – *Virittäjä* 51. 1–12, 104–105.

Turunen, Aimo 1959: Vepsän terminatiivipostpositio *-ssai*. – Pertti Virtaranta, Terho Itkonen & Paavo Pulkkinen (toim.), *Verba docent. Juhlakirja Lauri Hakulisen 60- vuotispäiväksi 6.10.1959*. SKST 263. Helsinki: SKS. 390–402.

Turunen, Aimo 1960: Vepsän ja lyydin karitiiviadjektiivit ja niiden analogiset muotoryhmävaihdokset. – *Virittäjä* 64. 320–326.

Turunen, Aimo 1962: Der Nominativ Singular bei den Bezeichnungen der Zahlwörter mit zehn in den wepsischen, lüdischen und olonetzischen Dialekten. – *Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Paavo Ravila*. SUST 125. Helsinki: SUS. 599–610.

Turunen, Aimo 1966: Konsonanttivartaloisuus vepsän ja lyydin 3. infinitiivin muodoissa. – *Virittäjä* 70. 54–63.

Turunen, Aimo 1968: Vepsän lyydin ja karjalan hämärtyneitä yhdyssanoja. – *Fenno-Ugrica. Juhlakirja Lauri Postin kuusikymmenvuotispäiväksi 17.3.1968*. SUST 145. Helsinki: SUS. 225–233.

Turunen, Aimo 1971: Vepsän, lyydin ja karjalan *du- ~ dü-* ja *zu- ~ zü-* johtimiset intransitiiviverbit. – *SUSA* 72. 452–459.

Turunen, Aimo 1973a: Raja-Karjalan murteet ja vepsä kieli. – *Karjala. Idän ja lännen silta*. Kalevalaseuran vuosikirja 53. 83–94.

Turunen, Aimo 1973b: Vepsän ja lyydin verbijohtimet *-ganden ~ -gänden* ja *-škanden ~ -škänden*. – *Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Erkki Itkonen sexagenarii die XXVI mensis aprilis anno MCMLXXIII. Erkki Itkonen 60 v.* SUST 150. Helsinki: SUS. 433–452.

Turunen, Aimo 1983: *Vepsän äännehistorian pääkohdat*. 3. painos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Ujfalvy, Charles-Eugène de 1875: *Essai de grammaire Vêpse ou Tschoude du Nord. D'après les données de mm. Ahlqvist et Lönnrot*. Paris: Ernest Leroux.

Uotila, T. E. 1927: Vähän syrjäänin ja vepsän kosketuksista. – *Virittäjä* 31. 142–146, 233–234.

Uotila, T. E. 1936: Huomautuksia syrjäänin itämerensuomalaisista lainasanoista. – *Virittäjä* 40. 199–207.

Vepsy 1999 = *Вепсы: история, культура и межэтнические контакты*. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН.

Vepsy 2007 = *Вепсы: модели этнической мобилизации. Сборник материалов и документов.* Петрозаводск: Карельский научный центр РАН.

Wiik, Kalevi 1989a: *Vepsän vokaalisointu*. Suomi 146. Helsinki: SKS.

Wiik, Kalevi 1989b: Äänisvepsän vokaalien kestoista. – *Virittäjä* 93. 420–431.

Viitso, Tiit-Rein 1968: Äänisvepsa murde väljendustasandi kirjeldus. – *Keele modelleerimise probleeme* 2. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 218. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool. 3–296.

Viitso, Tiit-Rein 1979: Äänisvepslastest ja nende keelest. – *Saaremaast Sajaanideni ja kaugemalegi*. Tallinn: Valgus. 74–80.

Viitso, Tiit-Rein 1987: North Veps phonology. – Károly Rédei (hrsg.), *Studien zur Phonologie und Morphologie der uralischen Sprachen: Akten der dritten Tagung für uralische Phonologie. Eisenstadt, 28. Juni - 1. Juli 1984*. Wien: Universität Wien. 304–319.

Virtaranta, Pertti 1959: Eräästä karjalais-vepsäläisestä kollektiivijohtimesta. – Pertti Virtaranta, Terho Itkonen & Paavo Pulkkinen (toim.), *Verba docent. Juhlakirja Lauri Hakulisen 60- vuotispäiväksi 6.10.1959*. SKST 263. Helsinki: SKS. +403–422.

Zaitseva, Maria 1963 = М. И. Зайцева: О некоторых суффиксах глагольного словообразования в вепсском языке. – *Прибалтийско-финское языкознание.* Труды Карельского филиала Академии Наук СССР. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литература и истории. 23–30.

Zaitseva, Maria 1978 = М. И. Зайцева: *Суффиксальное глагольное словообразование в вепсском языке*. Ленинград: Наука.

Zaitseva, Maria 1981a = М. И. Зайцева: *Грамматика вепсского языка*. Ленинград: Наука.

Zaitseva, Maria 1981b: Palatalisaatio fonologisena tunnusmerkkinä vepsän kielessä. – *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum: Turku 20.–27.VIII.1980*. 337–342.

Zaitseva, Maria 1985: Germanische Lehnwörter in den Mundarten der Wepsischen. – Heikki Leskinen (hrsg.), *Ostseefinnische Untersuchungen. Ergebnisse eines finnisch-sowjetischen Symposions*. Studia Fennica 28. Helsinki: SKS. 139–147.

Zaitseva, Maria 1993 = М. И. Зайцева: Вепсский язык. – Ю. С. Елисеев, К. В. Майтинская & О. И. Романова (отв. редакторы), *Языки мира. Уральские языки*. Москва: Наука. 36–48.

Zaitseva, Marija 2001: *Vepsän lauseoppia*. SUST 241. Helsinki: SUS.

Zaitseva, Nina 1975 = Н. Г. Зайцева: Падежи послеложного образования в вепсском языке. – *Вопросы финно-угроведения* 6. Саранск. 56–63.

Zaitseva, Nina 1981a: = Н. Г. Зайцева: Именное словоизменение в вепсском языке. (История и функционирование форм слов.) Петрозаводск: Карелия.

Zaitseva, Nina 1981b = Н. Г. Зайцева: Типы лексическх основ имени в вепсском языке. – *Прибалтийско-финское языкознание* 6. Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 40–61.

Zaitseva, Nina 1988 = Н. Г. Зайцева: О вепсско-саамских лексических параллелях. – *Прибалтийско-финское языкознание.* Петрозаводск: Карелия. 22–32.

Zaitseva, Nina 1989 = Н. Г. Зайцева: Вепсский язык и проблемы его развития. – В. В. Пименов, З. И. Строгальщикова & Ю. Ю. Сурхаско (ред.) *Проблемы истории и культуры вепсской народности.* Петрозаводск: Академия наук СССР, Карельский филиал Институт языка, литературы и истории. 95–101.

Zaitseva, Nina 1995: *Vepsän kelen grammatik I. Nimiden kändluz*. Petrozavodsk: Izdate'stvo Petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta.

Zaitseva, Nina 1998 = Nina Zaytseva: Vepsän kirjkelen problemad: olem-ik surmankündusel? – *Nordlyd* 26. Tromsø. 95–101.

Zaitseva, Nina 2000a: Das Verhältnis von Regeln und Ausnahmen in der Grammatik des wepsischen Verbs. – Johanna Laakso (ed.), *Facing Finnic: Some challenges to historical and contact linguistics*. Castreni-anumin toimitteita 59. Helsinki: SUS. 227–234.

Zaitseva, Nina 2000b: *Vepsän kelen grammatik. II. Verboiden kändluz. Verboiden Nimiformad. Kändamatomad sanad. Openduzabukirj.*

Petrozavodsk: Izdate'stvo Petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta.
Zaitseva, Nina 2002 = Н. Г. Зайцева: *Вепсский глагол. Сравнительно-сопоставительное исследование*. Петрозаводск: Периодика.
Zaitseva, Nina 2005: Vepsän kielestä ja murteista. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä: maa, kansa, kulttuuri*. SKST 1005. Helsinki: SKS. 152–162.
Zaitseva, Nina 2006 = Н. Г. Зайцева: Младописменный язык вепсов, периоды и перспективы развития. – И. Ю. Винокурова, И. Е. Гришина, Н. Г. Зайцева, И. И. Муллонен & В. П. Орфинский (ред.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы (памяти Н. И. Богданова)*. Петрозаводск: Российская Академия Наук, Карельский научный центр. 119–135.
Zaitseva, Nina 2007 = Н. Г. Зайцева: *Опыт и проблемы языкового планирования у вепсов*. – Sinisalo & Kataisto (toim.) 2007. 126–153.
Zaitseva, Nina 2008 = Н. Г. Зайцева: Отражение вепсско-севернорусских контактов в вепсском лексическом тезаурусе. – *Ученые записки Петрозаводского университета* 4. 79–83.
Zolotarev 1926 = Д. А. Золотарев: *Этническии состав населения сев.-зап. области и Карельскои АССР*. Ленинград: Наук.

Sanakirjoja

Hämäläinen, Martti & F. Andrejev 1936: *Vepsa-venähine vajehnik*. Moskva: Gosudarstvennij openduz-pedagogiceskij izdate'lstv.
Uspenskij 1913 = Н. П. Успенский: *Чудско-Русский словарь*. Ст. Петербург.
Zaitseva, Marija & Maria Mullonen1972 = М. И. Зайцева & М. И. Муллонен: *Словарь вепсского языка*. Ленинград: Наука.
Zaitseva, Nina & Maria Mullonen 1995: *Vepsä-venälaine, venä-vepsläine vajehnik*. Petrozavodsk: Karelija.
Zaitseva, Nina & Maria Mullonen 2007: *Uz' venä-vepsläine vajehnik*. Petrozavodsk: Periodika.
Zaitseva, Nina 2010: *Uz' vepsä-venälaine vajehnik*. Petrozavodsk: Periodika.
Zaitseva, Nina & al. 2012 = Н. Зайцева, Е. Харитонова & О. Жукова: *Орфографический словарь вепсского языка*. Петрозаводск: Периодика.

Matkakertomuksia

Basilier, Hjalmar 1890: Vepsäläiset Isaijevan voolostissa. – *SUSA* 8.

Eisen, M. J. 1905: Vepslaste seas. – *Kaim*. Tallinn. 101–134.
Europaeus, D. E. D. 1847: Matkakertomus. – *Suometar* No 45–46.
Europaeus, D. E. D. 1868: Reseunderrättelser från trakterna af sjön Belosero. – *Finlands Allmänna Tidning* 219–221, 265.
Glebova, Olga 2001: Kertomus tutkimusmatkasta Itä-Vepsään. – *SUSA* 89. 250–253.
Kettunen, Lauri 1934: Keelelisi tähelepanekuid vepsa retkelt. – *Eesti Keel*. 5/1934, 130–137; 6/1934, 169–175.
Kettunen, Lauri 1936–37: Kertomus matkasta vepsäläisten luo kesällä 1934. – *SUSA* 48.
Kettunen, Lauri 1918: Matkamuistelmia Vepsän perukoilta. – *Virittäjä* 22. 38–62, 95–104.
Kettunen, Lauri 1934: Keelelisi tähelepanekuid vepsa retkelt. – *Eesti Keel* XIII. 130–137, 169–175.
Kettunen, Lauri 1942: Mitä näimme Venäjällä Vepsän-matkalla v. 1934. – *Heimotyö* V. Helsinki: Suomalais-ugrilaisen kulttuuritoimikunnan Suomen osasto. 105–133.
Kettunen, Lauri 1945: *Tieteen matkamiehenä: kaksitoista ensimmäistä retkeä 1907–1918*. Porvoo: WSOY.
Kettunen, Lauri 1960: *Matkapakinoita ja muita muistelmia 1925–1960*. Helsinki.
Mälk, Vaina 1972: Ühe Vepsa-reisi märkmikust. – *Keel ja Kirjandus* 14. 294–300.
Puura, Ulriikka 2006: Vepsäläinen kielikylpy. – *Alkukoti* 8. 38–41.
Väisänen, A. O 1969: Vepsäläisten luona v. 1916. – *Kalevalaseuran vuosikirja* 49. 272–288.

Kielennäytteitä

Ahlqvist, August 1869: *Suomalainen murteiskirja tahi lukemisia Viron, Karjalan, Vatjan, Vepsän ja Liivin kielillä suomalaisten sanastojen kanssa*. Helsinki.
Kettunen, Lauri 1920: Näytteitä etelävepsästä I. *Suomi* 4:18. Helsinki: SKS.
Kettunen, Lauri 1925: Näytteitä etelävepsästä II. *Suomi* 5:4. Helsinki: SKS.
Kettunen, Lauri & Paavo Siro 1935: *Näytteitä vepsän murteista*. SUST 70. Helsinki: SUS.
Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista. Keränneet E. N. Setälä ja J. H. Kala. Julkaissut ja suomentanut E. A. Tunkelo apunaan Reino Peltola. SUST 100. Helsinki: SUS 1953.

Vepsa vanasõnad eesti, vadja, liivi, karjala ja vene vastetega. Koostanud Vaina Mälk, Anne Hussar, Aime Kährik ja Tiit-Rein Viitso. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut 1992.

Zaitseva, Maria & Maria Mullonen 1969 = М. И. Зайцева & М. И. Муллонен: *Образцы вепсской речи.* Ленинград: Наука.

Äänisvepsän näytteitä. Keränneet ja julkaisseet Antti Sovijärvi ja Reino Peltola. SUST 171. Helsinki: SUS 1982.

Sähköisiä aineistoja

Joalaid, Marje: Vepslastest ja vepsa keelest. <http://www.fennougria.ee/public/joalaid-vepslastest-oige.pdf> (Luettu 20.9.2015)

Kodima-sanomalehden internet-versio ja arkisto. <http://kodima.rkperiodika.ru> (Luettu 20.9.2015)

Vepsän kielen korpus: *Корпус вепсского языка*. Petroskoi: Karjalan tutkimuskeskus. <http://vepsian.krc.karelia.ru/about/>(Luettu 20.9.2015)

Vanhojen vepsän oppikirjojen korpus: *Fenno-Ugrica*. Helsinki: Kansalliskirjasto. <https://fennougrica.kansalliskirjasto.fi> (Luettu 20.9.2015)

Vepsän verkkosanasto. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <http://kaino.kotus.fi/sanat/vepsa/> (Luettu 14.9.2015)

Kielennäytteet

1. Pohjoisvepsä
2. Keskivepsä
3. Etelävepsä
4. 2000-luvun vepsä (Ladv 2007)
5. Vepsän kirjakieli

Pohjoisvepsä

(Matvejanselkä 1943, SUST 171: 52–55)

oťťihé oťťihé milɑi vanhemp pǫig vǫinha, milɑi pǫigɑińe rańiťihé ќädęd i ďougad, i hän oľi poťšťi (vǫinas)*, vodęn, boľńi̯ʿtsas, mina mäńin pǫiganno, mäńim mindɑi ühtsa kūd i mugi̯ińe ńiš̯ʿťšat mindɑi nabľụdai, poˈtom tuľim mina koďihɛ, (varastast) varastada tahtľin noŕemban pǫigan, sińi oťťihé noŕemp pǫig dɑi vanhamp pǫig mǫst, (va) vanhambas pǫigaspɑi kiŕďąińe tuľi vǫinaspɑi, mǫst (mina) milɑi, kruženi̯ʿan ťeǥi, kouḿe kūd, ńi mida muštnu en, i ėi ľīńe ńe̯ʿtsiľe vǫinaľe лopo̯ud, milɑi noŕembas pǫigaspɑi edęл kūd, kiŕďąińe tuľi, ńeľľąńź voź ľīńob ottud, i mina embi̯i ńi kus varastada hoḿesęл nouzęn, ka mina ľähtęm ḿetsha tuskas, pŕiḿetii̯ʿťšen, ėi kus ḿe̯ʿtsas tuľe vastha ľibo mī, колahta ľibo ozutadę ľibo, sobat тилор ka mina vǫikan ehtkɉižęл, soǥendushéssɑi, varastam mina kuspɑi тилов, radoлpɑi da лovahtab, ėi ńi miľėi ozutadę ėi ńi mida miľėi ťeǥɛ, лaskvad oľďhé mindɑi nabľụdɑiťhé hüv́in, mužɉikad ėiľą ďo ќümńe vot̄, i mindɑi hän, nabľụdɑiťhé hüv́in, i tahtľin vǫinaspɑi varastada, ńụgud ďo muga колda pidab, miľėi pidap kūsќüḿeˈkouḿevoť̯ʿťšeľe rata, i šöťeлtazę, erašťši embi̯iž mina radoľe ľąhtta, i pidab rata, i nabľụdɑida i̯ʿťše iťštɑin, (pǫigad) oľďhé milɑi hüväd, mindɑi šöttanɉiž ėi ottanɉiž vǫinha ka, vanhamb hoť rańitud om da ńiš̯ʿťšat om ka, šorovˈnò sanan ďäť̄, mama mina šindɑi šǫ̈tan, ėi pida šiľėi rata, a noŕemp sanɉi, mina, (слù) слužbaspɑi tuľem mina (mi), nabľụdɑin šindɑi, ėi pida šiľėi rata, ľīńet küľąińe, a ńugut pidab i̯ʿťšeľėin nabľụdɑidazę, kaik, sobat pidab dɑi, ľėip pidab dɑi, kaiˈkuťťe sija, da pidap ṕeŕť ľämbitada dɑi kaik, miľėi tuzg zašụbib лujas, eraš̯ʿťši embi̯iž ľikahtada miľėi pidab ľąhtta, miľėi pidap ťehta i i̯ʿťše iťštɑin šötta, kut pidaškandob edęľezę eľąškata, лujas miˈľėi om, gruzno, i ďüǥed, embi̯iž mina enamba ńuguďi eraš̯ʿťši i rata, a rata pidab, kus pidab héid eťšta, ėi ńi kiŕďąińe tuľɛ, ėi ńi vešťit tuľɛ, ėi ńi mida, ėi sa miľėi radɉidazę,*

pidąiž eraș́ťśi, radįidazę a mina ќeda varastan, ќem mindąi huikutab, ќen hüvќäл sanaл sanub, i mina, varastąižįn, ľīnobįk sę лop̄, mīsę mina vastustan, ėi ďo na ˈvќerno ľīńε, igas

Pohjoisvepsän kielennäytteen käännös

Ottivat, ottivat minulta vanhemman poikani sotaan. Minun poikani haavoittui käsiin ja jalkoihin. Ja hän oli (sodassa) melkein vuoden sairaalassa. Minä menin pojan luo. Minua sellainen raajarikko elätti yhdeksän kuukautta. Sitten minä tulin kotiin. Halusin odottaa nuorempaa poikaa. Sillä välin otettiin nuorempi poika ja vanhempi poika taas. Vanhemmalta pojalta tuli kirje sodasta. Minua alkoi taas huimata, kolme kuukautta, en muistanut mitään. Eikä tälle sodalle ole loppua. Minun nuoremmalta pojaltani tuli kirje yli kuukausi sitten. Hänet otetaan jo neljänneksi vuodeksi. En minä voi odottaa mistään. Aamulla nousen ja lähden metsään tuskissani, seuraan enteitä, eikö jossakin metsässä tule vastaan jotakin tai kalahda tai näyttäydy. Kun tulee lauantai, niin itken illalla sokeutumiseen asti. Odotan mistä hän tulee, töistä ja ilmestyy. Mitään ei ilmesty eikä minulle tapahdu mitään. He olivat hellät ja hoitivat minua hyvin. Miestä ei ole ollut jo kymmeneen vuoteen. Ja minusta hän, he huolehtivat hyvin. Olen halunnut odottaa heitä sodasta. Nyt pitää jo kuolla.

Minun pitää kuusikymmenkolmevuotiaana tehdä työtä, hankkia syötävää. Toisinaan minä en voisi lähteä töihin. Mutta pitää tehdä työtä ja huolehtia itse itsestäni. Minun (poikani) olivat hyvät. He olisivat syöttäneet minut, jos ei olisi otettu sotaan. Vaikka vanhempi on haavoittunut ja raajarikko, silti hän lähetti viestin: ”Äiti minä syötän sinut. Sinun ei tarvitse tehdä työtä.” Ja nuorempi sanoi: ”Kun minä tulen palveluksesta, huolehdin sinusta. Sinun ei tarvitse tehdä työtä. Tulet kylläiseksi.” Mutta nyt minun on itse huolehdittava. Kaikki vaatteet pitää ja leipä pitää ja joka asia. Ja talo pitää lämmittää ja kaikki. Minua tuska jäytää kovasti. Toisinaan en voi liikahtaa, kun minun on lähdettävä. Minun pitää tehdä kaikki ja ruokkia itse itseni. Miten pitää elää eteenpäin? Minun on hyvin tukalaa ja vaikeata. En voisi nykyään toisinaan tehdä työtä enää enempää. Mutta pitää tehdä. Mistä heitä pitäisi etsiä? Ei tule kirjettä, eikä tule viestiä, ei tule mitään. En pysty iloitsemaan, joskus pitäisi iloita. Mutta ketä minä odotan? Kuka huutelee minua? Kuka puhuu hyvillä sanoilla. Ja minä odottaisin. Tuleekohan sitä loppua, että minä tapaan, ei varmaan tule ikinä.

Tämä pohjois- eli äänisvepsäläinen kielennäyte on peräisin lähellä Äänisjärveä Matvejanselässä eläneeltä Katja Lebedevalta. Sen on tallentanut Suomen jatkosodan aikana vuonna 1943 Reino Peltola ja julkaissut myöhemmin kielennäytekokoelmassa (SUST 171). Pohjoisvepsäläiset kylät olivat tuolloin Suomen miehittämiä noin kahden ja puolen vuoden ajan. Kielennäyte on kielenoppaan kertomus omasta elämästään, toimeentulosta yksin sota-aikana ja kahden sotaan menetetyn pojan kaipuusta.

Keskivepsä

(Ladv 1934, SUST 70: 94–96)

anna iˌtšezę̑ polhę̑.

mińä kazvoin üksneiń. minun tatal kakś prihašť oľi, ńet ⁀koľiba. mińä kazvoiń ühęsahatoštkümehe vodhessei. siď mińä ľäkśim ⁀mehelę̑. tatam da mamam jäibä kahtę̑n. ľäkśim ⁀mehelę̑ jušovoihe. mī edou beśedoiˌtšimei. žeńih minun ühtęt ⁀pūdot päľiˌtši eľi. hän touvū pühäkeskes svathuźiľe tuľi. tad ⁀da mam andę̑iba mehelę̑. siľmäd ristiba, kädę̑d iškiba.

(svathuźiľe tūdas, eźmei siľmäd risttäs. toižū ehtou käźiď iškmaha tūdas. žeńih tulę̑b hīmokundaŋke, tataŋke, veľľiďeke, vävüiďeke, ristižaŋke. siť ⁀śödäs, jodas, svaďib zavoďisę̑. silоi lińńeb(?) käźi-išk.) silоi käźiľ išktas nīt̀šę̑n tat i žeńihun tat, žeńih da nīžńe möst išktas. śödas i vinan jodas i veˌtšeriŋkan oigetas sil ehtou. ī kutskoi ńi keda svaďbaha eraśiď, iˌtšę̑ tūdas, toľko ühtę̑n hīmokundaŋ ⁀kutstas. kūmandū päivou tūdas svaďbaha (eźmei svathuźiľ, siď nīdižeht, siť ⁀svaďib). loŋgiľe tūdas. śödas, jodas, aďivoitsę̑soi. siď nīt̀šę̑n ottas i veńˌťšalę̑ ajetas. kons ⁀svaďboihe tūdas, siď ńevest voikab. akad voiketas häneŋke. veńťsoiľpei tūdas. uran kirktas. stolan taga ištusoi. pän krepťas nīt̀šę̑l. siť ⁀poto·m rištis pän aveidab i siť ⁀kirktas horošon. siď užįnoitas jälges ńeˌťšida. sen ehtan tantsụitas, beśedoitas i svaďib lopisę̑.)

žeńihuŋ ⁀koďiš eľin viž vot. kans ⁀suŕ oľi i eľädä voi. anop oľi paha mińei. eraśišťi laji. ap hüvä. silоi rata taŕbiž oľi äi. lapśiď mińei ťeghe vodhessei priheińe. kakś vot proiďib, kūmandū ťegim ⁀möst toižę̑n. sigoupei kūme last ťännä toin i vaˌtsan. neľľańś ⁀ťännä roďihe tateiŋ ⁀koďilę̑.

siď mam koľ. tat jei ükśńäz. i mī tuľimei möst ťännä. tat kuˌtsụi iˌtšę̑zę̑nno, iˌtšę̑zę̑ koďilę̑ mīD'. ťäs vodę̑n eľimei. siď oťiba mužįkam ⁀mińei voinha. lapśiď mińei silоi jo viďeŋ ⁀kesken. silоi elo oľi huba. mińä mužįkad voikiń. lapśiď vatag jei. abutada ī kellę̑. abuńikaks ükś tat mińei, vanh, sīˌtšįküme vot hänū. peńed lapsę̑d oľiba, ī voit̀ud abut̀ada. muga goŕųiń kuź vot. siď lapsęt ⁀tobńeškaťhe. siď mužįk tuľi koďhe, a abutada ī voind. rańitud hän jougha, toižę̑ŋ ⁀kerdam ⁀möst kädę̑he. rata hän īvoiškandę̑nd.

a siť ⁀tatam koľ. i siť ⁀priheižę̑d abutaškaťhe rata ⁀sę̑. neľ ľehmät ⁀piďeľimei i hebo oľi. siď lapsę̑d abuťiba, siť ⁀parę̑mp ⁀ťegihe elo.

Keskivepsän kielennäytteen käännös

Anna itsestään

Minä kasvoin yksinäni. Minun isälläni oli kaksi poikaa, he kuolivat. Kasvoin yhdeksäntoistavuotiaaksi. Sitten minä menin naimisiin. Isäni ja äitini jäivät kahdestaan. Menin naimisiin Jušoville. Ensin me kyläilimme. Sulhaseni asui saman pellon toisella puolella. Hän tuli talvella pyhien välissä kosimaan. Isä ja äiti antoivat [minut] miehelään. Ristivät silmät ja löivät kättä.

(Kun tullaan kosimaan, ristitään ensin silmät. Toisena iltana tullaan lyömään kättä. Sulhanen tulee sukulaistensa kanssa, isän, veljien, vävyjen ja kumminsa kanssa. Sitten syödään ja juodaan, kosinta alkaa. Sitten tulee kättely. Silloin tytön isä ja sulhasen isä lyövät kättä. Myös sulhanen ja tyttö lyövät. Syödään ja juodaan viinaa ja sinä iltana vietetään morsiusiltaa. Ketään muuta ei kutsuta häihin, tulevat itse, vain pelkät sukulaiset kutsutaan. Kolmantena päivänä tullaan häihin (ensin kosimaan, sitten morsiusilta, sitten häät. Tullaan päivällisille. Syödään, juodaan, vietetään vieraspitoja. Sitten otetaan tyttö ja ajetaan vihille. Kun tullaan häihin, silloin morsian itkee. Naiset itkevät hänen kanssaan. Kun tullaan vihiltä, huudetaan hurraata. He istuvat pöydän taakse. tytön pää peitetään. Sitten kummisetä avaa pään ja sitten huudetaan ”horošo”. Sitten sen jälkeen syödään illallista. Se ilta tanssitaan, juhlitaan ja häät loppuvat.)

Elin sulhasen kodissa viisi vuotta. Perhe oli suuri ja saattoi elää. Anoppi oli paha minulle. Toisinaan haukkui. Appi oli hyvä. Silloin piti tehdä paljon töitä. Lapsia tuli minulle vuoden kuluessa poika. Kului kaksi vuotta. Kolmantena tein taas toisen. Toin sieltä tänne kolme lasta ja [olin] raskaana. Neljäs syntyi tänne isäni kotiin.

Sitten äiti kuoli. Isä jäi yksinään. Ja me tulimme taas tänne. Isä kutsui luoksensa, meidät omaan kotiinsa. Elimme täällä vuoden. Sitten mieheni otettiin sotaan. Lapsia minulla oli silloin jo viisi. Silloin elämä oli huonoa. Minä itkin miestäni. Lapsia jäi koko joukko. Kukaan ei auttanut. Vain isäni oli apuri, vanha, hän oli seitsemänkymmenvuotias. Lapset olivat pienet, ei voitu auttaa. Kannoin huolta sillä tavalla kuusi vuotta. Sitten lapset alkoivat kasvaa suuremmiksi. Sitten mies tuli kotiin, mutta ei pystynyt auttamaan. Hän oli haavoittunut jalkaan, toisella kerralla taas käteen. Ei hän pystynyt alkamaan työskentelemään.

Mutta sitten isäni kuoli. Ja sitten pojat alkoivat auttaa töissä. Pidimme neljää lehmää ja oli hevonen. Sitten lapset auttoivat, elämästä tuli parempi.

Lauri Kettunen tallensi tämän keskivepsäläisen kielennäytteen päästessään matkustamaan vepsäläisalueille ensimmäisen ja ainoan kerran Venäjän vallankumouksen jälkeen vuonna 1934. Suoraan puheesta litteroitu kertomus ilmestyi seuraavana vuonna kielennäytekokoelmassa (SUST 70). Omaelämäkerrallisessa tarinassa Anna Oleksejevna -niminen 48-vuotias kielenopas muistelee elämänvaiheitaan, ensimmäiseen maailmansotaan joutuneen miehensä kohtaloa ja sen vaikutusta perheen selviytymiseen.

Etelävepsä

(Tšaigla 1943, Kettunen 1920: 78–79)

vaśkam ̮marfa i̯ˌtšeᵢ̯ñzeᵢ̯ pouᵢ̯heᵢ̯.

nügüt ̮pigā ńeˌtseᵢ̯ taľv proiᵢ̯ďib. tuлob ańi pigā kevaź, avāďasō kaiᵢ̯k radōžeᵢ̯d, iᵢ̯okseᵢ̯htabad iᵢ̯oksiᵢ̯ad iᵢ̯oguḍeᵢ̯d, ľendastabad ańi edhampā̆ lendiᵢ̯ad libedad lindūžeᵢ̯d.

a mä mäneᵢ̯n radoлe̯ seᵢ̯ üksnā̆ń, milēń ńi ken ī abuta. kahteᵢ̯n heiᵢ̯ď лapsīď a śöda ī miď a. nu śöda ī miď a i rata mä embō. miлāń haŕďiᵢ̯ad ańi kaiᵢ̯dad, kädeᵢ̯d miлāń ańi hoiᵢ̯kad. souᵢ̯sim mä embō rata, a rata tarbiž – kenak minus tagūˌtši̯ radab? tarbiž lib milēń rata.

nu mä ̮seᵢ̯ mokiˌtšeᵢ̯me mokiˌtšeᵢ̯me rata. päiᵢ̯vō paštab ańi iᵢ̯o pahōń, i mugōńe žar, a rata tarbiž. koď he iᵢ̯o odvā tuлeᵢ̯d, virzūď edvō iᵢ̯augōšpā̆ rutšta da muga iᵢ̯o šuštunu, darom i užin, toľko pandazheᵢ̯ ku oľīž. a sid vouᵢ̯ tarbiž uprāvdazheᵢ̯. upravitēᵢ̯, a лapskuлūžeᵢ̯d miš-ńi iknan ̮ā magatas, libo kehe-ńi mänhed raffazheᵢ̯ magadamha. edvō ťeda miš лapseᵢ̯d, lähteᵢ̯d da eˌtsid eˌtsid...

Etelävepsän kielennäytteen käännös

Vaskan Marfa itsestään

Nyt pian tämä talvi menee ohi. Kevät tulee hyvin nopeasti, kaikki työt avautuvat, joet alkavat solisten virrata, hyvin kaukaa lentävät liukkaat lintuset.

Mutta minä menen töihin yksinäni, minua ei auta kukaan. Lapsia on kaksi, mutta ei ole mitä syödä. Ei mitään syötävää enkä minä voi tehdä töitä. Minulla ovat hartiat hyvin kapeat, minun kädet ovat hyvin hennot. En voi ollenkaan tehdä työtä, mutta on pakko – kuka minun puolestani tekee työt? Minun on pakko mennä töihin.

No minä yritän ja yritän raataa. Aurinko paistaa jo hyvin kovasti ja on niin kuuma, mutta on pakko tehdä töitä. Kun tulet kotiin, et voi riisua virsuja jaloista ja olet jo niin väsynyt, illallinenkin on turhaan, kun vain voisi mennä nukkumaan. Mutta sitten on vielä huolehdittava kodista.

Huolehdit mutta lapsiparat nukkuvat jossakin ulkona tai ovat mennet joidenkin ihmisten luo nukkumaan. Et voi tietää, missä lapset ovat ja lähdet ja etsit ja etsit…

Tämän etelävepsäläisen näytteen Lauri Kettunen julkaisi ensimmäisessä kielennäyte-kokoelmassaan. Se ilmestyi kaksi vuotta 1918 tehdyn haastattelun jälkeen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Suomi-sarjassa (Suomi IV,18: 78–79). Omaelämäkerrallisessa, ensimmäisen maailmansodan aikaan ajoittuvassa tarinassa Vas'kan Marfa -niminen 30-vuotias, Fedramäeltä kotoisin ollut mutta Tšaiglassa asunut nainen kuvaa elämäänsä kahden lapsen yksinhuoltajana senaikaisessa maailmassa.

Vepsänkielinen keskustelu

(Ladv 2007)

01	INF1:	*muite Miša om, Makarov, mugažno bard pästtud. eglei loukas. ”Man›a-t›ot›ai, zdorovo!” Ka minä ”sinägi meiden Koljan kartte bardan kazvatad, näge!»*
02	INF2:	*Finčenko minei sanoi, äi om minei hüvä bard, sanoi, venäks blagorodnyj, oblagorazyvaet, sanub, ha-ha-ha*
03	INF1:	*aha, sanub ninga*
04	INF2:	*ka, sanub, kaks universitetad lopt’ud, konzervatorii i universitet*
05	INT:	*hänel bardad nügüd iile?*
06	INF2:	*ii, hän bardad ii pidä. hänel pitkad ibused, händeižen pidäb… sigä ak om, folkloran kerädab, folkloran. tuleb homen mejale, kirjuteleb.*
07	INF1:	*tulob, ka minä mecha lähten.*
08	INF2:	*ka ii, molembad sanoiba, okha, mišto eduu…*
09	INT:	*senid kerädamha?*
10	INF1:	*ka midä ni aigoin*
11	INF2:	*senid kerädamha minä sindäi ven.*
12	INF1:	*Kolja kuni kodiš, ka aigoin…*
13	INF2:	*tari sanuda, paremb ehtkoižel tuldaiž miile*
14	INF1:	*ka ehtkoižel, ka delo drugoe. aigoin griboižed löüdan da, mecas ofot surmou mända, a astta em voi ka. astta edahaks tari*
15	INT:	*sinna Kikoilaha vai toizhe…*

16 INF2: *sinna mäghe vastha*

17 INF1: *ka. sinna män, homen ka edembahko. kangah om, ka kut ne aigoin doberimoi. kangah ka edahaks kut mändä. kut voin, kacun, kut astuškanden*

18 INF2: *kacu, äjäd ii tari keräta, äjank oli, kerdan toid, dvesti semdesjat, läz koumed sadad*

19 INT: *senid?*

20 INF2: *ljuboid senid, vouktad, läz koumed sadad oli vouktid senid, belyje griby*

21 INT: *täüž om mec?*

22 INF1: *hapanuded oma jo nugude. žar oli nel'l' pejad, viž ka, pigei hapatas*

23 INT: *uded tuldas jo*

24 INF1: *uded, nugude, konce avgusta, toine part' dolžen töntta, vihmad lineb jo ka*

Vepsänkielisen keskustelun käännös

01 INF1: Muuten Misha on, Makarov, samaten kasvattanut parran. Eilen kaupassa: ”Manja-täti, hei!” No minä ”sinäkin olet kasvattanut parran meidän Koljan tavoin, kas vain!”

02 INF2: Finčenko sanoi minulle, että minulla on oikein hyvä parta. Hän sanoi venäjäksi ylväs, tekee ylvääksi hän sanoo, hah-hah!

03 INF1: Ai sanoo niin.

04 INF2: Kyllä sanoo, valmistunut kahdesta yliopistosta, konservatoriosta ja yliopistosta

05 INT: Eikö hänellä ole partaa nyt?

06 INF2: Ei, hän ei pidä partaa. Hänellä on pitkät hiukset, pitää häntää… siellä on eräs nainen, kerää folklorea, folklorea. Tulee huomenna meille, nauhoittaa.

07 INF1: Tulee, mutta minä lähden metsään.

08 INF2: No ei, molemmat sanoivat, täytyy, että ensin…

09 INT: Sieniä keräämään?

10 INF1: Niin, ehkä jotakin.

11 INF2: Minä vien sinut sieniä keräämään.

12 INF1: Niin kauan kun Kolja on kotona, niin ehkä…

13 INF2: Täytyy sanoa, että tulisivat mieluummin illalla meille.

14 INF1: Niin illalla, se on toinen asia. Ehkä löydän sieniä, minä haluan hirveästi mennä metsään, mutta en voi kävellä, pitää kävellä kauas.

15 INT: Sinne Kikoilaan vai toiseen…

16 INF2: Sinne mäkeä vastaan.

17 INF1: Niin. Sinne menen, huomenna ja eteemmäs. Siellä on kangas. Ehkä jotenkin selviän. Kangas ja mennä kauemmaksi. Katson kuinka voin, kuinka pystyn kulkemaan.

18 INF2: Katso, ei tarvitse kerätä paljon. Paljonko oli? Kerran toit kaksisataa seitsemänkymmentä, lähes kolme sataa.

19 INT: Sieniä?

20 INF2: Kaikenlaisia sieniä, valkoisia, melkein kolmesataa oli herkkusieniä, herkkusieniä.

21 INT: Onko metsä täysi?

22 INF1: Pehmentyneet ne ovat jo nyt. Neljä päivää oli hellettä, viisi, ne pehmenevät pian.

23 INT: Uudet tulevat jo.

24 INF1: Uudet, nyt elokuun lopussa, toisen sadon täytyisi nousta, kun sataa vettä.

Esimerkki on tallennettu aamuaskareiden ja ruoanlaiton yhteydessä Ladvassa, keski-vepsän perinteisellä puhuma-alueella.

Vepsän kirjakieli

Muga om tehnus vepsän rahvahan istorijas, miše meid jagetihe ei üht kerdad, i lopuks tehtihe mugoižid röunoid, ka mö putuim koumehe Venäman subjektaha da völ seičemehe rajonaha. Kenele nece meletuz tuli pähä i mittušt idejad hän tahtoi pätta, ei ole-ki jüged ozaita. Mugoine rahvahan erigoitand veb sulatushe ümbrielijohe rahvahan gruppihe völ teramba, mi oliži londuselišti. I iškeb pähä: no mikš? Ved' mö, vepsläižed, olem mugoižed hilläižed, em telustagoi nikenele. Meid ei kulu i ei nägu, hot' mö eläm valdkundan südäimes, eskai pälidnahasaiki ei ole edahan, ved' nece ei ole Edahaine päivnouzmpol'. No mö olem harjenuded jo, miše meid ižandoittas, vedas sinna, kuna mö em tahtoigoi-ki erašti. Ka necidä-ki mö em mahtkoi ozutada toižile!

Nügüd' mijal om ičemoi lugendlehtez, mitte praznuičeb sulakus vižtoštkümnevoščen jubilejan. I minä tahtoižin küzüda, el'gendaba-ik meiden vepsän rahvahan ristitud, miše mö voim kirjutada sinna meiden problemoiš, meiden jügedusiš i mugažo satusiš, mö voim ühtenzoittas lehteses ümbri? Kut kaikutte ristit el'gendab necidä azjad, miše meil om ičemoi lugendlehtez? Äjad-ik kirjutiba neciš aigas lehtesehe hot' ühten starinaižen, dai lugeba-ik lehtest meiden ristitud?

A lehtez om mugoine organ, mittušt om kebnemb kaiked oigeta i sada kädehe, antta toižile-ki lugeda, da völ pörttas i lugeda ei üht kerdad melentartušt materialad. Lehtez, sidä enamban vepsläine lehtez, voib olda kuti openduzkirjan i rahvahan istorijan kirjan. Konz zavottihe tehta lehtest, ka nene azjad oliba-ki ezmäižel sijal, sikš ku ei olend openduzmaterialoid. Lehtesespäi voib tehta eskai kirjoid-ki čapten da keraten sinna erazvuiččid materialoid rahvahan elospäi, politikaspäi, ühtenzoitten runoilijoiden da kirjutajiden runoid da prozad. Äi oli kirjutadud peniden-ki lapsiden täht, i täspäi voiži sünduda hüvä kirjaine, ved' sada dengoid uzile kirjoile ei ole kebn.

I siš om tarbhaine lehtesen azj – se harjatoitab meid lugemaha. Meile, vepsläižile, kenel hätken ei olend bukvid, pidab heraštuda i zavodida armastada kirjutadud sanad i reagiruida sihe. Sulakus oli mugoine TV:oigenduz, kut literatur painab kirjkel'he. Sured spasibod vepsläižile-ki TV-oigendusen kacujile - Valentina Mironovale Kalagespäi, Lüdmila Smolskajale i Vitalii Gerasimovale Petroskoišpäi i mugažo toižile karjalaižile, suomalaižile, venälaižile, kenele om mel'he kacta i lugeda nenil kelil, sidä kesken vepsän-ki kelel. Ned küzuba, mikš ozutadas i kirjutadas vähä, mikš TV-oigendused oma hondol aigal, mi ozutab, miše heile ei olgoi üks'kaik nene i toižed problemad.

Olgat rohktemba, kirjutagat lehtesehe ičetoi jügedusiš da satusiš, vepsän rahvahale linneb kebnemb sirttas edehepäi, a lehtez linneb melentartižemb i informativižemb. Necen minä tedan kut enzne lehtesen toimitai.

Sirtte edemba, Kodima, čomid satusid Sinun radnikoile i Sinei, a sinun kal't meiden rahvahale-ki!

Nina Zaiceva

(Kodima 5/2008)
<http://finugor.ru/en/node/7150> (luettu 1.2.2015)

Vepsän kirjakielen näytteen käännös

Vepsän kansan historiassa on tapahtunut niin, että meidät on jaettu monta kertaa, ja lopuksi tehtiin sellaiset rajat, että me jouduimme kolmeen Venäjän federaation subjektiin ja vielä seitsemään rajoniin. Kuka tämän ajatuksen keksi ja minkä idean hän halusi toteuttaa, ei olekaan vaikea osoittaa. Tällainen kansan hajauttaminen vie sulautumiseen ympärillä eläviin kansanryhmiin vielä nopeammin kuin olisi luonnollista. Ja tulee mieleen: mutta miksi? Me vepsäläisethän olemme tällaisia hiljaisia, emme häiritse ketään. Meitä ei kuulu eikä näy, vaikka elämme valtion sisällä, edes pääkaupunkikaan ei ole kaukana, koska tämä ei ole Kaukoitä. Mutta me olemme jo tottuneet, että meitä hallitaan, viedään sinne, minne me emme toisinaan tahdokaan. Tätäkään me emme pysty osoittamaan toisille!

Nyt meillä on oma sanomalehtemme, joka juhlii huhtikuussa viisitoistavuotista merkkipäiväänsä. Ja haluaisin kysyä, ymmärtävätkö meidän vepsän kansamme ihmiset, että me voimme kirjoittaa sinne ongelmistamme, vaikeuksistamme ja samoin menestyksestä, että me voimme yhdistyä lehdessä? Kuinka jokainen ihminen ymmärtää tämän asian, että meillä on oma sanomalehtemme? Moniko kirjoitti tänä aikana lehteen edes yhden tarinan, ja lukevatko meidän ihmisemme lehteä?

Mutta lehti on sellainen elin, joka on kaikista helpoin lähettää ja saada käteen, antaa toisillekin luettavaksi ja vielä palata ja lukea monta kertaa kiinnostavia materiaaleja. Lehti, erityisesti vepsäläinen lehti voi olla kuin oppikirja ja kansan historiankirja. Kun alettiin tehdä lehteä, nämä asiat olivatkin ensimmäisellä sijalla siksi koska ei ollut oppimateriaaleja. Lehdestä voi tehdä vaikka kirjojakin leikaten ja keräten sinne

joitakin materiaaleja kansan elämästä, politiikasta, yhdistäen runoilijoiden ja kirjoittajien runoja ja proosaa. Paljon kirjoitettiin pieniäkin lapsia varten ja tästä voisi syntyä hyvä kirja, koska ei ole helppoa saada rahoja uusiin kirjoihin.

Ja sitten on tärkeä lehden tehtävä: se harjoittaa meidät lukemaan. Meidän vepsäläisten, joilla pitkään ei ollut kirjaimia, pitää herätä ja alkaa rakastaa kirjoitettua sanaa ja reagoida siihen. Huhtikuussa oli sellainen TV-lähetys, kuinka kirjallisuus vaikuttaa kirjakieleen. Suuret kiitokset vepsäläisillekin TV-lähetyksen katsojille Valentina Mironovalle Kalajoelta, Ljudmila Smolskajalle ja Vitali Gerasimoville Petroskoista ja samoin muille karjalaisille, suomalaisille, venäläisille, jotka mielellään katsovat ja lukevat näillä kielillä, muun muassa vepsänkin kielellä. He kysyvät, miksi näytetään ja kirjoitetaan vähän, miksi TV-lähetykset ovat huonoon aikaan, mikä osoittaa, että heille nämä ja muut ongelmat eivät ole heille samantekeviä.

Olkaa rohkeampia, kirjoittakaa lehteen omista ongelmistanne ja onnistumisistanne, vepsän kansan on helpompi liikkua eteenpäin, ja lehdestä tulee kiinnostavampi ja informatiivisempi. Tämän minä tiedän entisenä lehden toimittajana.

Liiku eteenpäin, *Kodima*, hyvää menestystä sinun tekijöillesi ja sinulle, ja sinun kauttasi meidän kansallemmekin!

Nina Zaitseva

Kirjoitus on ilmestynyt Petroskoissa vepsäksi ja venäjäksi julkaistavassa Kodima-lehdessä. Kirjoittaja on lehden ensimmäinen päätoimittaja, Nina Zaitseva vepsän nykykirjakielen luoja, joka on elämäntyönään kirjoittanut ja kääntänyt runsaan määrän tekstejä vepsäksi.